

رسالہ سچل سرمست

(سنڌي ڪلام)

مرب

عشمان علي انصاري

روشني

غير للموسلي

رسالو سچل سرمست

(سنڌي ڪلام)

رسالو سچل سرمست

(سنڌي ڪلام)

مرتب
عثمان علي انصاري

سنوارينٽڙ
گل محمد تنيو

روشنی پبليڪيشن
ڪنڊيارو
1997ع

”رسالو سچل سرمست“

(سنڌي ڪلام)

مرتب: عثمان علي انصاري

سنواريندڙ: گل محمد تنيو

چاپو ٻيو: (سنواريل) © روشني 1997ع

ڪمپوزنگ: حسين سومرو ۽ حبيب قادر قريشي،

نيو سنڌ ٽيڪ ڪمپوزرس، حيدرآباد.

چپيندڙ: فائين ڪميونيڪيشن

چپرائيندڙ: روشني پبليڪيشن ڪنڊيارو

قيمت: 200.00 روپيا

ٽائيل بڙائين

عبدالرسول عباسي

RISALO SACHAL SARMAST

(Sindhi Poetry of Sachal Sarmast)

Compiled by: Usman Ali Ansari

Composed by: Hussain Soomro & Habib Qadir Qureshi

Printed by: Fine Communication Hyderabad.

Published by: Roshni Publication Kandiaro

Second Edition © Roshni 1997

سناء

17	منهنجي قلم مان
20	عرض حال
49	مقدمو
51	رسالو سچل سرمست (سنڌي ڪلام)
	وحدت نامو

59	وحدت
	داستان پهريون
59	بيت
63	ڪافيون
	داستان ٻيو
76	بيت
78	ڪافيون

87	حقيقت
	داستان پهريون
87	بيت
90	ڪافيون
	داستان ٻيو
100	بيت
102	ڪافيون

113	سسئي
	داستان پهريون
113	بيت
116	ڪافيون
	داستان ٻيو
125	بيت
127	ڪافيون
	داستان ٽيون
135	بيت
137	ڪافيون
	داستان چوٿون
144	بيت
146	ڪافيون

	داستان پنجون
152	بيت
155	كافيون
	داستان چهون
161	بيت
165	كافيون
	داستان ستون
173	بيت
177	كافيون
	داستان انون
183	بيت
188	كافيون
	داستان نائون
194	بيت
199	كافيون
	داستان دھون
210	بيت
213	كافيون
	داستان يارھون
222	بيت
227	كافيون
236	جهولئو (سسئي ۽ پنھون۽ بابت)
253	فوري
	داستان پھريون
253	بيت
	داستان ٻيو
257	بيت
	داستان ٽيون
262	بيت
	داستان چوٿون
266	بيت
271	مارئي
	داستان پھريون
271	بيت
277	كافيون

280	داستان ٻيو
286	بيت ڪافيون
288	داستان ٽيون
293	بيت ڪافيون
295	داستان چوٿون
304	بيت ڪافيون
306	داستان پنجون
310	بيت ڪافيون
312	داستان ڇهون
315	بيت ڪافيون
316	داستان ستون
320	بيت ڪافيون
323	مومل راڻو
323	داستان پهريون
327	بيت ڪافيون
331	داستان ٻيو
333	بيت ڪافيون
336	جھولڻو
337	سنڌي پورب
337	بيت
343	ڪافيون
353	هیر رانجهو
353	داستان پهريون
357	بيت ڪافيون
358	داستان ٻيو
361	بيت ڪافيون

داستان پهريون

363

بيت

365

كافيون

368

جهولثو

369

مالکوس

داستان پهريون

369

بيت

373

كافيون

داستان ٻيو

377

بيت

381

كافيون

داستان ٽيون

386

بيت

389

كافيون

داستان چوٿون

394

بيت

397

كافيون

داستان پنجون

401

بيت

405

كافيون

داستان ڇهون

409

بيت

412

كافيون

داستان ستون

417

بيت

420

كافيون

425

متفرق ڪلام

427

بيت سنڌي روجهن بابت

433

دوها

434

هدايتون

437

كافيون

505

■ رسالي ۾ آيل عربي / فارسي عبارت جي معنيٰ ۽ شرح

منهنجي قلم مان

شاهه عبداللطيف رح سان عقيدت ابن ڏاڏن کان ورثي ۾ ملي اٿم. ست پيڙهيون اڳ، اسان جا وڏا غوث بهاءُ الدين ذڪريا جا مُريد هئا ۽ پوءِ شاهه سائين جي عقيدت پلٽي پيئ. جا پيڙهي به پيڙهي اڄ تائين ساهه سان سانديندا پيا اچون. شاهه سائين سان عقيدت وارو رستي تي هلندي، آءُ شاهه سائين ۽ سنڌ جي ٻين صوفي بزرگن جي شاعري ڏانهن متوجہ ٿيس، شاهه جي شاعري منهنجي جيءَ اهڙو جادو ڪيو، جو آءُ سندس شخصيت سان گڏ سندس شاعريءَ جو به عقيدت منڍتي پيس ۽ اهڙي طرح من ۾ شاهه توڙي سنڌ جي ٻين صوفي بزرگن جي شاعري پڙهڻ جو اشتياق وڌندو ويو.

جڏهن روشني پبليڪيشن جي دوست، سچل جي رسالي ڇپائڻ جي سلسلي ۾ ڳالهه چوري ته مون کيس چيو: شاهه جي رسالي وانگر هڪ ٻئي سرڪاري ادبي اداري کان هڪ طرف ته سچل جي ڪلام ۾ ڀڄ ڪيتريون ئي غلطيون سرزد ٿيو آهن. ٻئي طرف مان واري مرتب کان پڻ سچل جي ڪلام سهيڙڻ وقت ڳچ اوڻايون رهجي ويون آهن، تنهن لاءِ لازمي آهي ته نئين سري سان فوت نون ذريعي ڇپائيءَ توڙي مرتب جي اوڻاين جي نشاندهي ڪجي ته بهتر ٿيندو. اها ڳالهه ڪيڏي نه افسوس ناک آهي ته سنڌ جي ٻن اهم سرڪاري ادبي ادارن، سنڌ جي ٻن عظيم صوفي شاعرن، جيڪي سڄي جڳ ۾ پنهنجي لازوال شاعري ڪري سنڌ جي سڃاڻپ آهن، جي ڪلام کي اهڙيءَ ته اڻ سوهندڙ انداز سان ڇپائي پڌرو ڪيو آهي جنهن سان نه رڳو صوفي بزرگن جي عقيدتمندن جي بلڪه سنڌ جي سڄاڻ طبقي جي پڻ دل آزاري لازمن ٿي هوندي.

اسان ڏسون ٿا ته جڏهن ماتواري هونئن مولچند گريخشاڻي پنهنجي حياتيءَ ۾ شاهه جي رسالي جا ٽي جلد معنيٰ ۽ شرح سميت مرتب ڪري، پنهنجي هڙان خرچ تي ڇپائي پڌراڪيا ته ٽي جلد غلطي کان بلڪل خالي هئا، ان جي برعڪس ثقافت کاتي پاران ڇپايل ٻئي ڇاپي (پهريون ڇاپو ليٽر پريس ۽ ٻيو ڇاپو ڪمپيوٽر تي ڪمپوز ٿيل) غلطي ۾ هڪ ٻئي کان گوءِ کڻي ويل نظر ٿا اچن.

مون گريخشاڻي صاحب جي مرتب ڪيل رسالي، جيڪو روشني پبليڪيشن ڪنڊيارو ڪجهه عرصو اڳ ڇپائي پڌرو ڪيو آهي، جي نئين ڇاپي جي پروفن جو بار پنهنجي ڪلهي کنيو هو ان فيلڊ ۾ نئين هئڻ سبب مون کان به ڪي پروفن جون غلطيون ضرور رهجي ويون هونديون، پر ايتري سا پڪ اٿم ته هي ڇاپو ثقافت کاتي پاران ڇپايل ٻن ڇاپن توڙي نيرون بڪس واري ڇپرايل ڇاپي (جيڪو ثقافت کاتي پاران ڪمپيوٽر تي ڪمپوز ڪري ڇپرايل ڇاپي جي هوبهو فوتو ڪاپي آهي) کان ڪيئي ڀيرا بهتر هوندو، جنهن ۾ پروفن جون شمار کان ٻاهر غلطيون آهن،

شاه سائينء جي مشهور بيت جي پهرين سٽ:

جي تو بيت ڀانيان، سي ”آيتون“ آهين.

ان ڇاپي ۾ هيئن ڇپيل آهي:

جي تو بيت ڀانيا، سي ”آيون“ آهين.

بلڪ پروفن جي سلسلي ۾ ته ان کان به اهم غلطيون رهجي ويل آهن. پر هن اداري ته ان ڳالهه جو به ڌيان نه رکيو آهي ته شاه جو ڪيترو ڪلام ڇپجڻ کان رهجي ويو آهي. مثال طور:

(۱) سر ڪنياٽ داستان پهريون جا آخري اٺ بيت، وائي ۱ ۽ وائي ۲ سري کان گم آهن.

(۲) سر ليلا چنيسر ۽ سر مومل راڻو تي آيل فوت فوت هلندڙ مواد جي وچ ۾ ۽ غلط هنڌ تي ڏنل آهن.

اهڙي طرح شاه سائينءَ جي ان رسالي ۾ ٻيون به اڻ ڳڻيون غلطيون آهن جن لاءِ تفصيلي مضمون لکڻ جي ضرورت آهي.

جيئن ته هت ڳالهه پئي هلي سچل جي رسالي متعلق، ته هڪ نظر ”رسالو سچل سرمست“ (سنڌي ڪلام) مرتب: عثمان علي انصاري، ڇپرايل سنڌي ادبي بورڊ (به ڇاپا) ۽ سنڌي ادبين جي ڪوآپريٽو سوسائٽي (ٽيون ڇاپو) تي ٿا وجهون.

محترم عثمان علي انصاري جي مرتب ڪيل ”رسالو سچل سرمست“ (سنڌي ڪلام) ۾ مون کي پنهنجي ناقص ڄاڻ آهر جيڪي ڇپائي جون غلطيون ۽ ترتيب جون اوڻايون نظر آيون، ان لاءِ مناسب ڄاتو ته هن نيئن ڇاپي ۾ انهن جي نشاندهي ڪجي ته جيئن سچل جا عقيدتمند يا محقق، سچل جو ڪلام اڳيان رکن ته انهن اوڻاين کي پڻ نظر ۾ رکن يا ان تي قلم کڻن. اسان غلطين / اوڻاين کي ٻن حصن ۾ ٿا ورهايون. پهريون اهي جيڪي ادبي بورڊ ڇپائيءَ دوران ڪيون- ٻيون اهي جيڪي مانواري مرتب کان سچل جو ڪلام مرتب ڪرڻ وقت ٿي ويون آهن.

ڇپائيءَ جي سلسلي جون غلطيون:

ڇپائيءَ جي پهرين اهم غلطي ”متفرق ڪلام“ ۾ آهي. اسان کي نمبر وار هلندڙ کان پوءِ اوچتو ڪافي ۱۳۰ جا آخري ٽي بند ملن ٿا، جڏهن ته لڳاتار هلندڙ نمبر موجب ڪافي ۱۲۴ بعد ڪافي ۱۲۵، ڪافي ۱۲۶، ڪافي ۱۲۷، ڪافي ۱۲۸، ڪافي ۱۲۹ ۽ ڪافي ۱۳۰ ۽ پوءِ ڪافي ۱۳۱ اچڻ گهرجي، پر ادبي بورڊ جي ڇپرايل ٻنهي ڇاپن (پهريون ڇاپو ڇپجڻ جو سال 1959ع ٻيو ڇاپو ڇپجڻ جو سال 1982ع توڙي ساڳي رسالي جو هوبهو نقل ڪري ڇپرايل سنڌي ادبين جي ڪوآپريٽو سوسائٽي پاران ٽيون ڇاپو) ۾ پڻ صفحي 416 جي آخر ۾ ڪافي ۱۲۴ کانپوءِ صفحي 417 تي هي ٽي سٽون اچن ٿيون:

هيءَ دل ديواني ڪري، هو ٿيا پاڻ قرار.
جاءِ جنت جي جيڏيون، جيءَ وڌو آهي جار.
”سچو“ نه وسار ساهه ڪئون، دوستن جي دربار.
۽ پوءِ ڪافي ۱۳۱ اچي ٿي.

اهڙي طرح تنهي ڇاپن مان ڪافي ۱۲۴ جي آخري ٻن ستن کان ويندي ڪافي ۱۳۰ جي آخري ٽن ستن جي وچ وارو مواد گم ٿيل آهي. بحث ان ڳالهه تي نه آهي ته اهو مواد (يعني ڪافي ۱۲۴ جون آخري ٻه ستن، ڪافي ۱۲۵، ڪافي ۱۲۶، ڪافي ۱۲۷، ڪافي ۱۲۸، ڪافي ۱۲۹ ۽ ڪافي ۱۳۰ جو ٿلهه ۽ پهريان ٻه بند) گم ڪيئن ٿيو؟ نه ئي وري اسان کي ان ڳالهه پڇڻ جو ڪو حق ٿي حاصل آهي ته سنڌ جي نامياري سرڪاري اداري پاران سنڌ جي عظيم صوفي شاعر جي ڪلام ۾ اهڙي اهم غلطي ڪيئن ڪئي وئي يا اهو ڪلام ڪيئن گم ٿي ويو ۽ ٽيوهين سالن جي وڏي عرصي بعد ٻئي ڇاپي ڇپجڻ وقت ڇو نه ان اهم غلطيءَ/اوڻائي کي درست ڪري پڙهندڙن کي اعتماد ۾ ورتو ويو.

مون ڏينهن رات هڪ ڪري، رسالي جي هڪ هڪ ڪافيءَ کي ”رسالو سچل سائين“ مرتب علي قلي بيگ جي هر هڪ ڪافيءَ سان ڀيٽي ڏٺو. اهو ڪم تمام ڊگهو ۽ ٽڪائيندڙ هيو، پر، سچ ۽ سچل جي همراهي هئي، جو اهو ڪم اسان ٿي پيو. اهڙي طرح نيٺ اهي ڪافيون جيڪي هن رسالي ۾ وڃان گم ٿيل آهن، تن جي جاءِ تي اهڙيون پنج ڪافيون نمبر وار رسالي ۾ ڏنيون اٿم جي رسالي ۾ اڳ موجود نه هيون. بلڪه ڪافي ۱۲۴ جا آخري ٻه بند ۽ ڪافي ۱۳۰ جو ٿلهه ۽ ٻه بند پڻ محترم علي قلي بيگ جي ”رسالو سچل سائين“ مان ورتا اٿم. اهي پنج ڪافيون جي ڪافي ۱۲۵ کان ۱۲۹ تائين هن رسالي جي متفرق ڪلام ۾ شامل رکيون اٿم، تن مان هر هڪ لاءِ اهو يقين ڪرڻ ته ڪٿي اها ڪافي رسالي ۾ اڳ موجود نه آهي، رسالي کي بار بار اٽلايو پيم ان پڪي يقين بعد ته اهي ڪافيون رسالي ۾ اڳ موجود نه آهن، هي ڪافيون ترتيبوار متفرق ڪلام ۾ شامل رکيون اٿم. هر ڪافيءَ بابت تفصيل فوٽ نوٽ ۾ ڄاڻايل آهي.

ڇپائيءَ جي ٻي اهم غلطي: سنڌي ادبي بورڊ جي ڇپرايل ٻنهي ڇاپن توڙي سنڌي اديبن جي ڪوآپريٽو سوسائٽي واري ڇپرايل ڇاپي ۾ هوبهو آهي. ٽائيل تي ڪتاب جو نالو ”سچل سرمست جو سنڌي ڪلام“ سب ٽائيل تي ”سچل جو سنڌي ڪلام“ جڏهن ته مقدمي پوري ٿيڻ بعد صفحي ۳۳ تي ڪتاب جو نالو ”رسالو سچل سرمست“ ۽ مسلسل هلندڙ ٻڌي صفحن تي صرف ”سچل سرمست“ نالو ڏنل آهي.

ڇپائيءَ جي ٽين اهم غلطي: جڏهن مقدمو صفح ۳۱ تي ختم ٿئي ٿو، تنهن بعد صفحي ۳۳ کان رسالو سچل سرمست شروع ٿئي ٿو. رسالي جي شروعات

”وحدت نامو“ سان ٿئي ٿي، پر وحدت نامي جي اڪي صفحن تي ”وحدت نامو“ بجاءِ ”مقدمو“ ڇپيل آهي، جنهن سان عام پڙهندڙ لازمي طرح مونجهاري ۾ پوندو ته ”وحدت نامو“ سچل جو ڪلام آهي يا مقدمي جو حصو.

ڇپائيءَ جي چوٿين اهم غلطي: اڳوڻن ٽن ڇاپن ۾ الڳ الڳ سرن ۾ هلندڙ اڪي صفحن تي سُر جو نالو غلط جا بجا غلط نظر اچي ٿو، مثال طور: سسئي، داستان ٻيو، صفحو ۹۹ تي سُر جو نالو ”سسئي“ بجاءِ ”حقيقت“ ڇپيل آهي. ”مارئي“، داستان چوٿون، صفحي ۲۵۱ ۽ ۲۵۲ تي سُر جو نالو ”مارئي“ بجاءِ ”سسئي“ ڇپيل آهي ۽ ”بيت سنڌي پورب جا“ جي مسلسل اڪي صفحن تي سُر جو نالو ”بيت سنڌي پورب“ جا بجاءِ ”مومل راڻو“ ڇپيل آهي. ساڳي طرح ڪتاب ۾ هر سُر جو نالو ”وحدت“، ”حقيقت“ ۽ ”سسئي“ وغيره ڇپيل آهي، پر ”سارنگ“ جي شروعات ۾ ڏنل نالو ”سر سارنگ“ ڇپيل آهي.

ڇپائيءَ جي پنجين اهم غلطي: هر سُر جي داستان ۾ بيتن بعد ڪافيون ڏنل آهن ۽ ”ڪافي“ عنوان ٽلهن اکرن ۾ هن ريت ڏنل آهي؛ ڪافي ۱، ڪافي ۲، ڪافي ۳، وغيره، پر ”مارئي“ داستان پهريون ۾ سواءِ ڪافي هڪ جي باقي ڪتاب تي بيتن جي سٽءِ وانگر نمبر (۲) (۳) (۴) (۵) ۽ (۶) ڇپيل آهي. هي ته هيون آهي غلطيون جي ڇپائيءَ دوران رهجي ويون. پر رسالي ۾ سي اوڻائون پڻ عام آهن، جي مرتب کان رهجي ويل نظر اچن ٿيون.

اسان جڏهن ”رسالو سچل سرمست“ جو پهريون صفحو ڇڏي ٻئي صفحي تي نظر ٿا وجهون ته اسان جي نظر هن نوت ڏانهن ٿي وڃي :

”ناشر محترم پير حسام الدين راشديءَ ۽ آغا غلام نبي صاحب جن جو شڪر گذار آهي، جن هن رسالي جي ترتيب ۽ اشاعت جي سلسلي ۾ پنهنجي ڪارآمد راءِ ۽ گرانقدر رهبريءَ کان مستفيض ڪرڻ فرمايو.“

ڇپائي جي سلسلي ۾ ڪيل غلطيون جي تفصيلي ذڪر کان پوءِ مٿين مانوارن نالن جي اشاعت جي سلسلي ۾ ڪيل گرانقدر رهبري پڙهندرن اڳيان ضرور پڌري ٿي هوندي. هاڻ نظر ٿا وجهون احترام لائق سرڪاري ادبي اداري جي ترتيب جي سلسلي ۾ وريل گرانقدر رهبريءَ تي.

ترتيب جي پهرين اهم اوڻائي:

رسالي ۾ اسان کي جاءِ بجاءِ ساڳين ڪافين جو ورجاءُ مان لڳي ٿو ته مانوري مرتب ۽ پوءِ ترتيب جي سلسلي ۾ رهبري ڪندڙ صاحب ان ڳالهه ڏانهن ذرو

به ڌيان نه ڏنو آهي ته ساڳيو ڪلام رسالي ۾ بار بار موجود آهي، مثال طور:

وحدت، داستان پهريون جي ڪافي ۳، حقيقت جي داستان پهريون ۾ ڪافي ۲۱ طور شامل ٿيل آهي ۽ وحدت، داستان پهريون جي ڪافي ۱۰ ساڳي ئي وحدت جي داستان ۾ ڪافي ۳ طور شامل آهي، جڏهن ته سر سسئي داستان پهريون جي ڪافي ۱۸، متفرق ڪلام ۾ پڻ ڪافي ۹۱ طور شامل آهي. سسئي، داستان ٽيون ڪافي ۵، متفرق ڪلام ۾ ڪافي ۱۶ آهي، سسئي، داستان چوٿون ڪافي ۹، سسئي، داستان ستون جي ڪافي ۱۲ آهي. سسئي، داستان پنجون، ڪافي ۵، متفرق ڪلام جي ڪافي ۱۲۲ آهي. سسئي، داستان پنجون، ڪافي ۱۲، متفرق ڪلام جي ڪافي ۱۱۸ آهي. سسئي داستان ٺاڻون، ڪافي ۸، سسئي، داستان ٺاڻون، جي ڪافي ۴ آهي. سسئي، داستان ٺاڻون متفرق ڪلام جي ڪافي ۱۰۷ آهي. رسالي ۾ اهڙيون (۹) ڪافيون ملن ٿيون جي رسالي ۾ به پيرا شامل آهن ۽ ساڳيءَ ڪافيءَ جي رسالي ۾ به پيرا شامل هئڻ مان محسوس ٿئي ٿو ته رسالي جي ترتيب لاءِ رهبري ڪندڙ صاحبن، مانواري مرتب جي سهڙيل ڪلام کي پرکي پروڙي نئين سر پيش ڪرڻ بجاءِ، جيئن جو تيئن رهڻ ڏنو آهي. مون انهن ڪافين جي نشاندهي فوت نوٽن ذريعي ان هنڌ ڪئي آهي جتي جتي متعلق ڪافي رسالي ۾ به پيرا شامل آهي.

ترتيب جي ٻي اهم غلطي:

ساڳي ڪلام جو ٻن الڳ الڳ سرن ۾ موجود هئڻ، ان ڳالهه ڏانهن پڻ اشارو ڪري ٿو ته مرتب کان ڪلام کي سهيڙي مواد جي مناسبت سان سنواري رکڻ دوران جيڪي اوڻايون رهجي ويون آهن، سي پڻ جيئن جو تيئن موجود آهن، مثال لاءِ وڌيڪ گهرائيءَ ۾ وڃڻ بجاءِ سرسري طور ڏسبو ته مٿي بيان ڪيل ڪافيون جي رسالي ۾ هڪ ئي وقت الڳ الڳ سرن ۾ موجود آهن، يعني وحدت، داستان پهرين جي ڪافي ۳، حقيقت، داستان پهريون جي ڪافي ۲۱ پڻ آهي، ته سسئي، داستان پهريون جي ڪافي ۱۸، متفرق ڪلام جي ڪافي ۹۱ آهي وغيره. مطلب ته هڪ ئي ڪافي ساڳي وقت ٻن الڳ الڳ سرن ۾ موجود آهي. لازماً ڪافي جو مواد ٻنهي سرن مان ڪنهن هڪ سر سان ئي مناسبت رکندڙ هوندو ۽ ٻئي سر ۾ ان ڪافي جو موجود هئڻ ترتيب جي اوڻائي سبب آهي. ”رسالو سچل سرمست“ ۾ ترتيب جي لحاظ کان اها هڪ اهم اوڻائي آهي جا درست ٿيڻ کپي.

ان سلسلي ۾ آخري عرض: متفرق ڪلام جو گهڻو ٿڌو حصو، ”سسئي“، ”وحدت“ ۽ ”حقيقت“ سان واسطو رکي ٿو، تنهنڪري ان ڪلام کي جو جنهن به سر سان واسطيدار آهي. سو ڪلام سرور سٽاءَ ۾ آڻي، باقي ڪلام کي متفرق ڪلام ۾ رکڻ کپي. مثال طور متفرق ڪلام جي ڪافي ۴۵ مومل راڻو

سان، ڪافي ۴ وحدت سان، ڪافي ۵ توڙي ڪافي ۶۵ وغيره سسٽي سان واسطو رکن ٿيون.

ترتيب جي ٽين اهم اوڻائي:

سرن ۾ اهڙو ڪلام عام ملي ٿو، جنهن جي ان سر سان ذرو به لاڳاپو يامناسبت نه آهي، جيئن سسٽي، داستان پنجون، ڪافي ۵. داستان ستون، ڪافي ۱۰. داستان اٺون ڪافي ۲، ۳، ۴. داستان نائون، ڪافي ۵، ۱۴، ۱۵، ۲۰ کان ۲۲ ۽ ۲۴. داستان ڏهون ڪافي ۷ ڪافي ۹ کان ۱۱ ۽ ڪافي ۱۹ کان ۲۱ ۽ ڪافي ۲۳. داستان يارهون، ڪافي ۱۲ ۽ ۱۳. مارئي، داستان ٽيون، ڪافي ۲. داستان ڇهون ڪافي ۱ ۽ ۲. مومل راڻو، داستان پهريون، ڪافي ۱۱. داستان ٻيو ڪافي ۱، ڪافي ۲ ڪافي ۴ کان ۶. اهڙي طرح جوڳ، داستان پهريون جون سڀ ڪافيون ۽ جهولڻو، ڪنهن به صورت ۾ سر جي بيتن ۾ آيل مواد جوڳين/ڪاپڙين/لاهوئين سان منسلڪ/لاڳاپيل نه آهي.

مٿي ذڪر ڪيل سڀني ڪافين جو لاڳاپيل سرن سان ڪوبه واسطو نظر نٿو اچي، نه ئي هي ڪافيون لاڳاپيل سر سان واسطو رکندڙ لوڪ داستان سان ٺهڪي اچن ٿيون، پر پوءِ به هي ڪافيون انهن سرن ۾ موجود رهڻ ڏيون ويون آهن.

ترتيب جي چوٿين اوڻائي - ٻه غلط عنوان:

اسان کي مرتب وٽ غلط عنوان ڏيڻ جي اوڻائي پڻ بار بار نظر اچي ٿي. رسالي ۾ موجود اهو ڪلام جنهن جو ”پورب“ سان واسطو آهي يا ان ماحول جي عڪاسي ڪري ٿو، تنهن کي ”بيت سنڌي پورب جا“ عنوان ڏنل آهي. جڏهن ته هن عنوان واري ڪلام ۾ صرف بيت نه آهن، بلڪ بيتن جي آخر ۾ ۹ (نو) ڪافيون پڻ ڏنل آهن، تنهن جي باوجود مرتب توڙي ترتيب جي سلسلي ۾ رهبري ڪندڙ صاحب، هن ڪلام کي عنوان ”بيت سنڌي پورب جا“ ڇو رهڻ ڏنو، سا ڳالهه سمجهه کان ٻاهر آهي. جڏهن ته شاهه جي مڙني مانوان مرتين / محققن شاهه جي ڪلام کي جو پورب جي پانڊيٽڙن متعلق يا اهڙي ماحول جي عڪاسي ڪندڙ آهي، تنهن کي ”سر پورب“ سڏيو / لکيو آهي ته پوءِ ڇو نه ان ڏانهن جي ڏسيل وات تي هلي، سنڌ جي هن سونهاري شاعر جي ان ڪلام کي ”سنڌي پورب“ عنوان ڏجي ۽ مون ايئن ئي ڪيو آهي.

بيت سنڌي روجهن بابت:

ان عنوان هيٺ آيل ڪلام ۾ پڻ بيتن جي آخر ۾ ڪافي شامل آهي / هئي، پر جيئن ته آخر ۾ شامل ڪافي ڪنهن به لحاظ کان عنوان سان ٺهڪندڙ نه آهي، يعني

هيءَ ڪافي نه روجهن متعلق آهي نه روجهن سان واسطو رکندڙ ماحول جي عڪاسي ڪندڙ - تنهن ڪري مون هيءَ ڪافي متفرق ڪلام جي آخر ۾ ڪافي ۱۷۱ طور شامل رکي آهي ۽ بيت پڻ متفرق ڪلام جي شروعات ۾ شامل رکيا آهن. جو منهنجي نظر ۾ مرتب پاران ڪلام کي سرور ترتيب ڏيڻ بعد باقي رهيل ڪلام، دوها، هدايتون ۽ ڪافيون، متفرق ڪلام ۾ شامل رکيون ويون آهن. جيئن ته ”روجهن بابت بيت“ پڻ ڪنهن سر جو حصو نه آهن، تنهن ڪري انهن بيتن کي پڻ ”متفرق ڪلام“ ۾ شامل رکڻ مناسب چاتر.

متفرق ڪلام جي آخر ۾ آيل ڪلام:

ان بابت آءٌ ايترو عرض ڪافي ٿو سمجهان ته ”ڪلام“ شاعري جي ڪا صنف نه آهي، بلڪه شاعريءَ جي هر صنف کي ڪلام سڏي / چئي سگهجي ٿو. تنهن ڪري رڳو عنوان ”ڪلام“ ڏيڻ درست نه ٿيندو. ڪلام بجاءِ عنوان ڇا ڏجي يا هيءَ ڪلام شاعريءَ جي ڪهڙي صنف آهي، تنهن لاءِ ٻئي پاسي واجهائڻ بجاءِ رسالي مان ئي مثال کڻجي:

* ڪافي جو ٿلهه: مون کي ميڙين الله، سگهو آئي الله، وو ميان ٻاروڇا!

بند: انهن ڪارڻ ڪاڪيون وجهان وڃاڻا،

سانول پنهنجو سرتيون، سو ۾ سڃاڻا.

هن ڪافيءَ ۾ پهرين ست، ڪافيءَ جو ٿلهه آهي ۽ هڪ ٻئي سان هر ڪافيه ٻه ستون ڪافيءَ جا بند آهن، يعني هر بند جي آخري ست، ٿلهه سا هر ڪافيه هجڻ بجاءِ بند جي پهرين ست سان هر ڪافيه آهي. اهڙي طرح هن ”ڪلام“ کي ”ڪافي“ عنوان ڏيڻ لاءِ اهوئي سبب ڪافي آهي. تنهنڪري ”ڪلام“ کي ”ڪافي“ عنوان ڏنا اٿس.

آخر ۾ ڪجهه گذارشون

پهرين گذارش: سچل جي ڪلام کي نيشن سر چنڊي چاڻي ۽ سنواري پيش ڪرڻ لاءِ سچل چيئر يا ڪنهن سرڪاري ادبي اداري کي اهو ڪم پنهنجي هٿ کڻڻ گهرجي ته جيئن سچل جو ڪلام سنورجي عام پڙهندڙن اڳيان پيش ٿي سگهي.

ٻي گذارش: مون پنهنجي سمجهه موجب ”رسالو سچل سرمست“ (سنڌي ڪلام) کي سنوارڻ لاءِ جا ڪوشش ورتي آهي سا لاپاڻي آهي يا نه، تنهنجي فيصلي جو حق آءٌ پڙهندڙن کي ڏيان ٿو. رسالي ۾ موجود عربي عبارت ۽ فارسي

شعر جي معنيٰ ۽ شرح پڻ رسالي ۾ موجود نه هئي، ان لاءِ رسالي جي آخر ۾ عبارت جي معنيٰ ۽ شرح ڏيان ٿو ته جيئن عام پڙهندڙن لاءِ شعر جو مقصد سمجھڻ ۾ آساني رهي.

ٿورا: آءُ ٿورائتو آهيان، اداري روشني پبليڪيشن ڪنڊيارو جو جنهن مون کي هي موقعو ميسر ڪري ڏنو ۽ انهن دوستن جو پڻ جن کان مون کي وقت به وقت مفيد مشورا پلڻ پيا، وڌيڪ ٿورا محترم مولوي محمد قاسم سومري صاحب جا، جن جي مهربانيءَ سواءِ رسالي ۾ ڪم آيل قرآني آيتن، حديثن، عرب بزرگن جي قولن ۽ فارسي شعر جي معنيٰ ڏيڻ (جا رسالي جي آخر ۾ ڏنل آهي) مون لاءِ ناممڪن نه کڻي، پر مشڪل ضرور هو. گھڻا ٿورا پائيندس انهن دوستن جا، جي پنهنجي قيمتي رايي کان مون کي آگاهي ڏيندا رهندا.

گل محمد تنيو

باين شاهه محلہ

ڪنڊيارو

عرض حال

هر نقش که برتختهء هستي پيدااست،
اين صورت آن کس است کين نقش آراست:
دريای کهن که مي زند موج نو،
موجش خوانند و في الحقيقت درياست!

1952ع جي آخر ڌاري حڪم ٿيو ته سرمست جو ڪلام گڏ ڪري، هڪ سال اندر، سرڪار کي ڏيان. خيال ڪيم ته نه ايتري فرصت آهي نه فراست، جو انهيءَ تصوف جي اٿاهه ساگر کي تاليف ڪري سگهان؛ ليڪن قبوليت ڏيڻ کان پوءِ پنتي موٽڻ به مصلحتاً مناسب نه ڄاتو ويو. شروعات جا ٻه يا ٽي مهينا ته فقط بزرگ جي ڪلام هٿ ڪرڻ ۾ گذري ويا. انهيءَ وچ ۾ سندس ڪلام جو مطالعو به ٿيندو رهيو، پر جيئن جيئن سندس ڪلام کي پڙهندو ويس، تيئن تيئن دل ڦاسندي ويئي. تان جو ”اٿندي، ويهندي، گهمندي، توکي ساهه سنڀاري“ وارو ڪم ٿي ويو. ڪن ڪن جاين تي جيڪڏهن ڪنهن تصوف جي لکڪار کي سمجهي نٿي سگهيس، ته روح جي بغاوت ٿي محسوس ڪيم. اهڙيءَ الجهن جو احوال ڪنهن سان ڪري به نٿي سگهيس. آخر فيصلو ڪيم ته تصوف تي جي ڪتاب هٿ اچي سگهن، تن کي پڙهي پوءِ سرمست کي هٿ لايان. بدقسمتيءَ سان، ڪنهن سنڌي بزرگ جو تصوف تي لکيل ڪتاب هٿ نه اچي سگهيو. اڙدوءَ وارن ”هم از اوست“ تي ته گهڻو ئي لکيو آهي، ليڪن ”هم اوست“ جي مستيءَ پري دنيا ڏي منهن به ڪين ڪيو اٿن. آخر شيخ اڪبر جو ڪتاب ”فصوص“ هٿ چڙهيو. شيخ اڪبر جو ”فصوص“ ڪنهن مون جهڙي ”هيچمدان“، جي سمجهه کان گهڻو مٿي لکيل آهي؛ يا ته پڙهندڙن کي سمجهه ۾ نه ايندو، ۽ جي ايندو ته مست ڪري ڇڏيندو. تصوف جي خاص اصطلاحن جون معنائون به معمولي لغتن ۾ ڪين ٿي لپيون؛ مثلاً ”وجود“ چاهي، ”ممكن“ چاهي، ”علم سينه“ چاهي، ته ”علم سفينه“ چاهي؛ خيال ڪيم، جي ”فصوص“ جي

اصطلاحن جي معنيٰ سمجھ ۾ نه آئي، ته ”هر اوست“ جي عميق تائين ڪين وڃي سگهيو؛ ۽ جي اها بنيادي ڳالهه سمجھ ۾ نه آئي ته سرمست جو ڪلام سمجھڻ غير ممڪن آهي. جيڪڏهن چڙو مومل راڻي جو قصو پڙهي ۽ زباني لذت وٺي آهي ته حفيظ ٽيوڻي تي ئي ڪفايت ڪجي، ۽ سرمست جي محبت واري مڇ کان پري ئي رهڻ ۾ عافيت آهي. جڏهن معاملو انهيءَ حد تي اچي پهتو، ته انهيءَ سبب الاسباب هڪ اهڙو ڪتاب عنايت ڪرايو، جو لکيل به هڪ سنڌي بزرگ جو هو، ۽ جنهن ۾ بحث به فقط تصوف جي اصطلاحن جي سمجھائيءَ تي ٿيل هو. ميان عبدالرحمان جي انهيءَ ڪتاب پڙهڻ کان پوءِ، ڪجهه همت به آئي ۽ ڪجهه سرمست جي سمجھ به آئي آهستي آهستي، سندس ڪلام لکي پورو ڪيم.

پنهنجي سمجھ آهر، تصوف جي پيچيدگين کي، سرمست جي ڪلام جي پس منظر ۾، سمجھائڻ جي ڪوشش ڪئي اٿم. جيڪڏهن ڪي غلطيون ڪيون اٿم ۽ ضرور ڪيون هونديم ته اهي سڀ منهنجي ناقص فهم جون سمجهيون وڃن، ڇو ته سچل ته سچ ئي چيو هوندو.

سرمست جي سنڌي ڪلام جا چيپل سمورا نسخا هٿ ڪيم. مرزا علي قلي بيگ وارو نسخو (پنهنجي جلدن ۾)، پوڪرداس وارو نسخو، هريسنگهه وارو نسخو، آغا غلام نبيءَ وارو نسخو، نمائي فقير وارو نسخو. بزرگ جي پراڻن دستخط نسخن مان ڪو به هٿ نه اچي سگهيو: سندن درگاهه تي به ڪو اهڙو نسخو رکيل ڪين آهي، جنهن مان مدد ملي سگهي ها. فقير نظر محمد مرحوم شڪارپوريءَ جي پوين وٽ به جيڪي دستخط ڪتاب رکيل آهن، انهن ۾ به ڪو چڙو سرمست جو ڪلام نه آهي؛ گهڻن ئي ٻين بزرگن جو ڪلام هڪ جاءِ تي سهيڙيو ويو آهي، اتان جيڪي بيت يا ڪافيون اهڙيون هٿ لڳيون جي ٻين نسخن ۾ درج ٿيل نه هيون، سي به لکرائي هٿ ڪيم. صفر فقير درازائيءَ شڪارپوريءَ وٽ جيڪو سرمست جو سهيڙيل ڪلام هو، سو به ورتو. انهن شين تي نسخن سان پيٽ ڪرڻ بعد، هيءُ نسخو تيار ڪري، ميان محمد صديق پٺويءَ صاف، نويس کان لکرائي، پيش ڪريان ٿو.

مقدمي تيار ڪرڻ ۾ مون کي ڪن تصوف جي ڪتابن مان مدد ملي، جن مان ڪي هي آهن: فصوص الحڪم، نظريه توحيد، مکتوبات امام رباني، تصوف اسلام، فلسفه فقراء، علم تصوف، ڪلمه الحق، وغيره.

سچل سرمست جو زمانو سنڌي شاعريءَ جو هڪ اهڙو ارتقائي دور هو، جنهن ۾ سنڌي شاعريءَ ۾ پنهنجو پاسو ورائڻ ٿي گهريو. چنانچه، ”واڻيءَ“ جي جاءِ ”ڪافيءَ“ اچي ورتي هئي. ٿورو گهڻو غزل جو به رواج پئجي چڪو هو؛ زبان به پنهنجو روپ ڦيرائي رهي هئي؛ ڀٽائيءَ واري زماني جا ڪيئي لفظ متروڪ ٿي چڪا هئا. وڏي ڳالهه ته تخيل جي اونھائي گهٽجي ٿي ويئي، ۽ زبان جي چسڪي تي وڌيڪ زور ٿي ڏنو ويو. ظاهر آهي ته اهڙي زماني ۾، جيڪڏهن گهر گهر نه، ته ڪم از ڪم ڳوٺ ڳوٺ ۾ ته ڪو نه ڪو شاعر هوندو ئي هوندو!

تنهنڪري، سرمست جي همعصرن جي فهرست ڏيڻ به ڪو آسان ڪم نه آهي. يوسف فقير، صديق فقير، شاهن فقير، غلام علي فقير، خليفو ڪرم الله، خليفو گل محمد، آخوند عزيز الله، دلپت، وغيره انهيءَ زماني جا شاعر هئا، پر ڇاڪاڻ ته سرمست جي لائين پنهنجي هئي، تنهن ڪري اسين جيڪر انهن کي ”همعصر“ ته چئون، ليڪن ”همسر“ شاعر ڪين چئي سگهون.

سرمست جو ڪلام تمام گهڻو هو، جو زماني جي خورد برد هيٺ هيٺ اچي ويو. تنهن کان پوءِ به جيڪي ڪجهه هن وقت به سنڌي دنيا ۾ موجود آهي، سو به ايترو آهي جو ٻئي ڪنهن هڪ شاعر جو ايترو موجود نه آهي؛ مثلاً، ”سچل جو سنڌي رسالو“، جنهن ۾ سنڌي ۽ سرائيڪي ڏوهيڙا، ٽيهه اکريون، ڪافيون ۽ جهولتا درج ٿيل آهن؛ ”ديوان آشڪارا“، ”راز نامو“ ۽ ”رهبر نامو“ سمورو فارسي ڪلام آهي؛ ”قتل نامو“، ”گداز نامو“ ۽ ”تار نامو“، ٽيئي محبت جي نهايت باريڪ نقطن جا بياض آهن.

هر آن معنیٰ که شد از ذوق پیدا،

کجا تعبیر لفظی یابد او را!

عثمان علي انصاري

مقدمو

فقير عبدالوهاب عرف سچيڏنو رح

ميان عبدالوهاب ولد ميان صلاح الدين ولد ميان صاحبڏنو فاروقي، سن 1152 هجري مطابق 1739 ع ۾، رياست خيرپور جي گنبت تعلقي جي هڪ ننڍي ڳوٺ، درازن، ۾ پيدا ٿيو. والدين ۽ سندس پيا بزرگ کيس پيار مان ”سچيڏنو“ سڏيندا هئا، جنهن جو مخفف ”سچو“ پنهنجي سنڌي شعر ۾ تخلص قبول ڪيائين.

ميان صلاح الدين جي وفات کان پوءِ، صغير سنيءَ ۾ ئي پنهنجي چاچي، سهري ۽ مرشد، ميان عبدالحق جي زير نظر پرورش ورتائين. چوڏهن سالن جي عمر ۾، فارغ التحصيل ٿيو. نهايت درجي ذهين ۽ قبول صورت هو. شروعات زندگيءَ ۾، روزي، نماز ۽ شريعت جي مڙني احڪامن جو نهايت پابند هو. تن آراميءَ جو خيال به دل ۾ ڪين ايندو هوس. ايتريقدر جو حياتيءَ ۾ ڪڏهن ڪت تي نه سمهيو. راڳ ۽ سماع جو شوق هوندو هوس، جو شوق اڳتي هلي سندس مستيءَ جو پيش خيمو ثابت ٿيو، ۽ ننڍپڻ جو ”سچيڏنو“ سنڌي دنيا ۾ ”سرمست“ ٿي نروار ٿيو.

جيئن دنيا جي هر بزرگ هستيءَ جي حياتيءَ جي احوال سان، خوش اعتقادي، سوين اهڙا واقعا وابسته ڪندي آئي آهي، جي شايد عقل سليم قبول نه ڪري، تيئن اسان جي سرمست بابت به ڪيئي روايتون مشهور ٿي ويون، ۽ اڃا به ٿينديون ٿيون رهن، جن جو بيان ڪرڻ نه اسان جي مقصد ۾ داخل آهي، ۽ نه سنڌين جي معلومات ۾ ڪو معقول اضافو ڪري سگهندو، تنهن ڪري اسان ان کان پرهيز ٿا ڪريون. جنهن بزرگ هستيءَ پاڻ پنهنجي لاءِ هيٺئين ريت فرمايو آهي، تنهن جي عقيدن لاءِ جيڪڏهن اسين ڪو به قطعي فيصلو ڏينداسين ته ”ننڍو منهن، وڏي ڳالهه“ ٿي پوندي. پاڻ فرمائين ٿا ته: ڪو مومن چوي، ڪو ڪافر چوي، ڪو جاهل نالو ظاهر چوي، ڪو شاعر چوي، ڪو ساحر چوي؛ آءُ جوئي آهيان سوئي آهيان.“

ڪو ملا چوي، ڪو قاضي چوي، ڪو مفتي چوي، ڪو غازي چوي،
ڪو روزيدار نمازي چوي: ”آءُ جوئي آهيان سوئي آهيان.“

ڪورڊ چوي، ڪو بد چوي، ڪو بيديني بيحد چوي،
ڪو مشرڪ پي ملحد چوي: ”آءُ جوئي آهيان سوئي آهيان.“

سندن شبيهه، قد، بدن، وغيره لاءِ به ڪو مستند احوال ڪونهي؛
البت ڪن سندن سوانح نگارن لکيو آهي ته ”سچل سائينءَ جو قد وچولو،
زنگ صفا، پيشاني کليل ۽ بهڪندڙ، ۽ وار ڊگها هئا، مٿي تي سائي رنگ جو
تاج پائيندو هو ۽ بدن تي اڇو چولو.“

فقير سچيڏني کي، انهيءَ زماني جي وڏ گهراڻن ٻارن کي جا تعليم ملي
سگهندي هئي، سا ملي، ۽ ڇاڪاڻ ته پاڻ نهايت فهيم طبع جو مالڪ هو،
تنهنڪري ان وقت جي تعليم مان پورو پورو فائدو ورتائين. پاڻ قرآن شريف
جو حافظ به هو؛ فارسيءَ جو ايترو علم هوس، جو سندس فارسي ڪلام جو
پورو ديوان، هز هائينس مير علي مراد خان ڇاپرائي پڌرو ڪيو، جو ”ديوان
اشڪارا“ جي نالي سان مشهور آهي.

سند جي هن دلير صوفي بزرگ، 14 رمضان شريف 1242 هجري،
مطابق سال 1826ع، جي هن دنيا کان موڪلايو.

فقير سچيڏني جي سنڌي ڪلام ۾ اهي سڀ صفتون موجود آهن،
جي هڪ بلند پايه شاعر جي ڪلام ۾ هجڻ گهرجن. سندس ڪلام، سر تا
سر، ”هم اوست“ جي رنگ ۾ رڳيل آهي. پاڻ انهيءَ ڏس ۾ ايڏي ته طبيعت
جي جولاني ڏيکاري اٿن، جو ”وحدت الوجود“ جي ڪنهن به ٻئي وڪيل کي
اهڙن واضح لفظن ۾ انهيءَ موضوع تي ڪجهه چوڻ جي جرات نه ٿي آهي.
حقيقت هيءَ آهي ته سرمست پنهنجي ڪلام ۾ ”هم اوست“ کي ايتري ته
جاءِ ڏني آهي، جو ٻئي ڪنهن به موضوع لاءِ وٽس گنجائش ئي ڪا نه رهي
آهي، ڇا ڪافين ۾، ڇا ڏوهيڙن ۾ ”تو هي تو“ جو نعرو پيو ٿو ٻڌجي. ائين
ٿو معلوم ٿئي ڇڻ بزرگ کي اهو ئي هڪ پيغام ڏيڻو هو، جو مزا وٺي وٺي

ڏٺو اٿس. اسان به تنهنڪري سندس قافيه، رديف، تشبيهات، محاکات، وغيره کي ڇڏي، سمورو بحث سندس ”وحدت الوجود“ جي پيغام تي ڪنداسين، جيئن سنڌي دانن کي واضح طرح ڏسڻ ۾ اچي، ته اسان جي بزرگن ”وحدت الوجود“ ۽ ”وحدت الشهود“ جي نظرين مان ڪهڙو قبول فرمائي، پنهنجن کي تلقين ڪئي، ته هو به ائين ڪن.

ظاهر هجي ته سچل سرمست نه فقط سنڌي زبان جو هڪ نهايت بلند پايي جو شاعر هو، نه فقط اسلاميات جو ڄاڻو هو، پر هو هڪ صاحب ڪيف و حال بزرگ به هو. سندس ڪلام کي زبان جي نقطي نظر سان سمجهڻ ته ڪا وڏي ڳالهه نه آهي؛ هر هڪ سنڌي کيس سمجهي سگهي ٿو، ڇاڪاڻ ته نهايت سليس زبان ڪم آندي اٿائين (شڪوي جا طالب، زبان جي شڪوي جو خيال رکندا آهن؛ مستن جي مستي ڪنهن به قسم جي وڌائيءَ جي متحمل نه ٿيندي آهي) ليڪن اقليم سخن جي هن تاجدار جي قلبي مستين ۽ وجداني تجلين کي سمجهڻ لاءِ، چڻي سمجهائي به گهرجي، تصوف جو پس منظر به گهرجي، ۽ انهيءَ سان گڏ ذوق سليم به گهرجي. تڏهن وڃي ڪو پڙهندڙ انهيءَ حقيقت تائين پهچي، جنهن لاءِ پاڻ فرمايو اٿن ته ”سچ ٿا مرد چَوَن، ڪنهن کي وٺي نه وٺي“! پڙهندڙ جيڪڏهن سندس تشبيهه، اسنعاري، تصريح، يا ڪنائي تي اڙجي بيهي رهيو، ته عروس معنيٰ تائين سندس پهچ محال آهي؛ ۽ اسان جيڪڏهن سندس بيان ۽ بدايع جي وصفن تي ويهي بحث ڪيوسين، يا سندس فصاحت ۽ بلاغت جي گلڪارين جي ذڪر کي ڇيڙيوسين، ته اهو ممڪن آهي جو پڙهندڙن لاءِ سندن دماغي عياشي جو سامان ضرور پيداڪري وجهنداسين، پر اسان جو اهو مقصد فوت ٿي ويندو، جنهن مقصد سان اسان سرمست جي هن سدا بهار چمن کي سنڌي دنيا سان روشناس ڪرائڻ ٿا گهرون.

سنڌ جي ادبي دنيا جو هيءُ ئي هڪ روشن ستارو آهي، جنهن کي زاهدن جو هڪ ٽولو تحسين جي خراج ڏيڻ ۾ بخيلي ڪندو رهيو آهي، ڇو ته سندن اعتقادن کي سچل جي هڙن بيتن کان ٿيس لڳندي رهي آهي:

”ملا مار مَ مون، مان سبق پڙهان ڪين سچڻ ڏسان!“

قبول ڪيو سين ته سو مان اڪثر پڙهندڙ اهڙا هوندا، جن جي تخيل جو پرواز ايترو مٿي نٿو وڃي سگهي، جو سچل جي هڪ ستَ جي معنوي بلنديءَ تائين پهچن؛ مثلاً فرمايو اٿن، ”آهي ڪل شيءِ سو هادي، واندي غيرڪنون هيءَ وادي“؛ سرمست جي انهي واديءَ کي غير ڪوڏن وانندو سمجهڻ لاءِ به ”شرط اول قدم آڻست ڪه منجنون باشي“ ليڪن سچل جي ڪلام ۾ جي ادبي خصوصيات آهن يا پاڻ جيڪي سنڌي محاورا ۽ ترڪيبون استعمال ڪيون اٿن، تن جو داد نه ڏيڻ به ادب جي مذهب موجب ”گناه“ آهي. مارئيءَ جو قصو سنڌ جي مڙني شاعرن بيان ڪيو آهي، جن ۾ ڀٽائيءَ جو درجو نهايت بلند آهي؛ پر نهايت ساديءَ ۽ جادو پريءَ زبان سان، عمر کي راضي ڪري هن کان مارئيءَ جي جند ڇڏائڻ، سرمست جو حصو هو. مارئي ٿي چويس؛

”اڄ جوڙي ويٺا جهنگ ۾، جهانگي جهوپڙيون؛

ڏي نه ڏوٿيڙن ڪي، تون لائق لوپڙيون؛

راجا روپڙيون، گهرين رڪن ڪينڪي!“

پوئينءَ ست تي خيال فرمايو ته جنهن ۾ ايڏي نصيحت آميز طنز آهي، تنهن جو، دانهن ڪرڻ کان سواءِ، ڪو ٻيو داد به ڏيڻي ٿو سگهجي ڇا؟ سچل جا اهي سڌا سادا لفظ جي پنهنجن بيتن ۾ ائين جڙيا اٿس جيئن منڊيءَ ۾ تڪ، سي زوريءَ دل ۾ جاءِ ڪندا ٿا وڃن، ۽ دل ٿي گهري ته اڪيون بند ڪري، انهن لفظن جي جادوءَ جو ويٺو مزو وٺجي؛

”هت ڏسان ڏوٿيڙن جون، ويٺي واٽڙيون؛

هت پوڻ پنهورن تي، مٿيون ماٽڙيون؛

ياد اٿي جون مون پيون، چوهون چاٽڙيون؛

توڙي چار ڪنڊان لوئيءَ جون، هت ٽاڪين ڦاٽڙيون؛

تان پي وڃان اوڏهين، جتي ڪنوڻيون ڪاٽڙيون؛

مون کي لوھن لاٽڙيون، ٿن سانگن سنڀليون سومرا!“

سچل جي مٿئين بيت پڙهڻ سان جا غربت جي تصوير اکين آڏو اچي ٿي بيهي، سا پنهنجو جواب پاڻ آهي. لفظن جي تصغيريت پنهنجي سموريءَ نزاکت سان دل ۾ گهڙندي ٿي وڃي؛ مثلاً، ساڳي شيءِ جڏهن گاهه تي پئي

ته ماڻ ٿي؛ ۽ جڏهن مارئيءَ جي مسڪين مازن تي پيئي، جي بنا ڪنهن اجهي جي پٽ تي پيا آهن، ته اڪير جي عمق ان کي ”مليون ماڻڙيون“ ڪري ڇڏيو! اهڙين جاين تي هڪ شاعر جو ڪلام بَشري حدن کان نڪري معجزانه بلنديءَ تي ٿو وڃي پهچي ۽ سچل جي ڪلام ۾، سندس هر بيت هڪ ادبي معجزو جو درجو ٿو رکي. بحث جي ڊگهي ٿي وڃڻ جي خوف کان، اسين وڌيڪ مثال نٿا ڏيون، ۽ هڪ ٻيون مثال سندس روماني شعر جي لائني هجڻ جو پيش ڪري اسين سندس پيغام ڏي ٿا ورون. لکنئو جي نوابي دربار ۾ مشاعرو ٿو ٿئي، جنهن ۾ ڪاريهر نانگ جي تشبيهه جو قيد رکيو ويو آهي. شاهي عطيات حاصل ڪرڻ خاطر، درباري شاعرن خوب پنهنجي طبيعت جون جولانيون ٿي ڏيکاريون. آخر ۾، نواب صاحب هي شعر اول نمبر ۾ رکيو:

”خيال گيسو ميس آج کي شب جو دل همارا الجهد رها هے،

ڪهاڻ سڙ لايا هے يا الاهي يه گهر ميس ڪالي بلا لگا ڪر!“

سچل وٽ نه ڪو مشاعرو هو، نه ڪنهن جي عطيات جو آسرو، ۽ نه وري ڪو ”طرح“ جو قيد هو. پنهنجي ليکي جذبات جو اظهار ڪيو اٿس، ۽ خوب ڪيو اٿس:

”چڪلي چلي وال سُهڻي ڏي، ڄاڻ بَشيره ڪالي،

طرح ڪيهي اهي دلبر مَنهن تي، سخت بلائين پالي!“

مطلب ته سچل سرمت کي، خدا وند ڪريم، سنڌ جي صاحب ڪمال شاعرن ۾ هڪ نهايت بلند مقام عطا ڪيو هو. سندس هر هڪ بيت، نظم يا ڪافيءَ مان تخيل جي پاڪيزگي ۽ بيان جي سونهن پئي ٿي چمڪي. تنقيد ڪرڻ وارن هيءَ به هڪ قسم جي رسم ڪري ڇڏي آهي ته شاعر جي ڪلام مان ڪجهه انتخاب پيش ڪيو وڃي؛ ليڪن اسان جو خيال آهي ته ادبي اخلاقيات موجب اهو جائز نه آهي جو پڙهندڙن جي پسنديءَ تي به مؤلف ڏاڙو هڻندو رهي، ۽ ذوق جي پرک پوئتي رهجي وڃي؛ تنهن ڪري اسين ڪو انتخاب به نٿا ڏيون، جيئن پڙهندڙ پنهنجي چونڊ پاڻ ڪري. ڇو ته فڪر هر کس بقدر همت اوست.

سچل کي صحيح معنيٰ ۾ سمجهڻ لاءِ جيئن اسين مٿي چئي آيا آهيون. اهو اشد ضروري آهي ته سندس ڪلام جو پس منظر، سندس نگاهه جي بلندي، سندس دل جي تڙڙ، ۽ سندس ڪيف جي حالت، پڙهندڙن کي اول معلوم ڪرائي وڃي. اهو به ضروري آهي ته پڙهندڙن کي خبر هجي ته جو پيغام سچل پنهنجي ڪلام جي وسيلي ڏئي ٿو، تنهن پيغام جا ٻڌڻ وارا ڪهڙي خمير جا ٺهيل آهن. واضح رهي ته سنڌي طبيعت، تصوف جو اثر ايتريقدر قبوليو هو، جو اڄ به مشرق جي دنيا ۾ ڪو ٻيو ملڪ سندس مقابلي ۾ نٿو اچي سگهي. پيري مريديءَ جي هن واديءَ ۾، جتي ڪيئي اڻ سهندڙ بدعتون به رائج ٿي چڪيون هيون ۽ ڪيترن ئي درگاهن جي دڪانن تي ”استخوان فروشي“ به چالو هئي، اتي ڪيترن ئي بزرگن وٽ، معرفت جو فيض به عام هو، جنهن مان انهيءَ پار جا پانديڙا به پي ڍڳ ڪندا هئا. ”رب العالمين“ جي مخلوق کي وحدت جي نگاهه سان ڏسڻ وارن معرفت جي مالڪن، مومن ۽ ڪافر يا مسلم ۽ هندو۽ جو فرق يڪ قلم مٽائي ڇڏيو هو؛ ڇو ته سندن هستيون هميشه اهڙي غير فطري امتياز کان مٿي رهيون. انهن حق جي عاشقن، پنهنجي قول ۽ فعل سان، هڪ اهڙي هم آهنگ معاشرت سنڌ ۾ پيدا ڪري وڌي هئي، جنهن جو نظير، ”هن قومن جي نظريي“ رکڻ وارن هندو و پاڪستان جي ٻين صوبن ۾، پيدا ٿي ڪين سگهيو هو. سنڌي بزرگن جي انهيءَ مساوات جيڪي سياسي يا مذهبي نتيجا پيدا ڪيا، تن جهڙا نتيجا ٻين صوبن جا مسلمان پيدا ڪري نه سگهيا. مثلاً، سنڌ جو هندو، ڪنهن نه ڪنهن مسلمان بزرگ جو مريد هو. پر، اهو موضوع ڇاڪاڻ ته اسان جي دائري ۾ نٿو اچي، تنهن ڪري اسين فقط ادبي نتيجن کي ٿا وٺون؛ سرمست رحم فقط مسلمانن جو هيرو نه هو، پر سنڌ جا هندو به کين عزت ۽ خیر سان پنهنجو رهبر قبول ڪندا رهيا.

سرمست جي ڪلام ۾ تصوف جون ٻي حساب اهڙيون تجليون موجود

آهن، جي مسلمانن سان گڏ غير مسلمن جي دٻين تي به حڪومت ڪنديون ٿيون رهن، جي سندس ڪلام مان لساني لذتن کان سواءِ روحاني تاثيرات به وٺندا رهيا آهن.

سچل جي ڪلام جي هڪ خاص خصوصيت هيءَ آهي ته هو صاحب مدهوشيءَ ۾ هوش جون ڳالهيون ڪندو ٿو رهي ۽ هوش ۾ مدهوشيءَ جا راڳ آلاپيندو ٿو رهي. پنهنجي ڪلام جي زور تي، پڙهندڙ يا ٻڌندڙ کي ياد ڏياريندو ٿو رهي ته مسلمان ۽ غير مسلم، امير ۽ غريب جو فرق، يا ازين قسم پيا فرق، سڀئي انسانيت جي وهمن جي ڪار فرمائيءَ جو نتيجو آهن؛ نه ته ظاهر ۽ باطن، انهيءَ ”واحد حقيقت“ جا ٻه پهلو آهن:

”ڪافر مؤمن صورت سائي، جانب ڏس ڏنو هي ڄاڻي؛
فَنَّا يَنْمُو تَوَلَّوْا آيَتِ اٰلِي يَسْمَعُ يُبْصِرُ تِي هِيڪڙائي؛
سوئي بندو سوئي مولاڻي، اِنِّي اَنَا اللّٰهُ اَڪَاهِي؛
هڪڙي صورت سڀئي سڀائي، سوئي هيٺ سڀوئي بالاڻي“

’اين و آن‘، جو فرق فقط انساني نگاهه جو تصور آهي. سرمست جيڪي ڏٺو، سو چيائين، ۽ جيڪي چيائين سو عيني مشاهدي کان پوءِ چيائين. سندس زبان ۽ نگاهه ۾ ڪوئي فرق ڪونهي؛ چوٽه ٻنهي قوتن تي قابض، هڪ ئي حقيقت آهي. ”يَسْمَعُ يُبْصِرُ آهي هڪائي.“

سرمست جو انهيءَ عقيدتي تي ايمان آهي ته محبت جو بنياد، روحن جي اتحاد تي ٻڌل آهي؛ عاشق ۽ معشوق جو روح، ٻه شيون نه آهن. انهيءَ عقيدتي کي، ڀٽائي رح واري فرمودي موجب، پنهنجي ڪلام ۾ انتهائي لطافت سان تباهيو اٿس. مثلاً، سسئيءَ جو پنهنوءَ جي تلاش ۾ جبل جهاڳڻ، حيران ۽ سرگردان ٿيڻ کي، حقيقت کان بيخبري ۽ عرفان نفس کان غفلت جو نتيجو قبول ڪيو اٿس ۽ جڏهن ’نائي نيڻ نهارڻ‘ سان ’پاڻ ۾ ديرو دوست جو‘ ٿي ڏسي، ته ساڳي سسئي پاڻ ئي قبول ڪري ته:

”سسئي ڄام پنهنون هڪ هوتان، ڪامڻِ جانب ڳوليو جوتان؛

ساڳي پاڻ پنهنون هئي سوتان، سچو دست لڏي ڪان ٽوتان.“

سچل فقير جي انهيءَ انداز بيان ۾ ڇاڪاڻ ته تصوف جي فلسفي سان گڏ عاشقانه مستي جو به ڪافي جלוو موجود آهي، تنهن ڪري سندس ڪلام کي انهيءَ پس منظر ۾ سمجهڻ ۽ سمجهائڻ به آسان ڪم نه آهي. ”ڪشف ۽ شهود“ جون ڳالهيون به فقط ڪشف ۽ شهود سان ئي سمجهڻ ۾ اينديون، ۽ حافظ شيرازيءَ کين چيو هو ته:

«گر نکته دان عشقي، خوش بشنو اين حكايت!»

اچو ته تصوف جي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون ته ”تصوف“ ڇا آهي. جدا جدا وقت تي، پنهنجي پنهنجي فڪر موجب، تصوف بابت صوفي بزرگن مختلف رايا ڏنا آهن. هر هڪ بزرگ، پنهنجي پنهنجي مشاهدي جي تصوير پيش ڪئي آهي؛ ڪن بزرگن جي خيال موجب، تصوف نه علم آهي ۽ نه وڌن جي رسم جو نالو آهي؛ بلڪ اولياءَ الله جي برگزیده اخلاقن ۽ سندن زندگيءَ جي طريقي جو نالو آهي. ڪن جو خيال آهي ته جيڪڏهن ڪنهن انسان کي پنهنجي نفس جي چنبي مان نجات ملي، ۽ هو خلق جي نظرن ۾ فاني ٿي وڃي، ۽ خالق وٽ وڃي بقا حاصل ڪري، ته هو پورو صوفي آهي. ڪن جو فرمودو آهي ته شريعت جي روح کي تصوف ٿو ڪوٺيو وڃي؛ ڪي ٿا چون ته نفس کي مارڻ ۽ اندر اڃاڻ جي معنيٰ آهي تصوف؛ مطلب ته ”علم“ ۽ ”مستي“ جي فرق ڪري، ڪيترائي مختلف تعبير ٿيندا رهيا آهن. پر، جيڪڏهن انهن تاويلن کي پاسيرو ڪري حقيقت تي غور ڪبو، ته تصوف جو ماحصل، ڪجهه نه ڪجهه، ضرور سمجهڻ ۾ اچي ويندو. انسان پنهنجي خدا داد قوتن کان ڪم وٺي، پنهنجي دل کي حقيقت جو آئينو بڻائي، ۽ ظاهر کان اڳيرو هلي، باطن جو رازدار بڻجي سگهي ٿو. کيس اول پنهنجي نفس کي سمجهڻ جو موقعو ملندو، ۽ بعد ۾ جمال ذات ۽ ڪمال صفات جو مشاهدو. انهيءَ پار جو پانڊيٽڙو، جڏهن پنهنجي مقصد جي تلاش ۾، فڪر جي اٿاهه سمنڊ جي غواصي ٿو شروع ڪري، ته سندس پهرين منزل تن جي تسين ۽ زهد جي منزل ٿي ٿئي.

”ڪنڌ اونڌي اوريڃ، اٿئي پهرَ عجيبَ ڪي؛
اچن اوجاڳن ۾، عينا اوجاريڃ؛
اصلون ڪين ڪهڃ، ظاهر هن زبان سان.“

انهيءَ نفس ڪشيءَ جي اوت ۾، جي گمراه ڪندڙ ور وڪڙ ٿا کيس آڏو اچن، تن مان لنگهڻو ٿو پويس؛ پر جسماني خواهشات کي جڏهين مردانگيءَ جي عزم سان روڪيندي اڳتي ٿو وڌي، ته آهستي آهستي روح جون پرڪيف لذتون کيس پاڻ کان بيخبر ڪنديون ٿيون وڃن. تان جو مٿس مستي چائنجي ٿي وڃي؛ قدم قدم تي پاڻ کي هڪ نئينءَ ۽ خوبصورت منزل تي داخل ٿيندو ٿو محسوس ڪري؛ ۽ هر منزل جا نوان نوان مشاهدات مٿس اثر ڪندا ٿا رهن؛ ڪٿي گونا گون بيروني تجليون ٿو ڏسي، ته ڪٿي ”بيچون و بي چگون“ اندروني ڪيفيتون ٿو محسوس ڪري، ۽ هر هڪ منزل تي جو ڪجهه ڏسي ٿو يا محسوس ٿو ڪري، ان مان پنهنجي همت ۽ قوت آهر بهره ياب ٿيندو ٿو رهي. جي سندس ظرف ننڍڙو آهي، يا جي سندس طبيعت جو قناعتن ڏي لاڙو آهي، ته اهڙيءَ ڪنهن هڪ ئي منزل جي مشاهدن کي اصل ۽ آخرين حقيقت سمجهي، اتي ويهي ٿو رهي، ۽ پنهنجي زبان مان اهو ڪجهه چوندو ٿو رهي، جو مقامي ڪيفيت جو اظهار ته ضرور آهي، ليڪن حقيقي معرفت اڃا پري اٿس؛

»چون نديندن حقيقت، ره افسانه ڏندن.«

بيءَ صورت ۾، جيڪڏهن ظرف به وڏو آهي، همت به ڪافي آهي، موهبت الاهي به شامل حال آهي، ۽ تائيد رباني جي رهنمائي به حاصل آهي، ته منزلن جي پٺيان منزلون لتاڙيندو، تجليات ۽ ڪيفيات جو مشاهدو ۽ حظ حاصل ڪندو، حق جي راهه جو مجاهد ۽ طريقت جي وات جو سالڪ، آخر هڪ اهڙي بلند مقام تي وڃي ٿو رسي، جتان کيس اهو ڪجهه ٿو ڏيکارجي، جو ٻين کي نصيب نٿو ٿئي؛

”جيڪي ڏٺو سو مون ڏٺو، آريائي اوهان ڇا ڏٺو!“

سالڪن جي انهيءَ نفس ڪشيءَ جي جا تصوير اسان جي سرمست

ڪڍي آهي، تنهن تي به هڪ نظر وجهي ڏسو: فرمائي ٿو،

”الْفَقِيرُ لَا يَحْتَاجُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ، بِیُودُنَاوُن بِنِ؛
 ٻئي جهان ڦٽا ڪيو، ٿا ٿئين جهان وڃن؛
 وتن ويڃاڻا وره ۾، نيئين ننڊ نه ڪن؛
 راتبو ڏينهان روج ۾، چپ نه ڪو چورن؛
 مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ كَلَّ لِسَانَهُ، ٻڌي زبان انهر؛
 نشي تن کي ”نانه“ ڪيو، مورن ”مان“ نه چون؛
 مولِي جي محبت ۾، ڪيا ٿيا وتن؛
 سڌڪا سيئي سوز جا، پنيءَ رات پرن؛
 ”هر آن سري ڪه با محبوب دارند.“
 خبر ٺٻوڊ ڪراما ڪاتبين را، سر اهو سانين؛
 نهائينءَ کان نيهڙو، سڪيو ساميئڙن؛
 مڇ مڇايو من ۾، ٻاڦ نه ٻهر وجهن؛
 عينا سندن اوجاريون، آڇن اوجاڇن؛
 اٽئي پهر عجيب کي، ڪنڌ اونڌي اورن؛
 الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَحِ، صبر صابرن؛
 بغضي موحد وحدتي، اهڙا پي آهن؛
 ڪرڪن ڪنجهن ڪين کي، ڄڻ پار وهانءَ وڃن؛
 رت منجهارون پانهنجي، وضو وير ڪرن؛
 ايءَ نماز عشق جي، تختون پوءِ پڙهن؛
 جي محبت وڌا مامري، سي ڪيئن مڙس مڙن؛
 هڻي درد دهيون ڪيا، سنڌي سپيرين؛
 ڪڏهن اڇا ڪپڙا، ڍار نه ڪنهن يڪن؛
 مٿي پيرين برهن، ايڏو سور سهن؛
 پريٽو پروانن جان، ڪاهيو تن پون؛
 پنيڙ باه عشق جي، سپورن سڙن؛
 ڪامي، لهسي، لوسجي، لائق لعل ٿين.“

انهن بر گزیده هستين لاءِ ئي ارشاد ٿيو هو ته ”الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا“ (جي اسان لاءِ تڪليفون ٿا سهن ۽ مجاهدا ٿا ڪن، اسان انهن کي نين نين راهن تي ٿا وٺي وڃون).

مٿين ٻن مقامات تي منزل انداز ٿيڻ، ۽ انهن جي عليحده عليحده مشاهدي مائڻ جو نتيجو اهو نڪتو، جو اسلامي دنيا جا صوفي ٻن ٽولن ۾ ورهائجي ويا، جن مان هر هڪ ٽولو پنهنجي دعويٰ جو بنياد ”كشف ۽ شهود“ تي ٿو رکي. ٻنهي ٽولن جي دعوائن مان ڪهڙي دعويٰ ”حق“ آهي، ۽ ڪهڙي ”حقيقت“ آهي، اهو فيصلو پڙهندڙ پاڻ ڪن؛ اسان هتي سندن منزلن جي بيان بعد، فقط سندن عقيدن جو بيان ڪرڻ مناسب ٿا سمجهون.

شيخ اڪبر محي الدين ابن عربي، پنهنجي ”كشف ۽ شهود“ جي دعويٰ تي ۽ ڪن آيات ڪريمه جي سندن تي، وڏي حجت ۽ اصرار سان چوي ٿو ته هيءَ ڪائنات، پنهنجين سمورين رنگينين ۽ انهن جي ارتقائي اير ڦير سان، خالق اعظم کان ڪو علحدو وجود نٿي رکي؛ اصل ۽ بنيادي وجود، فقط باري تعاليٰ جل شانہ جو وجود آهي. ڪائنات ۾ جيڪي ڪجهه ڏسي سگهجي ٿو، يا ٻڌي سگهجي ٿو، يا سمجهي سگهجي ٿو، سو سڀ انهيءَ هڪ وجود جي جدا جدا تجليات جو پرتو آهي؛ جيڪڏهن انسانيت ان کي ڪجهه پيو ٿي سمجهي ته اها سندس نظر ۽ سمجهه جي ڪوتاهي؛ آهي؛ نه ته حقيقت هن کان سواءِ ٻي ڪانهي ته ”لا مَوْجُودَ إِلَّا اللَّهُ“ انهيءَ نظريي جو اصطلاحِي نالو ”وحدة الوجود“ آهي. اسلامي صوفين جو پيو ٽولو، ڪائنات جي مٿئين تعبير کي نه فقط سخت لفظن ۾ ننڍي ٿو، پر اهڙي عقيدتي رکڻ وارن کي ”ملحد“ ۽ ”زنديق“ جي لفظن سان ٿو ياد ڪري. انهيءَ ٻئي ٽولي وارن جو چوڻ آهي ته خالق ۽ مخلوق جي وجود کي ”هڪ وجود“ قبول ڪرڻ، حقيقت ۽ شريعت جي خلاف آهي. سندن چوڻ آهي ته اسلامي تعليمات، جن جي بنياد تي اسان جو دين ٻڌل آهي، ۽ جنهن کي عام فهم زبان ۾ ”شريعت“ ٿو چيو وڃي، تنهن موجب خالق ۽ مخلوق جا ”ٻه وجود“ آهن. هڪ ”وجود امڪاني“ ۽ ٻيو ”وجود وجودي“ جنهن به سالڪ کي، جيڪڏهن ڪنهن مقام يا منزل تي ڪي روحاني وارداتون پيش اچن ٿيون، ته انهن کي هرو ڀرو ”لا مَوْجُودَ إِلَّا اللَّهُ“ جو رنگ ڏيڻ، سندس سمجهه جو قصور آهي؛ مقامي ڪيفيات ۾ محو ٿي وڃڻ ڪري، سالڪ جي نگاهه، ”خالق“ ۽ ”مخلوق“ جو جدا جدا

وجود قبول ڪرڻ جي بدران، هڪ ئي حقيقت تي قبول ڪري، جو سندس نگاهه جو ڌوڪو آهي. انهيءَ ٽولي جي مٿي ڄاڻايل نظريي جو اصطلاحِي نالو ”وحدة الشهود“ آهي.

اسين هاڻي انهن ٻنهي نظرين جو گڏ و گڏ ذڪر ڪنداسين، تان ته پڙهندڙ چٽيءَ طرح تفاوت سمجهي سگهي.

3

حقيقة الوجود

محي الدين ابن عربي، ڇهين صدي هجريءَ (628-560) جو هڪ نهايت مشهور مفڪر بزرگ هو، جنهن کي سندس صوفيانه فلسفي جي ڪري ”شيخ اڪبر“ سڏيندا هئا. اسپين ۾ پيدا ٿيو هو؛ ابتدائي تعليم وطن ۾ پوري ڪري، سير ۽ سياحت جي خيال سان ٻاهر نڪتو. مصر ۽ شام ۾ ڪجهه وقت گذارڻ بعد، دمشق ۾ اچي مستقل طرح سڪونت اختيار ڪيائين؛ اتي ئي گذاري ويو ۽ اتي ئي سندس مزار آهي. شيخ اڪبر ئي اهو پهريون بزرگ آهي، جنهن تصوف جي هن خاص نظريي کي پنهنجو علمي موضوع بڻائي ڪتاب لکيا، جن ۾ دليلن سان ثابت ڪيائين ته ڪائنات ۽ ڪائنات جي خالق جو ”وجود“ هڪ ئي آهي— ٻه نه آهن. شيخ اڪبر کان اڳ، ڪنهن به صوفي بزرگ ”وحدة الوجود“ جي نظريي کي نه ته موضوع بحث بڻايو هو، ۽ نه ڪڏهن انهيءَ جي تائيد يا ترديد ۾ ليڪشائي ڪئي هئي. البت، بعضي بزرگن جا ڪي ڪي اهڙا جملا مشهور هئا، جن مان ”وحدة الوجود“ جو خال پيدا ٿيندو هو؛ پر اهي فقط نعرن جي صورت ۾ هئا. مثلاً، حضرت بايزيد بسطامي رح جو قول ”سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي“، يا منصور حلاج جي دعويٰ ”أَنَا الْحَقُّ“؛ ليڪن اهي چڙا نعر آهن، جن تي ڪنهن خاص طريقي جو بنياد قائم نٿي ٿي سگهيو. ڪنهن به مسلڪ جو بنياد جيڪڏهن مذهبي يا عقلي دليلن تي نٿو بهاريو وڃي، ته انسانيت جي لاءِ ان

۾ ڪا به ڪشش نٿي پيدا ٿي سگهي. پاڻ اتي ڪاٺڻ وارو انسان، سطحيات جي ڪڍ هرو ڀرو ڪين پوندو آهي. شيخ اڪبر جڏهن پنهنجي ڪشف کي حقيقت جو رنگ، ڏيئي، هڪ خاص نظريو پيش ڪيو ۽ ان جي تائيد ۾ ڪتاب لکيا ۽ باقاعدي ”وحدة الوجود“ جي تبليغ شروع ڪئي، ته علمائن جو ٿولو زيان سان سندس عقيدن جي ترديد ڪرڻ لڳو. البته تحريري ترديد گهڻو دير سان شروع ٿي، ۽ جيئن شيخ اڪبر جي نظريي، پنهنجي جدت جي زور تي، اسلامي دنيا ۾ نهايت جلد ۽ نهايت گهڻي قبوليت حاصل ڪئي، تيئن سندس مخالفن به نهايت جلد هڪ جو رخ ٿي وڌو. حضرت مجدد الف ثاني شيخ احمد سرهندي رح، ”وحدة الوجود“ جي مقابلي ۾ ”وحدت الشهود“ جو نظريو پيش ڪيو. ياد رهي ته ”وحدة الوجود“ جو نظريو ڇهين صديءَ ۾ پيش ڪيو ويو هو، ۽ پنج سو سال ڪو به ٻيو نظريو ميدان ۾ ڪين آيو هو؛ حضرت مجدد الف ثانيءَ، يارهين صدي هجري ۾ پنهنجو نظريو دنيا جي اڳيان آندو. شيخ احمد پنهنجي ڪشفي حالات کي پنهنجي وحدة الشهود جي نظريي جو بنياد، بڻايو، ۽ پنهنجين ڪيترين ئي تصنيفن ۾، ان تي بحث ڪيو آهي - ۽ نهايت مدلل بحث ڪيو آهي. جڏهن شيخ احمد پنهنجو نظريو دنيا جي اڳيان پيش ڪيو، ته اسلامي دنيا جي مفڪرن ۾، هڪ صديءَ تائين، ٻنهي نظرين جي وچ ۾ گهڻي ڊيڪان ڊيڪي هلي. ٻنهي ڌرين جي وڪيلن ۾، پنهنجي پنهنجي نظرين جي وڪالت ڪندي، نهايت گرما گرم بحث مباحثا ٿيندا رهيا. زباني به ۽ تحريري به، پر اهي مباحثا ڪنهن به فيصلي تي پهچڻ کان سواءِ ختم ٿي ويا. انگريزن جي هندوستان فتح ڪرڻ کان پوءِ ته تصوف جو رهيو ڪهيو مشغلو به باقي فقط پيري مريديءَ جي رسمي صورت اختيار ڪري، فقط ڪن صوفي بزرگن جي درگاهن جي زينت وڃي بڻيو. انهن ٻنهي نظرين جي دليلن ۾ ڇا علميت ۽ تخيل جي اونهائي هئي، ڇا تصوف جي فلسفي جي جان هئي، سا ڪن پراڻن ڪتابن کان سواءِ، علمي دنيا کان هونئن ٻنهي موڪلائي وئي. نتيجو هي نڪتو ته سنڌ جي ٻن تائناڪ ستارن، يعني سيد عبداللطيف رح ۽ ميان عبدالوهاب رح، کي سمجهڻ وارو به ڪونه رهيو.

اسان جا اهي ٻئي بزرگ صوفي، شيخ اڪبر جي اسڪول سان تعلق ٿا رکن، ۽ پنهنجي خيالات ۽ رايُن ۾ شيخ اڪبر جا هم رنگ آهن۔ يعني خالق ۽ مخلوق ۾ عينيت جا قائل آهن. مثلاً، سندن چوڻ آهي ته ”سسئي“ ۽ ”پنهنون“ ٻئي ”وجود واحد“ جو ظهور آهن، ۽ ظاهر بين نگاهن کي ٻه ٿا ڏيکارجن، ليڪن حقيقت بين نگاهن کي هڪ. البته اسان جي ٻنهي سنڌي بزرگن جي اظهار ۾ فرق آهي: عبداللطيف رحه پنهنجي لطيف پيرايي ۾ ٿو اظهار ڪري، ۽ سرمست جي لفظن مان مستي پئي ٿي ٿيڪي. مثلاً ساڳي ڳالهه ڀٽائي رح هن ريت ٿو فرمائي:

”ڪاڏي ڪاهيان ڪر هو، چوڏس چٽاڻو،
منجهين ڪاڪ ڪڪوري، منجهين لڊاڻو،
راڻو ٿي راڻو، ريءَ راڻي ٻيو ٺاه ڪي.“
- ۽ فقير سچيڏنو رح وري هيئن ٿو فرمائي:

”تو، مان، وڃي وڃ مون، ته ڪي پاڻ پسن؛
’عابد‘ ۽ ’معبود‘ سو هڪ نگاه ڏسن؛
پاڻ پڙهي، پاڻ بهي، پاڻ ئي سجدو ڪن؛
پاڻ مڙيو ئي پاڻ ٿيو، نوڙي نوڙت ڪن؛
’ڪافر مومن هڪ ٿيو‘ ڀلا ٿا ڀائن؛
سوئي فلڪ، سوئي ملڪ، سوئي آدمڻ؛
سوئي احد، سوئي احمد، سوئي هڪ سمجهن؛
نانءِ، ڪن اکين جا، وڇوڻ ئي وڇن؛
عين عليم ڪليم ٿيو، قادر قدرتن؛
هي مڙيو ئي وصفان، اندر آدمڻ؛
هت آدم مون الله ٿيو، ٻيا سڀ شڪ ڀڄن؛
اصل الله مون آدمي، ثابت صورتن.“

شيخ اڪبر پنهنجي ”وحدة الوجود“ جي خيال تي ايڏو ته مضبوطيءَ سان قائم رهيو، جو دنيا جو ٻيو ڪوبه نظريو وٽس انهيءَ لائق به نه هو جو ان تي غور ڪيو وڃي. سندس چوڻ هو ته اسلامي عقيدن جو اولين بنياد آهي

”توحيد“، ۽ جيڪڏهن ”وجود“ جي مرتبي ۾ دوئيءَ کي داخل ڪيو ويو. يعني ته ٻه وجود قبول ڪيا ويا- ته ”توحيد“ جون پاڙون ڪپجي وينديون. ساري ڪائنات ”وجود واحد“ مان پيدا ٿي ۽ ”وجود واحد“ پيدا ڪئي؛ ڇو ته هڪ ”مخفي خزاني“ کي عالم آشڪار ڪرڻو هو، تنهنڪري ”ذات“ پاڻ کي ”صفات“ ۾ ظاهر ڪرڻ قبول فرمايو، ۽ هيءَ ساري ڪائنات ٺهي. هن ساريءَ ڪائنات ۾ جو ڪجهه به موجود آهي، انهيءَ هڪ ئي آفتاب جا شعاع آهن، انهيءَ هڪ ئي نور جون تجليون آهن. ”موجود“، حقيقت ۾ اها هڪ ئي ”ذات“ آهي، ۽ باقي موجودات انهيءَ ”ذات“ کان ڪو جدا وجود نٿيون رکن؛ جيئن لهرين، حباب، موجوٽ ۽ ڪُن، سمنڊ جي پاڻيءَ کان جدا ڪا به حقيقت نٿا رکن.

”اِنَّ اَصْلَ پائِي آهِيَان، ڪيئن ٿا سمنڊ سڏن؛

نانهن مٿم ناحق جا رکيا الاجي ڪن؟“

(سچل)

تيئن، هي تمام مخلوق، انهيءَ ”وجود واحد“ جي مختلف صفات جا مختلف روپ ۽ مظاهرا آهن. مخلوق جو ”اصل“ اهائي هڪ ذات آهي، جنهن مان سڀئي نڪتا به آهن ۽ واپس به انهيءَ ۾ ويندا- جيئن هن فرمودي مان ظاهر آهي ته ”كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ اِلَيَّ اَصْلُهُ وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ“.

انسان ۽ خدا جي وچ ۾ جا نسبت آهي، تنهن کي شيخ اڪبر ”عينيت“ يا ”قرب“ ٿو قبولي، ۽ چوي ٿو ته انهيءَ ”قرب“ جي معنيٰ، ”نَحْنُ اقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ“ (اسان شهب رڳ کان به انهن کي وڌيڪ ويجهيا آهيون) جي آيت ڪريمه ۾ خداوند ڪريم خود سمجھائي آهي. شيخ اڪبر جو چوڻ هو ته صفات کي ڇڏي، انساني ظاهري صورت بابت به حديث شريف آهي ته ”اِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ اَدَمَ عَلَيَّ صُوْرَتِهِ“ - يعني ته بيشڪ آدم کي الله تعاليٰ پنهنجي صورت تي پيدا ڪيو؛ انهيءَ جي معنيٰ ته انسان ۾ خدا جي صورت ۽ فطرت جون صفتون موجود آهن. ”فَطَرْتُ اللّٰهَ الَّذِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا“ (قرآن). حقيقت ۾ اهي خدا جون صفتون ئي آهن، جي انسان جو روپ وٺي ظاهر

ٿيون؛ تنهنڪري ته چيو ويو ته ”مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ“ - ”جنهن پنهنجي نفس (حقيقت) کي سمجهيو، بيشڪ انهيءَ پنهنجي رب کي سڃاتو“.

شيخ اڪبر، اڃا به اڳيرو هلي چوي ٿو ته خداوند ڪريم جو راز به فقط انهيءَ هستيءَ کي چڱي سگهيو، جا ”وجود اڪبر“ سان تعلق رکندي هوندي- جي نه ته ”الانسانُ سِرِّي وَاَنَا سِرُّهُ“ (انسان منهنجو راز آهي، مان انسان جو راز آهيان) کي ڪا معنيٰ ئي ڪانهي. اهڙيءَ طرح، شيخ اڪبر ويو آهي سَندون ڏيندو ۽ پنهنجي نظريي کي مضبوط بڻائيندو. ميان عبدالوهاب رحم به جاءِ جاءِ تي اهو ئي آواز آڻيندو ٿو رهي؛ مثلاً،

”پنهنجي ’ذات‘ لڪائي، ڪيئن بي ذات سڏايان؛
اعليٰ اعظم شان جي، نوبت نينهن وڃايان؛
منصوري جي موج ۾، ٿو ’أَنَا الْحَقُّ‘ الايان.“

بيءَ جاءِ تي چوي ٿو:

”ڪاٿي سچل، ڪاٿي ذات سچل جي، ساروئي سر آهي؛
موج درياءَ حباب ڪڙا ڪيا، چلڻ ڪو شڪ ناهي؛
عاشق، عشق، معشوق اهوئي، ڏانءُ ڏاڍو ڪيو ڏاهي؛
پنهنجي پاڻ پَسائڻ ڪارڻ، ناهه لکين ٿو ناهي؛
اهو اندر اهو ٻاهر؛ ڪيئن چوان ائين ناهي؟“

”ذات صفات هڪائي آهي، ڀول نه وجهين پٺولي؛
سوئي اندر سوئي ٻاهر، سوئي تنهنجي چولي؛
تو ۾، مون ۾، هن ۾، هر جا، سچ ’سچو‘ ٿو ٻولي.“

”طبل وڄائج وحدت وارو، غازي چڏ گدائي؛
هيڏي هوڏي تون ئي آهين، ڪانهي جاءِ جدائي؛
’الانسانُ سِرِّي وَاَنَا سِرُّهُ‘ آهين خاص خدائي؛
بَرَّ بَحْرَ تنهنجو ’سچا‘ آهي سير سدائي.“

”باس اِهاڻي بات اسان جي، غازي غير نه آهين؛
 خام خيال هي پانهي وارو ’لا‘ ۾ لاشڪ لا هين؛
 ”مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ، فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ، نَاهُ كَهْڙا پيا ناهين؛
 ”سچا سچ اشارو اهو، ڪاڏي ڪوڙا ڪاهين؟“

”صورت سڀ انسان جي، اٿئي عشق اصل؛
 ’خَلَقَ آدَمَ عَلَي صُورَتِهِ‘، جزو جهڙو ڪل؛
 ’الْإِنْسَانُ سِرِّي وَأَنَا سِرُّهُ‘، سچ ’سچا‘ پيو سئل؛
 ڀول نه ٻي تون ڀل، هتي هتي هڪ اٿي.“

”ڪنهن جي ڪارڻ ٿي ڪرين، هاري ڙي هاءِ هاءِ؛
 سوئي ڏسندڙ، سوئي سٽندڙ، پاڻهين ڳالهين ڳاءِ؛
 سارا ڏونگر ڏورئين، ڪا ڪي ڙي ڪنهن لاءِ؛
 ’سچو‘ وڌوساه ڪون، ڪير چوي نا ناءِ؟“

”جيڪي هيڙس جيڏيون، ساڳي آءُ ٿيو؛
 پاڻهي پنهل آهيان، ڄاڻو ڪو نه ٻيو؛
 ظاهر منهنجي ذات ڪي، ڪينجن پاڻ ڪيو؛
 ’سچو‘ سارو سچ ٿيو، وڃون ورهه ويو.“

مطلب ته سرمست جو سارو شعر ”لَا مَوْجُودَ إِلَّا اللَّهُ“ سان معمور آهي. جيڪڏهن شيخ اڪبر ٿو چوي ته ’خلق ۽ خالق جي وچ ۾ جيڪڏهن ڪو فرق آهي، ته فقط اعتباري فرق آهي، حقيقت ۾ جو خالق آهي اهو ئي خلق آهي ۽ جو خلق آهي سو ئي خالق آهي‘ ته ميان عبدالوهاب به هيئن ٿو چوي:

”پاڻ پنهنجو پاڻهي، صورت منجهه سُڃاڻ؛
 الله الله ڇو چوين، پاڻ ئي الله ڄاڻ؛
 تون ئي ٻڌندڙ، تون ئي ڏسندڙ، شاهد آقرآن؛
 ناهي شڪ گمان، ’سچو‘ سائين هيڪڙو.“

وَحَدَتُ الشُّهُودِ

جيئن مٿي چئي آيا آهيون ته شيخ اڪبر جي نظريي، ”وحدۃ الوجود“، جي مقابلي ۾، پنجن صدين تائين ٻيو ڪوبه نظريو ڪنهن به سندس مخالف دنيا جي اڳيان ڪين پيش ڪيو - باوجود انهيءَ جي ڪيترا علماء ”وحدۃ الوجود“ جا قائل ڪين هئا؛ انهن مان ڪن توحيد وچوديءَ جي خلاف ترديدي بيان به ڏنا، ۽ ڪن وري ڪتاب لکي اهو ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته ”وحدۃ الوجود“ جو نظريو اسلامي اصولن جي خلاف آهي - پر مقابل نظريو، مجدد الف ثاني حضرت شيخ احمد رحمہ سرهنديءَ ئي، يارهين صديءَ ۾ دنيا جي اڳيان رکيو.

شيخ احمد، حضرت عمر رضه جي اولاد مان هو. 971ھ ۾ بمقام ”سرهند“ ۾ پيدا ٿيو، جنهن شهر جو پهريون نالو ’سهرند‘ آهي. شيخ احمد، ابتدائي تعليم پنهنجي گهر ۾ ورتي. قرآن شريف جو حافظ هو، بعد ۾ دهليءَ ۽ آگري ۾ وڃي پڙهيو. شهنشاهه جهانگير پنهنجي وڏي وزير آصف جاه جي چوڻ تي قيد ڪرائي گواليار روانو ڪري ڇڏيس، جتي ٻه سال نظر بند هو. بعد ۾، بادشاهه سان ڪن شرطن تي ٺاهه ٿيس ۽ قيد مان به آزاد ٿيو، پر ڇهن سالن بعد وفات ڪيائين. اسان هيٺ انهن ٻنهي نظرين جي اصولي اختلافن جو آهون سامهون بيان ڪريون ٿا، جيئن پڙهندڙن کي صاف معلوم ٿئي ته شيخ اڪبر جو نظريو، شيخ احمد جي نظريي کان ڪيترو پري ٿو هليو وڃي.

وحدة الوجود

1- ڪائنات جي مخلوق، عين صفات باري آهي، ۽ صفات نالو آهي ذات باري جي تجليات جو؛ تنهنڪري خالق ۽ مخلوق، بنيادي اعتبار سان، هڪ شيءِ آهن، ۽ اول آخر هڪ ئي وينديون.

2- ”عدم“ کي ”وجود“ جو لباس پهراڻي نٿو سگهجي، ۽ جا شي ”وجود“ وٺيو بيٺي آهي، انهيءَ جو ”معدم“ ٿيڻ حقيقت جو بدلجي ويڃڻ ٿيندو، تنهنڪري غير ممڪن آهي؛ ڇو ته حقيقت بدلجي نٿي سگهي. الله جل شانہ کان سواءِ سموري مخلوق کي ”ممڪن“ جو نالو ڏنو ويو آهي؛ ”ممڪن“ ڪڏهن به ”عدم“ مان وجود ۾ نٿو اچي سگهي؛ ڇو ته ”عدم“ جو ضد آهي ”وجود“، تنهنڪري ”ممڪن“ جيڪڏهن ”وجود“ ۾ آيو، ته ضرور ”ذات“ مان وجود ورتو هوندائين، تنهنڪري ڪڏهن به معدوم نٿو ٿي سگهي.

3- انسان جو وجود، ڇاڪاڻ ته اعتباري وجود آهي، تنهنڪري انسان کان جا به عمل جي گهر ڪئي وئي آهي، سا به اعتباري هجڻ گهرجي، ۽ نه حقيقي.

وحدة الشهود

1- خالق ۽ مخلوق به جدا حقيقتون آهن، جي نه اڳ ڪڏهن هڪ هئا ۽ نه آئندي ڪڏهن هنن جي هڪ ٿيڻ جو امڪان آهي.

2- ”ممڪنات“ کي الله تعاليٰ ”عدم“ مان، پنهنجي قدرت جي زور تي وجود ۾ آندو، ۽ وري ڪڏهن به مرضي پويس ته هر ”ممڪن“ کي ”عدم“ جي اونداهيءَ ۾ فنا ڪري سگهي ٿو. ذات باريءَ ”ممڪن“ کي ”پاڻ“ مان وجود ۾ کڻي آندو، بلڪ سندس ”صفات“ ڪڏهن ”عدم“ تي پنهنجيون تجليون وڌيون ته ”صفات“ جي تجلين ۽ ”عدم“ جي گڏجڻ مان ”ممڪن“ وجود ۾ آيو.

3- انساني وجود، خالق اڪبر جي وجود کان هڪ جدا شي آهي ۽ الله جي قدرت جو مظاهرو آهي، تنهنڪري شرعي احڪامن جي عملي تقاضا، حقيقي بنيادن تي هوندي، ۽ نه اعتباري.

4- اللهُ غَنِيٌّ عَنْ الْعَالَمِينَ - يعني الله جل شانہ ڪنهن به لحاظ سان (چاهي اهو پنهنجي ظهور جو لحاظ هجي) مخلوق جو محتاج نه آهي، بلڪ مخلوق هن جو محتاج آهي؛ ڇو ته صمديت حقيقي فقط کيس حاصل آهي.

5- حقيقي توحيد ته فقط اها آهي جو وجود اڪبر کان سواءِ ٻيو ڪو به وجود قبول نه ڪيو وڃي - ڇا عرش تي، ڇا فرش تي.

6- اهو "وحدة الوجود" جو ئي اثر هو، جو "ممکن" (بندو) "امکان" جون حدون لٽاڙي، قاب قوسين تائين "واجب" جي ويجهو وڃي پهتو؛ جي نه ته جيئن "عدم" "وجود" جي نور کان محروم آهي، تيئن "ممکن" به قاب قوسين تائين ڪين پهچي سگهي ها. پر، اها حقيقت آهي ته ائين ٿيو؛ ۽ پستيءَ کان بلنديءَ تائين چڙهائي - جنهن کي "معراج" ٿو چيو وڃي - اُٿندي به "ممکن" کي ميسر ٿي سگهي ٿي؛ "وجود" ۽ "ممکن" جي وچ ۾ جي حجابات آهن، سي دور ٿي سگهن ٿا، دوئي مٽجي سگهي ٿي، ۽ حقيقت جو نور انسان جي اندر پيدا ٿي سگهي ٿو.

6- اهو "وحدة الوجود" جو ئي اثر هو، جو "ممکن" (بندو) "امکان" جون حدون لٽاڙي، قاب قوسين تائين "واجب" جي ويجهو وڃي پهتو؛ جي نه ته جيئن "عدم" "وجود" جي نور کان محروم آهي، تيئن "ممکن" به قاب قوسين تائين ڪين پهچي سگهي ها. پر، اها حقيقت آهي ته ائين ٿيو؛ ۽ پستيءَ کان بلنديءَ تائين چڙهائي - جنهن کي "معراج" ٿو چيو وڃي - اُٿندي به "ممکن" کي ميسر ٿي سگهي ٿي؛ "وجود" ۽ "ممکن" جي وچ ۾ جي حجابات آهن، سي دور ٿي سگهن ٿا، دوئي مٽجي سگهي ٿي، ۽ حقيقت جو نور انسان جي اندر پيدا ٿي سگهي ٿو.

6- اهو "وحدة الوجود" جو ئي اثر هو، جو "ممکن" (بندو) "امکان" جون حدون لٽاڙي، قاب قوسين تائين "واجب" جي ويجهو وڃي پهتو؛ جي نه ته جيئن "عدم" "وجود" جي نور کان محروم آهي، تيئن "ممکن" به قاب قوسين تائين ڪين پهچي سگهي ها. پر، اها حقيقت آهي ته ائين ٿيو؛ ۽ پستيءَ کان بلنديءَ تائين چڙهائي - جنهن کي "معراج" ٿو چيو وڃي - اُٿندي به "ممکن" کي ميسر ٿي سگهي ٿي؛ "وجود" ۽ "ممکن" جي وچ ۾ جي حجابات آهن، سي دور ٿي سگهن ٿا، دوئي مٽجي سگهي ٿي، ۽ حقيقت جو نور انسان جي اندر پيدا ٿي سگهي ٿو.

6- اهو "وحدة الوجود" جو ئي اثر هو، جو "ممکن" (بندو) "امکان" جون حدون لٽاڙي، قاب قوسين تائين "واجب" جي ويجهو وڃي پهتو؛ جي نه ته جيئن "عدم" "وجود" جي نور کان محروم آهي، تيئن "ممکن" به قاب قوسين تائين ڪين پهچي سگهي ها. پر، اها حقيقت آهي ته ائين ٿيو؛ ۽ پستيءَ کان بلنديءَ تائين چڙهائي - جنهن کي "معراج" ٿو چيو وڃي - اُٿندي به "ممکن" کي ميسر ٿي سگهي ٿي؛ "وجود" ۽ "ممکن" جي وچ ۾ جي حجابات آهن، سي دور ٿي سگهن ٿا، دوئي مٽجي سگهي ٿي، ۽ حقيقت جو نور انسان جي اندر پيدا ٿي سگهي ٿو.

ايتريقدر جو انسان ”اِنِي آتَا اللّٰهُ“
جي دعويٰ ڪري.

مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا“
(پاڪ آهي اُها ذات جا پنهنجي
بندي کي راتون رات مسجد الحرام کان
مسجد الاقصيٰ تائين وٺي وٺي).

7- الله تعاليٰ، آسمان ۽ زمين جو نور
آهي. انهيءَ آفتاب وجود جي نور،
پنهنجي شعاع سان، ڪائنات کي
وجود جو هڪ رنگين گلدستو
بڻايو. جيڪڏهن سندس ضيا
مرڪز ڏي موٽ ڪاٽي، ته هن رنگ
برنگي دنيا جو ڪو نشان به نه
رهي. تنهنڪري جن هستين جون
نگاهون ظاهر ۽ باطن کي ڏسي
ٿيون سگهن، ۽ جي ”وجود“ جي
رازن کان واقف آهن، تن کي تصوير
جي ٻنهي طرفن جي ڄاڻ آهي؛ اهي
آئينو به ڏسن ٿا ۽ جنهن جو پرتو
آئيني ۾ آهي، تنهن کي به ڏسن ٿا،
۽ سمجهن ٿا ته حقيقت هڪ ئي
آهي. حضرت علي رضه جو فرمودو
هو ته ”لو كشف الغطاءَ مَا از ددت
يَقِينًا“ - يعني ته جيڪڏهن
ڪائنات جي ظاهري نيرنگين جا
حجابات پري ٿي وڃن، ته به اسرار
جي راز دارن جي يقين ۽ عرفان ۾
ڪوئي فرق نظر نه ايندو. معرفت
ڪڏهن به خارجي وسيلن جي مدد
سان هٿ نه ايندي آهي، بلڪ
”صفات“ هميشه ”ذات“ تائين پهچڻ

7- ”ذات واجب“ يقيناً آسمان ۽ زمين
جو نور آهي، ليڪن آسمان ۽ زمين
ته نور نه آهن! اهي گهڻي ڀر گهڻو ته
ظلمت آهن، ڇو ته جي نور هجن ها
ته ”نور“ جو عڪس ”نور“ تي نه
پوندو آهي؛ روشني روشنيءَ کي
ڪين قبول ڪندي آهي؛ ڏينهن جو
ڪو به ڏيڻو ڪين ٻاريندو؛
تنهنڪري نور جي لطافت کي قبول
ڪرڻ لاءِ ظلمت جي ڪثافت
گهرجي.

جيڪڏهن ”ذات“ پنهنجو
”نور“ واپس وٺي ته گهڻي ڀر گهڻو
تمام ”مڪنات“ ”ظلمت“ ۾
وري گر ٿي ويندا، پر اهي ”
حقيقت واحد“ ۾ ڇو وڃي ملن؟
”مڪن“ ڪڏهن به پنهنجي
”امڪان“ جي حدن کان ٻاهر نٿو
نڪري سگهي. ”عرفان ربي“ ڪو
به ”مڪن“ پنهنجي ڪوششن
سان حاصل نٿو ڪري سگهي،
سواءِ انهيءَ حالت جي جو خدا وند
ڪريم خود ان کي پنهنجي معرفت
عطا فرمائي - ۽ اهو ئي صحيح
مطلب آهي. عَرَفْتُ رَبِّي بِرَبِّي“ جو

حضرت علي رضه جن جي قول جو اهو مطلب نه آهي جو ”وحدة الوجود“ وارن ورتو آهي. ”لوڪشف... الخ“ جو مطلب آهي ته عينيت جي حجابن دور ٿيڻ کان پوءِ به يقين ۾ ڪا واڌ ڪانه ٿي سگهندي.

۾ رهبري ڪندي ٿي رهي. ”ظاهر“ ئي ”باطن“ جو ڏس ڏيئي سگهي ٿو. جيئن چيو ويو ته ”عَرَفْتُ رَبِّي“ (رب کي، رب جي وسيلي سان ڄاتو). هڪ درخت جو پيدا ٿو ٿئي ۽ وڏي ٿو، جنهن مان ٿارون ٿيون نڪرن، گل ٿا پيدا ٿين، ۽ بارآور ٿو ٿئي، اهو درخت ”هُوَ“ عينها ”وانگر پنهنجي ٻچ کان ڪو جدا وجود ٿو رکي ڇا؟ ۽ جيئن اهو درخت، آخر سميتجي، پنهنجي صل (ٻچ) جي صورت ٿو وڃي اختيار ڪري، تيئن ”انسان“ به آخر ”ذات واحد“ ۾ ٿو گم ٿي وڃي: ”وَالَيْهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ“ جو اهو ئي مطلب آهي.

8- ”قُرب“ جو مفهوم ”ممڪن“ ۽ ”ممڪن“ جي وچ ۾ قبول ڪري ٿو سگهجي، ليڪن ”واجب“ ۽ ”ممڪن“ جي وچ ۾ ”قُرب“ جو صحيح اندازو مشڪل آهي.

8- ”تَحْنُ اقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ.“ جا هستي، شهن رڳ جي ويجهو آهي، سائي انسان جي هستيءَ جو مرڪز به آهي. اها ئي قوت، انسان جي رڳ ۾ سمائل آهي. تنهن ڪري جيئن جيئن انسان جو روح، عارضي ڪثافت کان پاڪ ٿيندو ٿو وڃي، تيئن تيئن ظاهري حجابات به هٽندا ٿا وڃن. تجليات، ڇو طرف ٿيون نظر اچن؛ اين و آن جو فرق ٿو رهي، ”دوئي“ ختم ٿي ٿي وڃي؛ انهيءَ منزل تي عارف دعويٰ ٿو ڪري ته ”سُبْحَانِي مَا اعْظَمَ شَأْنِي.“

”وجود“ ۽ ”شهود“ جا پئي نظريا مٿي ڏنا ويا. انهن نظرين جي اختلاف، اسلامي دنيا ۾ ايڏي ته شدت اختيار ڪئي، جو انهن جي اختلاف سمجهڻ کانسواءِ، تصوف جو سمجهڻ نهايت مشڪل ٿي پيو. تنهن کان سواءِ، جيڪڏهن انهن نظرين جي موافقت ۽ مخالفت ۾ فقط علمي دليل ڏنا وڃن ها، ته شايد معاملو ايڏي حد تائين نه وڃي ها. پر، ڇاڪاڻ ته ٻنهي ڌرين پنهنجي حق تي هجڻ جي دعويٰ ”كشف ۽ شهود“ تي رکي ۽ قرآن ڪريم جي تاويلن ڪرڻ ۾ به هڪ ٻئي کان پري هليا ويا ته معاملو نازڪ صورت اختيار ڪري ويو؛ تان جو هڪڙا ٻين کي ”ملحد“ ۽ ”زنديق“ چوڻ لڳا، ۽ ٻيا وري کين ڪورين، مدعي، وغيره سڏڻ لڳا.

ڪن بزرگن، جي پاڻ ظاهري علم ۽ باطني كشف سان آراسته هئا، انهن ٻنهي ڌرين جي نظرين ۾ تطبيق ۽ هم آهنگيءَ جي ڪوشش ڪئي، ۽ ڪجهه هڪڙن کي سوري، ڪجهه ٻين کي پريرو ڪري، هڪ درمياني واٽ پيدا ڪرڻ ۾ ڪامياب به ٿيا- خصوصاً شاهه ولي الله صاحب دهلوي. ليڪن، اها درمياني واٽ فقط لفظن جي اير ڦير سان پيدا ڪئي وئي هئي، جنهن اعتراض ڪرڻ وارن کي ڪجهه وقت لاءِ خاموش ضرور ڪيو، پر ڇاڪاڻ ته بنيادي اختلاف اڃا قائم هئا، تنهنڪري قلبي سکون ڪنهن کي به نصيب نه ٿيو.

هن نهايت اهم مسئلي کي ”كيف ۽ وجد“ وارن جي نگاهه سان ڏسڻ جو موقعو اسان کي نصيب ڪين ٿيو آهي. البت، پنهنجي ناقص عقلي دليلن سان ۽ پنهنجي صوفي بزرگن جي قولن مان جيڪي ڪجهه سمجهڻ ۾ آيو آهي، سو ناظرين جي اڳيان حاضر آهي؛ ڇو ته جيستائين ”علم“ پنهنجا سبب ڏيندو ايندو، اختلاف پيدا ٿيندا رهندا؛ ۽ جيستائين ”اختلاف“ موجود هوندا، تيستائين ”حقيقت“ تي حجاب باقي رهندا.

ٻنهي طرفن جي حجتن جي مطالعي بعد، جا تصوير اسان جي ذهن ۾ اچي پيئي آهي، سا به اسين هيٺ ڏيون ٿا.

جيڪڏهن انسان کي فقط هڪ عنصر يعني ”جسم“ ڏيئي پيدا ڪيو وڃي ها، ته کيس ڪو وجود ئي نه هجي ها؛ ڇو ته ”جسم“ پيدا ٿيل آهي ”عدم محض“ مان، ۽ ”عدم محض“ کي ”وجود“ نٿو ٿي سگهي؛ ۽ جيڪڏهن انسان کي پيدا ڪيو وڃي ها ٻئي عنصر يعني ”روح“ مان، ته کيس ”ظهور“ نصيب نه ٿئي ها؛ ڇو ته ”روح“ پيدائش آهي ”نور“ جي، ۽ ”نور“ جو ”ظهور“ ممڪن نه آهي - جيئن الله تعاليٰ جو ”ظهور“ ”امڪان“ جي حد اندر نٿو اچي سگهي. تنهنڪري انساني وجود ٻن جدا عنصرن جي دلچسپ آميزش جو نتيجو آهي؛ جسماني ۽ روحاني - سندس جسماني حصي کي ”مادي“، ”ممڪن“ ۽ ”فاني“ ٿو چيو وڃي. شڪل، صورت ۽ ساخت ۾ انسان ٻئي مخلوق کان نرالو آهي؛ ليڪن انسان، ٻين سڀني پنهنجي ضرورتن جي خيال سان، باقي جاندار مخلوق کان نيارو نه آهي؛ مثلاً کائڻ، پيئڻ يا ٻين ضروري حاجتن ۾ يا پنهنجي جنسي خواهشات ۾، ٻئي مخلوق کان مٿي نه آهي. زماني جا حادثا، گرمي سردِي، وغيره به جهڙا ٻين تي اثر انداز آهن، تهڙا انسان تي به اثر ٿا رکن. سندس انهيءَ حصي جي ڪنهن به صورت جي ڪا به نسبت ”ذات“ سان نٿي ٿي سگهي، ۽ انهيءَ صورت ۾ کيس ذات واحد جي ”صفات“ جو آئينو به ڪين ٿو چئي سگهجي.

انساني وجود جو ٻيو مگر وڌيڪ اهميت رکندڙ جزو، جنهن کيس ”اشرف المخلوقات“ جو لقب ڏياريو ۽ باقي مخلوق کان ممتاز بڻايو، ۽ جنهن جو ”ذات واحد“ سان سڌو واسطو آهي، سو آهي ”روح“. اهو انساني روح ئي آهي، جو ”ذات الاهيءَ“ سان تعلق پي رکي ٿو، ۽ ”صفات الاهيءَ“ جو پرتوگير به آهي. چنانچه قرآن مجيد ۾، الله تبارڪ و تعاليٰ، ڪيترين ئي جاين تي، انساني ”روح“ بابت هڪ خاص انداز ۾ ذڪر فرمايو آهي؛ مثلاً ارشاد

آهي ته ”من روحي“ يا ”من روحنا“. تنهن کان سواءِ، الاهي ارشادات، ”روح“ ۽ ”جسم“ جي وچ ۾ ايڏو ته فرق پيدا ڪري وڌو آهي، جو معرفت جي طالب کي، پنهنجي طريقت جي واٽ وٺڻ ۾، ڪا به دشواري نٿي ڏيکارجي. الله جل شانہ، هن ساريءَ ڪائنات کي ٻن حصن ۾ ٽو ورهائي؛ ”اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْاَمْرُ“ - يعني ته ”عالم خلق“ ۽ ”عالم امر“ جو جدا ذڪر ٿو ٿئي ۽ ”عالم خلق“ (جسم) کي ”عالم امر“ (روح) جي حڪم هيٺ ٿو رکيو وڃي؛ بلڪ ”جسم“ جي ايجاد ئي انهيءَ مطلب سان ڪئي وئي ته ”روح“ جي اطاعت ۾ رهجي- يعني ته جسم ”مڪان“ آهي ته روح ”مڪين“ آهي. ”روح“ جو تعلق خداوند ڪريم جي ”ذات ۽ صفات“ سان ايترو گهڻو ٿو ڏيکاريو وڃي ۽ ايترو ويجهو ٿو سمجهايو وڃي، جو ”روح“ جي حقيقت به خداوند ڪريم جي حقيقت وانگر، انساني عقل، فهم ۽ ادراڪ کان مٿي ٿي وڃي ٿي، ۽ فرمان ٿو ٿئي ته ”قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَمَا اَوْتِيْتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلاً“، جنهن مان ظاهر آهي ته انساني عقل، ”روح“ جي صحيح علم هٿ ڪرڻ جي وسعت نٿو ساري. بعد ازان، حضرت صديق اڪبر رضه جو مشهور عارفانه قول آهي ته عجز جو اقرار ٿي خداوند ڪريم جي صحيح معرفت آهي؛ ”پاڪ آهي اها ذات جنهن مخلوق لاءِ پاڻ تائين پهچڻ جي، سوا عجز جي، ٻي ڪا راهه ٿي نه پيدا ڪئي“. مٿئين بحث کي ذهن نشين ڪرڻ کان پوءِ، ”وَفِي اَنْفُسِكُمْ اَفْلا تَبْصُرُون“ ۽ ”مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ“ جو پورو پورو مفهوم سمجهڻ مشڪل نه آهي؛ ٻنهي ۾ ”معرفت“ جو مقام انساني ”روح“ کي قبول ڪيو ويو آهي، جنهن سان انساني جسم کي شامل نه ڪيو ويو آهي. حضرت آدم عليه السلام کي، خداوند ڪريم پنهنجو خليفو قبول فرمائي، کينس هڪ نهايت بلند منصب ڏنو، ۽ فرشتن ملائڪن بلڪ ساريءَ ڪائنات کي حڪم ڪيو ته آدم کي سجدو ڪن. ظاهر آهي ته انهيءَ ”سجوديت“ ۾ آدم جي جسم جي ڪا حيثيت ته ضرور هئي، ۽ سوال پيدا ٿو ٿئي ته سجدي جو حڪم، آدم جي ”جسم“ لاءِ به هو يا فقط آدم جي ”روح“ لاءِ هو؟ انهيءَ باري ۾ جيڪڏهن قرآن مجيد خود ڪا وضاحت نه ڪري ها ته البت اختلاف

جي گنجائش پيدا ٿي سگهي ها، پر جن واضح لفظن ۾ قرآن مجيد انهيءَ راز تان پردو هٽايو آهي، سي انسانيت جي رهبريءَ لاءِ ڪافي آهن؛ جيئن ته ”نَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوحِي فَقَعُوْا لَهُ سَاجِدِيْنَ“ يعني الله جل شانہ، تمام مخلوقات کي خطاب ڪندي فرمايو ته ’جڏهن آدم جي ”جسم“ ۾ مان پنهنجو ”روح“ ڦوڪيان، ته اوهين سڀ ان جي اڳيان سجدِي ۾ جهڪي پئو“ انهيءَ مان هي مطلب نڪتو ته ملائڪن وغيره جو سجدو انهيءَ وقت واجب ٿيو. جڏهن آدم جي ”جسم“ ۾ ”روح“ آيو. بعد ازان، انهيءَ الاهي حڪم مان هي به ثابت ٿيو ته انساني روح فرشتن وغيره جي روح کان وڌيڪ مڪرم قبول ڪيو ويو، ڇو ته ”ساجد“ ۽ ”مسجود“ جو امتياز ظاهر ڪيو ويو. تنهن کان سواءِ، ٻئي مخلوق کي هي به واضح لفظن ۾ ٻڌايو ويو ته انسان ۾ جو روح آهي سو خدا جي روح مان آهي. اڃا به اڳتي هلي، حڪم ٿو ٿئي ته ”لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيَّ آدَمَ“ (اسان آدم جي اولاد کي مڪرم بنايو) ۽ اهو اعلان، نهايت مبالغوي جي صيني ۾ آيو آهي، جنهن آدم کي سندس جسم سوڌو باقي مخلوق کان مٿي وڃي بيهاريو. خدا وند ڪريم جي مٿئين فرمان (مان پنهنجي روح مان جڏهن آدم جي جسم ۾ ڦوڪيان ته اوهان سيئي -فرشتا- ان جي اڳيان سجدِي ۾ جهڪي پئو) ٻڌڻ کان پوءِ، فرشتا جن کي پنهنجي عبادت ۽ ذات پاڪ جي تقرب تي ناز هو، سي آدم جو صحيح مقام سمجهي نه سگهيا، ۽ کين ضرورت محسوس ٿي ته خدا وند ڪريم کان پڇن ته ’سائين، هي جو اول اوهان جو حڪم هو ته اوهان جي ذات پاڪ کان سواءِ ٻي ڪا به هستي سجدِي جي لائق نه آهي، سو حڪم هينئر ڇو ٿو ڦيرايو وڃي‘ چنانچہ انهيءَ سلسلي ۾ رب العزت ۽ فرشتن جي وچ ۾ جا گفتگو هلي، تنهن جو تفصيل قرآن مجيد ۾ ڪيترن ئي جاين تي ملي ٿو. انهيءَ مان ثابت ٿو ٿئي ته فرشتن کي نه فقط آدم جي مرتبي جو اندازو نه هو، پر کين پنهنجي مقام جي به پوري ڄاڻ ڪين هئي. هوڏانهن، آدم پاڻ کي ”مسجود“ ڏسي قطعاً حيران نه ٿيو ۽ نه تعجب کاڌائين- ڇو ته الله جي هن نبيءَ تي الله ۽ غير الله جي سامهون سجدِي ٿيڻ جو مفهوم اڳي ئي ظاهر ٿي چڪو هو. سندس فطري ۽ لدني علم مٿس

ظاهر ڪيو هو ته اهو سجدو سندس ”غير الله“ جي حيثيت ۾ نه هو. اتي، آدم ڏٺو ته پاڻ فرشتن جي انتهائي درجي کان گهڻو مٿي ۽ خدا معلوم ڪيترو مٿي هليو ويو، جنهن مقام جي بلنديءَ جي ڄاڻ به قيامت تائين فرشتن کي ڪين پئجي سگهندي. اهڙي اشرف مقام تي پهچڻ کان پوءِ جيڪڏهن انسان ”آلِ حَقُّ“ جو نعرو بلند ڪيو، ته چندان تعجب جي ڳالهه به ٿي ڇا؟ جتي ذات پاڪ سندس محبوب ٿي چُڪي ۽ پاڻ ذات پاڪ جو محبوب قبوليو ويو، پوءِ جي اتي چيائين ته :

”من نمی گویم «اِنَّالْحَقَّ» یار می گوید بگو،

چون نگویم، چون مرا دلدار می گوید بگو،

آنچه نتوان گفت اندر صومعه با زاهدان،

بی تحاشا بر سرِ بازار می گوید بگو”-

ته انهيءَ دعويٰ مان فقط هيءَ ثابت ڪرڻ ٿي گهربائين ته کيس پنهنجي مرتبي جي ڄاڻ آهي.

انساني وجود جي انهن مٿي ڄاڻايلن ٻن جزن ۽ انهن جي حيثيتن کي اڳيان رکڻ بعد، مسلمان صوفين جي وچ ۾ ”وجود“ ۽ ”شهود“ جا اختلاف سمجهڻ ڪا مشڪل ڳالهه ڪين ٿيندي. ”وَحْدَةُ الوجود“ جي سالڪن يڪسوئي اختيار ڪري، تن کي تنهن ڏيئي، پنهنجون نفسساني خواهشون ماري، دنيا جي رنگينين کان اڪيون بند ڪري، فقط ”عالم امر“ تي نگاهه رکي، الله جل شانہ جي ذات ۽ صفات جي معرفت هٿ ڪرڻ لاءِ، پنهنجي ”روح“ کي وسيلو بڻايو؛ پوءِ جڏهن الاهي فيض کين حاصل ٿيو، ذات ۽ صفات جون تجليون سندن ”روح“ کي منور ڪنديون رهيون، ته کين ”حقيقت“ جو مشاهدو ماڻڻ نصيب ٿيو- ۽ ائين ٿيڻو به هو؛ ڇو ته انساني ”روح“ جو سڌو تعلق ”ذات“ پاڪ سان آهي. جڏهن الاهي تجليات ۽ ڪيفيات، براه راست، روح کي حاصل به ٿي ٿي سگهيون، ۽ هيون به ڪنهن تغير يا فنا ٿيڻ کان مٿي، ۽ ”ذات“ پاڪ ۽ ”روح“ جي وچ ۾ بنا ڪنهن ٻئي

وسيلي جي ملي به ٿي سگهيون، ته انهن سالڪن پنهنجي انساني جسم کي وساري بلڪ فنا ڪري ڇڏيو؛ ڇو ته اها ضرورت محسوس نه ڪيائون نه ”جسم“ کي به وسيلو بڻائن. ڀٽائيءَ ڪين فرمايو آهي ته ”گهڙو ڀڳو تان گهوريو، ڀڄي تان مَ گهڙي“، ڇو ته گهڙو هڪ اهڙو وسيلو هو، جنهن جي معرفت محبوب تائين پهچڻ محال هوس؛ تڏهن وري ٿو ڀٽائي نصيحت ڪريس ته ”پاڻ مَ کڻج پاڻ سين، ريءَ وسيلي وڃ؛ ڀيلو پيري ڀڄ، اُڪنڊ ڪن عميق ۾“.

”وجودي“ سالڪن جو سمورو زور، ”روح“ جي قوتن کي مضبوط ۽ پاڪيزه بڻائڻ تي ڄميو رهيو. نتيجو هي نڪتو ته سندن ڪشف جو سفر پنهنجي روح کان شروع ٿيو، ۽ سالڪ ”عالم امر“ جو سير ڪندو رهيو. انهيءَ سموري سير ۾، بلڪ منزل تائين، سالڪ جي جسم جو، يا جسماني خواهشات جو، يا جن تڪليفن کان جسم ڪيائيندو آهي انهن جو، هن سان ڪو به واسطو نه رهيو.

”نڪو آدم آتھين، نڪو جسم جان؛
نڪا جزا جاءِ تھين، ناسُرت جو سامان؛
نڪو قدر، نڪو جبر، نا خوشي نا ارمان؛
بيخبريءَ جو بيان، سچل ڪندين ڪيترو؟“

حقيقتاً، انهن ”وجودي“ سالڪن پنهنجي جسم کي، ۽ جسم جي ترغيبن کي ”نفس“ ڪري ڪوٺيو ۽ اُن جي مشابھت ڪتي سان ڏٺائون، ۽ شروع کان وٺي انهيءَ لاءِ پنهنجي دل ۾ نفرت پيدا ڪندا رهيا؛ ڇو ته سندن چوڻ هو ته اهو نفس کين ”عينيت“ جي مشاهدي کان پري رکندو ايندو؛ جيئن سچل هڪ هنڌ چيو،

”نفس ميڏي دي اينوين شڪل جيوين ڪُتا گلر کالا؛
نِت نِت ڪاوي، نِت نِت ڪوڪي، مَنگي نَرم، نوالا؛
اسين رانجهو هڪ ٿيو سي، ميان ’سچو‘ ٿيا نفس ميڏي دا منهن کالا.“

هوڏانهن ”شهودي“ صوفيءَ، ”ماخلقتَ هذا باطلا“ جي بنيادي ارشاد کي پنهنجي آڏو رکي، هي اصول قبول ڪيو ته ”عرفان حق“ حاصل ڪرڻ لاءِ روح سان گڏ جسم جي ترقي به ضروري آهي- يعني ”امر“ ۽ ”خلق“، جي ٻئي مظاهرا آهن ”ذات“ ۽ ”قدرت“ جا، تن ٻنهي جو گڏو گڏ سفر ڪرڻ ضروري آهي، نه ته ”عينيت“ اڌوري رهجي ويندي. سندن انهيءَ مسلڪ جو نتيجو هي نڪتو ته جڏهن سالڪ کي رباني تجليات نصيب ٿيون، ته هن ڏٺو ته ”معبود“ سان گڏ ”عبد“ به آهي؛ نوراني روشنيءَ ۾ کيس خالق ۽ مخلوق جا ٻه وجود نظر آيا.

مطلب ته ”توحيد وجودي“ به عين عرفان آهي، ته ”توحيد شهودي“ به عين عرفان آهي- جنهن کي جيڪا واٽ نصيب ٿئي!

جيئن اسين مٿي چئي آيا آهيون، سچل فقير ”وجودي“ نظريي جو صوفي درويش هو، تنهن ڪري سندس ڪلام کي انهيءَ پس منظر ۾ پڙهيو ته سندس روحاني تجليات جو مزو به وٺي سگهيو- ٻيءَ صورت ۾ سندس سلايل گُرمجھڻ نهايت مشڪل آهن.

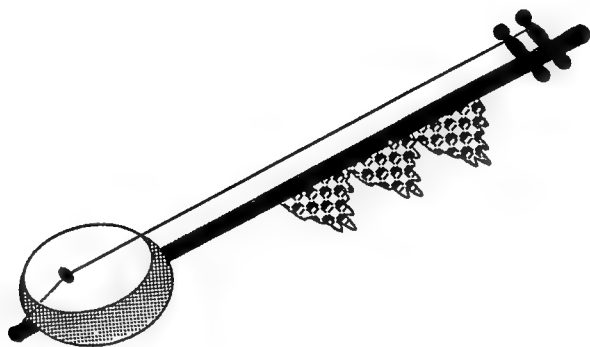
”تون“ هي سان ”تون“ هي ٻين،
 ”مون“ ٻين ”تو“ سان.

رسالو سچل سرمست

(سنڌي ڪلام)

لِسُ الثَّوْنِ الدَّيْطِ وحدت نامو

اول ساراھ ڪر سبحان جي، مولِي جو ملڪن؛
 مڙيائي محضوض ڪيا، ڏسو ڏيهه ڌڻين؛
 ڪي ڪامل ڪُريءَ تي چڙهي، وَه وَه وعظ ڪن؛
 ڪي ڪاتب ڪتابن جا، سوين سبق ڏين؛
 ڪي مسئلا مسائل ڪيون، ناميان نبيرن؛
 ڪي پڙهيا پاڻ پروجھ سان، پڙهيون پڙهائين؛
 ڪي وردن وظيفن ۾، شاغل روز رهن؛
 ڏسيون وائسيون ورق ڪي، وريون ورائين؛
 سِڪَ سڇيءَ ڪون ڪونڪو، سبق سور سِڪن؛
 اڪر لڪن نه دل تي، ٿا ڪاغذ ڪارا ڪن؛
 مَسَ ڪاريءَ جان مَن ڪي، ٿا ڪاري ڪارو ڪن؛
 مدعا جنهن ٿئي ڳالهه ۾، تنهن ويجهو ڪين وِجن؛
 جو فرمودو واحد جو، تاڏي ڪَن نه ڪَن؛
 «وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ»، هِن ويسهه نه وسهن؛
 ٻين معنائن ۾، ڪا هَت ڪيون ڪهن؛
 اهو فِڪر فائدو نه ڪري، توڙئون ڪي تن؛
 فِڪر ڪَن نه فنا جو، ٿا بقا ڪي نه پِچَن؛
 هي اُتي حيران ٿيا، اوڳا ۾ اُڪرن؛
 معنيٰ تن جي طرح سان، هڪڙي ٻي چَوَن؛
 پڙهيو سمجهيون علمَ تي، عمل نه آئن؛
 «مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِلْمُنَاطَرَةِ وَالْمُكَابَرَةِ» اهي منافق مَرَن؛
 هيٺُون مَتيءَ جي پسي، ٿا پاڻ ئي لڪائن؛

آهي آفتاب آبر ۾، پَرَ لائق ڪين لَهَن؛
 منجهايو ماڻهن کي، ماضين مَڏهين؛
 محڪم ماڻهن کي ڪيو، تن جي زنجيرن؛
 هُون حدِشن ڪينڪي، نه ۾ آيتن؛
 مڃن تن کي ڪين، ٿيو ملا ٿا مڃن؛
 سي سوگها سيئي ڪيا، نامراد نِيرَن؛
 اڪيا اڪين وڌڙا، توڙون ئي ڏسَ تن؛
 پَرهَ جي بَئبان ڪُون پاسي اوءِ پَوَن؛
 سي پَسَن ڪُون پري ٿيا، ڪين پَساءِ پَسَن؛
 محبت جي مهران مُون، جي ملا چاش چڪَن؛
 ته ڪنڙ قدوري ڪافيا، لهرن ۾ لوڙهن؛
 ڪن سلام صرف کي، هوند نَحون نه هارن؛
 پرڪَ لاءِ تنهن ڳالهه جي، باس نٿا باسن؛
 آهي رهيا اِتهين، مَٿي ڪين چڙهن؛
 ڪيئي آهن قال ۾، باتيون بَس نه ڪَن؛
 ڪسي وڃي رسيا حال کي، ڪي بيٺا ٻاڏائن؛
 ڪي ٽنگهي هليا حال ڪُون، نڪي قال ڪَهَن؛
 ڪي دنيا جي طلبَ ۾، هنيا حرص حَجَن؛
 ”طالبُ الدنْيا مَوْنُث“، محبت ناهي تَن؛
 ڪي ڪوڏيا عقبِي جا، ٿيا، هنيا لَمَ حورن؛
 ”طالبُ العقْبِي مَخْنُث“، مڙس سي نه چُجَن؛
 عاشق جي الله جا، سي سائين سيبائين؛
 ”لَا مَوْجُودَ إِلَّا اللهُ“، حاضر ڪيون وتن؛
 ”طالبُ الموليٰ مَدَ ڪَر“، هن رسايا رمزن؛
 ٻئي جهان ڦٽا ڪيو، ٿئا ٽئي جهان وِجَن؛
 اصلُون ئي اختيار ڪيو، فقر فقيرن؛
 ”الْفَقْرُ خَزِينَةٌ مِّنْ خَزَائِنِ اللهِ“ بعضن کي بخشن؛

”الْفَقِيرَ لَا يَحْتَاجُ إِلَيَّ اللَّهُ“، ٢٠
 ”الْفَقْرَ فَخْرِي وَلِفَقْرٍ مَنِي“، ائين اُتو عجبن؛
 وَتَن وَيُكَاثِرُ وَرَه ۾ نيئين نند نہ کن؛
 راتو ڏينهان روح ۾، چپ نہ ڪو چورن؛
 ”مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ كَلَّ لِسَانَهُ“، ٢١
 نشي تن کي ”نائهم“ ڪيو، مورئون ”مان“ نہ چون؛
 ”قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ“ اهو ڪيائون کن؛
 ”وَالْقَدَرُ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ مِّنَ اللَّهِ تَعَالَى“، سڀ اوڏاهون ڄاڻن؛
 مولِي جي محبت ۾، ڪيا ٿيا وتن؛
 سڌ ڪا سڀئي سوز جا، پنينء رات پرن؛
 آديسي آرمان ۾، گھوماٿيا گھمن؛
 ڪين رڻ ڪون آن جيون، اڪيون اوڪارن،
 ”هَرَّانَ سَرِي كَهْ بِاِحْبَابٍ دَارَنَدَ، خَبَرِ نَبُودِ کَرَامًا ڪاتيين را سر اهو سائين؛
 هِيَهَاتَ هِيَهَاتَ، اها عادت آداسن؛
 پنهنجيءَ پر ۾ پاڻ کي، ٿا پرتئون پڇائين؛
 تهائينءَ ڪون نينهڙو سڪيو ساميڙن؛
 مڃ مڃايو من ۾، ٻاڦ نہ ٻهر وجهن؛
 عاشق مڻئون آڱ جي، اولارا ڏين؛
 طالب جي ئي حق جا، طلب نہ پئي ڇڏن؛
 عينان سندين اوجاريون، اچن اوجاڳن؛
 ائئي پهر عجيب کي، ڪنڌ اونڌي اورن؛
 ڪا ساعت هڏ نہ سنرا، آنهين ري آهن؛
 ظاهر سي ئي زبان سان، ٻيو ٿا ڪين ڪهن؛
 مامن سان ماڻهن کي، سالڪ سمجهاڻن؛
 صر بڪم سڪوت ۾، اڳيون پئي عامن؛
 ”عَيْنُهَا بَاكِئَةٌ وَقَلْبُهَا ذَاكِرٌ“، اهو ذڪر چون؛
 ”عَيْنُهَا تَنَامٌ وَلَا تَنَامُ قَلْبُهَا“ دل طرف دوسن؛

آئي آڏو عامَ جي، اڳهين ڪا نه ڪهن،
 ”ان اوليائي تحت قبائي“، لائق لعل لکن،
 ”الصبر مفتاح الفرح“، صبر صابرن،
 بعضي موحد وحدتي، اهڙا پي آهن،
 مست ڪئين منصور جان، سوري سرستين،
 محبت ۾ مخمور ٿيا، ڪامل ڪوڏ ڪسن،
 ڪرڪن ڪنجهن ڪينڪي، ڄڻ پار وهانءَ وڃن،
 رت منجهارون پانهنجي، وضو وير ڪرن،
 اِيءَ نماز عشق جي، ٽهڙن پوءِ پڙهن،
 جي محبت وڌا مامري، سي ڪيئن مڙس مڙن،
 سوريءَ اتي صابري، ڪيون ڇيڇ چڙهن،
 تحتون تريءَ تي رکيون، صادق سر ڏين،
 ڪن سر صدي دوست تون، ٻيا ٻه ڪين پڃن،
 نينهن نهوڙيا نڪڻيان، جنهن پڙ ڪاپڙين،
 هڻي درد دهيون ڪيا، سندي سپيرين،
 ڪڏهن اڃا ڪپڙا ڍار نه ڪنهن ڍڪن،
 منهن ميرا مٿي ٿيرا، اهڙيون طرحان تن،
 ڪائي تن جي ڪا نڪا، جڙي ليڙ لڳن،
 مٿين پيرين برهنه، ايڏا سور سَهَن،
 پرتيو پروانن جان، ڪاهيو ٿي پون،
 پنيڙ باهه عشق جي، سپورن سڙن،
 ڪامي لهسي ٻوسجي، لائق لعل ٿين،
 اوڙي عام نه ان ڪي، جي سينڌائي سڄڻ،
 آڇو پون آڙاهه ۾، سر جو سانگ نه ڪن،
 ڊڄو ڪنهن جس جهوپڙا، آڏا ڪين اڏن،
 اوڏنهن وٽ متان پوي، گنگهر اي گهارن،

ري پريان تن ڪين ٻيون، ڳالهيون ڪس لڳن؛
 ڏاڍا ڦٽ فراق جا، تن جي ڇت چاڪن؛
 وره ويڍي وايوڙ ڪيا، رويو رت رڻن؛
 ”مُو تُو قَبَلِ اَن تَمُو تُو“، ائين مَن مارن؛
 اهي مرڻ کون اڳي مئا، ”مان“ ڪي ڪين مڃن؛
 دشمن دوست هڪ ڪيون، گوڏيا گڏجن؛
 ان جي اکين آگر ستيا، بوندان بس نه ڪن؛
 سِرُ ڏيو سَنو پرا، وڻي وره وڻن؛
 ”تَرَڪَ الدنِيا سُنَّةَ طَلَبِ اَلْمَوْلِي فِرْضُ“ هوڏل ڌڙن؛
 سو يون ڇڏيون سَڪڙا، گوندرَ گذران؛
 جوڳي جانبَ ڪاڻ ٿيا، مثل مَستانن؛
 آبتر ڪيائون پاڻ ڪي، پَسَنَ لَمَ پرين؛
 هاءِ وڃايو حالڙو، ويتر ويچارن؛
 ”هو مشتاق علي لقاءِ الله“، ائين محظوظ رهن؛
 ڪي فنا فراق ڪيا، ڪي مليا محبوبن؛
 آهه لقاءِ لطيفَ جو، عيدون عاشقن؛
 محبت جي مڪان ڪوڙن، لاهوتي لنگهن؛
 واديءَ ۾ وحدتَ جي، دانه پير ڌڙن؛
 ”تون-مان“ وڃي وڃ مون، ته ڪي پاڻ پَسَن؛
 شڪ يقين اٿي ويو، برابر چَوَن؛
 هادي مريد هڪ ٿيو، تفاوت نه ڪن؛
 عابد ۽ معبود سو، هڪ نگاهه پَسَن؛
 پاڻ پڙهي پاڻ ٻهي، پاڻ ئي سجدو ڪن؛
 ”پاڻ“ مڙيوئي ”پاڻ“ ٿيو، نوڙي نوڙت ڪن؛
 پاڻ اٿي، پاڻ ويهي، پاڻ رموز رکن؛
 پُر جهه مڙيوئي ”پاڻ“ ٿيو، غير نه پَسائن؛

ڪافر مومن هڪ ٿيو، ڀلا ٿا پئائين؛
 سوئي فلڪ سوئي ملڪ، سوئي آدمڻ؛
 سوئي احمد سوئي علي، سوئي هڪ سمجھڻ؛
 نانو، ڪن اکين جا، وچون ئي وڃن؛
 بازيون بازيگر ڏسي، انهيءَ پت پلڪن؛
 تان اڪيون، ڪن، زبان سي، ٻوليون ٿيون ٻولن؛
 اسين آهيون آدمي، بيحد مون بشرن؛
 نات مڙيوئي پاڻ ٿيو، سميع بصير ڏسن؛
 عين علير ڪلير ٿيو، قادر قدرتن؛
 هي مڙيون ئي وصفان، اندر آدمڻ؛
 هي مڙيوئي حق ٿيو، ٻيا باقي ڇا بچن؛
 وصفن انهن ساڻ، اصل آدمي سڏن؛
 هي آدم مون الله ٿيو، ٻيا سڀ شڪ ڀڄن؛
 اصل الله مون آدمي، ثابت صورتن؛
 مورت صورت هڪ ٿئي، ڏسج دل نيئن؛
 سوئي ڏسڻ وارو، سو منظور مڃن؛
 خالي ڪا نه جاءِ ٿي، بنا محبوبن؛
 سڀ ڪنهن هنڌين سپرين، ڇا جي جاءِ حسن؛
 ڪاٿين پٿر ٿيون پٽ جون، ڪاٿين دل ٿاڪن؛
 ڪاٿين جاماز جا، ڪاٿين پشмина پهرن؛
 ڪاٿين ستاسن ۾، ڪاٿين منجه ملن؛
 ڪاٿين معرڪن ۾، ڪاٿين منجه ڪنڊن؛
 ڪاٿين مسيٽن ۾، ڪاٿين ڊائرن؛
 ڪاٿين رهن تقويٰ ۾، ڪاٿين ڀاڄن؛
 ڪاٿين تماشن ۾، ڪاٿين ساجن ۾ سيرن؛
 ”خَلَقَ الْأَشْيَاءَ فَهُوَ عَيْنُهَا“، منجه عربيءَ ائين چون؛
 پاڻ چونڌڙ، پاڻ ٻڌندڙ، پاڻ ئي ۾ ٻولن؛

سمونڊ سر گردان ٿيو، پيو ۾ عَجَبَن؛
 ”آءُ اصل پاڻي آهيان، ڪيئن سمونڊ سڏن؛
 نانو مٿم ناحق جا، رکيا الاجي ڪَن؟“
 جي رسيا وڃي وصال ڪي، سي چورنگ پار پَسَن؛
 اول ڪفر پوءِ مَڃَن، پوءِ تان مَنجھ ڪُفَرَن؛
 پر ڪفر مسلمانِي هڪ ٿِي، مَڙيوئي مَڃَن؛
 نفِيءَ مَؤن اثبات ٿيو، بيا سڀ ”لا“ ٿِيَن؛
 مرشد ڪامل هادي منهنجو، دائر درازَن؛
 عارف عبدالحق آهي، صوفي صاف سَپَن؛
 هُئي شالَ چراغ سو روز شِبان روشن؛
 عارف جي اولاد ڪي، دعا سڀ ڪَرَن؛
 حيرت ۾ هميشه سي، غازي سڀ هُئَن؛
 عشق منجهم الوت هُئَن، سِيءِي صاحِبَن؛
 تا گهڻين طرحين نوڙا، مٿي ”نانه“ رڪَن؛
 ڏيو روشن تن جو، تائين قيامتَن؛
 آجرائي آفتاب کان، هادي شال هُئَن؛
 آظهر هُئَن دارين ۾، برڪت پنجتنَن؛
 هوڻ خليف غوث جا، سي روشن ڪانُئَن هُئَن؛
 قائم مَسند تن جي، حُرمت خير سندن؛
 ”سچو“ سگ انهن جو، سندن دروازن؛
 ڪَلَمو چئو نبيءَ تي، تا چئو ڪان چين.

وحدت

داستان پهريون

۱
اول پيري پيچ، جي ٻنڌ خيالات جا؛
تنهن پڇاڻا وڃ، ڇا جي حيرت ۾.

۲
هيءَ نه وات هٽاءِ جي، آهي نڪا ٽڦلڻ؛
تحقيقاً توحيد، آهي راه رسول جي.

۳
هڪ سفر ساعت، ٻيو سفر سال جو؛
پهريون تا راحت، ٻيون تا پوءِ رهيو.

۴
جي تو ادب آه، تا ٻنڌائڻ ٻڌي وڌين؛
ڪل نه پيڙه ڪاء، اصولي اسرار جي.

۵
پنيءَ جڳ نه چل، منجه تماشي نه پوين؛
گهوٽ ڪري تون پاڻ کي، ڪر هنگامان هل؛
پول نه ٻئي ڪنهن ڀل، وڻج حال ڇلاج جو.

۶
پنيءَ جڳ نه چل، تون ڪر پاڻ کي گهوٽ؛
مرد نه هٽئون موت، پنيءَ لائي جڇڙي.

۷

جڏهن وهين فڪر ۾، خاصو ڪري خيال؛
تڏهن فرق وارا في الحال، بند ٻڌندڙ وڃ ۾.

۸

حڪم هڪي ٿو جنهن سان، سو ڪر پيدا پاڻ؛
صورت سا سڃاڻ، منهن ڪري مورت ڪي.

۹

”تون“ هي سان ”تون“ ٿين، ”مان“ ٿيان ”تو“ سان؛
”تون“، ”هي“، ”آءُ“ سڀين، ”لا“ ۾ موجودات ٿي.

۱۰

جي توڃا تو ”پاڻ“ ت ”آءُ“ ٻيو ڪو آهيان؛
ڪنڌ غرق گمان، ڳهلا انهيءَ ڳالهه ۾.

۱۱

ادب اٿئي اوت، اوت ت اڳاهون ٿئين؛
مار نغاري چوٽ، عاشق ”انا الحق“ جي.

۱۲

جي فڪر ڪون فارغ ٿيا، ٿيا دنيا کان دور؛
هوندا سي حضور، آءُ ڳرهيون ڳالهڙيون.

۱۳

بيرانگيءَ مون رنگ، پسو جو پيدا ٿئو؛
ظاهر ۾ پڻو زنگ، موسيٰ ۽ فرعون جو.

۱۴

تون جا پائين موج، سا مڙياڻي مهران ٿي؛
هي انهن جا اوج، جن سنبت سوريءَ پار ٿي.

۱۵

دِينِ كُفَرِ دِلِ دَام، تَجِ مِڙِيُوئي موج ۾؛
تنهن کان پوءِ حُڪامُ، هَرِ ڪنهن هِنْدَ تنهنجو هلي.

۱۶

جاڏي ڪياڙي، سجدو تاڏي نه ٿئي؛
جاڏي مَهاڙي، سجدو تَتِ صحيح ٿيو.

۱۷

ظاهِرِ ڪَڪَرُ اَنءِ، مِينهن توڙي باطن ۾؛
پاڻ اهوئي پاڻءِ، جنهن وِسي سان وِسَ ٿئي.

۱۸

سوزِ گُداڙِ ۽ غَمُ، مِڙِيُوئي معافي ٿيو؛
مارِ دَما مين دَمُ، عاشِقَ ”اَنَا الْحَقَّ“ جو.

۱۹

جي ادب کان نِگَڙا، سي ئي ٿيا الله؛
هِنَ وِجايو راهَ، هو هاڃي ۾ هجي وِيا.

۲۰

تون تاڪاڻي اَنءِ، پاڻ اول لَهَ پانهنجو؛
جِيلهان پئي نانءِ، پکين تِيلهان تِفاوَتَ ۾.

۲۱

چاڻ نَ تِفاوَتَ، عبد ۽ الله جو؛
هو آهي اَمِرَتَ، هي پِي ٿورَ نَ اَن ڪوئن.

۲۲

الله چاڻ نه هن کي، هي مِڙِيُوئي حَقُ؛
ناهي شَبهو شَڪُ، جو مَعْلوم ٿيو مرشِدَ ڪوئن.

۲۳

معلوم ٿي مرشد ڪُون، ٻي جا ڳجهي ڳالھ؛
هِن جي چاھِ مجال، ”هو“ لَپي ”هِن“ سين.

۲۴

هي تا مور نہ وِڃڻو، چئو وڃي ڪاڏي؟
”هو“ ”هي“، هڪ ڪري، مورڪ چڏ ماڏي.

۲۵

جهڙو پائيندين، ”پاڻ“ پنهنجو پاڻهين؛
تِهڙو ئي ٿيندين، هُت ٻي ساڻ يقين جي.

۲۶

جيڪي آهي هِت، هُت ٻي اهو ئي اٿئي؛
پِڇ اها ئي پِت، تان تون اهو ئي رهين.

۲۷

جهڙو آهين تِهڙو هوندين، فاني ٿيندين ڇا؟
سُنڌ پنهنجي سِرَجي، ڪامل پيڙءَ ڪا؛
ڳالھ نہ سمجهيئي سا، آوازي ”اَنَا الْحَقَّ“ جي.

ڪافي ۱

ٻيو ڪو ڄاڻڻ مَحْضُ گناه،
هر ڪنهن صورت آپ الله.

ڪٿي گدا گداڻي والا، ڪٿي شهنشاھ.
دونهان ڏيک متان ڪو ڀولي، اولي ابر ماھ.
”وَنَقَحْتُ فِيهِ مِنْ رُوْحِي“ آھي، سڀي ڪر سبھ.
”خَلَقَ الْأَشْيَاءَ وَهُوَ عَيْنُهَا“، اھو قول گواھ.
صورت منجھ ”سچوءَ“ جي، ٻولي پاڻ ئي بيپرواھ.

ڪافي ۲

عاشق ڏسڻ ۾ آيو، محبوب گل سَنَاسِي؛
عبرت عجب عجائب، اسرار رنگ عباسِي.

برھي جي اک، بيبي، ڪائي مثال چيني؛
توڙي رنگون رنگيني، چينيءَ جي مٺ نہ ڪاسي.
گل آب جاءِ جاتي، محبوب راز تاتي؛
عاشق ڏسڻ ڪوئن ڪاڻي، رهندو پتنگ، پياسي.
”صورت“ ۾ جاءِ ”دَم“ جي، ”دَم“ ريءَ نہ ”صورت“ ڪم جي؛
”دَم“ ۾ جا لذت غم جي، وه واھ ڳالھ خاصي.
ابليس جي وڏائي، هر سانس تي سوائِي؛
جيوڻ تہ دَم ڀلائي، نہ تہ تحت نَحس ناسي.
ثابت ”سچل“ سچاري، يارن جي ياد ياري؛
وحدت جنين وساري، تَن تَن مٽي اڻاسي.

* ڪافي ۳

هُتِ تان ڪير هيَاس، ميان وو!
 هِتِ ٿي ڪير آيس، ن جاڻان!
 نانءُ ٻڌو هُتِ هو منهنجو، هِتِ ٻئي نانءُ ٿياس.
 اچڻ نه هو هِتِ منهنجو، پر ڪنهن تا خواهش ڪنياس.
 هُتِ هيَسُ معشوقيءَ ۾، هِتِ عاشقِ ٿي آياس.
 هيءُ هي هُتي هُتِ ڪا ٺڪا، هِتِ منجهه پروڙ پياس.
 ”سچو“ سارو، وو، سچ ٿيو، وچون ”آءُ“ وياس.

---

* ڪافي ۳، اڳتي حقيقت، داستان پهريون ۾ ڪافي ۲۱ طور شامل ٿيل آهي، ساڳي ڪافي رسالي ۾ ٻي ڀيرا شامل ڪرڻ جو سبب اهو معمولي وڌاءُ معلوم ٿو ٿئي، جو عام طور تي سنڌ جي بزرگن جي درگاهن تي عام ڳائيندڙ يا سندن معتقد راڳي فقير طرزِ ٺاهڻ / ڳائڻ دوران ڪري ويندا آهن.
 مثال طور هن ڪافيءَ جو ٿلهه آهي:

هُتِ تا ڪير هيَاس، ميان وو، هِتِ ٿي ڪير آيس، ن جاڻان!
 جڏهن ته حقيقت، داستان پهريون جي ڪافي ۲۱ جو ٿلهه آهي:
 هِتِ تا ڪير هيَاس، ڀلو ميان، ٿي آيس ڪير، ن جاڻان!
 يا بنڊن ۾ رڳو اڌ دم کان پوءِ ”سائين الا“ جي معمولي وڌاءُ سواءِ ٻنهي ڪافين ۾ در اصل ٻيو ڪوبه فرق ڪونهي.

ڪافي ۴

ميلو ٿيندئي، ميلو ٿيندئي، نينهڙو لايو،
جُڙيا جاني، مون سان ميلو ٿيندئي!

”وهو معكم“ چيو وصالون، وري سووره وسايو.
”وَنَحْنُ اقْرَبُ“ پاڻ اٿيوئي، موٽي تا ڀرءُ بچايو.
”اسين تو سان، تون اسان سان“، پاڻ پرين فرمايو.
زلفان کوليو خيال اسان جي، ڏايو ڪو ستم سهايو.
ڪري امارو اڳيون اسان جي، تيرن ساڻ ٽپايو.
راند روئڻ جي سڪين ”سچو“ ري، ڏايو ڪو پور پرايو!

ڪافي ۵

آءُ تا پيڙس اٿي، جت جاءِ آدب جي ناهي.
نادانن ناداني آهي، بيهڻ اٿي ٻئي.
وحدت جو پيو باز جتي، مو مرغ آدب جو اٿي.
وهم خيال وڃايا غيري، خيال هڪڙي ڪٿي؛
سر ڪٿايو، سو ڪيئن موٽي، ويڙو جو شرط اٿي؛
”سچو“ سچ آهي اهوئي، وسريءَ ني پنج سٺي.

ڪافي ۶

نانءُ اهوئي، اهوئي نانئون وارو، صورت مورت ساڻي وو.
اسم خاني وڇوڻ اسما، اهو ٿس هاديءَ جو جاني، وو.
آه تَعَجِب اهو جو، ڪر لوڪان ذاتي لڪائي، وو.
گاهي طاعت گاهي عبادت، سڄو سهُو سهاڻي، وو.
ٻئي پارون تان ٿئي ٽيڪاري، اوڙڪ خلق مُنجهائي، وو.
”سچو“ سهي ڪئي اها سڀائي جا بازي يار بناڻي، وو!

ڪافي ۷

آءُ، ادا سالڪَ، سڀي ڪر تون طلسمات ڪي؛
 پيڇُ ڏوڻي تا ڪل پويئي، دور ڪر درجات ڪي.
 سر اهو سارو سڻائج، ڪن نه ڏي ڪرامات ڪي؛
 ظاهر ٿين تا ”ذات“ مون، پر سمجه تون ته ”صفات“ ڪي.
 غازي نه پانئج غير تون، هن محض موجودات ڪي؛
 سر سڻج، هن سر ۾، ڏي منهن نه ڀسي مصلحات ڪي.
 بي اعتباريءَ سان ڪرين، هر هر نفي اثبات ڪي؛
 اثبات ڪون اڳنان لنگهي، ڪن ٿم تون طاعات ڪي.
 نون ڪيئن وٺي ويهي رهين، هي هاءِ حكايات ڪي؛
 ڳالھين منجهون تان ڪين ٿئي، پيڇ اوڻ عزتي لات ڪي.
 ”سچو“ روئين چو هيترو، بس ڪر هن برسات ڪي؛
 تصديق تون چو ٿو ٿين، محبوت جي محلات ڪي.

ڪافي ۸

ڳالھ سڀي ڪيم ساري، ٻڙي جيڏيون، يار جي، وو؛
 پلو جيڏيون، هوءَ... هوءَ... هوءَ...!
 جي مون وسهه جيڏيون، آءُ اهو آهيان آري.
 پوءِ پروڙڻ پانهنجي، لاتي خلق خواري.
 پاڻ ڪري ٿو پاڻ ڪي، يار زوراور زاري.
 ”سچو“ ري سر پانهنجي، پره ڪيائون باري.

ڪافي ۹

هو سو سڄڻ مُون، ساڻ،

جنهن جي ڪارڻ مُون ٿي پوڻيون پٽايون!

”وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ“، آهي سندس اهڃاڻ-

جنهن جي ڪارڻ، مون ٿي فالون وجهايون!

سدا مون وٽ سپرين، مُحِب ناهي مهمان-

جنهن جي ڪارڻ، مون ٿي واٽون پُڇايون!

اهڙيءَ اولڙائيءَ ۾، ڪو نه پيو مُون ڄاڻ-

جنهن جي ڪارڻ، مون ٿي راتيون لنگهايون!

هيڏي هوڏي ٿي ٿنم، ڪين پروڙيم پاڻ-

جنهن جي ڪارڻ، مون ٿي ورهون وسايون!

پري پُڇ نه ڀنڌڙا، ”سڄو“ تون پاڻ سڄاڻ-

جنهن جي ڪارڻ، مون ٿي ميڙيون سنباهيون!

* ڪافي ۱۰

هيڏي هوڏي نه بهار،

تنهنجي ويڙهي سوت ياروسي ٿو!

ساڻ سدا آهي تان تنهنجي، پرين نه آهي ٻي پار.

قولهي لهج، پاڻ مون، چو ٿو وڃين وٽڪار.

”وَقِيْ أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ“ ويجهو ڪيم وسار.

پرين نه پُڇج ڀنڌڙا، ٿون ”سڄو“ پاڻ سڃاڻ.

---

* هيءَ ڪافي ۱۰ ساڳي ئي وحدت، داستان ٻيو ۾ ڪافي ۳ طور شامل ٿيل آهي، فرق رڳو ايترو آهي ته هِت ايل ڪافيءَ ۾ ”بند ۴“ اضافي ايل آهي، تنهنڪري هن ڪافيءَ کي ئي مڪمل سمجهڻ کپي.

کافي ۱۱

اهو ويو هاڻي ڪاڏي، جنهن ”سچو“ سونانءَ سڏايو!
 مڪڙيءَ منجهون، ٺي وي ميان، ٿيو گل پيدا، وي ميان،
 منهن ڪري پيو ماڏي.
 سنڌ نه پئي، ٺي وي ميان، طرف انهي جي، وي ميان،
 جان جڻو ويو جاڏي.
 اهو هلي ٿو، ٺي وي ميان، اهو چلي ٿو، وي ميان،
 گوشو ڪيو وڃي ڪاڏي!
 ڏيهه ڏاڏاڻو، ٺي وي ميان، اڳ ڏٺو سي، وي ميان،
 پلٽ ڪئي پڙ ڏاڏي!
 نانءُ ”سچوءَ“ جو، ٺي وي ميان، ويو اوڏاهين، وي ميان
 طلب ويئي پسي ٿاڻي.

کافي ۱۲

ڀول نه ٻئي ڪنهن ڀل،
 تون ته آدم ناهين.
 لڪو ٿو لاتيون ڪرين، جيئن باغ اندر بلبل.
 مڪن ٿي سجدا ڪيا، واه مٽي تنهنجو مل!
 ڪير ٿي پائي، ڪير ڪڍائي، شاه بنا ڏنڊل.
 احد منجهارون عبد سڏاي، هٿين تان پاڻ اصل.
 ”سچل“ چوي سچ ٿي آئين، ڪونهي تنهنجو ٿل.

ڪافي ۱۳

آهيان آءُ اسرارُ،

جيئيون مون کي ڪير پانيو ٿيون!

ڪن نہ ڏيان ڪيچَ ڏي، پنيورون بيزارُ.

چڏي بادشاهي پانهجي، ڪيڙم هتِ شڪار.

ايسَ هنَ عالمَ ۾، باري چاڙهي بارُ.

اٿيو صديقَ يقين سان، اديون ڙي اعتبارُ.

نوري ناري ناهيان، آهيان ربُ جبارُ.

مُرشِدَ پانهو نہ چيو، تون ”سچو“ آهين سردارُ.

ڪافي ۱۴

پنهجي ذاتِ لڪائي، ڪيئن بي ذاتِ سڏايان!

ظاهرِ ڪريان ذاتِ کي، تا هي بُتِ پڇاين.

مَنصُوريءَ جي مَوجَ ۾، ٿو ”انالحق“ الايان.

واڌيءَ ۾ وحدتَ جي گهوري سرُ گهمايان.

”اعليٰ اعظم شان“ جي نويتَ نيهن وڄاين.

ظاهرِ باطنِ هڪڙو، آءُ تا حُڪم هلايان.

”سچو“ سارو سچُ ٿيو، حڪمتِ هيءَ چَلايان.

کافي ۱۵

اوهين سڀئي چونڌ ڄاڻو،
نانءَ مٿم آهي ڪهڙو!

اسم اصل ڪون وڌايو، صورت هيءَ سڃاڻو.
پاڻيءَ منجهون پارو ٿيو پيدا، واءُ عجب ڪوئي وائو.
شاھ جهان جو ٻانهون ٿي، ڪڙوائِي هن وڪاڻو.
ڏسي تماشو اهو سو سارو، وٽي تان پاڻ ويڳاڻو.
نانءَ وارو، سٿوري سرتيون، ٿيو هٿ ڪيئن نماڻو.
مستيءَ واري ساڪڙ سلجي، ”سڄو“ تون ٿي سڀاڻو.

کافي ۱۶

آهي بي نام و نشان،

سر انهيءَ جو ناهي امڪان.
طرحين طرح پوشاڪان پهريئن، ڪل يوم هو في شان.
ظاهر ذات صفات سهي ڪر، سيري سِرهُ الانسان.
منصوري آهي راهُ اهوئي، جوش تنهين ۾ آجولان.
غرض گداگر يار اچي ٿو، نات ”سڄو“ سارو ئي سلطان.

ڪافي ۱۷

پاڻ پرين اهو آهي،

متان پينر ڀولو ڀانيو.

جنهن تي آهي تنهن تي آهي، نانءُ ٻئي تي ناهي.
پاڻ پنهنجو سڻي ڪيوسين، ڪيچ وڃون ڪيئن ڪاهي.
هيئن تنهن جو آهين نه ڄاڻو، ڇو تڏهن پڻو چاهي؟
”سڄو“ سازي صورت اهاڻي، لوڏا لکن جا لاهي.

ڪافي ۱۸

تاڏي منهن نه پيو، ڙي منهنجو،

جاڏي لوڪلڙي ٿو.

جيڪو هڙڙس جيڏيون، ساڳو آءُ ٿيو.
پاڻ ئي پنهل آهيان، ڄاڻو ڪوڏ پيو.
ظاهر منهنجي ذات ڪي، ڪيچن پاڻ ڪيو.
”سڄو“ سارو سڄ ٿيو، وڃون وڙه وڃو.

ڪافي ۱۹

اتي پيو وڃي خيال منهنجو، جتي دم قدم جي جاءِ نه آءُ.

لا مڪان مون لهر لڙهي، جنهن مٿي سڀ هوءَ هاءِ.
وحدت جي درياءَ منجهارون، تون پي وڃي موج مناءِ.
برهه توتي بادل اُٺو، ”انا الحق“ جي هڪل سڏاءِ.
قُطرو پاڻ نه پائنج عاشق، ساروئي تون بحر سڏاءِ.
ٻئي جهان هڪو ڪر ڄاڻين، جلوه تنهنجو جاءِ بجاءِ.
”سڄو“ آهين سر سُبْحاني، ظاهر جو ٿون نانءُ وڃاءِ.

کافي ۲۰

پاڻ کي يارُ نہ ڄاتوم، پيٺر ڀلي آهيان.
 ٻڌيس پيائيءَ ۾، جو پاڻ نہ سڃاتوم.
 موڳائيءَ جي مونجهه ۾، ٿي وره وسايوم.
 اٿڻ ويهڻ پانهنجو، هي پيٺر ٿي پانيوم.
 خاص مٺاري خاڪ جي، سو سرتيون سمايوم.
 ٿيسڻ ٻڌڻ هڪڙو، هي ڪاڏنهن الايوم.
 ”ينطق“ واريءَ رمزم ۾، هي سرُ سلايوم.
 نالو آدم جو رکي، هن حيرت هلايوم.
 نانءُ منجهون نانهر ٿي، هت ”سچو“ ٿي آيوم.

کافي ۲۱

ڪجرو اوهين ويساه،

سرتيون، منهنجي ڳالهه سچيءَ تي!

آيو ڪنهن تا ڳالهه ڪون؛ شهود ۾ شاهه.
 لڌم ههڙي هوت جو، ريجهائي مون راهه.
 جوئي هدايت ۾، سوئي آهي گمراهه.
 احد احمد هڪڙو، آهي پاڻ الله.
 ساڳيون اٿو پاڻ سو، چئو جو ارواح.
 ”سچو“ سچيءَ ڳالهه ۾، ڪهڙو ڪيم گناهه؟

ڪافي ۲۲

سڀ ڪنهن ويڙهي تون وسين، ڪوٺ آهي ٻيو توري!
 ڄاڻي هيئن ڄاتوم، توکي سانوڻ سڃاتوم،
 هر ڄا آهين تون حاڻي.
 هر ڄا حاضر ”تون“ موٽي ڪهڙي آهي ”مون“،
 هاڻي ڪڻ ڇڄاب ڪي.
 ڪاٿين قاضي ٿئين، ويهي ناحق فتويٰ ٿئين،
 سوريءَ تي منصور جي.
 موٽي ٿئين منصور، ڪيئي ملن جو منڪور،
 شاهد تي بيهين شرع تي.
 ”انا الحق“ آواز هي، تا سارو تنهنجو راز،
 ظاهر ڪيئي بيهي زمين تي.
 سرمد تي اسرار، ڪيءَ عالم تي اظهار،
 وري وڏو شور شهر ڪي.
 هي سڀ ڪم سندا، آهن جاني جاءِ بجاءِ،
 جيڪي ڪرين تون سو ٿي.
 حاضر ناظر تون، باطن ظاهر تون،
 تنهنجو هل ڦنگام هي.
 اُڀريو آفتاب، جهليو تارن هڏ تـَـ تاب،
 گوشا ويا ٿي گم سي.
 ”سچو“ پڇ ڳمان، ٿي حيرت ۾ حيران،
 جو مولا مون ٻانهون ٿي.

ڪافي ۲۳

آحوال عشق لائي،

”سِرِ سره“ ٻلائي.

سڀي شيخ عطار جي، ٿو چوئين چلائي.

ڏٺو تماشويغ جو، ڪوئن ڪنڌ ڪپائي.

دين ڪفر مون ڪري، ٿو ”انالحق“ الائي.

واڌيءَ ۾ وحدت جي، ڪوڙين سر ڪنوائي.

”سچوءَ“ کي تنهن صفت ۾، سائين مان سڏائي!

ڪافي ۲۴

رانجهو چاڪ ٿي آيو،

ن ڄاڻان ڪهڙيءَ ڳالهه ڪون.

پندر وجهي پاڻ کي، لالن پاڻ لڪايو.

بنگلي ۾ آدم جي، ساڄن پاڻ سمايو.

سوئي چونڌ، سوئي پنڌڻ، ڪيائين ڪو نه ڪنايو.

”مارايت شيڪا الا رايت الله فيه“ فائق ائين فرمايو.

”لو كف الغطاء ما زلت يقينا، حيدر هي رنگ لايو.

ماڻهوءَ جي مظهر ۾، اٿي سو نيهن نوايو.

”سچوءَ“ جي صفت ۾، الله ائين الايو.

کافي ۲۵

نانوَڻ حق چڀايو، ڀلو جيٽيون، وو... هو، هو، هو!
 هنيڙي کي حيرت، يار وي، آهي اهائي.
 لهرن بحر لڪايو.
 هنيڙي سان لائين، يار وي، رمز اهائي -
 هاديءَ هيئن سمجهايو.
 جان جسم جي، يار وي، ڏيئي ڏيکاري -
 لڪ لڪوئي ٿي آيو.
 رنگ بيرنگ ۾، يار وي، طرحين طرحين.
 يار ”سچوءَ“ رنگ لايو.

داستان ٻيو

۱

اول گمراهي، آهي رباني راه ۾؛
تنهان پوءِ همراهي، آهي هيءَ هدايت جي.

۲

جي اول هدايت، تحقيقاً جائيج تون؛
زياده ضلالت، آهي انهيءَ وچ ۾.

۳

قدر هدايت جو، آهي ۾ ضلالت؛
جي ضلالت نہ هئي، تا ڪاٿي هدايت؟

۴

جي تو نہ تجريد، تا ائين نہ تفريد ۾؛
ڪاٿي ٿي توحيد، ڪاٿي بيهڻ تانهن جو!

۵

جتي ماڻهن ميڙ آهي، آءُ ٿئي ناهيان؛
سسي سنباهيان، پئي شاهه حلاج جي.

۶

جي مڃن تا آدمي، سي نہ مڃان مان؛
ڪوئي آهيان ان، جو بانهو ڪنهن جو نہ ٿيان.

۷

پسي پت پليوس، تا آءُ آدمي آهيان؛
وچان جان ويوس، ت ساڳيو سائين آهيان.

۸

ٻيائي ٻانهپ ڇڏي، آءُ تون اُحديت ۾؛
لحمون دَمُون لڏي، تا پاڪائي پاڪ ٿئي.

۹

اچيا اول آهي، پوءِ ٽڪت جو پنڌڙو؛
جڏهن ٽڪت جاءِ، وڌ تڏهن ان حد کي.

۱۰

فراقاءِ فرق، شال نه پوي جيتيون؛
مون کي آه مَرڪُ، سدا سوز پرين جو.

۱۱

جهڙو پانيئم پاڻ کي تَهڙو آهيان آءُ؛
باقي رهيو نانءُ، ”سچو“ مون صاحب جو.

ڪافي ۱

ذاتي منجه ذات چڙائي،

بازي جا يار بنائي!

هاديءَ حقيقت حال جي، مون کي ساري سڻائي.
 سڳڻهن ۾ سڄڻن، نوبت نينهن وڃائي.
 ڪاٺين ”انا الحق“ جي، تن چوٽ تـ چـلائي.
 ”اَنَا أَحْمَدُ بِلَا مِيمَ“، اها معنيٰ مڙيائي.
 ڪاٺين مَسِيحَتن ۾، ٿيو خاصو خدائي.
 موٽي مڙهين وڃ ۾، تنهن مالهان ڦيرائي.
 ڪاٺين وٽ نه وار جي، ٿي ڪاٺين ڄڻائي.
 ڪاٺين مٿي تخت جي، ڪاٺين گڏائي.
 اندر ٻاهر هڪڙو، آهي صورت سڀيائي.
 ڳالهه نه سَمجھڻ جهڙي، پر سڀا سَمجھائي:
 ڪافر مومِن هڪڙو، ”سچو“ ٻوڙج، ٻيائي؛

ڪافي ۲

سڀ ڪنهن پار ڀرينءَ جو پَر تو، خوابون عين ڪلايو:
 وحدت مون، وو، ڪثرت ڪيائين، رنگيءَ رنگ رچايو:
 تو مان جي پردي مون ٻاهر، سرٿيون چون نه سڏايو:
 طرحين طرح پوشاڪان پهري، لالَن پاڻ لڪايو:
 هي سڀ حُسن هاديءَ جو آهي، پيئڻ ڪيم ڀلايو:
 پاڻ ڳجهو ڪيائين پکرائيءَ ۾، هيءُ تنهن هنر هلايو:
 ”سچيڏني“ جي صورت ۾ تنهن، اهڙي رمز رلايو.

* ڪافي ۳

هيٺي هوڏي نه نهار، تنهنجي ويڙهي سوتان پار وٺي ٿو.

ساڻ سدا آهي تان تنهنجي، پرين نه آهي ٻي پار.
قولهي لهج پاڻ مون، چو ٿو وڃين وٽڪار.
پرين نه پُڄج پَنَتَرَا، تون ”سڄو“ پاڻ سنڀار؛

ڪافي ۳

ناهي ٻاروڇو ڪو ٻيو، آهي اهو جو مان روزِ دسان ٿي!

ويئي هيڙس واٽ تي، اچي وسيلو ٿيو؛
ماڙيءَ منجهه معشوق ڏٺوسين، لالَن پائي ليو؛
دريءَ منجهون ديدَ ڏٺيسُون، لالَن پاتو ليو؛
جَنَن ڪَڇ جَتَن جو، سَڱ سَبب سان ٿيو؛
صَحِي سَڃاڻم سَڀرين، يار يقينون ٿيو؛
”خَلَقَ الْأَشْيَاءَ وَهُوَ عَيْنُهَا“، شَڪَ وِڇُون پيو ويو؛
ڪٿي وڃان آءُ خوشيءَ سان، سَرتيون جي سَنهن ڏيو؛
سَير ساروئي صُورَتين، پاڻ قَريبَن ڪيو؛
يار ”سچل“ تون صحيح ڪر ڄاڻج، ڪيو خُمارن ڪيو.

---

* هيءَ ڪافي ۲، در اصل هن کان اڳ ساڳي ئي وحدت جي داستان پهريون ۾ ڪافي ۱۰ طور شامل ٿيل آهي. فرق رڳو اهو آهي ته هيءَ ڪافي ۳ ۾ بند ۴: ”و في انفسكم افلا تبصرون“ ويجهو ڪيم وسار. ڏنل نه آهي، تنهنڪري هيءَ ڪافي واتو ۽ اڻپوري سمجهڻ ڪڍي.

ڪافي ۴

حاجي حج اچ ڪيوسي، ڪعبو منهن محبوب جو.
هاڻ حاصل سرتيون، اڪبر حج ٿيوسي.
ٿيو قبوليت منهنجو، جيڪو عرض چيوسي.
هيءَ تن طوافي ٿيو، وڃون غير ويوسي.
هاريون ڙي حرمين ڏي، سندن نام نيووسي.
انهيءَ پاڇيون ناه ڪو، اهو احرام پٽوسي.
اهو ڪعبو اهو قبلو، ”سچو“ ٿس ڏيوسي.

ڪافي ۵

تو ڪيئن وڃايو پاڻ، ڳولي لهج پاڻ کي!
پاڻ وڃايو ڏ، لهين، ڀڄي شڪ گمان!
آخر گڏيئي گهر ۾، ميان سوئي گهر سڃاڻ.
مڪڻ اکر هيڪڙو، ميان سوئي ڪير سڃاڻ.
اهين ناهين آه سڃاڻي، آه نڪو اهڃاڻ.
ڇا جي ٿيندو، ڇا جي ٿيندو، صورت وچ سڃاڻ.
”سچو“ ٿي سچ آئيو، ماڳ انهيءَ مهمان.

ڪافي ۶

سڀڪنهن صورت ۾ سڀرين، سرتيون ڙي، ساري ڳالهه سڃاڻون.
ڏيو ٻاري سچ ڪي، ڪاٿي ڪين ڏنائون.
ساڻ روشنيءَ سچ جي، پُرجهي سچ پسيائون.
وحدت ڪثرت هڪڙي، جيئن مينهن ڦريون مورائون.
”سچو“ سندي نانءُ ۾، اهڙيءَ طرح اتائون.

ڪافي ۷

جيئن سڄ آهي پريشان، سوئي ڳولي سڄ ڪي.
 مڃي جيئي آب سان، آب پڇي طغيان.
 تارو پڇي نجم ڪي، موج پڇي مهران.
 ڦڙي پڇي مينهن ڪي، شاه ڳولي سلطان.
 هو مڙيئي پاڻ ٿيو، ڪير ٿيا حيران!
 ”سچو“ جي صفت ۾، اهو باريءَ ڪيو بيان.

ڪافي ۸

صورت سڀ سلطان، پاڻ ڏسڻ آيو پنهنجو تماشا!
 ڪاٿين حنبل، شافعي، ڪاٿين مالڪ، نعمان؛
 ڪاٿين پتي پوٽيون، ڪاٿين پڙهي قرآن؛
 ڪاٿين انا الحق چوي، ڪاٿين ڦيرائي فرمان؛
 ڪاٿين طفوليت ۾، ڪاٿين پير جوان؛
 ڪاٿين مير وزير ٿيو، ڪاٿين ٿيو دربان.
 ڪاٿين احمد بلاميمي، ڪاٿين هٿو مان؛
 ”سچو“ پيو صبر ۾، هو حيرت ۾ حيران!

کافي ۹

ٻانهون ڀانءِ مَ پاڻ،
توهين مالڪِ مُلڪِ جوا!

”لَا خَيْرَ فِي عَبْدِي“ اِهو اٿئي اُهڃاڻ؛
پاڻ پنهنجو پاڻهين، صورتِ مَنجھِ سُڃاڻ؛
تون ئي جائنڌر سڳي ميان، ٿئين ڪيئن اُڃاڻ؛
اللهُ اللهُ چو چوين، پاڻ ئي اللهُ ڄاڻ؛
”سچو“ سائين هڪڙو، ناهي شڪِ گمان.

کافي ۱۰

آءٌ پُنهون پاڻ آهيان،
ڪاڪيون مَنجان قاصِدِ ڪاڏي!

اها صورتِ سَمجھي ٿاڻيم، ساڻي پيا ڪيئن سَنَبا هيان.
ڳالهه پري هئي، ٿي پئي اوري، ڪيڏي سي کانگ اڏايان.
مُدعا مطلب هو مَڙيوئي، پوڻيون سي ڪي هون پَڻايان.
سُنڌ پئي مون سِرِ انهيءَ جي، ڪيچ پنيور ڪي پايان.
”سچو“ مَنجھون ٿيو سچُ پيدا، ڪيهون ڪوڙيون ڳالهيون ڳايان!

ڪافي ۱۱

مون سان تون آهين آهين،

ڪڏهن ڪيئن ڪڏهن ڪيئن!

اسان نماڻن تون سٺو سائين، هٿ هٿڪون متان لاهين،
 آڱ ڪٽيڙڪ، تون تان سائين، سڱ ٿم تنهن سان ڪو ساڻين ساڻين.
 ڪڏهن آرمي ڪرين اسان کي، ڪڏهن بچين ٿو باهين باهين،
 ڪڏهن منصوري دم آنا الحق، ڪڏهن ڏسين ٿو ڦاهين ڦاهين،
 حاضر ناظر آهين اسان سان، ڪيئن چوان تان ناھين ناھين.
 استغفر الله ڳالھ اهاڻي، جو ڪجهه مون سان تون ناھين ناھين،
 ”سچو“ جي عاشق آھين اسان جو ٿيڻ نٿو ڏرد جون دانھين دانھين.

ڪافي ۱۲

تو ۾ ٿنڌ تنوار،

ٻڌين نٿي ٻوڙي، الا!

ڳالھ اهاڻي ناھي سڪڙ جي، خرچين سولڪ هزار،
 ساڻيڙن، ميان، ڪيا هي سڌڙا، لاهي سڀ ميار،
 دم غنيمت جا هٿ آھن، ڏينھن دنيا ۾ چار،
 ”سچل“ آڪي عشق منجھارون، ٽڳان ٿنھنجيءَ تار.

ڪافي ۱۳

محبوب ڳولي ٿسُ مَنَ ۾،

مَنَ ۾ تون، ٿسُ دل ۾ تون.

واه ڪاريگر سازُ بنايئي، ”ڪُنَ فيڪُون“ جي ڪُنَ ۾.

بي فائدو بازار گهمين ٿو، گلَ قلَ باغِ بدنَ ۾.

چوريءَ چوريءَ سير ڪرين ٿو، تنهنجو چاند چمنَ ۾.

”سچل“، سائين صحي ڪر ڄاڻم، يار گڏيو ڪڪَ پَنَ ۾.

ڪافي ۱۴

مون ساري سڃاڻي، بازي بازيگر جي!

مستيءَ مون منصور جو، ٿئين جي جماعتي؛

سورهيهاسي سرتي، تون ڪسڻ جي ڪاڻي؛

غيرت اُٿي وڃ ۾، آهين ظاهرتون ذاتي؛

متان پيائين پاڻ کي، تون ”سچو“ صفاتي.

ڪافي ۱۵

پاڻ سُجائڻ آيو، سڄڻ پاڻ سڃاڻڻ آيو.

ڪَم نہ هيٺس ڪو ٻيو!

پاڻون ڄاڻي پاڻ سان، هِت لون تا لائڻ آيو.
عرش منجھارون آلهي، هِت وره وسائڻ آيو.
سوليءَ تي منصوبو ٿي، هِت سِر سلائيڻ آيو.
مِصرَ جي بازار ۾، هِت ملهه وڪامڻ آيو.
”سڄو“ ري سنسار ۾، هِت پير گهمائڻ آيو.

ڪافي ۱۶

توڙي پُنيءَ لڳي سارو جڳه، تان پي ڇا ٿيو-
ناهي مَجتا ۾ مطلب.

نَفي سِرِي خفي اخفا، توڙي جاري ٿيئي قلب.
ڳالهيُن ڪئي ڪين ٿئي، منصوبي منصَب.
ڪاڻ تماشي ڪيٽرا، پُچن پار عَرَب.
ڪري ٽيڪارين ڪيٽرو، عالمَ کي به عَجَب.
نَفلَ نمازان وردَ وظيفا، اهو ڪوڙ ڪَسَب.
دائرا دعوتَ جا ڦرين، ڪرين تسخيرات طلب.
باجهون عشق الله جي، ”سڄو“ ٿئي نہ سَبَب.

کافي ۱۷

چگون میان عشقا کيئن، تون سوين سيل بنائين تو!
يا تون آهين ذات ديوانو، جو کيڏا ناه نهائين تو.
ڪاڻئين ملا قاضي تون، ڪاڻئين سيد سڏائين تو.
ڪاڻئين مڻ برهمڻ تون، ڪاڻئين ٻانگ ٻڌائين تو.
ڪاڻئين منهن ۾ محراب، ڪاڻئين تلڪ لائين تو.
ڪاڻئين تسبيحان تون سورين، ڪاڻئين جڻيان پائين تو.
ڪاڻئين پيرين آهين پيادو، ڪاڻئين بور بچائين تو.
ڪاڻئين منبر واعظي، ڪاڻئين پوڻيون پڪائين تو.
ڪاڻئين زريفت قبائون، ڪاڻئين لپڙا لڙڪائين تو.
ڪاڻئين ڏيئي شرعي فتويٰ، ڪاڻئين منصوب مارائين تو.
ڪاڻئين هنومان ڪوٺائين، ڪاڻئين ڏهيسر ڏسائين تو.
ڪاڻئين نئين رام يا سيتا، ڪاڻئين لچمڻ لڪائين تو.
ڪاڻئين نمروڊ ابراهيم ٿي، ڪيئي بيڪ بنائين تو.
ڪاڻئين ٿي فرعون يا موسيٰ، سڀ صورت ۾ سمائين تو.
ڪاڻئين ٿي بادشاه ملڪ جو، سارو ديس دبائين تو.
ڪاڻئين ٿئين غرض گداگر، ڪاڻئين ٽوليون ٽڪائين تو.
ڪاڻئين مفتي تون "خدائي"، ڪاڻئين "انا لاحق" فرمائين تو.

حقيقت

داستان پهريون

۱

هو پي کين اچئو، هي پي کين ويو؛
نفيء ۽ اثبات کون، پري خيال پيو؛
”سچو“ سچ ٿيو، بي ٻانهپ ٻولي ناه ڪا.

۲

”سچو“ سارو سچ ٿيو، منجهان ڪثرت ڪل؛
الف مون آدم ٿيو، ڪري هنگامون هل؛
هندو مؤمن سو ٿيو، ڀول نہ ٻئي ڪنهن ڀل؛
”خلق الاشياءَ فهو عينها“ اهو آڻ عمل؛
ٿڃ ڳلائي ڪل، مر مار نئي منصور جان.

۳

قلبيءَ ۾ نہ قرار، آهي عاشقن ڪي؛
روحيءَ لڪ رلايا، نہ نفيءَ نفع دار؛
سيريءَ سو وڃايا، خفيءَ ڪيا خوار؛
اپر اخفا ناه ڪو، طالب ڪي تڪرار؛
ريءَ پروڙن پانهنجي، آهر شيطانن شيڪار؛
”سچو“ هي سنسار، سارو پاڻ سهي ڪرين.

۴

سائر منجهه سس، گهيڙا گهڙڻ آڻا؛
ڪوسر سيٺا هيو ڪي، ماني ڪون مس؛
”سچو“ لنگهي لس، شرط وڃي پيو شه ۾.

۵

اچي اوتڙيا، گهڙيس گهوري چنڌڙي؛
چڙهيس ڏاڍي چاه مون، مستي، موج مٽا؛
تڙ لهي ٿريا، شرط لنگهي پيس شه ۾.

۶

جي وڃي شه پيا، مُشڪل مون تن جو؛
چا تانگهي چا تار ۾، ٻڏي پون پيا؛
جي وڃون پاڻ ويا، سي پاڻ ٿي پاڻي ٿيا.

۷

گهڙن جي گهڙاءُ، تانگهو عشق تن جو؛
جن کي عشق عليل ڪيو، سي اينديون اوتڙاءُ؛
جي سور چڪنديون ساءُ، ميهڙ سي ماڻينديون.

۸

اسان پرين وڃ ۾، وهي ٿو درياه؛
آهي ڪوڏ اسان جو، هاديءَ ري همراه؛
سُپريان تون ساه، ”سچوءَ“ تان صدقي ڪيو.

۹

ڏاها ڏوريون پٺت، متان پائين پرين جو؛
حبِ باٿو هٽت، وڃي ڏسج اکڙين سان.

۱۰

پرين منهنجا پار، تون ڪيئن هت ويلا ڪرين؟
قاصد قريبن ڏي، ڏوڙ ٿو درڪار؛
ڏسي وڃ سگهڙو، دوساڻي دربار؛
لڳي اٿم لونءَ جي، عجيبن سان عار؛
ڏاتر مون ڏيکار، صورت سانگيڙن جي!

۱۱

اسان پرين وڃ ۾، دور وهي درياءَ؛
چوليئون چران ٿي ڪري، پيو وڃي واءَ؛
سئي آهان آءَ، ميان هن مشتاق جون!

۱۲

اسان پرين وڃ ۾، جرُ وهي جاري؛
هڪ ڪڙڪو ڪئن جو پوي، پيون ويئون ٿي واري؛
هت ساجن جا ساري، سا ڏهلي ڪين درياءَ ڪئون.

۱۳

مون تان توڏي موڪلي، لکي ڪتابت؛
تڏن جي هن ڳالهڙيءَ، منجهائي مصلحت؛
ڪيوقنا فرض سنّت، سڪ توھان جي سپريم.

۱۴

چري چري م چڱو، چريو آهي لوڪ؛
جو چرئي لڏو ٿوڪ، سو "سچو" آھ نہ سڀ ڪنھن.

ڪافي ۱

سَالِڪَ رَاهَ سَڃاڻِي، پاڻ نَظَر ۾ آڻين،
 جاءِ نَظَر جي آهين اصلَ ڪُون، يارَ يقيناً ڄاڻِي،
 پاڻ وڃائجِ ثورَ نَظَر ۾، تہ وسرِي بي آکاڻِي،
 فنا ڪُون اڳي بَقا نہ ٿيندين، جيئن پارو ۽ پاڻِي،
 صورتَ مَنجھان ٿي بي صورتَ، وڃون گُرد اڏاڻِي،
 هاڏِي حَقِيقَتَ هِيءُ سَمجھائِي، ”سچو“ ساھ سِيپاڻِي.

ڪافي ۲

لُون اچي پاڻ لا پَو، نات مَون کي ڪل نہ هوئي،
 اصلَ لا ڪُون عِشَق لائڻ جي، ڳالھ اِها خوش آيو،
 نردِ فِراقِ جي ڏنيو امانت، اِها ساڻولَ سِيپايو،
 عَرشَ ڪَرسِيءَ جا ڪين قبولِي، اِها اسان ٿي هوت هلايو،
 ڳالھ پُرجهڻ جهڙي نا هئي، پاڻ سَچَ سَمجھايو،
 ڏينھن اُنهيءَ جي، يار ”سچو“ ڪون، سچي ڳالھ سلايو.

ڪافي ۳

تنهنجو درد اصل ڪون اختيار ڪيوسين، ميان،
 تنهنجي سُخن سڄن اتي اعتبار ڪيوسين، ميان؛
 ڪي ٿا پڇن پرين ڪي، ڪرسيءَ يا عرش اتي،
 تنهنجن اکين منجهان سهڻا اسرار ڏٺوسين، ميان؛
 ڪي ٿا تابع تجلي يا شعلي نوري يارو،
 اسان صورت هن ۾ تائيدار ڏٺوسين، ميان؛
 تنهنجو حسن پنهنجي جهانين، يار سڄن سڀي ڪيوسين،
 تنهنجي سڄيءَ ڳالهه هن تي اقرار ڪيوسين، ميان؛
 هو جو ڪيڙو مون سان، سو پانهنجو وعدو پاڙيو،
 سر ساهه صدقي صديار ڪيوسين، ميان؛
 ”سڄو“ سڱ دروازه آهي، روز آزل ڪون، ميان،
 تو پير عبدالحق جو پزار ڪيوسين، ميان؛

ڪافي ۴

وڃي اڪيون ڪاٿي لائيئي،

حال حقيقت جي سان؛

فڪر انهيءَ ۾ ميان ٿي فنا تون، پاڻ پنهنجو پائيئي.
 اهڙيون ڳالهيون سڻ ري عاشق، سارو سو عشق وڌائيئي؛
 محبت وارو دل جي اندر، ڏاڍو ڪو مڃ مڃائيئي؛
 ڪنهي پلڪ ۾ پاڻهي، ڀولي ڪنهن نه ڀلائيئي؛
 جي ٿئين عاشق يار ”سڄو“ ري، ائين سو عشق ڪمايئي.

ڪافي ۵

ڪَل نَد پَوَندي ڪاڻي،

عَجَب جِيهي اسرارِ انهيءَ جي.

هئي علاجِ دروستِ سِرَجي، تنهن سيسي ڪوڏ ڪپائي؛
لاهي جِجابُ حجابُ وڌائين، هيءَ حرقتِ يارِ هلائي؛
”سچو“ سوئي صاحبِ آهين، پر سڀ ۾ ذاتِ سَمائي.

ڪافي ۶

جهڙو هيءَ عجائبِ آهي،

ناهي عجبِ پيو ڪو اهڙو؛

هيڏي هوڏي نہ ڏسين، منهن پاڻيءَ ۾ پاءِ،
پوءِ تصور هن ۾، بي بازي ڪا نہ بناءِ؛
اڪيون پئي جي ڏسين، هاڻي آهي هر جاءِ؛
”سچو“ سارو سچ چيو، هيءَ رمزِ دل ٿي سان لاءِ.

ڪافي ۷

اِهو ڏاهيون ڏس آهي،

سانول اتي وسي ٿو؛

ڦولهي لهج پاڻ مٺن، پري نہ پيرا پاءِ،
دائم آهي دوستِ جي، تنهنجي جيءَ ۾ جاءِ،
ڪنهن جي ڪارڻ ٿي ڪرين، هاري ٿي هاءِ هاءِ،
سوئي ڏسندڙ، سوئي سٽندڙ، پاڻ ٿي ڳالهيون ڳاءِ،
سارا ڏونگر ڏورئين، ڪاڪي ٿي ڪنهن لاءِ؟
”سچو“ وڏو ساهه ڪون، ڪير چوي تاناءِ!

ڪافي ۸

هي چَڙيڃ هو وڻيڃ،
متان ڪا ٻي ڳالهه پڇيڃ.

دٿيءَ واري دام ڪڙن، پهريون طالب پاڻ ڪڍيڃ.
مُرشد جيئن فرمائيو، واقف سوتان ڏس وڻيڃ،
سير سڀي ڪر پانهنجو، ٻڌا آڏا ڪيم آڏيڃ،
لاري لڳ ن ڪنهن ٻئي، عاشق انهيءَ پنڌ پئيڃ،
ويستهُ واريءَ وات تي، ”سچو“ ڙي ٿون سير سڏيڃ.

ڪافي ۹

پاڻهين پارون يار، قاصد مون ڏي اچ آيو!

اچڻ سنڌي ان جي، اتي ويا آزار،
ٿورو ڪيڏو تن لايو.

ڏنا دلاسا دل ڪبي، رهبر رات هزار،
سندن روح جو رايو.

هيڏي هوڏي نه وڃي، اچ ۾ اعتبار،
محبت مڙيوئي مايو.

اچڻ جا محبوب ڪيا، پڪا قول قرار،
”سچو“ توڏي هڻن سعيو.

ڪافي ۱۰

پلي ڪري آئين، هتئون گهرجين يارا!
 هت تنهنجي گهر گهٽي هئي، دوست مٺا دلدارا!
 جاڏي تادي جلوه تنهنجو، عجب تنهنجا چمڪار.
 هي پي، هو پي هڪ، ديس تنهنجو، چڪين ڪندين چوڌار.
 اچي تئين هڪ ”سچوءَ“ سان، لاهي بيائيءَ بار.

ڪافي ۱۱

عاشق مرندا ڪينڪي، رهندا ڪين مڪان ۾.

ديواني درياءَ جو، پيٽئون پيالو پُر ڪري،
 اجر منجهه امر ٿيا، اهي گتيا ڪين جهان ۾.
 غيب ۾ جي غرق ٿيا، تن گهاءَ گردن ۾ لڳا،
 ٻولي ٻولن ٿا ٻي نڪا، اهي رهن ”الامان“ ۾.
 ڪيئي پڙهندي سال ٿيا، روزا نمازون نقل ٿي،
 تن ڪئن ڪل ڪانه ڪا، باطون جي بيان ۾.
 چين ولايت گهر ڪري، گهڙي گهارن ڪينڪي،
 پسَن هادي حق ڪي، رهن ٿا بئبان ۾.
 هر دم اهي دم دوست ٿي، اهي سونهن ٿا سرانجام ۾،
 سو ”سچوءَ“ ڪي ئي مليو، هي گر اچي ته گيان ۾.

ڪافي ۱۲

ڪيئن وساري ٿو ويهون ويهون،

پريان سنڌي پارَ جي، ووميان.

ساه سَنيون تان ياد ڪيون، سي آهن عجائبَ جيهون جيهون.
 ڪهڙين ڳالهيُن عاشقِ آسان کي، ٿڪُ ٿوراڻا ٿو ڏيهون ڏيهون.
 اهي عتابَ تون رکين ٿو ڪيها، پڪي آسان جڙي پيهون پيهون.
 هن پڄاڻون مٿان آسان تي، ڳالهيون رکين تون ايهون ايهون.
 ”سچو“ آسان جوتون، اسين تنهنجا ڳالهيون ڪرين پيون ڪيون ڪيون!

ڪافي ۱۳

آءُ ڪانگا ڪر ڳال.

آهن ڪيهيون آسان جيون ڳالهيون.

مون سان ڪري جي ڪالھ وئين، اهي تان وعدا پال.
 هن غريب سان پرين گڏائج، ٻره ڪيسَ بيحال.
 هيڏي اچڻ جي هئي انهن کي، ڪا تان قيل مقال.
 ٻاجه پويئي وي ٻاروڇا، نچ نياڻي نال.
 ياد ڪرن تا هت توئي ڪي، وجهه نه جيءَ جنجال.
 ”قاندگروني اذڪر ڪم“، پئين ٿون ڪيبي خيال.
 قول پرينءَ ڪيا جي تو سان، سي تا سڀ بحال.
 دل ٻڌل آهي توه پرين جي، ”سچو“ ٿون پاڻ سڀيال.

کافي ۱۴

پاڻ پنهنون آءِ آهيان،

اڙي پيٽر ڀلي ناهيان.

ٿيو ٿيون مُنڪر ڳالهه انهيءَ ڪوٺ، جَو تڏهن ٻيو ڇا هيان؟
 ڪيچ پنيور پي وسنو آسان جي، ڪهڙي طرف آءِ ڪاهيان؟
 هر ڪو چوي ٿا سَهسين عاشق، نانءِ پاڻ ئي تون لاهيان،
 هِت هِت آهي صورت منهنجي، ٺاه نہ ڪو ٻيو ناهين،
 پنهنجو پاڻ ئي سان يار ”سچو“ ڙي نينهن اهو ئي لايان.

کافي ۱۵

مَحَبُوبُ مِئُو آهي مَن ۾،

مَعْشُوقُ مِئُو آهي مَن ۾!

بيفائِدو بازار گهمين ڇو، اٽڪي بلبُل باغِ بَدَن ۾؛
 پيائيءَ سان ٿو ٻاهر ڳولين، نہ ٿئي بَر بَحَرِ بَن ۾؛
 ڇهرا چوريءَ چليو ڏسين ڇو، اٽڪي سو چاند چَمَن ۾؛
 زلفَ زنجيرَ ڪوئن زاهدِ پَڳا، اهي ظاهرِ پَرستَ ظَن ۾؛
 عاشقِ سَوِين احوالَ ۾، اَڪِن اَنَاحَقَ ”اَن ۾؛
 ستَ زيورَ سينگار ڪري ٿي، دوست آيو درسَن ۾؛
 ”ڪُل يَوْمَ، هُوَ فِي شَانِ“، آيو رنهي هر ڪنهن وَن ۾؛
 دلبرَ ديرو دائِم دل تي، ڇو ديڪين درپَن ۾؛
 ڪري ٿو آهون ڪين سڻي ٿو، اٽڪي ڦڏسي ڪلام ڪَن ۾؛
 مُرشد ڪامل سانولُ سڀرين، آيو صاف صَحَن ۾؛
 فيض ”فاروقي“ فائقِ بخشيو، فهماي هنَ قَن ۾.

ڪافي ۱۶

سِگهڙي لهج سَنِيالَ،

هادي هِنَ جي حالَ جي،

ڪوئھ ڪَريو ڦالَ ڪي، آئي ۾ احوالَ؛

سگهو موٽج سڀرين، توريءَ ڪيَم ڪَشالَ؛

فنا ڪَريو فِراقَ ڪي، ويجهو ڪريو وصالَ؛

گهڻا لايو ڏينھڙا، ماريَس هِنَ مِثالَ؛

اوهان ٻاجهوَن سڀرين، ههڙا ٿيڙم حالَ؛

اڳڻ هِنَ جي آءُ تون، ”سچوءَ“ مَڃ سوالَ.

ڪافي ۱۷

زاري پيئَر زاري،

اڳيون عجيبَن جي آهي اسان جي!

روز ازل ڪوَن عاشقَن جي، سُوريءَ تي هسوارِي،

شاه مَنصور حلاج حُسينِي، سُوري ڪيئن سينگارِي.

هيءُ ٿئي گم آهو ٿئي ظاهر، چُپ چُپان چوڌاري.

”سچو“ ساھ سِرِي ڪر صديقي، سَرسُ وٺين سَرداري.

ڪافي ۱۸

تو دوستيءَ جو دم هٿين، پر ڪيئن ڪُسي قربان ٿئين،
 مهڻد منصوريءَ جي ٿون، منجهه معرڪي مردان ٿئين،
 وري صڃي ”آنا سره“ تنهن اسم مٿن انسان ٿئين،
 جي تو پوي سٿ سور جي، حيرت انهيءَ حيران ٿئين،
 نعرو ”آنا الحق“ جو هڻي، ٿي مرد سر ميدان ٿئين،
 جي دم سڃاڻين پانهنجو، ٿون دين، تون ايمان ٿئين،
 هي پنڌ سو پُرزا ٿئي، جي نينهن جو نيشان ٿئين،
 ”سچو“ يڪايڪ، يڪ ٿئين، تون شمع، تون پروان ٿئين.

ڪافي ۱۹

. مين ماهي دي لڳ ماري،

ماري آئون ڦر جباري.

چونديس پيش پرينءَ جي، حال حقيقت ساري،
 جا نالو وٺندي نينهن جو، تنهن کي ايندي شهر نڪاري،
 دم نہ رهندي دوست ري، شوق سڻدو شيڪاري،
 مسٽن کي محبت جي، آهي گچيءَ ۾ ڳاري،
 جي اول ماريو پوءِ جيارن، تنهن گڏ قطاري،
 چڱي ٿيڙس چت ۾، دوست ٽٽي دلداري،
 ”سچيڏني“ کي عشق جي، صاحب ٽي سرداري.

ڪافي ۲۰

عاشق ڪيئي اداسِي،
وہ واه ڳالھ خاصِي.

لڏن لڏن منجهه روز ازل ڪنڏن، آهي وره اوهان جي واسِي.
”عشق نار اجڙق“ سڻي اشارت، هيءَ دل ٽاڪين هراسِي.
هيڏي هوڏي ڪين وياسِي، بات اها اسان باسِي.
برهه اوهان جي ڪيو پيراڳي، ”سچو“ رنگ سناسِي.

* ڪافي ۲۱

هٿ سا ڪير هُئاس، ڀلو ميان، ٿي آيس ڪير، نه ڄاڻان.
نانءُ پيو هٿ هو منهنجو، سائين الا، هٿ ٻئي نانءُ ٿياس.
اچڻ نه هويت منهنجو، سائين الا، پر ڪنهن تا خواهش ڪنياس.
هٿ هُئس معشوقيءَ ۾، سائين الا، هٿ عاشق ٿي آياس.
هي هِي هئي ڪانه ڪا، سائين الا، هٿ منجهه پروڙ پياس.
”سچو“ سارو سچ ٿيو، سائين الا، وڃون آءُ وياس.

---

* هيءَ ڪافي ۲۱، پوئتي وحدت، داستان پهريون ۾ ڪافي ۳ طور شامل ٿيل آهي.
وڌيڪ تفصيل لاءِ ڏسو صفحو 64 فٽ نوٽ.

داستان ٻيو

۱
جي اچين تا اچ، نہ تہ ٻورن پڇاڙيو؛
محبت ٻاريو مڇ، سڀني منجه ”سچوءَ“ جي.

۲
گيم مهينا لاءِ، آءُ ڀلا ڀلي آهيان؛
اچي اڪڙيون ڪڙي، ”سچوءَ“ کي سرچاءِ؛
جاني جوڙيم جاءِ، تولڳ اڪڙين ۾.

۳
چشمَن جيءَ چمڪار، ساھ منهنجو سوگهو ڪيو؛
ويهي وائڙين تي، رُٿان زارو زار؛
هوت اچج هيڪار، اڳڻ آسروند جي.

۴
ماٺ ڪريان تان مُشرڪ ٿيان، ڪُڇان تہ ڪافر؛
انهيءَ وائيءَ وڙ، ڪو سَمجھي ”سچيڏنو“ چوي.

۵
روئڻ کان نہ رهن، آيل اِهي اڪيون؛
سپڪنهن ويل وهن، اٿن اثر اوھيرن جا.

۶
لَحْظو نہ لاهين، ٻارَ مٿن ٻَرسات جا؛
اکين کي آھين، اُٿر اوھيرن جا.

۷

بادلَ وارا بارَ، چِشْمَنَ تي چڙهيا؛
رئِن زارو زار، اٿن اثر اوهيرن جا.

۸

اٿي نِي مُند مينهن، آهي اڪڙين کي؛
رئِن راتو ڏينهن، اٿن اثر اوهيرن جا.

۹

اَهِ اِها ئِي تاتِ، اَگم اڪڙين کي؛
ڏينهنَ آئون رات، اٿن اثر اوهيرن جا.

۱۰

اَگم اڪڙين کي، سدائين آهين؛
سي ڪيئن اوڳائين، جن کي اثر اوهيرن جا.

۱۱

اڪين کي اَگم، هِن سَدائين سرتيون؛
گوندِر گڏيون غَم، اٿن اثر اوهيرن جا.

۱۲

لايون ڀرت پَسَن، ائون اَگم اڪين ميڙيا؛
سي تان ڪيئن نَوسَن، جن کي اثر اوهيرن جا.

۱۳

ڏسَن ۽ رڱن، اِها عادت اڪين کي؛
سي سرهون شالَ هُئَن، جن کي اثر اوهيرن جا.

۱۴

آهي ريجھ رڱڻ، ايل اڪڙين کي؛
هئي تَن هُئڻ، جن کي اثر اوهيرن جا.

ڪافي ۱

آءُ تـ ’مان‘ ’تون‘ وڃي، يار،
پي ڳاله ڪَر مَ ڪاڻي.

ڳجهي ڳاله هاديءَ واري دل تي دائم،
فراموش ٿي پي ورونهن وائي.
بَـجَر تي جا لَهَر لڳي ٿي،
آسان پاڻ بازي اصل ڪون بنائي.

آهي هوءَ حيرت هُو جي جسم تي،
حرف حق جو آهي صورت سڀائي.
لُـڙو جهڙو هو نَظَر ۾، ظاهر ٿيو سڄ،
ٿي آڄ سراسر سَهائي.
آهي ”سچو“ سچ تحقيق ڄاڻين،
جنهن مَسْتُ ماريو دمُ خداڻي.

ڪافي ۲

سڄا سي سخن هاديءَ جا، يارو، اڄ ياد آيا سي،
 تنهن ڏينهن لاکون اڄ تائين، اهي برچشم چايا سي.
 ڪيوتان قول سائين هي، مڙن آڏو پڪو مون سان،
 هوندا سين دمبدم تو سان، انهيءَ وعدي وٺاياسِي.
 ڏيو هي تن طاعت ۾، گڏيو هي جان جانان سان،
 پري ڄاڻيجو پاڻيءَ کي، لاڙي هن يار لاياسِي.
 روزا ڪيئي، نفل نمازان، توڙي سَوَورد وظيفا،
 سڀئي لڳ ڏاهر آهن، سبق ساڄن پڙهايسِي.
 پڻو جي خيال خاصي ۾، سڄاڻو پانهنجي صورت،
 ٻڌي، ٻولي ڏسي ٿو ڪير، فڪر ٻيا سڀ ڦلاياسِي.
 ويٺو منجهه بادشاهه محلي، ٻولي ٿو ڪيئن اهي ٻوليون،
 اهو بادشاهه اهو بنگلو، نه بي ٻولي ڀلاياسِي.
 جيڪي ڪيا دوستن مون سان، اهي ڳڻ تان نه وسرن ٿا،
 هئا گڏ جي حبيب سان، چڱا سي دم لنگهاياسِي.
 شڪر الحمد لله ٿو پڙهان لک ٻار شڪرانا،
 اهي پيهي پڪي آيا، جنهن لاءِ پنٽ ڀڄاياسِي.
 ”سڄو“ سڱ اهي دروازي ازل جي روز سائين جو،
 پنهنجو سي ڪيئن ڇڏيندا هي، توڙي عين اناياسِي.

ڪافي ۳

ڇو ڪرين ٿو ارمان،

جيڪي آهين سوئي ٿيندين!

اُتر اُڀر اولهه ڏکڻ، سر زمين ڇا اهو آسمان.
پاڻون ڄاڻي پير گهمائي، ٿي صورت ۾ انسان.
اٿڻ ويهڻ ڄاڻ اهوئي آهي، ”ڪل يوم هوفي شان.“
”ڪل شيءِ يرجعُ الي اصله“ قادر ٿيو فرمان،
هاديءَ حقيقت هيءُ پُر جهائي، ”سچو“ تون سلطان.

ڪافي ۴

برهه جي بازار،

جيڪا ڏسڻ ايندي.

جيڪا جو ڏسندي تجلو ٽنهنجو، وهندي سا ڪين ڦران؛
سودو جا ڪندي سر جو، وهندي سا ڪين ڦران؛
چوسول اندر سرخِيءَ مائل، تيز گهمي تلوار؛
جي ڪنهن چمڪو ڏٺو ٽنهنجو، سا سر ڏيندي سردار؛
”سچو“ انهيءَ سير ۾، آهي ڪسڻ جي ڪار.

ڪافي ۵

پانهنجا وعدا پاڙيا، سانول سائينءَ!

هو جي ڪيائون اصل اسان سان، سي قول تيار وساريا؛
ڏينهن آهي مون ڳوٺ تان، وسرن، جي مون گد گڏاريا؛
سُخن سڄائيءَ يار سڄڻ جا، سي هن ساهه سنڀاريا؛
انهن ڪارڻ شهر بحر هي، مون تان نت بهاريا؛
دوست ”سچو“ جا دور هئا جي، سي واليءَ هٿ ورايا.

ڪافي ۶

جو ٿو ڳولين يار، سو تان تو ۾ آهي!
 ٽونگرَ ڪيڏا ٿورئين، چو تون ڪٿي لاءِ؟
 هيڏي هوڏي نه وڃين، پاڻ ٿي ۾ منهن پاءِ؛
 دل واري خاني ۾، سنڌي جانب جاءِ؛
 اهڙيءَ اوڏائيءَ جي، ”سڄو“ ڪل نه ڪاءِ.

ڪافي ۷

سل سوداگرَ يار، ڙي ميان،
 ڪهڙي ديسون آئين آئين؟
 ظاهر ٿئين ٿون وو اچي زمين تي، ڪٿي ڪٿوريءَ بار؛
 هلي آتا هون وو اچي اٿاهين، هنجين سو پوئتي هار؛
 طرحين طرحين وو اچي ڪٿي هت، صورت جا سينگار؛
 شاه آهين وو يا نه گماشتو، لايئي ڪي قطار؛
 اچي پياسي ووسن ”سڄو“ ڙي، شوقون منجه شمار.

ڪافي ۸

جهليو جن تي حال،
 انهن کي آءُ ڪيئن نه سڃاڻا!

مڃن ماضي ڪيٺڪي، نڪو استقبال؛
 لڪو ناھي لوڪ ڪون، انهن جو احوال؛
 جي مون پڇيو جيڏيون، آهي وره وصال؛
 وءِ وءِ پاڇئون تن کي نڪو قيل نه قال؛
 ”سڄو“ سڃاتون کي، جن کي عشق ڪمال.

ڪافي ۹

مُون ڪي عبرت آهي، اهڙي حال جي،
هاريون حيرت آهي انهيءَ ڳالهه جي:

ڪاڻن ڏايو، ڪاڻن هيٺو، ڪاڻن جوڙ جڻيا تو پائي؛
ڪاڻن ڪوري، ڪاڻن موچي، ڪاڻن سيد سڏائي؛
ڪاڻن تارڪ، ڪاڻن سارق، ڪاڻن مڪ ملائي؛
ڪاڻن شاهي، ڪاڻن سپاهي، ڪاڻن حڪم هلائي؛
ڪاڻن ڪافر، ڪاڻن مومن، ڪاڻن سوريءَ سر هلائي؛
ڪاڻن گسائين، ڪاڻن سنڀاسي، ڪاڻن بت بنائي؛
ڪاڻن سامي، ڪاڻن انعامي، ڪاڻن تلڪ لڳائي؛
ڪاڻن قادر، ڪاڻن نادر، ڪاڻن ”سڄو“ نانءُ سڻائي!

ڪافي ۱۰

پرين سان پت پري، ڙي جيڏيون، منهنجي!

دعا ڪريجو جيڏيون، وري سو هوت وري؛
تونگر مون ڏورائيو، سنڌي ذوق نري؛
سهي سڃاڻم پاڻ ڪون، پنهون ناهي پري؛
تو ڪئن سري سڀرين، توريءَ مون ناسري.

کافي ۱۱

وئي خبر خاطر آيو، خير صلاح جي مون ڏي.
 پار ڀنڀور جي اڄ صبحاڻي، تان هو ڏٺن کي سعيو.
 طرف تنهنجي آه اصل ڪون، روح سندن جو رايو.
 نينهن جي نياپن جن اسان کي، محبت سان ملايو.
 ٿيان قرباني آءُ تئين تون، جن تان نينهن نباهيو.
 ايندئي آهي جن جي ڪارڻ، وٺي توو ره وسايو.
 پيو پرين وٽ، هاڻي تنهنجو، ”سچو“ ڏي پنڌ سڃايو.

کافي ۱۲

جن لائي توڙي نياهي، آءُ صديقي وڃان تن تون!
 شاباس آهي اڪڙين کي، جن وٺي دل ورائي.
 ڀلي پاڇي پرين ڏنهن، اڄ اسان ڏي آئي.
 راتو ڏينهان آهي ئي، وات انهن جي وائي.
 ڏيهاري ڏسڻ سان، محبت آڱ مڃائي.
 وءِ وءِ وائي وات ۾، ”سچو“ آهي سڏائي.

کافي ۱۳

سهڻي سڄڻ سان نينهڙو لايوسي!
 ورد پڙهيم ٿي وڃ ۾، اديون ڏي، آڏو عشق آيوسي.
 سڀ وساريڪن ڳالهيون ڏسڻ سان، اديون ڏي، ڏاڍو پور پرايوسي.
 ۾ن وجهي ٻيون ڳالهڙيون، اديون ڏي، ڳلي ڳلي يار ڳايوسي.
 اول وقت عجيب جي، اديون ڏي، انهيءَ گهور ڳايوسي.
 ”سچو“ سو مبارڪان، اديون ڏي، چاهون سرتي چايوسي.

ڪافي ۱۴

شوريدن ڪوئن حال،

پڇڇ وڃي پوءِ هوءَ ۾.

مجلس وڃڻ جي، تان ڏسني خاص خيال.

اَگهه لهج اُن جي، تان تو وڻ ٿڻ آهي وصال.

ورقَ وسارج وڃ جا، تا فارغ ٿئين في الحال.

عقل اچلج آبَ ۾، تا ڀرهُ ڪرئي بيحال.

جي تون وسهين ويسلا، هي ”سچوءَ“ سچ سوال.

ڪافي ۱۵

ساري ڏيهه نڌي ڏي،

پانهنجي دل سمجه سڀالين.

ڳالهه پڇين جي پرينءَ جي، حرفِ حالتي جا هي ڏي.

اچل نڌي نڪر پتر جان، ڀينهن پاڻ ڏي سان ني ڏي.

هاريون، انهيءَ حال جو، قرب سڃاڻن ڪي ڏي.

پاڻهين آهن پترا، ”سچو“ سالڪ سي ڏي.

ڪافي ۱۶

تنهنجي حسن ماري، سوريءَ سي سنڀاريا، انهيءَ ڳالهه ڳاريا،
-هزارين هزار!

اهي يار آيا، نيزن جي نوايا، نيئي سير سلايا،
تنهن تو اڳهار.

جنهن موج آئي، تنهن سنڌ سڀائي، ڪيهي ڳالهه ڪائي،
لنگهيا شهنسوار.

ڪمر جا ٻڌائون، وري نا چوڙيائون، نئي سير ڏنائون،
لاٿائون ميار.

مڇڻ هٿ هڻي سي، اها ڳالهه ڳڻي سي، ٿريءَ سير ڪڍي سي،
ڪيائون بشار.

جن موجن چڙهيا سي، لهرن لڙهيا سي، ”اٽالو“ پڙهيا سي،
ڪنيا هن ڄمار.

هي نعره هنيائون، ”اٽالو“ پڙهياون، نئي سير سکياون،
تيا گم غبار.

مي جا پيتائون، هي سهره ڳٽائون، وڏي وڪ وڌائون،
پاڙيائون قرار.

پهلوان پاسي، نه ٿيندا ڪڏهان سي، اها بات پاسي،
هليا حڪمدار.

ملڪان ملڪ ۾، ملڪ ۾ ڦلڪ ۾، سڻو سڀ خلق ۾،
پئي هيءَ پچار.

منهنجهون حب هليا سي، ماري چوڻ چليا سي، وڃي رنگ رليا سي،
تنهن هي تنوار.

اها اعتباري، سوري جن سواري، عجب خوشي ڄماري،
ڪئن جي قطار.

نشانا کوڙيائون، منهن ناموڙيائون، پئي هٿ ٻڌائون،
ڪٿا قريدار.

ٿي منصورَ مَسْتِي، ڪيئن گم هَسْتِي، هَنِيائين دو دَسْتِي،
 تپش جي تَرار.
 ٿي شِيليءَ شايسِ آءِ، سُورن جي سَراپاءِ، ڍڪيائين لَڱن لاءِ،
 وجودن وسار.
 مَلا سو قاضي، ڪڙي ڪيائون بازي، منجهن گنو غازي،
 ڪڙا ها جونهار.
 هَنِيائين پير جَنهن تي، ڏنڻين سِرُ پِي تنهن تي، نه سَتَ هي سين تي،
 ٿئين سَچُ سَچار.
 ”سچو“ سِڪَ ٽَنهين جي، جذب جاءِ جَنهين جي، نه پرواه ڪنهن جي،
 رکي ئي سنڀار.
 وڍي سِرِ پِڄائون، ”اَنَا الْحَقُّ“ وائون، اهو سِرِ سَچائون،
 اُٿيو اِعتبار.
 هَنِيائين هَڪل هيءَ، وئي تان شڪل هيءَ، نه حاجت عقل هيءَ،
 جَڪيا جلوه دار.
 ڏنئون مُنهن مَتاري، نه ڪاڏي نِهاري، سَتِيو سِرِ سَچاري،
 دليون دوستدار.
 سچي ڳالھ ڪيائين، نه ڪوڙي چيائين، نِبا هي نينهن نِيائين،
 ڪارڻ هڪ نظار.
 باهن ۾ وڌائون، پوءِ لهرين لوڙهيائون، ”اَنَا الْحَقُّ“ ٻڌائون،
 ٿي هي هونگار.
 پري بغداد سارو، مڙيو بَهِت پارو، منجهن نَر نَعرو،
 هڻي هوشدار.
 ”سچو“ عشق ايندئي، اچي ڏار ڏيندئي، ”من و ما“ نيندئي،
 ڪندئي گل بهار.

ڪافي ۱۷

هٿئون ٻيٽو مون تان پير مٿان جي، جام شرابون شورِي.
 دُور ڪارائي دل کي ٿو، چشمان ڪيف ڪُوري؛
 اصل کڙن منصور جو اُنهيءَ، ڪاٽيو ڪنڌ ڪوري؛
 نشي منجهه نواز ٿي، گهوريون هي سر گهوري؛
 جنهن ساقيءَ سُرُڪُ پياريو، اُڏ ڪيئن پُڄان تنهنجي ٿوري؛
 پنهن ڪيائين پاڻ کي، چت ”سچوءَ“ جو چوري.

ڪافي ۱۸

مون کي آهن ياد،
 مٺيون تنهنجيون ڳالهيون ڳالهيون!
 هي نمائي ٽوهن هاڻي، دوست پهچائين داد؛
 پرين پنهنجي پار جو، عشق ڪرين امداد؛
 ”سچو“ آهي اوهان جو، تنهن جي دوست ڪريو دل شاد.

ڪافي ۱۹

مين ماري،
 محبت تنهنجي، ميان!
 ورتم ڊڳ درد جو، تنهن سڀ ڪا وات وساري؛
 ڳلا ۽ غيبت جي، سر تي ڪنيم ڪاري؛
 چنڊ اُڀري آيو، ويئي سڀ اُٺاري؛
 مڙني مٽيائڻ ۾، نينهن ڪئي نرواري.

کافي ۲۰

جا چوڻ جيھي ناھ،
سائي ڪيئن چوان؟

ڳجهي آھي ڳالھڙي، ڪنھن ڪل نہ آھي ڪاءِ؛
اوڏي ناھي پروڙ ڪي، ويجهي نہ ويساھ؛
ھڻڙي سٽد حلاج ڪي، تنھن سسي ڪوڏ ڪپاءِ؛
پوڻ آھي اونھن ۾، جتي ھوءِ ھواءِ؛
”سچو“ سر نہ سڪڻ جو، سوتان سڀ منجھاءِ.

کافي ۲۱

جنھن دل تي آھي جوش،
سا دل سورن سان سنري.

اُءِ ھڏ گھوري اُن توڻ، جنھن تي جوش خروش؛
ڳالھ ڳرھڻ ڪھڙي، خلق اڳوڻ خاموش؛
اثر اھي عشق جا، اول وڃائي ھوش؛
سالڪ سڪ نہ سرھا، گوندر ڏي ڪن گوش؛
”خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلٰى صَوْرَتِهِ“ پادشاھي پوش؛
”سچو“ سوريءَ وڃاڻا جي، مَي ۾ ٿيا مدهوش.

سسئي

داستان پهريون

۱

ناهي ويچاريءَ وسُ، جو ڪري ماڻ پئي رهي؛
ڪنهن چن نه ڇڏيوم، سندن گورن گس؛
ڏونگر منجهان ڏس، پوندم هوت پنهنءَ جو.

۲

وِيم لالڻ لوءِ، هيءَ اڻاسي نند؛
پليءَ هيئن نه پانئيو، پيو پروڙڻ پوءِ؛
هوت وِيم جي هوءَ، تا سڪ گذاريون ڏينهڙا.

۳

منهن ڏيئي آيام، جبل جهاڳڻ ڪيچ جا؛
طعنا تهمت لوڪ جا، سِر چڱا چاڀام؛
پت پليءَ پاڀام، سِهر سُر پرين جا.

۴

هيءَ نماڻي نال، سنگت ڀڄو ساڻيو؛
ايندي پئيءَ اُن جي، جيهي تيهي حال؛
هن ڳوليندڙ جي ڳالهه، ڪا هئي هونيائين ۾؟

۵

رُڪڻ زارو زار، راتو ڏينهان آه مون؛
ڪوڙي کان قريب ويو، هنيڙي منجه هزان؛
هن ڳولءَ جي گفتار، ڪا ٻڌيو ٻاروچن ۾؟

۶

وڃڻ ذوق ضرور، هن ڪاهل آهي ڪيچ ڏي،
ڏسان شال اکين سان، هونائو حضور،
منهنجو ڪو مڌڪور، ٻڌو ٻاروچن ۾؟

۷

سرتيون سڪ سبيل، اندر منجهه عجيب جي،
راتو ڏينهان ٿي ڪريان، زاريون منجهان زيل،
هن ڪمينيءَ جي قيل، ڪا هئي هونائون ۾؟

۸

پرين ڏيئي پور، ويا ويچاريءَ کي،
تنهن دنيا جو ڏور ڪيو، سڀو شوق شعور،
هن مٽيءَ جو مڌڪور، ڪو ٻڌو ٻاروچن ۾؟

۹

ريءَ ڪر تنهن گولي، آهيان آرياڻيءَ جي،
جو ڏنائون ڏيل کي، سو جهليم ۾ جهولي،
هن ٻانهيءَ جي ٻولي، ڪا ٻڌيو ٻاروچن ۾؟

۱۰

ساريون پڇي ساڻ، سنديون ڪيچن خبرون،
هيٺي اچڻ جي هئي، ڪيچڙن کي ڪا ت،
منهنجي پي مصلحت، ڪا ٻڌيو ٻاروچن ۾؟

۱۱

لکين ڏيئي لت، پاڻ ئي ڪريان پترو،
سارو وندر ووڙيان، جيڏيون ڪارڻ جت،
منهنجي ڪا مصلحت، هئي هونائون ۾؟

۱۲

ڪري ساٿ سوال، ته ڪيچن جي ڪا ڪل ڏيو؛
جا ڇڏيائون ڇپرين، موٽڻ تنهن مجال؛
هي هي آريائيءَ ري، ههڙا ٿيڙم حال؛
سندي هن سنڀال، ڪا هئي هوتياڻين ۾؟

۱۳

راتو ڏينهان رت، اوٽڻ آيم ان ري؛
ايل عشق عليل ۾، شال نه پوي قُطُ؛
جبل سڀ جهاڳي وڃي، جيڏيون ڏسان جتُ؛
هن مٽيءَ جو مٽُ، پوي مذڪور پرين ۾.

۱۴

اثر ڪيو افسوس، مٽيءَ جي مِرُن ڪي؛
جود تنهن جي جوش، سارو روح رتيون ڪيون.

۱۵

گوندر گذاريام، سي تان پلا ڏينهڙا؛
سڀ ڪنهن ساعت سپرين، ٿي صحي ساريام؛
هي ڪشالا ڪاريام، ساعت هڪ سمهڻ جي.

ڪافي ۱

ڏونگر آهي ني ڏس، ميان، هاريون منهنجي هوت جو.
 هالن تہ هلڻ نہ ٿئي، ناھ ويچاريءَ جو وس؛
 راتيون رهڻ روھ ۾، ڪاڪيون آهي ڪس؛
 ڪيڙو عشق عجيب جي، هنيڙي منجهه هنبس؛
 آهي عجيبن جي، ”سچو“ سڪ سرس.

ڪافي ۲

منهنجو پانڌڙا پرينءَ کي، ڏيڇ هي نياپو-
 ڏيئي باهه پنيور کي، هيءَ ڪيچ ڪندي ڪاپو؛
 اصل لاڳون آهي، منهنجو ساڻن سياپو؛
 آهي اوهان جو سپرين، هن چوريءَ تي چاپو؛
 منهنجو محبوبن کي ٻيو ڏيڇ نہ ڏوراپو؛
 سدا آهين ”سچوءَ“ کي، تون جيءَ جو جياپو.

ڪافي ۳

پري ٿين نہ شال، پرين پاڙيڇا پرڏيهي!
 ساڻن ٿيس نہ سنگتي، هيءَ هي ههڙي حال،
 جتن ڪيڙم جيڏيون، جتن سان مون جال،
 دوستن بنا ديس ۾، جيئڻ منجهه جنجال،
 ڪنهن درٿيان دانهڙي، هو جي ڪهي ويڙم ڪال،
 ڪوڙين ڪيڙم ڪيترا، انهن ڪاڻ ڪشال،
 سبي ئي ”سچو“ آڻيا، جن لڳ وجهاهيم فال.

ڪافي ۴

پينر هي پنيور، آسين چڏي وينداسون!
 وس نه آهڻ پانهنجي، ڀلو ميان، پورن ڪپڙو پور،
 - هٿ رتي نه رهنداسون.
 جاءِ عقل جي ناه ڪا، ڀلو ميان، عشق ڏيڪاريو هٿ زور،
 - آهي وٺي وينداسون.
 پورهيو ڪنديس پر جو، ڀلو ميان، چڏي ٻيو ٿڪ ٿور،
 - آسين جا ڪي چينداسون.
 ڪاڪيون وڃي ڪيچ ۾، ڀلو ميان، لاهي هٿين جو هور،
 - ڏک ڏور اڀا ڏينداسون.
 ”سڄو“ ڏٺي سڄڻن، ڀلو ميان، شوق مڃايو شور،
 - تن جي پڪي پهنداسون.

ڪافي ۵

آهي ويچاري ڪا وس، ميان، توکي معلوم مڙيوئي!
 ويني آهيان واٽ تي، گولي ڪجو گس، ميان.
 سارو وندر وڙيان، ڏاها ٽنهنجي ڏس، ميان.
 ماڻهو شهر پنيور جا، روح نه آچن رس، ميان.
 ”سڄو“ پوءِ پرين ڪون، آهي پنيوران بس، ميان.

ڪافي ۶

ڳوٺ ساري جون ڳليون ڳليون، وو، نِت ڏسڻ مون کي آئيون.
 رت روئڻ کون اهي اڳڙيون، ڪين سي جهڪجڻ جهليون جهليون.
 ڪيچڙن جون وري قطارون، هيڏي ٻڏيونسين هليون هليون.
 سي نه وسرن ڳالهيون اهي، يار سڄڻ جي تو سڳيون سڳيون.
 چاڙهيئي اسان تي دردِ فراق جون، چوہ ڏاڍي مون چڪيون چڪيون.
 روز ازل ڪون ڪيو ”سچو“ سان، يار ڀلا، ڪيئي ڀليون ڀليون.

ڪافي ۷

هوت اچ هت هاڻين، پنهنجا ٽڪ ٽڪ سينديس، ميان.
 دوست اوهانجڙي آهيان، ميان، سائين لڳ سڃاڻين،
 - پاڻ گولين گڏينديس، ميان.
 تون تان صاحب سپرين، ميان، هيءَ نانءُ نماڻي،
 - توکي سائين سڏينديس، ميان.
 پڪا پڪن سامهان، ميان، آرياڻي مون آڻي،
 - توکي اوڏا اڏينديس، ميان.
 پٺيءَ لڳس تانهنجي، ميان، حُب منجهون هوتياڻي،
 - آءُ ڪا پاند ڇڏينديس، ميان!
 سچو اوتي سپرين، ميان، پنڀڻن مان پاڻي،
 - ٽڪ ٽورا ڏينديس، ميان.

ڪافي ۸

هوت پرين هڪواري، مون کي اچي ملج، ميان!
 ٽونگر ٽورڻ مون نه ٿئي، ميان الا، آءُ اوري تون آري.
 ڳچيءَ پائي ڪپڙو، ميان الا، زور ڪريندس زاري.
 جا اوهانجڙي ڪونجي، ميان الا، ساڻو ڪيئن وساري؟
 هيڄون ڪنيم سرتي، ميان الا، بارُ بره جو باري.
 ويٺي ڏسان واٽڙي، ميان الا، مونجهه اوهان جي ماري.
 ”سچوءَ“ سندو سڄڻا، ميان الا، ٿيو فراق فراري.

ڪافي ۹

ايس آءُ کي اوڏي، جهاڳيا مون تان جبل جال!
 جي مون وسهه جيٽيون، آهيان ڪيچن جي آءُ ڪوڏي.
 حب جنهن کي هوت جي، درد نه بڻي ڪنهن توڏي.
 ڪيئن ڪريان آءُ ڪاڪيون، هوت منهنجو سو هوڏي.
 درد جنهن کي دوست جو، لڪن سانا لوڏي.
 سيئن خاطر سڻ ”سچو“ ڙي، گاهه ڪنڊيس ٻڌي گوڏي.

ڪافي ۱۰

ويڙا جي وڻڪار، اڃا وري ايندا سي!

ڪي ڏينهن پهچڻ ڪيچ ۾، قصد ڪندا ڪوهيار،
- اسين ڪاڏي نه وينداسي.

پوءِ منهن رڪي جيڏيون، پاڻون جاڻي هن پار،
- اسين ڪاڏي نه ٿينداسي.

آيا جاڻي سپرين، جيءَ ني پيڙو جار،
- نيهن نيڀه نينداسي.

هاڻي ”سچو“ مون ڪون وسري، ڪٽڻ واري ڪار،
- اسين جا ڪي جينداسي.

ڪافي ۱۱

اهي ڪهڙي طرف ويام، آءُ ڳوٺ رهيس سڀ ڳولي!

عشق ته عاشقن جا، ميان، اڳهين ٿي ٻڌام،
- هاڻي ٽوليءَ مون سو ٽولي.

ڪوڪان چڙهي ڪوهه تي، ميان ڪيچڙن ڪيام،
- هاڻي چوليءَ مون سو چولي.

ڏوريندي مون ڏونگرين، ميان، سرتيون سال ٿيام،
- هاڻي رمز لڏي مون رولي.

”سچل“ آءُ تان ناهيان، ميان، ساري سٺ پيام،
- اتي پاڻ پاروچل ٻولي.

ڪافي ۱۲

واٽ وندر جي ڪو ڏسي، وو ڏسي، مون کي جيڏيون!

سپريان جي ساٿ جا، آهيون سو عاشق آسي، وو آسي.
 سڌ تنهن کي سڏو جي، ڄام پنهنون جا پسي، وو پسي.
 وهان ڪيئن پنيور ۾، خان ويو دل ڪسي، وو ڪسي.
 پريان سندي پار ٽهون، مان ڪو رهبر رسي، وو رسي.
 هيڪند ٿيان جي هوت سان، هيٺڙو منهنجو هسي، وو هسي.
 سر ”سچو“ جي سانوڻ وانگر، بره جو بادل وسي، وو وسي.

ڪافي ۱۳

ناه ويچاريءَ جو وس ٿي، توکي معلوم مڙيوئي، ميان!

آهي هن ڪميئيءَ کي، ميان، ڏونگر سندو ٿس ٿي.
 ڇڏي ڏونگر ڏاڪڙو، ميان، ويڙهي اسان جي وس ٿي.
 حال هن جو هيٺو، ميان، پاڻ پنهنون اچي پس ٿي.
 ٻاروچاڻي جات ۾، ميان، تون سانول آهين سرس ٿي.

ڪافي ۱۴

مون وٽ هو مهمان، ڀلو جيڏيون، اڃا ڪالهه قافلو!

اٿم اونارن جو، ميان، ايل ڙي ارمان.
 ڏئي ڏکيءَ کي ويا، سورن جو سامان.
 جتن سندي جات لءِ، هي هيءَ حيران.
 ڪندي وڃي ڪيچ ۾، هيءَ بره جو ب بيان.

ڪافي ۱۵

صدقي صدقي هي سر، ميان، آهي ڪوهيارل تون صدقي!
 ڪاف ڪشالا ڪيچ جا، ظاهر ٻُجهن ٿا زير، ميان.
 جبل گهايا جوش مون، گهاٽي ڪيڙو گهر، ميان.
 محبت جي ميدان ۾، گهيڙ ڏسي وڃي گهر، ميان.
 ويهڻ مون کي وه ٿيو، ترسان هڏ نه تر، ميان.
 جيڏيون جانب جت لڏ، ڀڳي ڀڳي وڃي هيءَ ڀر، ميان.
 حبيبائي هنج ۾، ڪيهر ڪري وڃي ڪر، ميان.
 ”سچو“ سچيءَ سڪ مون، قافو ڏسي نا ڦر، ميان.

ڪافي ۱۶

يار تون سان منهنجي زاري، آهي سولڪ واري، ميان!
 وندر جي وٿن ۾، واجهه وجهي ويچاري،
 -ساتان محبت ماري.
 هي تا حال حقير جو، اچي ڏس آري،
 -ڪنڀر بره باري.
 ازل لاڪون آهي ئي، يار تو سان منهنجي ياري،
 -پاتم گچيءَ ڳاري.
 سور تنهنجا سپرين، چڪيءَ کي چوڌاري،
 -وجهج گهوٽ نه گهاري.
 آهي هٿ حبيب جي، ڳالهه ”سچو“ جي ساري،
 -ڪندا ٿي پوئواري.

ڪافي ۱۷

پورهيت پاڻيءَ يوئي، خان ٻاروچار ٽنهنجي!
حاضر خدمت اچي اوهان جي، حال چوندیس روئي؛
ساڻي اسان جي سٺ لھڻ لءِ، ڪڏهن نہ مُڪو ڪوئي؛
قول ڪيو هوءِ هوت اسان سان، سائين پورو ڪر سوئي؛
ڪيئن وساري وهان اوهان کي، ڪٿي تا ههڙي توئي؛
طوطي جي ڳچيءَ سَوَ سَلامن، ”سچوءَ“ مُڪا پُڻ پُوئي.

* ڪافي ۱۸

هوت ٽهون هاڻي آيون، مان ٽي خوشخبران جي!
اچي اڏيون اوڏڙيون، جاءِ ٽنهنجڙيءَ جايون.
چڏي شهر ڀنڀور کي، پير وري ايڏنهن پايون.
ٿيون چيارن جيڏيون، اهي ويچاريءَ کي وايون.
”سچوءَ“ سنڌيون دانھڙيون، دوست وري ورنايون.

ڪافي ۱۹

ڙي جيڏيون، هاڻي هوت ويا جي، وو، سي موٽي مان اچن!
دعا ڪريجو جيڏيون، پري نہ هوت وڃن؛
سگها موئن پوئتي، اچي ويڙهي هن وسن؛
وڃي ڪيچ وٽن ۾، پورهياڻت پُچن؛
ڪيچي ڪميڻيءَ جي هٿ، ڪچي شال نہ ڪن؛
”سچو“ اصلون آهي، سرتيون سڱ سندن.

---

* هيءَ ڪافي ۱۸، مترفق ڪلام ۾ ڪافي ۹۰ طور شامل ٿيل آهي. وڌيڪ تفصيل لاءِ ڏسو صفحو 64 هٿ نوت.

ڪافي ۲۰

يارَ ساٿيو، ڙي ميان، يار پانڌيو ڙي ميان...
 ڀلو ڙي ميان، ڪيچن جي، وو، گلَ مون کي ڪاٿي ڏيڄو.
 هيءُ نماڻي، وو، وڙو ڪاٿي ميان، نال نبا هي نيڄو.
 ڪيم وساريو مٿي نه ماريو، ميان، چوري تان مَ ڇڏيڄو.
 ڏيو دلاسا ڪڏهن ايندا، ميان، لوڪون تان نه لڏيڄو.
 آءُ اوهان ڇڙي اصل آهيان، گوئي ساڻ گڏيڄو.
 جنهن ويلي، وو، هلو اُتاهون، ”سچو“ نانءُ سڏيڄو.

داستان پيو

۱
ڪوڙين قرباني، ٿيان هوت پنهنوءَ تان،
ساه سري صدقي ڪريان، سندن مهماني،
هي جوين جواني، ٿي آجائي گذري.

۲
جبل جالون جال، سو مون ڏورڻ نه ٿئي،
وڏا وڻ وٽڪار جا، ڪافن ڪوه ڪشال،
هي مون ڏسي حال، پاروچو پاڇه ڪري.

۳
پاڇه پاروچا ڪر، مون ٿر ٿيليو نه ٿئي،
ويچاريءَ جي ور، ڪر بلوچا بگبان ۾.

۴
اچ آري ڄام، ڪو منهن موڙهيءَ جو ڪرين،
مون ڪون مير مدام، هي ٿر ٿيليو نه ٿئي.

۵
آءُ تون پنهنون يار، ڏسي حال حقير جو،
هن نمائيءَ ٽڪار، هي ٿر ٿيليو نه ٿئي.

۶
هن دم آري آءُ، ناهيم حال هلڻ جو،
مون نمائيءَ کانءُ، هي ٿر ٿيليو نه ٿئي.

۷
ڏيهه سندنو ٿيو ڏور، رهبر ٿيءَ رڃن ۾،
مون ويچاريءَ مور، هي ٿر ٿيليو نه ٿئي.

۸
چپر تا مَ چڙين، آءُ هوتياڻي جَتَ مَ،
هن ڪميڻيءَ ڪڏين، هي ٿر ٿيليو نه ٿئي.

۹
هتان ويل ويا مَ، ڪاڪيون هاڻي ڪيئن ڪريان؟
ٿيلڻ ٿر ٿيا مَ، هاڻي هوتياڻن لاءِ.

۱۰
جي هئي ڪميڻيءَ ڪَل، تا صبح ويندو ساڻڙو،
تان مون تنهن مهل، پُرزا پُرزا پاڻ ڪيو.

۱۱
هي هي ڪارڻ هوت، ڏونگر ڏورڻ آڻيا،
ميان تائين موت، ووءِ ووءِ تان نه وساريان.

۱۲
ووءِ ووءِ تان مَ وسار، متان ماڻ ڪري وهين،
ٿيو پُر تنهن پار، جاتي ٻيو ناهِ ڪي.

۱۳
ڪيم وساري ويه، ووءِ ووءِ ڪر وندر مَ،
پڇڻ ڪارڻ پرينءَ جي، پاڙي پاڙي پيه،
ڏيهه - ڏٺيءَ جو ڏيهه، حاصل ٿئي جَتَ سين.

۱۴
متان وهين ماڻ مَ، منجهه جلديءَ جُل،
هتي ويه نه، هل، تان ڪي پڇين پنڌ ڪي.

۱۵
ويه نه وساريچ، متان ماڻ ڪري وهين،
قول اهو پاڙيچ، هو جو ڪيڙئي هوت سان.

ڪافي ۱

ويجها شال رهن، ميان، ڏور لاي جن ڏينھڙا!

سگھا منهنجي سپرين، پڪي مان پھن،
وڏا طالع ٿن جا، جن جي راڄ رهن،
هن منهنجي حال جي، سگھڙي سڌ لهن،
طعنا ڏيو ٿن جا، ڏاھيون سڀ ڏھن،
”سچو“ صدقي ٿن ٿون، جي ٿا ڪيچ ڪهن.

ڪافي ۲

ڙي جيڏيون، آءُ تان ٻيو نه ڪندي،

منهنجو پيچ پُهل سان آهي!

آءُ جنھين جي آھيان، سوتان مھر نہ لاهي!
ڪيو ڪميٽيءَ هوت سڄڻ سان، سڱ سڀاڻو ساھي.
هٿ وڃي پڳي هوت جي، وس نمائيءَ ناھي.
سوال ”سچوءَ“ جو اهو آهي، ٽينھن سندن نيٻاھي.

ڪافي ۳

ھوندي سڀ پُرسائين ساڻ، جيڏيون،
هيءُ پورهيو ٻنڌي وڃي ڪيچ ڪندي.

ڪالھ ڪالھوڻي سپرين، اڃا مون وٽ مھمان.
لڳي ڪافن ڪيچ جي، پُرزا ڪنديس پاڻ.
اٿن، اوٺارن ٿون، آءُ ڪا ڪيون ڙي قربان.
هڻي ويڙو نڪري، ٻاروچو مون پاڻ.
ويھڻ مون کي وه ٿيو، چيٽڪ ڪيڙس چاڻ.
”سچو“ سوز فراق جو، ڏئي ويڙم ڏاڻ.

ڪافي ۴

پينر هيئن نه پايون، نه هوتَ ڪندا هيڙي!
 عشقِ تا آتش جهڙو، لالن وڃن لايون.
 ڏينديس ٻاروچن ريءَ، پنيور ڪي باهيون.
 سرتن سٺ نه سور جي، هي تن وڃن ٿا تايون.
 ڏئون ڏين ٿيون ڏيل ڪي، سنديون جتن جايون.
 ”سچو“ وڃن سائڙو، چپ چپاڻيون چايون.

ڪافي ۵

آءُ اڱڻ منهنجي آري، تو ڪي صاحب ساريان ٿي!
 ونلر جي ٺي وٽن ۾، ميان الا، هوتَ مِلج هڪ واري،
 توڪي گهڻوهاريان ٿي.
 پرين وڙو، وو، پانهنجي، ميان الا، دوست ڏيو دلداري،
 - سارو ڏينهن سڀاريان ٿي.
 دوست اوهان جي، وو، درد سان، ميان الا، گچيءَ پائي ڳاري،
 - سارو روهر رڙاريان ٿي.
 ڪڏهن ايندين وو، تون پرين، ميان الا، ”سچو“ ڪج ستاري،
 - هت هنجون ني هاريان ٿي.

ڪافي ۶

مون کي هون هاڻي، ڪوئي پنهنجو ڪيو!
 جت گهڻا ٻيا جڳ ۾ سائين، منهنجو هوت آريائي،
 - ڪنڊيس ڪو نه ٻيو.
 لکين پڇن پرينءَ کي آءُ تا ڪير نماڻي،
 - سندن نينهن نيو.
 جيهي ٽيهي در دوستن جي، عاشق هيءُ اگهاڻي،
 - سارو ڪم ٿيو.
 ڪيائون ڪناري پانهنجي، هيءُ تا پاڻون ڄاڻي،
 - جڏو جيءُ جيو.
 پرين ڪيو پانهنجو، سچو سڱ سچاڻي،
 - وڃڻ وره ويو.

ڪافي ۷

پرين نه ڇڏج پئي پار، ساري تنهنجيون ڳالهيون رڳان آءُ!
 اڳڻ آسروندَ جي، والي ايندين ڪهڙي وار؟
 ماري هن مشتاق کي، ڪانڌ نه وڃ ڪوهيار.
 آهن جنهن تون آسرو، سا ويچاري نه وسار.
 نماڻيءَ جي ٽيهري، آءُ گهڙي هڪ گهار.
 ڪيئي ”سچوءَ“ سان واعداءَ، سي پرورلءَ تون پار.

ڪافي ۸

شال اوڏاهون ايندا، وٺي خاصيون خبران، خبران!
 مون هن نمائڻي ڪي، اڃا دلاسا ڏيندا،
 پرين پاڻهين پاڻ سان، هيءَ گولي ڳڏيندا.
 محبت مون مسڪين سان، شال نباهي نيندا،
 ٽڪ سڪ پائي سپرين، هن ٽڪيءَ سان ٿيندا.
 ڪيچي ڪڏهن ڪينڪي، هيءَ چَپرَ ڇڏيندا،
 جيڪي اڳيون پويون، بديون سڀ بخشيندا.
 پڪا پڪن سامهون، آڻي اوڏا آڏيندا،
 باجهه پريا باجهه موٽن، ڪري ”سچو“ سڏيندا.

ڪافي ۹

نٿي وٺي ڳالهه ڪا ٻي، ٿي جيڏيون، مون کي نٿي وٺي!
 آءُ نه ڪنڊيس، وي، اهڙي، ڀلو ميان،
 ڪيچن جا مون سان ڪي.
 آوهان مڙن ۾، وي، مست جو ٿيڙس،
 پيالو عشق جو پي.
 اوهين مڙيئي، وي، عقل واريون،
 آءُ جو بيراڱڙ ٿي.
 ”سچو“ پڄاڻا، وي، سپرين، ڀلو ميان،
 ڪوه ڪنڊيس هت ڪي.

ڪافي ۱۰

اصل اسانجڙو آهي، ننگ ٻاروچل توتي!
 ڇڏڻ مناسب ناهي، ننگ ٻاروچل توتي!
 هيءُ ڪنيزڪ ملهه خريديڻ، سگهه نٿي ڪو ساهي.
 نرڙو جنهن کي ذوق تنهنجي جو، ڇڀر تنهن کي چاهي.
 جيئن هلائين ٿيئن هلاڻ ٿي، ٿور وڌي توڙا هلي.
 هيءُ پاڇاڻي پرين سان پرتيو، باب سنڌيو توڙي ناهي.
 جيهي تيهي يار اوهان جي، ڇڏڻ لائق ناهي،
 ترين برين يار ٽڪيءَ کي، رس ڪوهيارل ڪاهي.
 ساهه ”سڄوءَ“ جو در تنهنجي ڏانهن، هٿ نه آسرو لاهي.

ڪافي ۱۱

حال هلڻ جو مون ناهي، آءُ تان ڪيچ پهچان ڪيئن؟
 ناتو نمائيءَ جو، اصل توسان آهي،
 - هيءُ هوت نه ڇڏج هيئن.
 تون تان صاحب سپرين، سگهه نٿي ڪو ساهي،
 - ڪر جاني وٺيئي جيئن.
 پسي حال حقير جو، آءُ ڪوهيارل ڪاهي،
 - ڪر ”سڄو“ پنهنجي سيئن.

ڪافي ۱۲

متان ٽوراڀو ڪو ٿيو، ڙي ساڻيو!
هيءَ ڪنيزڪ ملهه خريدڻ، ڪين هٿون مون ٿيو،
حرف اسان تي آه اصل جو، وقت ويسر ۾ ويو.
پلٽي پائي مديون، پيش پنهنجي جي هي پيو.
”سچو“ ڪوئي پانهنجو، پاڻ قريبن ڪيو.

ڪافي ۱۳

اديون ڙي آهيان، پانهي سا ٻاروچن جي!
ٽڪيا سڪيا ٿينهڙا، شال لالڻ ساڻ لنگهايان.
هنيڙي ڪي هن جيڏيون، ڪهڙا سور سلايان.
وندر سنديءَ وات تي، چاهون سر چلايان.
ويهان آءُ ڪيئن ويسلي، ويندا چو نه ورايان.
ڪيهي پئي تان ڪيچ ٿڻ ٿي، ”سچو“ ميڙ سنڀاڻيان!

ڪافي ۱۴

ويهي آءُ ڪوه ڪندي، جيڏيون ڙي پنيور ۾!
چونديس حال حبيب ڪي، ڳچيءَ پائي گندي.
ڪٿي سا ڪيٽي وڃي، جا برهه تنهنجي بندي.
جيهي ٽيهي حال آهيان، ”سچو“ صاحب سندي.

کافي ۱۵

چڏي هوتَ حُجت، ميان ڙي، ٿيس آءُ نانءِ نمائي!

اچي مون کي کينڪي، چڏي لوڪ لذت، ميان.
وڌو آهي مامري، مون کي تان محبت، ميان.
ويا نٿر کان نڪري، اوڻي رات اُچت، ميان.
سوڙ ٿنهنجا سپرين، رڳائي راحت، ميان.
مون کي ٿيلڻ آڻيا، پيرن سان پربت، ميان.
”سچو“ سڪ اوھان جي، واڳيو ۾ وحدت، ميان.

کافي ۱۶

ٻانهي ٻاروچل جي آهيان، وي آهيان!

پريان سندي پار ڏنهن، آسرو هڏن لاهيان، وي لاهيان.
صورت وارا سپرين، آءُ نمائي چاهيان، وي چاهيان.
هو تان سائين، آءُ تان گولي، سڱن سائين ساهيان، وي ساهيان.
ڏينهن لنگهيم هٿ ڪيترا، ڪيچ وٺن ڏي ڪاهيان، وي ڪاهيان.
هٿ ”سچو“ جو آهي تنهن سان، انهن ٻاجهن ناميان، وي ناهيان.

کافي ۱۷

ڙي جيڏيون هاڻي شال ٿئي، منهنجو پاڙو پرين سان!

مان مٽي تان گهوري، جاني شال جيئي.
هين تان پور پرائيو، هاريون هوت وئي.
ٻاروچي ڪا ٻاجه پئي، هيءَ تان نال نئي.
سارو مطلب مون ٿئو، پئيءَ هوت پئي.
شال ”سچو“ کي سپرين، ڏورا پوند ڏئي.

ڪافي ۱۸

آءُ ڪيچ ڪندي، وڃي پورهيو ڀرين سان، ڙي جيٽيون!

جيئهي تيهي يارَ سڄڻ جي، چڱي توڙي منڊي.
 آءُ ٽنن جي آهيان، ٻرھَ جنن جي ٻندي.
 چونديس حالَ حبيب کي، ڳچيءَ پاڻي گندي.
 اڻ ملھ ٻانهي آهي، سڀ پَر سائين سنڊي.
 ”سچو“ ساريائي دلڙي، رمڙ ٽنن جي رندي.

ڪافي ۱۹

ڙي جيٽيون، آءُ تان حالَ پُنهل سان ڪندي!

اصل لاکون آهيان سائين، ٻلوچاڻي ٻندي.
 وسُ ناھم وارَ جو سائين، آهيان سائين سنڊي.
 ڪندي وڃي ڪيچ ۾، دانھون سي درد منڊي.
 سُنڌ لهنداسي وري، ٻرھَ جنن جي ٺي ٻندي.
 ”سچو“ اڳڻون سڄڻين، ڳچيءَ پاڻي گندي.

ڪافي ۲۰

سارو ڏينھن روان ري، هيس جيڪي هوت پنھون سان وعده.

ٻُڌڻ وارو ناھ ڪو، جنھن کي حال چوان، ري.
 قاصد اچي ڪو اوڏاھون، پيرين ٽنھن پوان، ري.
 ڏکايو تان ڏيل ڪي، آديون اڃ اوھان، ري.
 انھن ٻاجھون سرتيون، نٿ نٿ سور نوان، ري.
 ماريون محبوبن جي، طلب ناھي توھان، ري.
 غرض نہ رکان لوڪ جو، هڪ سائين هڪن سوان، ري.
 ”سچو“ ٻاجھون سوزَ جي، ٻيون لاتيون ڪين لوان، ري.

داستان ٽيون

۱

ٽڪن منجهان سڪ، مون تا ٿڌا چيٽيون؛
ٿوريندي ڪي ٽڪ، سئونهان ٿيڙا سڄڻان.

۲

هن سهانگا سڪ، جي ساري عالم آئيا؛
ٿور مهانگا ٽڪ، جي ورتا وره وارئين.

۳

سينڌيون جي سڪن، تنين گوندر گهوريا،
ٽنم ڪاڻ ٽڪن، هي سِر سارو سَت م.

۴

سڪيون ڪوه پڇن، سنڌيون ٽڪن خبران؟
سي هن وهانءِ وڃن، ٿيل ٽڪايل جن جا.

۵

ٽڪيون پڇن ٽڪ، سڪيون پڇن سڪڙا؛
هن ڪي حاصل جوڻيو، جيڪي منجهان جڪ؛
نيهن وارن جي ٽڪ، لڳي لوريءَ وارئين.

۶

گوندر ڪيئن گهوريان، جنهن ڪيس سينڌي سڄڻين؛
جان ٽڪ پئي توريان، تان ٽڪ موچارا سڪ ڪون.

۷

جي گوندر گوش نه ڪن، ڪه پيون سي سرتيون؛
جن سنگت ساڻ سڪن، سي پاڻون هوت پري ڪيون.

۸

گوندر گهمي جي لھان، تان سڪ سَوِين ساڙيان؛
اَءُ پڻ ڪيئن پاڙيان، ڏک سڪن سان سرتيون.

۹

جنين گوندر گوش، اَءُ گهڻو ٿن نهاريان؛
جال انهن ۾ جوش، سدا آهي سرتيون.

۱۰

جي سارو پڇان لوڪ، تا گوندر وارو نه لھان،
ههڙو پڪو ٿوڪ، ڪهين ڀاڳ پرائيو.

۱۱

گوندر ڏينهن گذار، جان تون جئين چندڙا،
سوئي عهد پار، جوئي ڪئي پرين سان.

۱۲

سڪن واريون سَوَ، ڪا ڪا وره وارئي،
نرت انهيءَ کان ٿو ڀڳيون آتڻ واريون.

۱۳

آتڻ واريون آئيون، ٿيون آتڻ اڃارين؛
جي گوندر گذارين، آتڻ تن اوڪ ٿيو.

۱۴

سارو لوڪ سڪن، پوءِ رهايو پرين ڪوڻ؛
ڏسو واھ ڏکن، هوت وهاريو هنج ۾!

ڪافي ۱

سرتيون منهنجو ساھ، هاڙهي سي هوت وٺي ويا!
 ڪو نہ ڪميٽيءَ جو ٿئي، هاديءَ ري همراھ.
 پينر شهر پنيور ۾، آئيندن الله.
 هنڌئون جنهن هوت ويا، روئي چمان سوراھ.
 پرڏيهين تي ناھ ڪو، وريتيون ويساھ.
 آهي رفيق رُجن ۾، سندو سوز سپاھ.
 ناھيم ٻئي ڪنهن لوڪ جو، پاڙيچون پرواھ.
 معاف ”سچوءَ“ کي سي ڪندا، جيڪو توه ڪناھ.

ڪافي ۲

اچي ڪو نہ ايڏاھون، ماڻهو شهر پنيور ۾!
 منهن ڪري انھيءَ پار ڏي، ميان، ويٺي ڪيم الافون.
 ڏسي حال حقير جو، ميان، اچن مان اڳاھون.
 ڪو پل پاڇاڻيءَ ڪوٺ، پري ٿي نہ پراھون.
 تَرَ ٿڪائي آھيان، ميان، پکا اڌج اوراھون.
 سڻي موت ”سچوءَ“ جون، ميان، آريائي آھون.

ڪافي ۳

وڻي ٻاروچي ٻولي، سدا تان ساھ منهنجي کي.
 هڻي پناھ ۾ يار سڄڻ جي، ٻاروچي جي ٽولي.
 ٻاروچاڻي ذات جي، گولن جي آھيان گولي.
 ڪاڪيون ويندس ڪيچ ڏي، ڏونگر پايان ڏولي.
 ”سچو“ سامَ انھيءَ جي، آھيان عين اولي.

ڪافي ۴

ڪي ايندا، هيٺي ايندا، الو، وهنيان ٻاروڇا؟
 ساڻي مون کي سچ چو، دوست دلاسو ڪو ڏيندا؟
 هوندا ڪي مون وٽ هميشه، وري ڪي پوئتي ويندا؟
 هيڪندَ شهر ڀنڀور ۾، ساڻ ٽڪيءَ اچي ٿيندا؟
 ٻاروڇا سي ٻاجه، پڳي، آءُ چڱي ڪي چيندا؟
 سور ”سچوءَ“ جا سرتيون، نال پنهنجي ڪي ٿيندا؟

ڪافي ۵

اڙي جيٽيون، مون کي چو ٿيون پرينءَ ڏنهن جهليو!
 ويهان ڪيئن ڀنڀور ۾، جو روح انهن سان رليو.
 ساڻن ٿيندس سنگتي، جو هوت هاڙي ڏي هليو.
 پريان سندي پار ڏنهن، پاڙيچون نا پليو.
 سڄڻ سارو پانهنجو، سر ”سچوءَ“ کي سليو.

ڪافي ۶

پانڌي، دلاسو ڏي مون، ايندا آريائي ڪي اوڏا!
 آڏيءَ رات چو، وو، ڪيائون سانڀاهو، حال ڪيا تن هي مون،
 - ويا تا ترڪي توڏا.
 ڪيو قبول، وو، پنهنءَ ڪارڻ، ٽڪ سوين ني سي مون،
 - لڪ ڏئي لڪ لوڏا.
 محبت ڪون تان منهن نه موڙيان، پرزا ٿيان هت جي مون،
 - گسي وڃن توڙي گوڏا.
 سرتان صلتي، وو، آه ”سچوءَ“ جو، ڪاڪيون چون هت ڪي مون،
 - درد ڏيندو سو توڏا.

ڪافي ۷

آءُ وڃان تو تون گهوري گهوري، ميان!
 ٽونگر رهيس ڏاکڙا، تنهنجي ڪارڻ ٿوري ٿوري.
 توڻڪائي، وي، آهيان، اڇ آريائيءَ تون اوري اوري.
 پلا هن پنيور ۾، تر نه رهنديس توري توري.
 مون کي وڌو مون پرين، جهڻڪ اوها نڇڙيءَ جهوري جهوري.
 ”سڄوءَ“ جوني سڀرين، هنيڙو نيو هي هوري هوري.

ڪافي ۸

بيو ڪير حامي منهنجو ٿيندو، لکي پارو چَل ٻاجهون!
 درد منديءَ جي دل انهيءَ کي، پاڻون دلا سو ٿيندو.
 کين ڇڏيندو ڇپرين، سوئي نال نِماڻي نيندو.
 اکڙين سان سڀيئي ڏسنديون، اڳڻ آريائيءَ سوا ايندو.
 پاڻ پنهنجو يار پيارل، ساڻ غريب گڏيندو.
 ڏنگاين ڏي کين ڏسندو، بديون تان بخشيندو.
 مهر پنهنجيءَ ساڻ ڪنهن ڏهاڙي، ”سڄو“ سونانءَ سڏيندو.

ڪافي ۹

آءُ ويندي پُنهل جي پار، ميان، ٽڪيس ڪين ٿرن ۾!
 مون مَن گڏي گوندرين، ڪيچي ٿيم قرار.
 ذات جتن جي جيڏيون، جيءُ وڌو آهي جار.
 ڪندي وڃي ڪيچ ڏي، ڪنڙاڻي ڪار.
 آهي ڪاڻ قريب جي، وڃڻ مون وڻڪار.
 پُرڻ اٿم پنت ۾، دوست پُنيءَ دڙڪار.
 سارو ڪم ”سڄوءَ“ جو آهي، انهن جي اختيار.

ڪافي ۱۰

اڃ اهو ساڳي مون سڃاتو، آهي پڙيون ٻاروچو!
اصل لاڳون آهي انهن سان، هن نمائيءَ جو ناتو.
اچي ٿنم اوچتو، پيچُ جنهن مون سان پاتو.
ڦريس ڦيريدار جان، ڄاڻ نه مون هيئن ڄاتو.
لٿو لحظي هڪ ۾، اديون ڙي اوراتو.
صدقو ”سچو“ تنهن اٿون، عشق جنهن سان تو لاتو.

ڪافي ۱۱

وڃي ڏيهه پرين، ڙي ساڻيو، منهنجو ڏيجو سنيهو!
اوهان ٻاجهون سڀرين، ٽڪيا ڏينهن لنگهن.
وينا ڏسون واٽڙين، اڱڻ مان اچن.
ڪو نه ورندي ٿو ٿئي، وندر جي پي وڃن.
ٽڪيا آهي ڏينهڙا، جي پاسي کان پرين.
پينر شهر پنيور ۾، شال پيرو ڪن.
ويچاريءَ نه وساريو، جا لڳي ساڻ لکن.
جيهو تيهو آهي ئي، ”سچو“ سڱ سندن.

ڪافي ۱۲

ڪيچن جي ڪيَ ڪاه، متان ويهين ڪين وساري!
ڏسندينءَ ڏونگر چوٽين، بلوچاڻي باه.
ڦولج پاڻ فقير ٿي، وندر جي وٿراه.
ساري شهر پنيور جا، لاڳاپا سڀ لاه.
متان ويهين ماڻ ڪري، ڏونگر ڏورج ڏاه.
عرض وڃي ڪر روبرو، ٻيا ساڻي ڪيم سنياه.
ٻانهي تڄ ٻروچ جي، ڪو تون سڱ نه ساه.
روح رهي هت هوت ريءَ، ”سچو“ ڪنهن نه صلاح.

ڪافي ۱۳

بيو ڪير پڇي ٿو حال منهنجو، خان ٻاروچل ٻاجهون!
 نوريءَ آهيان يار سڄڻ، ميان، اڏاسي آهنجو.
 جنهن ڪنهن سان پيچ پاتوسين، غرض رڪي سون ڪنهن جو.
 خيال اسان ڏي آهي جنهن جو، اُڏ پي سو آهيان تنهنجو.
 اسان جاتو صحيح سڃاتو، عاشق آهين تون اسان جو.
 درون پيهي پاڻ پڇندو، آهين ”سچو“ تون ڪي سَنهنجو.

ڪافي ۱۴

اڳڙين اسرار، مون ڪي ڪو جو ڪيو، ميان!
 انهن تان ڏيکاريو، ڪاڪيون ڙي ڪوهيار.
 تنهن ڏهاڙي ڪيو، برهه بي اختيار.
 ڏونگر ٿو ڏورائي، چشمن جو چمڪار.
 ناز نيئن جو سرتيون، ووڙائي وٽڪار.
 سوز سڄڻ جو سرتيون، ”سچوءَ“ ڪي سينگار.

ڪافي ۱۵

يار پنهل پيغامي، ڪڏهن مڪو ڪو نه مون ڏي!
 روز ازل ڪون يار اوهان ڪي، منهنجو ساھ سلامي.
 اوهين نه ايندو، آسین اينداسي، اها اسان جي انجامي.
 پرين ڏسجو وڏ پنهنجي ڏي، آهن عيب اسان ۾.
 جان جڻي، جان ڪي، ٿيندي نه طلب تمامي.
 ڳالهيون اوهان جون ٻارڻ ٻارن، وينديون سي ڪين وسامي.
 ڏيئي اسان ڪي ڦٽ فراق جا، ٿئين تون يار آرامي.
 سر اوهان جي جي يار ”سچوءَ“ تان، مڃي آهي غلامي.

ڪافي ۱۶

پوءِ هت ڪيئن ڪندي، ٻاجهون يار جي آءُ!
 پيرين پوندي ڀرينءَ جي، ڳچيءَ پائي ڪندي.
 وهي ٿي واکا ڪيون، نيئن منجهون ندي.
 سڀ پر سندن آهيان، چڱي توڙي مندي.
 دل ”سچوءَ“ جي سرتيون، برهه تهن جي بندي.

ڪافي ۱۷

آءُ وري تون تان ويهه، سچ آءُ تان تنهنجڙي آهيان!
 آهون عاشق جون سٺي، ڇڏ پرين پرڏيهه.
 پڪي پاڇياڻين جي ميان، آءُ پرين تون پيهه.
 اصل لاڪون آهي ئي، هي ڏاها تنهنجڙو ڏيهه.
 ”سچو“ جوني سپرين، آءُ ساري ساڻيهه.

ڪافي ۱۸

گولن جي آءُ گولي،
 خان ٻاروچا تنهنجي!

آءُ نه ڪنڊيس ڪڏهن، ٻانهپ ريهه ٻولي.
 سٺا اچي لهه سگهڙي، آهيان سا عين اولي.
 هن ڏهارڻ جهڙي ڪا، لهندين ڳوٺن مون مس ڳولي.
 نانءُ سائينءَ جي يار سچ ٿي، ڪر ”سچوءَ“ سان سولي.

کافي ۱۹

سات سلامت آيو، پکي پاروچل جو.
 ڏينهن فراق جا لنگهيا اسان تون، موليٰ سو محب ملايو.
 ميلاپي جو مهر پئي تان، واليءَ ورق ورايو.
 وڌ پنهنجي ڏي پاڻ ڏنائون، ويڙهو هي يار وسايو.
 ميرا لاهي اڃا ڪياسِي، هوتن تان نيهن نباهيو.
 ڏيو مبارڪان سيئي ”سچوءَ“ کي، جو سورن اڃ سڏايو.

داستان چوٿون

۱

مٿان وسارين، ووءِ ووءِ ڪر وندر ۾؛
جي گوندر گذارين، سي تو چڱا ڏينھڙا.

۲

چڱو گوندر غم، جي مون پڇو چيڏيون؛
منجھ ڪشالي ڪم، آهي وره وارئين.

۳

گوندر آهي غرض، جي مون سئو سرتيون؛
فنا سڀ قرض، ڪري سو سنت سين.

۴

گوندر جن گذاريو، ڪاٿون سي لھان؟
هڪڙي رات رھان، وڃي وره وارئين.

۵

گوندر جن گذاريو، ڪاٿون لھان سي؟
حال پنھنجو هي، وڃي ڏسيان ڏکن وارئين.

۶

گوندر جن گذاريو، آءُ تنين گولي؛
هنيڙي ۾ هولي، هوندي ڏکن وارئين.

۷

گوندر جن گذاريو، سور پڇن سي ٿي؛
پرھ جي پيئي، تنين مٿي ماٿڙي.

۸

گوندر جن گذاريو، پيهي سي پُچان؛
انهن لڳ لڳ، لُچان، گهڻو آءُ اُٻاڻڪي.

۹

گوندر جن گذاريو، آءُ پڪي تن پيهي؛
وٽانڻ ويهي، وٽان واس وِره جو.

۱۰

گوندر جن گذاريو، آءُ تَنين گهوري؛
سدا مون جهوري، آهي وِره وارئين.

۱۱

گوندر جن گذاريو، مُنهن تَنين مَشَعَل،
ڪا مون پوي ڪِل، انهن جي افسوس جي.

۱۲

گوندر جن گذاريو، مُنهن تَنين مَهتاب،
سنديون نيَهَن نواب، آهن وِره واريون.

ڪافي ۱

آڏو مان آچن، وو، ڏسي منهنجو حال - ڀلو!
 هو جي ڪيڙم ڪاف ۾، ڪوڪان پونن ڪن.
 ڪيچڙن جا ڪاڪيون، تان رهبر وات رسن.
 خبران ڏکن سنديون، اڳيون پاڻ پچن.
 پاروچان باجهه پئي، چڱي آءُ چون.
 پنڌ ڪريندي پرينءَ ڏي، مَر پُڙا پيرَ تين.
 ”سچو“ پنهنجي سات سان، نمائي به نين.

ڪافي ۲

آءُ ٻانهن جي سا ٻانهي، آهيان عيبدار، ميان!
 عمر سڃاڻي ڪوڙ ڪمايم، بخش اهو مون کي جاني.
 روز ازل ڪون ابد تائين، آهي ڳچيءَ منهنجي ڳاني.
 ڏوه ڏنگايون ڏس نه منهنجيون، محب ڪرين مهرباني.
 ڪيئن ”سچو“ جي دل سا دلبر، دوست ڪيو ديواني.

ڪافي ۳

مون کي نال نئين، ني، اهو ڪيچڙن جو قافلو، ميان!
 اڱڻ شال اچي، ني، اهو سپرينءَ جو ساڻڙو، ميان!
 پنيءَ هوت پنهنوءَ جي، ميان، هلڻ سان هنئين، ني.
 پُڄاڻان پرين جي، ميان، جند ڪيئن ڄڻين، ني.
 وڏي باجهه ٻروچ کي، ميان، اتي چون ائين، ني.
 ”سچو“ چون سڏير ٿي، ڀلو، پوندي مهر مئين، ني.

ڪافي ۴

مانَ اچن اهي ڪائون، مٽي ويا جي ماري!
 سپريان ريءَ سرتيون، آهيان اُٻاڻي ائون،
 - ويهان سي ڪيئن وساري.

پرين ڏس، وو، پاڻ ڏي، ميان، آهيان ڏهارڻ ائون،
 - ٻنڌا سي نال قطاري.

اچي اسان وٽ سپرين، ميان، اديون ڙي شال اوڏاهون،
 - مانَ ڪو ڏينهن گذاري.

ايا قاصد ڪيچ جا، ميان، ائين سو مون کي اٿائون،
 - يارُ سڄڻ توکي ساري.

آڏيءَ رات اٿي ڪري، ميان، جَتَ ويا هُئَمَ جائون،
 - تائون سا نَتَ نھاري.

هاري تو سان هوءَ جي، ميان، ڪي جي قول ڪيائون،
 - پرين اهي سڀ پاري.

ويهن وساري وو اتيهن، ميان، هيءَ نڪار چيائون،
 - ”سچو“ دوست سڻياري.

ڪافي ۵

ڏايو جدائيءَ جَلُ، ميان، ووءَ، ووءَ، ووءَ،
 - مون وٽئون هوتَ مَ هَلُ.

اچي ويهَ اکِن ۾، پاسي ٿيءَ نَبَ پَلُ.
 ڪيچ وٽن ڪم ڪهڙو، ڳالهه سانول اها سَلُ.
 مٽي کان منهنجا پرين، چوريءَ يارَ نَ چَلُ.
 ڪري ڪشالا ڪاف ۾ لڌم ڪوهيارل.
 ”سچوءَ“ جي ني ساهه سان، هيا سي رمل.

ڪافي ۶

ڪندي سا ڪيئن قرار، جيٽيون،

جنهن جو جيئڙو جتن سان!

وره وارن کي سرتيون، ويجهو آهي وڻڪار.

بڙيون، پاروچل جو، نيئن لڳم نروار.

محبت ڳڏي نه لڀي، خرچين لک هزار.

ڏسنديس اکڙين سان، ڪاڪيون ڙي ڪوهيار.

چڏي لاڳاپا لوڪ جا، عشق ڪيم اختيار.

سدا آهي ”سچوءَ“ کي، پينر بره بهار.

ڪافي ۷

هالن پنهل تو ساڻ،

ساڻ هلي تنهنجي گولي گذاريندس.

چلي پيس چپرین، سڱ ته توڻي ساڻ.

ڪوجهي ڪاري هان تنهنجي، پنهل پاڻ سڃاڻ.

توري توريندو ڪيترو، محبت وارو ماڻ.

توڙ نباهڻ تون ٿئي، سهڻا ”سچل“ ساڻ.

ڪافي ۸

ڳالهيون ڳڻ تنهنجا يار سڄڻ، مون کي روز رٿارن ٿا!

سِرَ تي سوزِ فراق جا، باري ڇاڙهيئي بار، سڄڻ،
- ايڏانهن نيڻ نهارن ٿا.

منهنجو اندر اٽ ڪيو، جانب تنهنجي جار، سڄڻ،
- مون کي ماڻا تنهنجا مارن ٿا.

پرين پاڙج پانهنجا، جي ڪيڙءَ قول قرار، سڄڻ،
- منهنجو جيءُ جيارن ٿا.

ماڻهو شهر پنيور جا، مِٺا لک هزار، سڄڻ،
- مون کي ٽيهه ڪڙن ڏيارن ٿا.

قاصد چون، وو، ڪيچ جا، توهڻ سار سنڀار، سڄڻ،
توڪي ”سڄو“ پاڻ سنڀارن ٿا.

* ڪافي ۹

ڪنهن کي حال چوان هي،

آديون ڙي، واويلا، ووا!

ڏيرن ڏيئي ڇڏيا، موٽي سور نوان هي.
مِٺا محبوبن جا، ڏنا پاڻ اوهان هي.
سڱن اتي سرتيون، ڏيان نه سوز سنوان هي.

---

* هيءَ ڪافي ۹، سسئي، داستان ۷ ۾ ڪافي ۱۲ طور شامل ٿيل آهي. هِت ڪافيءَ ۾ آخري بند: ”سڱن اتي سرتيون، ڏيان نه سوز سنوان هي“ آهي. جڏهن ته سسئي، داستان ۷ ۾ ڪافي ۱۲ ۾ هيءُ بند شامل نه آهي ۽ ان ڪافي ۾ شامل آخري بند:

”سڄو سرواڻن کي، وڃي پيرين پوان، هي حال چوان!“

هن ڪافي ۾ شامل نه آهي.

ڪافي ۱۰

مون کي دوست ڏنيون دلداريون،

چيس آءُ تان، ني، وو جيڏيون!

ٻاجھ ٻاروڇا تو پوي، سڻي ضعیفِ جون زاريون.
سڻيون سڀيئي سڄڻن، عاجزِ جون آريون.
لڻا فلڪِ فراق جا، آءُ تا گڏ گذاريون.
تو کي تان تر جيترو، وار نه وساريون.
سي ئي ”سچو“ آتيا، جن لءِ جهونگاريون.

ڪافي ۱۱

مون کي محب ويو ماري،

ڪنهن در ڏيان هيءُ دانهڙي!

سوزُ ٽنهنجو سڀرين، ڪوڪان ٿو ڪاري.
هوت نماڻيءَ هن کي، ويهه نه وساري.
نيو پورهيت پاڻ سان، پنهنجي ڪي قطاري.
ويو ٻاروڇو نڪري، عاشق هيءُ آزاري.
راتو ڏينهان سڀرين، ”سچو“ سڱ سنڀاري.

ڪافي ۱۲

مون کي اتر ڏي، ميان، سڻا ساڻيڙا، ڙي!

وڃي چڱ پرينءَ کي، حال منهنجو هي.
پريان سنڌي پار ڏهون، قاصد اچن کي.
وعدا پاڙج پانهنجا، جاني ڪيڙءَ جي.
هو جي ڪيو ڳالهڙيون، ساهه نه وسرن سي.
”سچو“ سنگت پانهنجي، نانوَ ٿئيءَ جي ني.

ڪافي ۱۳

ڏونگر ڇو ٿو ڏکائين، پير پيادين جا، ميان !

پنڌ ڪرڻ جي هوت پنهنجي ڏي، تن چورو به رهائين.
 اهو ڏورا پوئيندو اڏاهين، ڇو طالب ٿو ترسائين.
 هيئن توگهرجي عاشقن سان، ميان ڪا مدد ڪرائين.
 ڪر ڪو ٿورو سڱ ”سچو“ سان، مڃين ساڻ ملائين.

داستان پنجون

۱

ڪيچون آيو قافلو مون ڪر پڇيائون؛
ڪرم ڪنڀائون، هن مون نماڻيءَ تي.

۲

ڪيچون اچي قافلو، مون وٽ ٿيو مهمان؛
”سچل“ ساري ساٿ جو، هو آرياڻي اڳوان؛
موليٰ مهربان، نذر نماڻيءَ تي ٿيو.

۳

ڪيچون آيو قافلو، رات موچاريءَ روءِ؛
مڙيوئي خوشبوءِ، ٿيو سارو شهر پنيور جو.

۴

ڪيچون آيو قافلو، ڪڻي ڪٿوريءَ ٻار؛
هر ڪنهن هنڌ هڪار، ڪيئن سارو شهر پنيور جو.

۵

ڪيچون آيو قافلو، روءِ موچاريءَ رات؛
سنڌيءَ جتن جات، واسيو شهر پنيور ڪي.

۶

ڪيچون آيو قافلو، ڪڻي عطر عنبير؛
تنهن سرهائيءَ تائين، ڪيو ساري شهر پنيور ڪي.

۷

ڪيچون آيو قافلو، ڪٿوري ڪڻي؛
تنهن جي هٻ هڻي واسيو شهر پنيور ڪي.

۸

ڪيچون آيو قافلو، خوب ٿيس خوشحال؛
چڱو ٿيڙم حال، پسن ساڻ پرينءَ جي.

۹

ڪيچون آيو قافلو، پيٽر منجه ڀنڀور؛
هيءَ ڪميٽي ڪمزور، پڙهينءَ پنهنجو وڙ ڪيو.

۱۰

ڪيچيٽن مون ڪالهه، دم دم دلاسا ڏنا؛
هيءَ منهنجي حال، جي ويهي هت وساريان.

۱۱

شال نه وسرين هوت، ٻيو سڀو مون وسري؛
مون ڪي تائين موت، هئين اڪڙين ۾.

۱۲

ويم نڪري قافلو، آءٌ مٿي راهه رهي؛
ٻاروچا ٻهي، هت ٿي ورهه وٺيائين.

۱۳

ويم نڪري قافلو، هاڻي ڪيئن ڪريان؟
ويئي ٿڪ ٿريان، پرين ريءَ پڙهيه ۾.

۱۴

ويم نڪري قافلو ٿاڍو ٿيئي ٿڪ؛
ويئي ساريان سڪ، جو هيڪند هيس هوت سان.

۱۵

ويم نڪري قافلو، ڪاٺي نه پيئي گل،
سيني اندر سَل، اٿم آريءَ ڄام جا.

۱۶

ويم نڪري قافلو، آڏيون آڏيءَ رات؛
ٻاروچاڻي ذات، ڏسان شال اکين سان.

۱۷

ويم نڪري قافلو، گل نه مون پيئي؛
حال سندن هيئي، مان ٻڌي ٻاروچو وري.

۱۸

ویم نڪري قافلو، آءٌ مٿي راهِ رهياس؛
جيتيون آءٌ چياس، جي منهن ٻاروچي ڏسان.

۱۹

ویم نڪري قافلو، آيل، چُپ چُپات؛
ٻاروچاڻي ذات، مانَ مون سين ڪوڙ ڪري.

۲۰

ویم نڪري قافلو، آءٌ پيرين پيادي؛
ٿئي مون شادي، جي منهن ٻاروچي ڏسان،

۲۱

ویم نڪري قافلو، آءٌ پڻ ڪٿان پير؛
تڪ ڏيئي ويا ڏير، مانَ ٻاروچو ٻاجھ ڪري.

۲۲

ويني وره وڙهيان، ڪانڌ، اچي له ڪل؛
جاني تنهنجي جل، منهنجو اندر اڌ ڪيو.

۲۳

منهنجو اندر اڌ ڪيو، قنا هن فراق؛
مري ٿي مشتاق، ڪا ڪرور واهي جي.

ڪافي ۱

مون ڏي واڳ ورائيندا، سرتيون، سگهڙا پيلڙا ڪوهيارا!
 پڪا پڪن سامهون، اوري اڻي اڏيندا.
 پينر هن پنيور جا، وري پاڻ وسائيندا.
 سڀيئي ڏسنديون سرتيون، روندي هوت ڪلائيندا.
 پاڇياڻيءَ جا پاڻهين، پڪا پاڻ پڇائيندا.
 سور ”سچو“ ڙي، هوت سان، هيءَ غريب گڏائيندا.

ڪافي ۲

آءُ هڪي ڏس حال، منهنجو ٻاروچل ڙي، ميان!
 راتو ڏينهان روح ۾، تنهنجو خاص خيال.
 آوهان ٻاجهون سڀرين، ساعت پايان سال.
 مون تا نمائيءَ سان، ڪر پلائي پال.
 سارڻ سڪڻ آن جو، مون کي ملڪ آئون مال.
 مرشد سارو مڃيو، ”سچوءَ“ جو ٻ سوال.

ڪافي ۳

پڇون ڪين ڀرن، ميان، حال منهنجي جون خيران،
 ساڻيو ڙي، پانڌيو ڙي!

آهي ٻاجه ٻروچ ڪي، مٿي معذورن، ميان.
 ساهه سڪي ٿو جن له، سي مون کي سارن، ميان.
 هن دم دلاسا ڏنا، سرتيون مون ساڻن، ميان.
 تون هت ڪهڙيءَ ڳالهه ۾، توهن ياد ڪرن، ميان.
 تون جنين جي آسري، سي تو ڪٿي ڇڏن، ميان.
 ”سچو“ سنگت پانهنجي، مان غريب گڏن، ميان.

ڪافي ۴

ڪيچي ويڙم ڪالهه، آءٌ ٿي وره وسايان!

مان نماڻيءَ هن جي، سگهي ٿهن سڀيال.
پينر آهي پنيور ۾، جيئن منجهه جنجال.
جن لاءِ ڏونگر ڏوريان، سي ئي ڏسان شال.
آءٌ پيادي نه پُجان، ڏاڍا ڪاف ڪشال.
مون چياريو جيڏيون، سندن خواب خيال.
ساڻ ”سچوءَ“ ڪن سڀرين، ڀلائيءَ جا پال.

* ڪافي ۵

باروچي ٺوڻ لائي، وو ميان، ڪوهياري ٺوڻ لائي!

ڳالهه نه ڳرھڻ جهڙي، ڏاڍي سور سلائي.
سرتيون مون سان سور ۾، پينر ڪا نا پاڻي.
هیر وڻي سا هانو ڪي، ڏانهن عجيبن آئي.
سِر ڏيوڻ سچڻ ڪي، ”سچو“ آهي سچائي.

ڪافي ۶

اھي ڪاڪيون ڪوھيارا،

اُڄُ اڱڻ منھنجي آيا!

پيھي پاڻھي آڻيا، جَن ڏور ٿي ڏسايو؛
هٿون جَنِن ھنيڙو، آديون مون ٿي ڪسايو؛
جَن جي ڪارڻ جيڏيون، مون ٿي پانڌي پُڇايا.

ھيس جَنِن ڪاڻ آءُ، آيل لڀائون؛
دل ۾ درد منڊيءَ جي، وڏو ورھ وڌائون؛
پوڻيون پٽايم جَن لاءِ، اھي موليٰ ملايا.

وعدا پانھنجا سرتيون، اھي پاڻھي پاڙيائون؛
نِماڻيءَ جي نجهري، اچي پڪا اڏيائون
انھن ڪارڻ ڪاڪيون، مون ٿي ورھ وسايا.

ڪرم ڪيائون پانھنجو، هاڻي حال ڏسي ھيئي؛
وائي فلڪ فراق جي، هاڻي وڇوڻ ٿي ويئي؛
”سچو“ گڏيو سڄڻا، جنھن ٿي ڪانگ اڏايا.

ڪافي ۷

مُڪا دلاسا ڏيئي، ري سڄڻ مُون ڏي!

دوستن دلداريون ڏنيون، حال ڏسي تان ھيئي.
پسي عيب اسان جا، مھر پنھونءَ کي پيئي.
وريو ورق وصال جو، وائي ھجر جي ويئي.
ماريون ملاقات جا، وس ڪيا ھم ڪيئي.
”سچو“ سي ٿي آڻيا، جيءَ گھريا ھم جيئي.

ڪافي ۸

آهي منهنجو سڱ، تان پُنهَل توڻي ساڻ!
 آءُ اوري تون وڃ نه پري، ساهه وٺي وڃ ساڻ.
 هوت جي ني هلڻ جو، ڪو نه پيم اهڃاڻ.
 چڻي پيس چيرين، سڱ پنهل تنهنجي ساڻ.
 لڳو آهي دل ڪي، ٻاروچل تنهنجو ٻاڻ.
 سر ”سچوءَ“ جو يار اوهان تون، ڪوڙين ٿئي قُرباڻ.

ڪافي ۹

جنهن جي آهيان عشق اندوهي، تنهن ٻاروچي ڪي ٻاجه پوي!
 آءُ حال چونديس روئي، تنهن ڪوهيارل ڪي ڪهل پوي!
 سا نه چڏيجو چيرين، جا لعلن تو سان لوئي.
 پريان سندي پار ڏنهن، قاصد اچي ڪوئي.
 سوئي ايندم سڀرين، جانب جيءَ جو جوئي.
 پورهيو ڪنديس پرينءَ جو، گچيءَ پائي اوئي.
 سَمَر ٿيڙم سچ جا، حُب توڻي سان هوئي.
 اڪيون عجيبن ڏي، بيٺيون جهڙ جهوئي.
 ”سچو“ سڱ اوهان جو، پور وڌا جنهن پوئي.

ڪافي ۱۰

آءُ اوهان تون گهوري، اڙي ڪيچيو، ساڻ نيچو!
 راتو ڏيهان روح ڪي، آهي اوهان جي جهوري - اڙي ڪيچيو!
 دائم وڌيودل ڪي، هن ڏکڻ جي ڏوري - اڙي ڪيچيو!
 ويهان ويهڻ نه ٿئي، ڏاڍي سا لا يُولوري - اڙي ڪيچيو!
 ڪرڻ مناسب ناھي تان، ساڻ ضَعيفن زوري - اڙي ڪيچيو!

ڪافي ۱۱

مون کي هيئن نه ڇڏ، ميان، اڙي پلو پنهل يار!
 پرين پاڇياڻي پانهنجي، گولي گولن گڏ، ميان.
 تون تا صاحب سڀرين، هيءَ ڏهارڻ ڏڏ، ميان.
 آءُ اوهان جي آهيان، هُون هُون هڏ، ميان.
 تنهنجي صاحب سڀرين، شال نه سڪان سڏ، ميان.
 جايون جانب پانهنجيون، اگڙين ۾ اٿ، ميان.

* ڪافي ۱۲

ڪندي، آءُ ڪوهه رهي رهي، جيٽيون هٿ هونڙن ريءُ.
 اندر وره وٽان ڪيا، لون لون منجهه لهي لهي.
 ڇڏي شهر پنيور ڪي، وينديس ڪيچ ڪهي ڪهي.
 ڪونهي منهنجو ڪوهيار لڙي، سرتيون هٿ سهي سهي.
 قول پاڙيندو ني پانهنجا، باروچل بهي بهي.
 ”سچو“ گڏيم سات جا، پنڌن منجهه پهي پهي.

ڪافي ۱۳

آءُ ڪي تان اوڏي آئي، جهاڳيا مون سي جبل جال.
 سل ساڻي، ”ڪيچ ڪاڻي ٿيو“، گل الله لڳڙي تون ڪاڻي.
 اوئي ادا ڙي ٻڌيئي ڪا، وري ورڻ جي هيڏي وائي.
 شهر پنيور ڏي پيرو ڪندا ڪو، ڏاڍي اسان سان هوت لائي.
 اگڻ تنهنجي، سن ”سچو“ ڙي، ميان، جاني اچي ٿورات جائي.

---

* هيءَ ڪافي ۱۲، متفرق ڪلام ۾ ڪافي ۱۱۸ طور شامل ٿيل آهي. وڌيڪ تفصيل لاءِ ڏسو صفحو ۶۴ فٽ نوٽ.

ڪافي ۱۴

ٻانهڻ ڙي پرڏيهي، ناهي ايڏائڻ توکي؛
 ناهي واجب پرڏيهي، ادا، ايڏائڻ توکي!

ڏيندڙ ڏوراپو يار اسان جو، وٽ توڻي جي ويهي.
 پير ڦيهين تون نٿو نمائيءَ جا، ڳالهه ڪريان بي ڪيهي!
 هيءُ اميد، وو، هئي نه توڏنهن، جبل ڪيئي مون سان جيهي.
 جيهي ڪندين ڪوهه! اسان سان، ڳالهه ڪنديس هٿ تيهي.
 ”سچو“ سڃاتو سنگ تون ڪي، آهي عادت تو ايهي.

ڪافي ۱۵

حيلا ڪيم هزارين، مان ٽڪن مون وٽ رات.
 ڪرھ قطاري هليا، بودا پلاڻي پريات.
 آءُ سٽي هو هليا، توڏن جي ڪيون تات.
 سون ڏنائون سوکڙيون، ڏک ڏنائون ڏات.
 پرين ساري موڪلي، ڏانهن ”سچو“ سوغات.

داستان چھون

۱

مون کان ٿئي نه پنڌ، آري ڄام اچيچ تون؛
هاڻي ڏي مون هنڌ، پاڻ ئي ڌاري سڀرين.

۲

آريءَ جي اچڻ جو، روز نهاريان راه؛
اٿيندس الله، مون سرُ صدقي ڪيو.

۳

آري اچين شال، نمائيءَ جي نجھري؛
هي مون ڏسي حال، ڪرين غور غريب جو.

۴

گھڻا ڏينهن ٿيا، مون ڏوريندي ڏونگرين؛
جي مون سڏ ڪيا، سي ٻڌي ٻاروڇا ورين.

۵

ٻڌي ٻاروڇا ورين، هن عاجز جون آهون؛
درد ڀري دانهون، ڪري ٿي، ڪافن ۾.

۶

جي منهن ٻاروڇي ڏسان، تا سڀڳي ٿيئم سڪ؛
ڏور ٿين مون ڏک، پَسڻ ساڻ پرينءَ جي.

۷

ڪر ٻاروڇا ٻاجھ، هن مون نمائيءَ تي؛
ويئي وجهان واجھ، اوهان جي اچڻ لاءِ.

۸

مون هٿان پيئي، ڏوه نه مٿن ڪو ڏيان،
حال چوان هيئي، هلي هوتياڻين ڪي.

۹

هن ڏکيءَ کان ڏيرَ، وجهي وٽ وڌي ويا؛
 ڏورڻ هاڻي آڻيا، سرتيون سڀ سُميرَ؛
 پُڇي لھان پيرَ، آيل اوتارن جا.

۱۰

اٿي ويا اوتارَ، کڻي سات سويلَ جو؛
 هاڻي اديون، آڻيا، ڏورڻ مون ڏونگارَ؛
 بيا پي هوت هزار، منهنجو پيچ پنهنءَ سان.

۱۱

منهنجو پيچ پنهنءَ سان، ازل لاکون آھ؛
 هاڻي ويھڻ چاھ، پيئڙ هن پنيور ۾؟

۱۲

کريان ڪوھ پنيور ۾، پنهنءَ پُڄاڻاءَ؛
 سوز چڪايوسا، ويھڻ مون وهڻ ٿيو.

۱۳

کريان ڪوھ پنيور ۾، ور بنا ويهي؛
 جيھي جي تيھي، آءُ تان سندن آھيان.

۱۴

کريان ڪوھ پنيور ۾، پُڄاڻا پرين؛
 وار نہ سي ويھن، جنين مٽي مامرو.

۱۵

ڪوھ کريان پنيور ۾، هاريون بنا هوت؛
 مون تان تائين موت، ووءِ ووءِ هڏ نہ وسري.

۱۶

گولن گڏ گذران، ڪاڪيون، ڪنديس ڪيچ ۾؛
 آريءَ ٿئي ارمان، مان ڏسي حالِ حقير جو.

۱۷

چڱي پنهنون ڇت، سدا آهي سرتيون؛
هوت بنا مون هت، ڪريان ڪوہ ڀنڀور ڪي؟

۱۸

شال نہ وسرين تون، لوڪ سڀوئي وسري؛
مطلب اهو مون، جو پاڻون ڀري نہ ڪرين.

۱۹

ورمَ وساريڃ، هيءَ تان سندیو آهي؛
وڃي ڪيچ وٺن ۾، هيءَ سترَ ساريڃ؛
تيترَمَ ماريڃ، جيتَر توکي نہ مڙان.

۲۰

ساري شهر ڀنڀور جي، ڇڏي لوڪ لذت؛
توريءَ ڏئي ڪو نہ ڪو، ماڻهو عام عزت؛
ٿئي ساه صحت، جي ٻيهر ڀاروڇا آڇين.

۲۱

ڪيو ڪميڻيءَ ڪڇ، جو سڻي سويلي رهي؛
انهيءَ جي افسوس سين، ڪيو محبت مڃ؛
پنهنون ڄامَ ڀرڇ، ناميا نماڻيءَ سان.

۲۲

ٿيون هن هٿاءَ، ڪيئي موراڻون منڍيون؛
پنهنون ڏسي پاڻ ڏي، آسڻ منهنجي آءُ؛
سانول توريءَ ساءَ، آڇي ماڻهن ڪين ڀنڀور جي.

۲۳

پنهنون پنهنون ٿي ڪريان، آءُ پڻ پنهنون پاڻ؛
اڏيون ٿيس آڃاڻ، جو ڪين پروڙيم پاڻ ڪي.

۲۴

جان پروڙيم پاڻ کي، تا آءُ پنهنون آهيان؛
ڪنهن طرف ڪاهيان، جو طرف مڙئي 'تُم' ٿيا.

۲۵

پيهي پروڙيوم، تان پنهنون پاڻ ئي آهيان؛
پاڻ ئي منجهان پاڻ کي، هيءُ پڙلاءُ پيوم؛
صحيح ڪن ڪيوم، تہ غير گمان اٿي ويا.

۲۶

”سچو“ ڪج صبر، مٿي خيال ڪڙو رهين؛
گينو ۽ ڪبر، پري ڪرين پاڻ ڪون.

۲۷

چَتَ ڏني چٽڪي، سورن سَرسُ سُميرَ ۾؛
سا سچلي ”سچيڏنو“ چوي، چوہ منجهون چٽڪي؛
جا لڪن منجه لٽڪي، تنهن سان حمايت هوت جي.

ڪافي ۱

ڪيچڙن جي ڪاڻ، جيڏيون منهنجو جيئڙو جهڄي ٿو!
 پريان سنڌي پار ڏنهن، الله اوڻي آڻ.
 چڏي شهر پنيور ڪي، هاڙهي ويندي هاڻ.
 روئڻ ڪوڻ جهلن سي ئي، رڻن اکڙيون اکاڻ.
 جيءُ وڌائون جار ۾، ٻاروچاڻي ٻاڻ.
 سڳهو ايندو سڀرين، پينر منهنجي پاڻ.
 ”سچو“ آءُ تان آهيان، پريان جي پرياڻ.

ڪافي ۲

اوڏانهون جي آچن، ڙي جيڏيون، انهن آءُ ڪيئن نه سڃاڻان!
 پريان سنڌي پار جيون، ڪيهون ڳالهيون ڪن.
 مون هن نمائيءَ ڪي، دلاسا ٿا ڏين.
 ساه منهنجو سرتيون، نيو نياپن.
 هي بُت بيراجي ڪيو، ڪاڪيون ڪيچيڙن.
 ”سچو“ چون سڏيرتئين توهڻ پاڻ پجن.

ڪافي ۳

پڇي پاڻ ٿي پاسي، مٿان ڏاڍو ڏک پويئي!
 پنهنوءَ سنڌي پار ڏي، اسين تان پنڌ پياسي،
 - ترس اهو مان ٿئيئي
 چوڻو سمهين پير مٽيءَ جا، اڳهين نيهن نياسي،
 - ڏک ويا ڏير ڏئي.
 سن ڙي ڏونگر حال ”سچوءَ“ جو، ونڊر جي اسين وياسي،
 - چڱيان پاڻ ئي هوت چوي ئي.

ڪافي ۴

دوست دلا سو ڏجي، ڏاها ڏکوين.
 اول لائي پوءِ نه چنڊي، ڀرت نڀاهي ڇڏي.
 پُرجهي ڏسج پرين پانهنجو، هيئن نه ڪا ڀل ڪجي.
 ڳالهين تنهنجيون يار ٻاروڇا، راتو ڏينهان هن هجي.
 وڙه وارن سان يار ڏهاڙي، ڏک ڀائي اچي ٿجي.
 قاصد ايندڙن جا چُون ائين مون، هوت ايندڙ اڃ اچي.
 ڏنگاين ڏي ڏس نه منهنجي، سڀ اوهان کون تو سڃهي.
 اچڻ ڪارڻ هوت اوهان جي، ”سچو“ فالان وينو وجهي.

ڪافي ۵

وندر آءُ ويندياس، وٺي اهو سوز سڄڻ جو
 وٺي اهو پور پرينءَ جو!
 پيرن اتي پرجي، ڳوڙها ڳاڙيندياس.
 ڪاڻ ڪوهيارل ڪاڪيون، جهولا جهليندياس.
 آهن ۽ دانهن سان، ڪرڳل ڳاڙيندياس.
 ٻاجهون ٻاروڇل جي، ساڻيه ساريندياس.
 پنهنون وٺي تان پاڻ سان، اديون آڻيندياس.
 پاڻ پنهنجو پور مٺو، چنجن چاڙهيندياس.
 سر پنهنجو سرتيون، گهريون گهريندياس.
 وٺي مَهار مَين جي، لوءِ ڏي لاڙيندياس.
 ”سچو“ ٻاجهون سوز جي، ٻيا ورق واريندياس.

ڪافي ۶

مون کي ميڙين الله،

سِگهو اٿي الله،

و و ميان ٻاروچا!

انهن ڪارڻ ڪاڪيون، جهان وچاڻا،
سانول پنهنجو سرتيون سَوَ ۾ سُڃاڻا.

ٻيهر شهر ڀنڀور ۾ اٿين الاهي،
پيرين پئي تن کي ٿيون پاڻ ٿي صلاحِي.

اوڏنهن اڏيءَ رات جا ڪانگل اڏاڻا،
جي پري آهيان تن کون تان پي سندن سڏاڻا.

ڪڏهن مڪو ڪون ڪو پرين پيغامي،
اصل لاکون ان جو آهي ساهُ ته سلامي.

ڪڏهن ايندم سُپرين، ٿي پوڻيون پٽاڻا،
”سچو“ سوالن سان آهي ويندا وراڻا.

ڪافي ۷

جي وٺي حُب وڃن، ڙي، انهن کي ڪيئن نه سُڃاڻا!

چڙي لاڳاپا لوڪ جا، پريان ڀنڊ پون.
ڏونگر سڀي ڏورينديون، محبت جن کي مَن.

ايل عاشقن جون، ڪوڪان پيڙم ڪَن.
اڏيون هن ارواح کي، تاسف ڏنو ٿَن.

”سچو“ صدقي اُن تان، جي وٺي درد وڃن.

ڪافي ۸

متان ٿوراڀو ڪو ٿيو، ڙي سائيو، مون ڪي!
هيءَ ڪنيزڪُ مَلهَ خريدڻ، ڪيئن مَتئون مون ٿيو.
حرفِ اسان تي آهي اصل ڪون، ويسر ۾ ويو.
”سچوءَ“ ڪوئي پانهنجو، پاڻ قريبن ڪيو.

ڪافي ۹

منهنجو سگهه نه سڀاڻو، ڪاڪيون ڪيچ ٿئين سان!
هَتون هلي اَتھين، آءُ نه ڪنديس، ڙي، ڪاڀو.
بانهي خان ٻروچ جي، تيس لاهي لاڳاڻو.
شال نه ٽڪيءَ ڪي ٿين، ڪنهن ٽوهون ٿوراڀو.
جيٽيون هن مٽيءَ جو، آهي جانب جياڻو.
”سچو“ سچڻ سان ڪندو، منهنجو مولِي مِلاڻو.

ڪافي ۱۰

يا ٻيلي ڙي، متان مون ڪي هت چڏين!
هيءَ نماڻي عشقِ اوهان سان،
هيءَ محبِ ٻيلي ڙي، پاڻ غريب سان گڏين.
ڪنهن در ٿينديس دانهڙي،
پيارا پرين ٻيلي ڙي، اُٿي پڪا اوري اٿين.
لَه ”سچوءَ“ جي، وو، سَت سچڻ سائين،
ساجهر سويلي ڙي، يار ايندين تون گڏين.

ڪافي ۱۱

ڪنهن لڳ ٿو نگر ٿوريان، جيڏيون ڙي،
محب آهي منهنجي مَن، ميان.

”وفي انفسكم اَقْلًا ثَبِرُون“، ڪاڪيون ڪَڇو هي ڪن.
اسين توسان، پَري تون ڦولين، اولانپا هي اچن.
پاڻ سنپالڇ پانهنجو، پرين ائين چُون.
اِهڙيءَ اوڏائيءَ ۾، ورهي مينهن وسَن.
”سچو“ سي ئي پَري پيا، جُدا جاتو جَن.

ڪافي ۱۲

مون کي ماريو مونجهاري، ووءِ ووءِ،
سانگي مون سي ئي ڪيا.

سوزُ تنهنجو سڀرين، هِت ڪوڪان ٿو ڪاري.
انهيءَ ٻاجهون سرتيون، هيءَ گوندرَ گذاري.
ڏاڍي ذات جتن جي، جي عاشق ويا آڙاري.
وندر جي وڻن ۾، ٿي ڪيچي نهاري.
”سچو“ سڀرينءَ کي، تون ويهه نه وساري.

ڪافي ۱۳

گولي مان سڏين، انهن جي ني آهيان، جيڏيون ڙي!
پڪا پڪن سامهون، اوري مان آڏين.
آريجا عاجز ڪي، چپر تان نه ڇڏين.
ٻاروچان تا ٻاجه پئي، گولي ساڻ گڏين.
هون هميشه مون پرين، لحظي تان نه لڏين.
اصل لاکون آهيان، هنئين آڻون هڏين.
اڻ ملهه ٻانهي آهيان، ”سچو“ پاڻ سندين.

ڪافي ۱۴

هٿون اٿي تنهنجا هٿ ويا، تون تان پي نہ ڪوشش ڪرين!
 پير پٺن تون نہ ڪٿي، ٻڌيون سي ڳالهيون ڪرين.
 توکي تان ترسائيو، پاڇياڻي، پنڌ پڙئين.
 اٿي ڪر پنڌ پهاتڙ جا، متان تون پوئتي ورين.
 ”سچو“ پڇج سڀرين، ميان، متان تون تان ٺرين.

ڪافي ۱۵

پنهنجو ڪيو، هي تان پنهنجو ڪيو، مون کي يار پنهل ڪوئي!
 دوست گڏيو دلچاءِ ٿي، وڃون سنارو وڇوڙو ويو.
 اُتر ٿي ارواح کي، جڏيون ڙي، منهنجو جيئڙو جيو.
 رهجي اچي يار سان، ڏاهيون ڙي، اهو ڏسڙو ڏيو.
 اڱڻ آسروند جي اچي، ميان، لالن پاتو ليو.
 ساه ”سچوءَ“ جو سرتيون، نيٺن سنڌي ناز ڏيو.

ڪافي ۱۶

ٻانهن جي آءُ ٻانهي آهيان،
 ٻاروچي جي ذات جي!
 ڪيم جهليو مون جيئڙيون، دوسن جي ديواني آهيان.
 آءُ ڪنيزڪ ملهه خريدڻ، شاهن جي ڪا شاني آهيان؟
 اٺن اوڏارن ٿوڻ، ڪوڙين آءُ قرباني آهيان.
 جي مون پڇيو جيئڙيون، سورن ۾ ساماني آهيان.
 پڇو ”سچوءَ“ ڪوڻ سرتيون، محبن جي مستاني آهيان.

ڪافي ۱۷

توريءَ ڳالھڙيون ڪنهن سان ڪنڊيس، آءُ وڙ واڳ ورائي!

وات نہ وندر جي لھان، وڌيس مونجھہ منجھائي.
سِڪَ تنھنجي سڀرين، ڏونگر ٿي ڏورائي.
ھيڪاندي هيءَ حَبَ ۾، ويٺي ورھ وسائي.
طعنن شھر ڀنڀور جي، وڌم تَن تپائي.
جيھو تيهو سڀرين، ”سچو“ سَنڌُو سڏائي.

ڪافي ۱۸

ٻاروڇا پکيو ٻاجھ، چڙ مون کي هيئن نہ ڇڏيجو!

مھر نہ لاهيو مون پرين، مٿان هن محتاج.
آهي هن عاجز جي، توتي لالَن لاج.
هيءَ پُٺِيءَ پئي تنھنجي، منجھون ساري راج.
ڳچيءَ پائي ڪپڙو، اُت ڪريان ايلاج.
پورهيو ڪنڊيس ڀرت جو، هٿين ڪنڊيس هاج.
گھوريان گھوٽ اوھان تان، سڀ مڏيون ۽ ماج.
اوھان جي تہ آچڻ لءِ، ”سچو“ وجهي ٿو واجھہ.

ڪافي ۱۹

هيءَ نماڻي نال، نچو، ادا ڙي، اوٺيو!

هي ڪميڻي ڪوڙي، برھہ ڪئي بيحال.
پُٺِيءَ ايندي انهن جي، جيھي تيهي حال.
پرين نيندا پاڻ سان، ڀلا پنھنجي پال.
اوھان ٻاجھون سڀرين، جيئڻ آھي جنجال.
ٻاروڇا تان ٻاجھہ پکي، ”سچو“ سڱ سنڀال.

ڪافي ۲۰

ٻاروڇا ميان، هيئن نه ڇڏيو، هيءَ نيو نماڻي ساڻ!
 سڏ تهن ڪي سوز انهيءَ جي، جنهن لڳو ٻاروڇاڻو ٻاڻ.
 ٻانهي گولي تانهن جي، پنهنون پاڻ سڃاڻ.
 پرين ڏسج پاڻ ڏي، آهيان آءُ اڃاڻ.
 بخش ”سچوءَ“ ڪي سپرين، سندن نيهن نياڻ.

داستان ستون

۱

توڙي ماڙ نه مون، سٺ منهنجا سڀرم؛
مون کي گهرجين تون، لوڪ رٿوئي گهوريو.

۲

عمر آجائي گذري، وهي ايم هيءَ؛
اءِ سڀاجها سڀرين، پرورد ڪارڻ پي؛
جيئن ڪونهي جي، ڪا وڙ ويچاريءَ وڙ ڪيو.

۳

عمر آجائي گذري، آڇا ٿيا اظهار؛
زاريون ڪيو سڀرم، رڱان زارو زار؛
مٽم آهي ميار، هوئن حرف نه هيڪڙو.

۴

عمر آجائي گذري، ڪارن مٽيو رنگ؛
مون نهارڻ نه ٿئي، سانول سارو سنگ؛
هن نماڻيءَ جو ننگ، آهر اوهان تي سڀرين.

۵

عمر آجائي گذري، ڪئي جوين ڇاڙ؛
بالا هن بلور جا، چڱني طرفين ڇاڙ؛
باروچل جي پاڙ، مون کي روهين روليو.

۶

عمر آجائي گذري، هوت نه گڏيس ان؛
اهڙي ئي احوال جي، وءِ وءِ آهي مان؛
ٿئي نه ميلو جان، تان ساهه نه وڃي سرتيون.

۷

عمر آجائي گنڌري، ههڙو ٿيڙم حال؛
 ڪنهن سڻايان سرتيون، اندر جو احوال؛
 آرياڻي الحال، ڪندو غور غريب جو.

۸

مٿي راه رنجور، ويچاري واڪا ڪري؛
 سڳهي ويندي نڪري، هوتياڻن حضور؛
 موٽي هڏن مٿي، پست ڀريءَ پرين جي.

۹

جان مون ملان هوت، تيسين تائين نه مران؛
 مادر تائين موت، اهو اٿم آسرو.

۱۰

وندر جي وٿن ۾، ڪري واڪا ويچاري؛
 جا محبوبن ماري، تنهنجو موٽ مس ٿئي.

۱۱

وندر جي ٿي وٿن ۾، زور ڪري زاري؛
 ڇڏي ويا ڇپرڻ، توڙي هيءَ ڌاري؛
 هڪ واڇوڙا وات تي، ٻي وسي ٿي واري؛
 پر هه آهي باري، هي هي هوتياڻن جو.

۱۲

وندر جي ٿي وٿن ۾، زور ڪري زاريون؛
 نيلا نير اکين مان، هاڙهي ويس هاريون؛
 اديون آريءَ جام جا، ويا روڏا رڻاريون؛
 هن مٿي ڪي ماريون، هوت وڃن ٿا نڪريا.

۱۳

وڃي ڪيچ وٿن ۾، ٿڌين ڪوهيارل قرار؛
 يا ڪٿي مٿي ڪي مار، يا پرين ني نون پاڻ سان.

۱۴

وڃي ڪيچ وٺڻ ۾، ٿئين سانول سڪڙي؛
هيءَ ڏڪوئي ڏک، وجهي گوندر ۾ وڳين.

۱۵

وڃي ڪيچ وٺڻ ۾، تون خاصا ٿين خوشحال؛
هت هيءَ ڏمائيءَ حال، مان وري ڪوڙ ڪرين.

۱۶

وڃي ڪيچ وٺڻ ۾، ڪامل ٿئين قرار؛
ويچاري مَ وسار، جا آجهي آهي آنهجي.

۱۷

وڃي ڪيچ وٺڻ ۾، ٿئين جانب جاءِ؛
هُو جي اوري ڪيچ ڪُون، سي مون لڪَ لنگهءَ؛
پنهنجو پاڻ پساء، نا ته ٿي دوست دمُ ڏيان.

۱۸

ڪاڪيون ڪيچ وٺڻ مَوَن، هيرَ اچي جا هي؛
پاڙيچون! سان پي، هِنَ مون کي اڄ ملائيو.

۱۹

ڪاڪيون ڪيچ وٺڻ ڏنهن، هي جو واءِ وريو؛
سندو ساهَ سَريو، مطلب سارو مَنَ جو.

۲۰

ڪاڪيون ڪيچ وٺڻ ڏنهن، وري واءِ وريو؛
سارو ڪاڄ سَريو، جڻ هاڻي گڏيس هوت کي.

۲۱

هو جا ڪيچ وٺڻ کي، وڃي لڳي واءِ؛
سا وري شهر پنيور ۾، اچي سرد هواءِ؛
جانب تنهين جاءِ، سا جيءَ انهيءَ سان هلي.

۲۲

هو جو ڪيچ وٽن مَوَن، اچي واءِ وري؛
سو مون کي محبوبن جي، ڏئي خبر ڪري؛
وڃان تان مَري، جان پاروچي مُنهن ڏسان،

۲۳

هو جو ڪيچ وٽن مَوَن، وريو اچي واءِ؛
ماريون تنهن مٿاءِ، هيءُ سِرُ ڪريان صدقي.

۲۴

هو جو ڪيچ وٽن مَوَن، واءِ تہ اٿي واس؛
هيءُ سِرُ سارو ساسُ، ڪوڙين قرباني ڪريان.

۲۵

هُو جا ڪيچ وٽن مَوَن، هاريون اچي هيرَ؛
تڻي صحت منجه سَريَ، ڏور وڃن مون ڏکڙا.

۲۶

هو جا ڪيچ وٽن مَوَن، هاريون هير اچي؛
تنهن سان مَن مَچي، محبت ۾ محبوب جي.

۲۷

هو جا ڪيچ وٽن مَوَن، اچي هير هلي؛
سا پيٺر آهي يڪي، جنهن سان ساهُ سَدير تڻي.

۲۸

هو جا ڪيچ وٽن مَوَن، ٿي هير اچي هاڻي؛
تنهن آريائي اٿي، جڻ مون سان اڄ ملائيو.

۲۹

هو جا ڪيچ وٽن مَوَن، اچي هير هلي؛
تنهن ساري ڳالهه سَلي، پريان سندي پار جي.

۳۰

هو جا ڪيچ وٽن مَوَن، لڳي تيز تَنوار؛
سندي پريان پار، تنهن ڏنا دلاسا دل کي.

ڪافي ۱

نِينهنَ نهوڙي آهيان، هاڻي جيڏيون ڪاڏي وڃان!
 پنڌ پري ٿيو پرينءَ جو، عشق الارو اڃان.
 ڪٽڻ وٽڻ نه ٿئي، چرخو ڦيرائي پڃان.
 پرينَ نايون پٽ ۾، عشق سنديون سڀي ڇڄان.
 موٽڻ واري ڪڏهين، ”سچو“ نه مصلحت مڃان.

ڪافي ۲

هٿان ٻاروڇي نال، وو نال، پلڪُ نه پري پرينءَ ڳوٺ!
 ورهيد ويڙم گذري، هي هي ههڙي حال، وو حال.
 ساڄن تنهنجي سوز جي، ڪريان ڪنهن سان ڳالهه، وو ڳالهه.
 ٿي گذاريان ڏينها، تنهنجي خاص خيال، وو خيال.
 پُٺيءَ لڳل پانهنجي، پنهنون سائي پال، وو پال.
 ساهه ”سچوءَ“ جو صدقي، آهي آئون آل، وو آل.

ڪافي ۳

گوليءَ جي گفتار، ٻُڌيَوَ ٻاروڇن ۾ ڪا!
 ڪُٽا ڪانَ قريب جا، هنِيڙي منجهه هزار.
 آءُ پيادي نا پُڄان، سارو ساٿ سوار.
 انهن ڪارڻ آئيو، رُٿڻ زارو زار.
 لڌم پير پنهنوءَ جو، منجهون گرد غبار.
 اچي شال پنيور ۾، ٻاروڇو بيهار.
 پاڻون ٻانهي پانهنجي، دوست نه ڪجو ڌار.
 ڪن ”سچوءَ“ ڏي سچ جي، مڃهون، نِينهنَ نهار.

ڪافي ۴

يار لڳي آءُ هلندي توسان، وو،

رهنديس ڪيئن پنيور ۾.

پاءِ رڪاب پرينءَ جي، هي هي هاريون هوسان.
پائي منڊڙا پورَ مَوَن، راهن تي روسان.
اوهان ٻاجهون سپرين، چاهي منهنجو لوءِ سان.
سورن سهر سِرَ تي، پارئون تنهنجي پوسان.
”سچو“ ساعت نہ رهي، دم ٻاجهون دوسان.

ڪافي ۵

گولن جي آءُ گولي، ٻاروچائي ذات جي!

سمجھي سگهان ڪينڪي، ٻاروچي جي ٻولي.
عبث آءُ پي ناهيان، ڳالھ ڪيس ڪنهن ڳولي.
ڪري ڪوهيارل ويو، هنيڙي اندر هولي.
روئي انهن واسطي، چڪ ڪيم هيءَ چولي.
”سچو“ صدقي تن تون، چنڊ جنهن هت گهولي.

ڪافي ۶

اڙي الو الو، منهنجي يار سڄڻ جو، سات سلامت آئيو!

اڄُ سي اڱڻ آئيا، مون جن لءِ وره وسايو.
اهي گڏ مسافر هن گڏيا، مون جن لءِ پنڌ پڇايو.
ڏيئي دلاسا دل ڪي، تن ريهي روح رچايو.
حال پائي اچي سي ٿيا، جن تان چيڻڪ لايو.
وريتيون وصال جو، هاڻ واليءَ وڙق ورايو.
”سچو“ ڪي ڙي سرتيون، اهو مولِي مُحب ملايو.

ڪافي ۷

سنڌيو سار سنڀال، يار مون کي آهي، منهنجا ميان!
 مون هون ٿورڻ نه ٿيا، الا، آهن ڪاف ڪشال.
 اوهان ٻاجهون سڀرين، جيڻ منجهه جنجال.
 ڪريو فنا فراق کي، وجهان واجهه وصال.
 ٻاجهه ٻاروڇا تو پوي، ههڙا ٿيڙم حال.
 راتو ڏينهان روح ۾، جڪان لاءِ جمال.
 سِڪ ”سچوءَ“ کي سڀرين، آهي جي ۾ تنهنجي جال.

ڪافي ۸

تون آءُ ڙي قاصد آءُ، ميان،
 ڪا خبر ڏيهون ڪيئن جي!

پرين سنڌي پار جو، ڪو لهي آج سماءُ، ميان.
 منهنجو ٿئي هٿ ڪينڪي، ٻاجهون هوت هلاءُ، ميان.
 ملڻ ٻاجهون دوست جي، ڪندو ورهه وڌاءُ، ميان.
 ”سچو“ سمجهين ڪينڪي، اهو اٿئي ڪو لقاءُ، ميان.

ڪافي ۹

آءُ نان صدقي اُن تون، جي آيا پُنهل جي پار!
 مڪم نياپا نينهن جا، هوتن ڏنهن هزار.
 محبت محبوبين جي ڪئي، هنيڙي ۾ هُشڪار.
 وڃي ڏسنديس اڪڙين سان، وڻ سندا وڻڪار.
 سِڪ ”سچوءَ“ کي سرتيون، ڪيا اندر ۾ الغار.

ڪافي ۱۰

اوڏانهن آئين ڪانگل آدا، لنون تون چڱي آڇ لات ڪا،
ڪي هٿ هئي محبوب کي، مشتاق جي مصلحات ڪا؟

هيڏي آڇ جي ڪا هين، ڏي تون مون کي تسلات ڪا،
مون هن نمائيءَ وٽ اتي، رهندا آڇي هٿ رات ڪا؟
بي تان هوندي هيڏي آدا، ظاهر نه جهڙيم ذات ڪا،
پيغام مون ڏنهن ڀرت جا، ساڻي آندو سوغات ڪا!
شب روز عاشق رڻ ۾، ڄاڻن نه هڏ بي بات ڪا،
جاني جدائيءَ جي هڙي، آهي نه بي آفات ڪا!
هيڪند هڻڻ جي هوت سان، سائين ڪندم ساعات ڪا،
دلبر ٻاجهون هڪدم ”سچو“، بيهي آها برسات ڪا؟

ڪافي ۱۱

عشق اول آزمائي، ڪاڪيون ڪيچن جو ميان!

سِر تي سهج، وو، سور ستاڻا، ٻاروڇو ٻولائي.
صحيح ملندم هوت حقاني، رانول مون رولائي.
عاشق صادق سر ”سچيڏنا“، ڀول نه ڪنهن ڀولائي.

ڪافي ۱۲

سانول، سوين ڳڻڻ تنهنجا ٿي ساريان!
هٿان منهنجي هنيوڙي اندر، سي تا ڪيئن وساريان.
واتان اچڻ جون، وڃي تانهجون ويئي سي نت نهاريان.
اوهان ٻاجهون سڀرين گوندن ڏينهن گذاريان.
جهڙي جهوريءَ ۾ پيو، هينڙو ني هڪاريان.
”سچو“ سڱ در تنهنجي جو، تنهنجي ڪي قطاريان.

* ڪافي ۱۳

ڪنهن کي هي حال چوان اديون ڙي، واءِ ويلا جوا!
ٿيرن ڏيئي ڇڏيا، موٽي سور نوان - هي حال چوان!
مهڻا محبوبن جا، ڏنا پاڻ اوهان - هي حال چوان!
”سچو“ سرواڻن کي، وڃي پيرين پوان - هي حال چوان!

---

* هيءَ ڪافي ۱۲، سسئي، داستان چوٿون ۾ ڪافي ۹ طور اڳ ئي شامل ٿيل آهي. هن ڪافيءَ جو آخري بند ”سچو سرواڻن کي، وڃي پيرين پوان، هي حال چوان!“ ان ڪافي ۾ آخري بند طور شامل ٿيل نه آهي. اهڙي طرح ٻئي ڪافيون ان پوريون آهن.

ڪافي ۱۴

عشق تنهنجي ماري آهيان، آءُ اچي ٿي دوست دلا سو دل ڪي!

سگهه نه ساريان پنڌ ڪرڻ جي، ڀلو ميان، ڪيچ وٺڻ ٿي ڪيئن ڪاهيان!

آءُ تان ٻانهي تون تان سائين، سگهه نه ٻيو ڪو ساهيان!

ڪم اچي جي هي سر تنهنجي، ميان، تان پي ناپر ناهيان!

آءُ اڻ سونهين سونهين ناهيان، ڪاڏي ڪرهل ڪاهيان!

هوت ڪرين ٿو ههڙيون، ميان، آسره هٿ نه لاهيان!

اڱڻ آءُ تون يار پيارا، سڀ ڀلايون ٿي پانين!

ورم اوهان جي ڪيئي ولوڻيا، ”سچو“ چوي آءُ چاهيان!

ڪافي ۱۵

دل ناهي سا منهنجي وس، ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

انهن اکڙين ڪي، ناهي ٿسڻ ڪوئن بس،

- ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

اصل لاڪون آهيان، پاڙيچون ڀروس،

- ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

ڪاڪيون آهي نه عام سان، روح ههڻجڙوس،

- ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

ٻاجهون ويڙهي دوست جي، ٻي ڳالهه نه لڳي ڪس،

- ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

سام ”سچو“ جو سرتيون، دوست وٺي ڪيوس،

- ڙي جيڏيون، ڪيئن ڪريان!

داستان ائون

۱

مارگُ مٿاهون ٿيو، مارگُ چڙهي ڪير؟
ساڻچي ساٿ سوير، جائي مارگُ تي مري.

۲

جي تون مارگُ تي مرين، وڏا طالع تو،
سانول ساڳي سو، مٿان تو هٿ ڏئي.

۳

مکهي مارگُ مر، تان تون تنين جي ٿئين؛
جبل هار نه جر، ارتو اڳڙين مون.

۴

مارگُ جي مٿين، تان هٿين هٿياڻين هنج ۾؛
وڃي ڪيچ سٿين، تان ويچاريءَ وس ڪيو.

۵

مارگُ مرن جي، ورتنين ڪي ويجهڙو؛
هي هي هوتن ڪي، ٿئي ارمان انهن جو.

۶

مارگُ مرڻ آه، گهوريو جيڻ جيڻيون؛
پير نه پوئيون پاء، عاشق مر اڳي ٿئين.

۷

مارگُ آه مرڻ، جيڻيون هن جيڻ کون؛
وس ويچاريءَ ايترو، ڪوڪان ڪانڌ ڪرڻ؛
باروچا ٻڙڻ، ٿيو ڪم ڪوهيار جو.

۸

مارڳ مران شال، دعا ڪريجو جيڏيون؛
هوت ههڙي حال، مان مٿان مون هٿ ڏئي.

۹

مٿي راه رٿان گهڻو، ڪا مون لهن ڪل؛
ماڙيون سڀ محل، ويٺي وره وسائيان.

۱۰

مٿي راه رٿان گهڻو، آءُ اونارن ڪاڻ؛
هاريون ايندم هاڻ، ڏک ڪيندم ڏيل مون.

۱۱

مٿي راه رٿان گهڻو، آءُ تنهن لعلن لڳي؛
جٽ بيا پي جڳ، منهنجو پيچ پنهنوءَ سين.

۱۲

مٿي راه رٿان گهڻو، ڪارڻ ڪيچيڙن؛
سگها شال اچن، ڪرن غور غريب جو.

۱۳

مٿي راه رٿان گهڻو، ڪارڻ ڪوهياري؛
مٽيءَ ڪي ماري، وڃ م منهنجا سڀرين.

۱۴

سڄو ٻڌي سندرو، لکين ڪندي لوچ؛
ٻڙيون لڳ ٻروچ، مٿي راه رٿان گهڻو.

۱۵

اديون آريچن جي، ڪافون پونديم ڪل؛
ڪارڻ ڪوهيارل، مٿي راه رٿان گهڻو.

۱۶

هو سياڻا سڀرين، عاجز هيءَ اڃاڻ؛
آءُ ڪوهياري ڪاڻ، مٿي راه رٿان گهڻو.

۱۷

هوندي هوتيائن جي، هيءَ ويچاري وڳو؛
آءُ تنهن لائن لڳي، مٿي راه رٿان گهڻو.

۱۸

اندر اڳ عشق جي، ويو ٻاروچو ٻاري؛
ڪارڻ ڪوهياري، مٿي راه رٿان گهڻو.

۱۹

ڪاف ڪشالا ڪيترا ڪيءَ مون نه ٿين؛
جيڏيون ڪاڻ جتن، مٿي راه رٿان گهڻو.

۲۰

ڪاف ڪشالا ڪيترا ڪڏهن مون نه ڪيا؛
وٽون هوت ويا، ڪٿي ساڻ سويل جو.

۲۱

ڪاف ڪشالا ڪيترا ڇڏي مون نه هئا؛
اڄ آريائي آءُ، ٿي ويندو وڻڪار ۾.

۲۲

ڪاف ڪشالا ڪيترا ڀري آهن پنڌ؛
رويون چُمان ۽ رند، آيل اونهارن جا.

۲۳

ڪاف ڪشالا ڪيترا ڀارڳ آه منزل؛
آه ڪوهيارل ڪل، ٻاٺيا نماڻن جي.

۲۴

ڪاف ڪشالا ڪيترا، هزارين فرسنگ؛
نهاري ڏي ننگ، ڪرور ويچاريءَ جي.

۲۵

ڪاف ڪشالا ڪيترا، ڪوڙين آهن ڪوه؛
مون ڪون جهاڳڻ نه ٿين، رُڪون ڏاڍا روه؛
تنهنجي پُڄان توه، ٻاٺا نام حال هلڻ جو.

۲۶

ڪاف ڪشالا ڪيترا، آهن جال جبل؛
له ڪميٽيءَ ڪل، پاروڇا پاڇه، ڪري.

۲۷

ڪاف ڪشالا ڪيترا، دقت اون تصديق؛
اچي پهچ پي، مون هن نمائيءَ تي.

۲۸

ڪاف ڪشالا ڪيترا، ڪڏهن ڪين ڪيام؛
سوهاڙي سات سان، ڪٿي هوت ويام؛
ووڙڻ وٺ پيام، قسمت سانگي ڪيچ جا.

۲۹

ڪاف ڪشالا ڪيترا، مارڳ مٿاهون؛
چوريءَ کي چيرين، ڇڏي وئين چاهون؟
توڪي ڪري سپرين، دردمند دانهون؛
تون اچڻ آگاهون، نات ٿي دوست دم ڏيان!

۳۰

ڪاف ڪشالا ڪيترا، ڇٽ جانارن جايون؛
غنائن غارن ۾، اٺ بيحد بلايون؛
مانديءَ کي مارڻ لاءِ، نڪتيون نڀايون؛
مون سرتي سهايون، سڀ آريءَ سندي عشق ۾.

۳۱

ڪاف ڪشالا ڪيترا، ٻر وڏا بٽيان؛
لانگها هڪ لکن جا، ٻيا ڪوهن ۾ ڪُهدان؛
اڳيان ڏينم ڪينڪي، هلڻ هي حيوان؛
اءِ آريائي اڳوان، ٿر نه مون ٿيلهيو ٿئي.

۳۲

كشالي مۇن كىم، توري دىنهن مۇن ئىي؛
سوز گداز ۽ غم، رهبر تىندو راه ۾.

۳۳

قدر منجهه كشال، مون تان لئو جىديون؛
وڌي وٽ وصال، يكسان يكايك كۇن.

۳۴

موٽي آيس مات ۾، تان كيو شوق شكار؛
هي هن نمائيءَ كي، ووژڻ ٿيو وٽكار؛
طلب سين تڪرار، كشالي مۇن كىم ٿيو.

ڪافي ۱

پارون تان پرين، جيڏيون، اچن اهي اولانپا.
 تيلهان ترسين تار ۾، جيلهان محبت ناهي من.
 ڪيئن چانگار چڙن جي، ڪوڙي پيڙءَ ڪن؟
 سڪ سچي جن ساهه ڪي، سي تارون نا ترسن.
 ڪين اسان ڪون آهنجون، ڳالهيون ٿيون وسرن.
 آءُ اسان جي پار ڏي، ٻيون تا ڏيئي ٻن.
 عشق ”سچو“ جن آهيئي، سي تان روءِ رسن.

ڪافي ۲

ڪاڪيون مون ڏي ڪالهه، دلبر لکيا دلاسا!
 ايندا اڳڻ سي تانهجي، جن لءِ سڪينءَ ٿي سال.
 هاريون! هجر فراق جو، واريو ورق وصال.
 سرهو ٿيڙو ساهه مون، لاٿون ڪل ڪشال.
 ڪرم ڪيائون پانهتجو، مٺنجي ني چامي مجال.
 تڙ نه ماندو تون ٿئين، لهنده ”سچو“ سنپال.

ڪافي ۳

ديواني هن جي دل ڪيَوَ ڪو دوست دلا سو ڏيو!
 تو باجهون سانول سائين، چئو ڪير ڪو پڇندو ٻيو؟
 توهون الاجي ڪيئن سائين، سو واعدو وسري ويو؟
 گهرجي سعيو تنهن جو گهڻو، جو پيش اوهان جي پيو.
 ڪنهن کي ڏيان هيءَ دانهڙي، هي پرهه ٻيراڳي ڪيو.
 هيءَ هيءَ ني ههڙو حالڙو، آي يار تان توريءَ ٿيو.
 هيءَ ساه منهنجي سرير مون، هيءَ تان تنهنجي نازن ٿيو.
 نجهري نمائيءَ جي آجي، هڪ ڏينهن پاء لالڻ ٿيو.
 ڪيو ڪالهه هادي قول تو، مڙني اڳيان مون سان اهو.
 هوندس ”سچو“ توساڻ آءٌ، تو پير ’عبدالحق‘ چيو.

ڪافي ۴

عشق اکين نيئي لايو، مستانن محبوبن سان!
 سير مٿي مون سرتيون، ورهي مينهن وسايو.
 البت وينديس اوڏهن، پل پاڙيچون نه پايو.
 آءٌ ڪيئن ويهان ماڻ ڪري، سورن هت سجهايو.
 جا سيبايو سرتيون، ڳالهه اهائي ڳايو.
 حاصل آه حبيب جو، ”سچو“ تي سڀ سايو.

ڪافي ۵

مون کي مهڻا ڏئي، مَرُ ڪا پارُون پرينءَ جي!
هيءَ تا حبين ري، پيالا زهر ٿي پئي.
ڏوڙو ڏک مون پرائيو، هي دوست جي وئي.
روز پرينءَ جي پار ڏي، مون کي نينهن ٿو نئي.
سارو ئي ڪم ”سچو“ ٿيو، پئيءَ دوست جي پئي.

ڪافي ۶

پائي ڏوه پنهنجي اندر ۾، آءٌ دوست تو در آڻيان!
راتو ڏينهان پنهنجي روح ۾، تنهنجا سوين ڳڻ ڳاڻيان.
ڏٺ ڏوراڻو پئي، آءٌ پلو توکي پائيان.
زاريون ضعيفيءَ مون ڪري، پرين توکي پرچاڻيان.
جا تو پئي پيزار جي، سا ڪه لڳن کي لاڻيان.
سڀ ڳاله پنهنجي سر جي، توکي ”سچو“ سمجهاڻيان.

ڪافي ۷

وڃي شال ڏسان پنهنون، تنهنجو ڪيچ واليءَ وسايو!
آديون اوٺارن کي، آيل، رتيءَ منجه رسان.
ڪاڪيون ڪوهيارل کي، آيل، پُڄي شال پسان.
وندر جي واٽن تي، آيل، گوڏن پر گسان.
هاريون هوتياڻن جي، آيل، ويڙهي منجه وسان.
وڃي ڪيچ وٺن ۾، آيل، هوتن ساڻ هسان.
”سچو“ سپيرين سان، آيل، ڪنديس چاه چسان.

✱ ڪافي ۸

ٿيون ورڻ جون وايون، يار سانگيڙي جون!
هت پانديءَ جي، پارون پرينءَ جي، اهي سي خبران آيون.
ڪونجان هزارين ڪيچ وٺن ڏهون، اسان ڏي يار اُڏايون.
اڱڻ اهوئي اسان پرين جو، شل جدا نه هونديون جايون.
ڪيئي ڪتابتان پنهنجي آڇڻ جون، مون ڏي سي هوت هلايون.
ناهن ڳالهيون هي ڳر هڻ جهڙيون، ”سچو“ ري سوز سلايون.

ڪافي ۹

هاڻي ڪنهن سان ڳرهيان ڳالهه، هاريون، پنهنجي حال جي!
پرين نيندا پاڻ سان، پيئڻ، پنهنجي پال.
ڪرڻ عرض عجيب ڪي، منهنجي چاهي مجال.
ڪندي پورهيو ڪيچ ۾، جي نين نمائي نال.

ڪافي ۱۰

منهنجي ساهه سچڻ ڪي ساريو،
مون ڪي ڳالهه تنهين جي ڳاريو،
هو هو هو هو!
آديون آريائن جي، وڃي توڏن تونگ تنواريو.
مون من گڏي گوندرين، ڪيچي ڪيچ قراريو.
ههڙن هوتائن ڪي، ورهڻيون نه وساريو.
جيءُ سچوءَ جو سرتيون، سندن عشق آجاريو.

---

* هيءُ ڪافي ۸، سسئي داستان نائون ۾ ڪافي ۴ طور شامل ٿيل آهي.

ڪافي ۱۱

چَپر تان ڇڏيندين، ڀلوڙي، پنهل يار!
 پاڻ سڃاڻي پانهنجو، گولي ساڻ گڏيندين.
 اڱڻ آسروند جي، آرياڻي تو ايندين.
 اهو اٿم آسرو، نال نماڻي نيندين.
 پڪا پڪن سامهون، اوري شال اڏيندين.
 سڪ ۽ سور ”سچوءَ“ کي، بلوچا، بخشيندين.

ڪافي ۱۲

گهوريو هي ت ڀنڀور، مون سڱ ٻاروچن سان!
 مَرڪ تان معذور کي، سندن هوتن هور.
 راتيان رٿان وڌڻڙا، ڏينهن ساروئي ڏور.
 آهي آرياڻيءَ جو، ديوانيءَ کي دور.
 سچو ڳالهه، انهيءَ جي، شوق مچايو شور.

ڪافي ۱۳

ديس اسان جڙي آيو،
 ٻڙيون، ٻاروچو،
 مولا سو آڻ ملايو!

اچڻ ٻاروچي جي ڪل نه ان کي، تيلهان ٿيون وره وسايو.
 ويڙهي اوهان جي وسي ٻاروچو، پري ڇو پنڌ پچايو؟
 اڱڻ اوهان جي آهي سدائين، گهوري تان پاڻ گهمايو.
 آءٌ نماڻي عيبن هاڻي، پاڻ پرينءَ پرچايو.
 پنڌ ويٺي يار ”سچوءَ“ جو، ڪيو سو هوت سڃايو.

ڪافي ۱۴

اچن ٿا پرين اچن ٿا،

سيل ڪي ساٿي، اچن ٿا؟

طرف اسان جي هين تياري، په اڃا ڪي پچن ٿا؟

اديون آتش عشق جا، من ۾ مچ مچن ٿا.

پسن ڪارڻ پرينءَ جي، نينهن وارا هت نچن ٿا.

”سچو“ سورهيه ڪيترا، رنگ انهيءَ ۾ رچن ٿا.

ڪافي ۱۵

اها ڳالهه سچ ٿنهنجي ڪنهن سان آءُ تان ڪريان؟

اوهان باجهون سپرين، ويئي هت ٽڪڙا ٿريان.

هي سڙ سارو ساه سان، آڻو تنهنجي دوست ٿريان.

وره اوهان جي هت وساريا، پاڇائن ڪي پنڌڙا ٿريان.

دوست اوهان ريءَ ڏيس انهيءَ ۾، سورن جا ٿي سٽڪا ٿريان.

”سچ“ چوي سپرين، تنهنجي صورت ريءَ ويئي سور ٿريان.

ڪافي ۱۶

منهنجو هوت پنهنوءَ سان، نينهڙو لڳو!

پرو پيڙم پاڻ مون، پيتر ڙي منهنجو ڀول ڀڳو.

پيائيءَ جو بند پيو، ڪاڪيون ٽوڙيو عشق ٽڳو.

مون ڪي اوڏنهن آڻيو، سرتيون سنڊو وڍو وڳو.

پرين ”سچو“ آهي پاڻ سان، جيئن سڱيءَ منجهه سڳو.

داستان نائون

۱

باري برهـ بلوچ جو، رڳوئي راحت؛
ساريان سا ساعت، جا فيڪندَ هيٺس هوت سان.

۲

باري برهـ بلوچ جو، آهـ مٿم محڪم؛
سندو دوستيءَ دم، ڇڏيان نه چن ڪهين.

۳

باري برهـ بلوچ جو، آهـ نسورو نور؛
راتو ڏينهان روح ۾، مَحَبَن جو مَذڪور؛
وڃڻ آهـ ضرور، ڪاڪيون ڪيچيڙن ڏي.

۴

باري برهـ بلوچ جو، هيٺن جو همراه؛
روح منجهارون راه، ڪاڪيون ڏسي ڪيچ جو.

۵

باري برهـ بلوچ جو، سَدا مَون شامل؛
ڪيچ ڏئي ڪامل، مون کي پورَ پَسائيو.

۶

باري برهـ بلوچ جو، اونداهيءَ اوجر؛
ساڻي آهـ سَڀر، سون ڇڏيندو چَڀرين.

۷

باري برهـ بلوچ جو، اديون سرِ آيوم؛
ڇاهون چمي تنهن کي، چشمن تي چايوم؛
برهـ وسايوم، نينهن پنهنجي نِجهري.

۸

باري بره بلوچ جو، تن کي تقويت؛
سنديءَ سور صيقت، ڀڄين نه پر گهين.

۹

باري بره بلوچ جو، هاريون هدايت؛
گندو كفايت، پاڻون ڄاڻي پنت ۾.

۱۰

باري بره بلوچ جو، سارو سعادت؛
هيئن حمايت، ڪاڪيون آهي ڪاف ۾.

۱۱

پريان سندي پار ڏي، پنت عجائب آه؛
گهوري سر گهماء، مٿي در دوسن جي.

۱۲

پنت عجائب پرينءَ جو، سندو پيرن ناء؛
هنئين ساڻ هلاء، پاڻ پنهنجو پرينءَ ڏي.

۱۳

پنت عجائب پرينءَ جو، آه هلڻ سان حال؛
نڪا قيل مقال، ٻي نا جڙي آتهين.

۱۴

پنت عجائب پرينءَ جو، خاصو ساڻ خيال؛
فڪر سان في الحال، وڃي پسندينءَ پرينءَ کي.

۱۵

پنت عجائب پرينءَ جو، سسي پير ڪرڻ؛
انهيءَ ڏيان ڌرڻ، آهي قدم ڪيچ ڏي.

۱۶

پنت عجائب پرينءَ جو، ”مان“ سان ڪين هلي،
سائي چاه چڪي، جنهن ”مان“ ڇڏي وڃ ۾.

۱۷

پنڌ عجائب پرينءَ جو، هلڻ هڪ نظر:
پاڙيچي ڪنهن پڙ، اهو خيال ڪڙو رهي.

۱۸

پٺيءَ هوت پنهنوءَ جي، هيءَ ويچاري ويندي:
سڄڻ نه سيندي، آءُ تان آهيان جيئڻيون.

۱۹

پٺيءَ هوت پنهنوءَ جي، هيءَ ويندي ويچاري:
ضعيف زاري، ڪندي ڊر دوستن جي.

۲۰

پٺيءَ هوت پنهنوءَ جي، هاڙهي ڪي هلنديون:
سور وڃي سڪنديون، ڪشالا ڪافن جا.

۲۱

پٺيءَ هوت پنهنوءَ جي، هاڙهي هلنديون سي:
جڻن اُتون جي، سرُ ڪرينديون صدقي.

۲۲

روئي هارج رت، هي هي هوتياڻن لاءِ:
تنهن پوءِ جيڪس جت، مٿان تو هٿ ڏئي.

۲۳

راهين هارج رت، ڪاڪي ڪيچيڙن لاءِ:
هو جو ڏونگر ڏاڪڙو، ماري پُچج مٽ:
ڏاڍيون مهٿان مير جون، جهلي ڪج جهٽ:
تہ پاڻون ڄاڻي جت، ٿئي رفيق رُجن ۾.

۲۴

اهي زورئون زور، جي تو محبت من ۾:
ڏونگر ڏوريون ڏور، ههڙن هوتياڻن لاءِ.

۲۵

هَنجون رت هاريچ، تان روھن کي رهسو ٿئي؟
وار نہ وساريچ، ههڙن هوتياڻن کي.

۲۶

هاريون نہ هارين، آرتو اکڙين مَون؛
تون ڪيئن وسارين، ههڙن هوتياڻن کي؟

۲۷

آهي روح رتي، مون سين مون پرين جي؛
هٿان لڪَ لَتي، ههڙن هوتياڻن لاءِ.

۲۸

آهي ڪا نہ اٽڪَ، آيل، عشق وارئين؛
هٿان لتي لڪَ، ههڙن هوتياڻن لاءِ.

۲۹

وڙيندي وٽڪار، ٻڌي سَندرو سچ جو؛
پنڌ اڙانگا پَڻ جا، قايو نہ ڪوهيار؛
آهي رڱڻ زارو زار، ههڙن هوتياڻن لاءِ.

۳۰

گولن گڏ گڏيان، پاڻ پنهنجو ڪيچ ۾؛
پَلو تان نہ ڇڏيان، ههڙن هوتياڻن جو.

۳۱

گولئين گڏيندي، پاڻ ڪميڻي ڪيچ ۾؛
ڪنهن چَن نہ ڇڏيندي، ههڙن هوتياڻن کي.

۳۲

گولئين گڏيندياس، پورهئي ڪارڻ پاڻ کي؛
پنهنجي تان پرينءَ کي، ”سائين“ سڏيندياس؛
ڪنهن چَن نہ ڇڏيندياس، ههڙن هوتياڻن کي.

۳۳

ھاريون ٿيس نہ هيئن، چونڊ نمائيءَ نہ کڻي؛
 ٿيان پيرا يو ٿن جي، جت ويڙم جيئن؛
 ڪاڪيون ڙي آءُ ڪيئن، ههڙو هوت وساريان؟

۳۴

سوين ڳڻ سندن، مان ٿي ساريان سرتيون؛
 سڳها ٿيندا سڀرين، مون تي مهربان؛
 ويهان ڪيئن ماڻ ڪري، جيءَ مٿي جولان؛
 آءُ ڪيئن ۾ آمان، ههڙو هوت وساريان؟

۳۵

موٽي ايندڻ شال، پاروچو ٻاجه پئي؛
 اٿم آريچن ري، جيئن منجه جنجال؛
 هي هي منهنجي حال، ههڙو هوت وساريان.

۳۶

جان جان يڪا يڪ نہ ٿيان، تان تان ماڻ نہ مون؛
 ”چرا“ ۽ ”چون“، برابر ’بي چون‘ ٿئي.

ڪافي ۱

پڇيون ڪي پرين، حالَ منهنجي چئون خبران، ساڻيوڙي!

ساه سڪي ٿو جن ڪي، مون ڪي ڪي سارن؟
هين دم دلاسا ڏنا، سرتيون ساڻيڙن.
تون هت ڪهڙيءَ ڳالهه ۾، هو هت ياد ڪرن.
اهين جنين جي آسري، سي تو ڪاءِ ڇڏن.
”سچو“ سنگت پانهنجي، مان غريب گڏن.

ڪافي ۲

پسنَ ڪارڻ پرينءَ جي، ڪيا اڳمَ اڪڙين!

ملڻ لءِ محبوب جي، ٿيون راتو ڏينهن وسن.
جهڙو نه لهي جهڙ جي، ٿي ڪڏهن ويڳاڻن.
سدا ساوڻ تن ڪي، بوندان بس نه ڪن.
”سچو“ سڀرين لءِ ٿيون، جهوريءَ منجهه جهڄن.

ڪافي ۳

پرہ بيراجي ڪيوڙي جيڏيون، مون ڪي درد ديوانو ڪيو!

پڇو ڪيم طبيب پيا، مون ڪي نينهن سو ٿيو.
هاريون آچي اوچتو، پور پرين جو پيو.
آندوه عشق عجيب جو آهي، ڏکيءَ ڪي ني ٿيو.
جو آمرَ اوراڻو ڏنو، سو تان ساڳي ٿيو.
سرتيون پاڇهون سوز جي، آهي جن گادون چيو.
راتو ڏينهان روح ڪي، خيال ڪيو هن ڪيو.
”سچو“ باقي سچ ٿيو، غير وچون تان ويو.

* ڪافي ۴

ٿيون وَرَنَ چيون وايون، يا سائڱيڙي جون!
هت پانتن جي پارون پرين جي، اهي سي خبران آيون.
ڪونجان هزارين ڪيچ وٺن ٿنهن، اهي سي دوست اڏايون.
اڳڻ اهوئي اسان پرين جو، جدا نه هونديون جايون.
ڪئي ڪتابتان پنهنجي اچڻ جون، مون ڏي هوت هلايون.
ناهن ڳالهيون هي ڳرهن جهڙيون، ”سچو“ سي سوز سلايون.

ڪافي ۵

گهڻا وڃي ڏينھڙا لايا، يارَ پياري، ميان!
آءُ ڙي پانڌي ڪل ڪائي ڏي، هڪن اچڻ جا سبعا؟
انهن ڪارڻ راتو ڏينھان، مون ٿي وره وسايا.
ڏينھن انهيءَ ڏي ڏسان ڏهاڙيون، هن ٿي ڪانگ اڏايا.
يار مسافر موليٰ مهر سان، ساڻ غريب گڏايا.
ٿورا تن جا ”سچو“ سنپارين، جي اجھي چون آيا.

ڪافي ۶

حال منهنجو ڪونه هو، جيئيون ڙي، پنهنجو ڪرم ڪيائون!
معاف ڪيائون منديون، ڏوهن ڏي نه ڏنائون.
جيڪو حال احوال هو سائين، پاڻون وٺاڻ پڇيائون.
پاڻ پنهنجو پاڻهن، ساڻ غريب گڏيائون.
”سچو“ ڪي ڪيئي سرتيون، ٿي دلاسا ڏنائون.

---

* هيءَ ڪافي ۴، سسئي داستان انون ۾ اڳ ٿي ڪافي ۸ طور شامل ٿيل آهي.

ڪافي ۷

گهوري گهوري گهوري، وو ميان
جند سڄڻ تو تان گهوري!

راتو ڏينهان، وو، آهي اوهان جي، سائين، جهوري جهوري.
ڳچيءَ وڌيوَ عجب جيهي، سهڻا، ڏوري ڏوري.
تڻڻ نه ڄاڻان، وو، ڪنهن هيءَ، سهڻا، چوري چوري.
دل ڪسيائي، وو، لت نيتيائي، حاڪم، زوري زوري.
اول آساني ڳالهه ٿي پوءِ ڪيڙيءَ، سائين، ڳوري ڳوري.
”سچو“ لايوسچ منجهارون، لالن، لوري لوري.

ڪافي ۸

ڙي جيڏيون، هاڻي گهوريو هوتن ري، سارو شهر پنيور!
لاهيندا، وو، لطف مان، ميان، هن ڏکيءَ ڪوڻ ڏور.
هي هالاڻي آن جي، شعلو وڌڙو شور.
منت نه منهنجي موٽيا، زاري آهي نه زور.
درسڻ ساڻ دفعي ٿيندو، سندو هنيڙي هور.
”سچو“ سندين راهه تي، هڪ جفا پيو جور.

ڪافي ۹

اڄ هوتن رِيءَ هِت هاڻ، ٻيا ڪير لهن مون ساران!
 قاصد ڪيچ وٺن ڏانهن، آڻت سِگهڙو آڻ،
 - ٿي روزِ جهايان ڦارَ آڻ.
 وجهان وِجاڻا ڪيترا، قريبن جي ڪاڻ،
 - يار ملن شل ياران.
 آيون انهيءَ پار ڏهون، اديون ڪُڪاڻ،
 - ڪونجن جون پي قطاران.
 سَنجھي صبح سرتيون، ميان ٻاروچي جي پاڻ،
 - آهِن ”سچو“ کي سنڀاران.

ڪافي ۱۰

ڏک وٺو وئين ڏيئي ڏيئي، وو، يار سڄڻ اڄ مون کي!
 اوهان ٻاجهون يار پيارل، حال اسان چڙو هيئي هيئي.
 پرين ڏسيجو وڙ پانهنجي ڏي، اسان هٿئون جي پيئي پيئي.
 ياد ڪريجو ڏينهن اُهي ئي، ڳالهيون ڪيو ڳا ڪيئي ڪيئي.
 هو جي ڪيون ڳالهيون توڻي سان، نينهن ”سچوءَ“ ري سيئي سيئي.

ڪافي ۱۱

ڪالھ، اسان تو ڪيون ڪيون، يار سڄڻ، ڳجهيون ڳالهيون!
 ٽين پراڻيون ڪينڪي، نِت سي آهِن نيون نيون.
 رهيون آهِن روح ۾، چڱيون اوهان جي چيون چيون.
 ڪين وسرن ساهَ ڪوڻ، اُهي تان پاڙڻ پيون پيون.
 مٺيون ڳالهيون تانهنجيون، هن ”سچوءَ“ ساهَ سٺيون سٺيون.

ڪافي ۱۲

تون نه پاڻهي ٿو سائين ڄاڻي،

ڪيهو حال چوان تو کي هاڻي!

دل ديواني ڪي اسانجي، مُحب آهان جي ماڻي.
 ٽوهن ڏي ڏس ڪين اسان جي، سائين تون پاڻ سڃاڻي.
 دردمنديءَ جي دل توڻي سان، اکين اڙائي آڻي.
 ڪڏهن اسان وٽ ايندين دلير، ويڻي وجهان ويڃاڻي.
 سوال ”سچو“ جو آهي اهوئي، تنهنجو عشق نه شال اڪاڻي.

* ڪافي ۱۳

آءُ آريائي اوري، آءُ دامن لڳڙي آهيان!

سيرُ پنهنجو سڀرين، گهرون آيس گهوري.
 هيءُ ڪميٽي ڪينگي، ڏونگر سگهي ٿوري.
 ڪا جا تڏنڌ طلب جي، ڇتِ وئين تون چوري.
 نيو پاڇياڻي پاڻ سان، ترُ نه رهي توري.
 ”سچو“ سڱ آهان جو، ڪيئن پُجي تنهنجي ٿوري؟

* هيءُ ڪافي ۱۳، متفرق ڪلام ۾ ڪافي ۱۰۷ طور شامل ٿيل آهي. تفصيل لاءِ
 ڏسو صفحو 64 تَتِ نوٽ.

ڪافي ۱۴

تس ڪهڙيون ڦيريون پائي، اهو لڪ لڪوئي يار سڄڻ!
غمزي هن غيرت ٿي، جو عشق لکن سان لائي.
علم عقل ويو اڏري، عين عشق جي آئي.
طبل پيا سڀ تم ٿيا، جڏهن نوبت نينهن وڃائي.
نحو صرف ويو وسري، جاتي پاڻ خيال ڳپائي.
رمز پنهنجي راز جي، تو ”سچوءَ“ کي سمجھائي.

ڪافي ۱۵

اڙي مهر پئي، مون کي يار سڄڻ، دارون ڪو دل جو ڏئي!
قدر پيو مون کي ڪاڪيون، ني وڍو، ويجن وئي.
اثر منهنجي درد جو اديون، شال طبيبن ٿئي.
ورهه ويڙا گذري، هن عاشق آهون ڪئي.
ورهه وهيم جيڏيون، پوئتان پُرجهڻ پئي.
پُڪي ڏين جي باجهه جي، تان جي ”سچوءَ“ جو جيئي.

ڪافي ۱۶

آهر علاج نه ڪوئي،
هن اکن ماري آهيان!
ڪنهن کي سڪيان سرتيون، حال اهو ئي روئي.
ڦڪيون پُڪيون لکن هزارين، ڪيون طبيبان توئي.
ناحق ٻڌين پڪيون، ڪل نه حاذق هوئي.
ويج وئي وڃ وات اهاڻي، سانول ايندم سوئي.
دست سڄڻ جي دارون آهي، ”سچو“ يار سڀوئي.

ڪافي ۱۷

نينهن ڏاڍي سان لايوسي، آءُ تان هاڻي ڪيئن ڪريان؟

عشق سَوَکو سَرتيون، هُت سَپَر پايوسي.
جو ڏنائون جيڏيون، سو تان پَڪَ پايوسي.
پُڇي اسان جا پَڪڙا، اديون، اجهو آيوسي.
پيئڙ شهر پنيور جي، هِت طعنن تايوسي.
سوئي ”سچو“ سِر تي، هاڻي چمي چايوسي.

ڪافي ۱۸

منهنجو هيٺڙو هوتن ساڻ،

ڪهڙي ڪريان پي آءُ تان ڳالهڙي!

وندڙ سنديءَ وات تي، پُرزا ڪنديس پاڻ.
اچي لڳو مون اوچتو، پاروچي جو پاڻ.
دعا ڪريجو جيڏيون، شالَ موٽي مٺيءَ جو ماڻ.
ويڙو درد فراقِ جو، ڏيئي ڏکيءَ کي ڏاڻ.
اڳڻ ايندو تانهنجي، ”سچو“ سو سَرواڻ.

ڪافي ۱۹

ڪالهه اسان وٽ ويهي ويهي، وڏي سڄڻ، ڪيو ڳالهيون!
 سي نه وسرن ساهه منهنجي ڪي،
 ڳالهه ڪريان ٻي ڪيهي ڪيوي!
 ٻهر ٻاروڇا ٻاجهه پڳي تون،
 آءُ پڪي هن پيوي پيوي!
 ڏينهن ٻه ٽي چار دوست اسان جي،
 رمڙن سان دل رهي رهي!
 هج هميشه يار اسان وٽ،
 پرين نه ٿيڻ ٿيڻي ڏيوي!
 ڪيو بيراڳي ڏينهن تنهن لاکون،
 دوست ”سچو“ جي ويهي ويهي!

ڪافي ۲۰

يار چڱي توتان مون سان لائي،
 ڙي دلبر، لائي!
 دوست دلآسي جي درد مندن ڏي، مڃ ڪتابت ڪائي.
 تنهنجي اچڻ جي يار پرين ڙي، هٿ وري ٿي وائي وائي.
 جا وڻيو دل پنهنجيءَ ڪي، ڪيو سانول سائي سائي.
 خبر خوشيءَ جي پارون اوھان جي، اڄ اسان وٽ آئي آئي.
 حال ڏسي ڪري يار ”سچو“ سان، ٿي اچي ڏک ڀائي ڀائي.

ڪافي ۲۱

اچي آيا، ڪلي گڏيا سي، جن جي ڪارڻ پاندي پڇياسِي!

فلڪ فراقِي ڏينهن ڏهيا، اهي سي ٽي وسري وياسِي.
پاڻون ڄاڻي، سي پيهي آيا، جن جي ڪارڻ چلا ڪياسِي.
اسان پانيو تان آرام ٿيو سي، ناز نيتن جي ناگهه نياسِي.
جيئن وڻي کين تيئن ڪرن سي، وس پرين جي وڃي پياسِي.
ويڙهي اسان جي ”سچو“ آيا سي، طرف جنهن جي قاصد ڪياسِي.

ڪافي ۲۲

متان تون مون کي ڇڏين،

سُونهان ڙي سڄڻ جا!

محبوبن سان نانءُ ڌڻيءَ جي، نيئي غريب کي گڏين.
نٿو ڄاڻان ڏينهن اهوئي، ٿيندو الاجي ڪڏين.
جڏهن تون حافظ رڻئين حضورين، نانءُ ”سچو“ ڪري سڏين.

ڪافي ۲۳

ڪاڻ اچڻ تنهنجي ڪندي آءٌ، هِت حَيلا هزارين وي!

پرچ پرين ڏس پاڻ ڏي، پرھ اوهان جي بندي آءٌ،
- وري مان نهارين وي.

پرچي اڱڻ آءٌ تون، پايان ڳچيءَ منجهه ڪندي آءٌ،
- يار گڏ گذارين وي.

جيھي تيهي هوت اوهان جي، چڱي سا توڙي مندي آءٌ،
- سا تون چوڻو وسارين وي.

اوهان باجهون سڀرين، نيٿون وهان ندي آءٌ،
پيو ”سچو“ پيارين وي.

کافي ۲۴

آهي صبح انجام، پرين، تنهنجي ڀلا پار ڏي!
 اسان ڪنيو تان تنهنجو، سر تي گل ڪمام.
 دانهون ڪري درد مٺو، پرھ نہ ڪر بدنام.
 جي تون پڇين ڳالهڙي، طلب نہ ڪج تمام.
 اڳڻ اچن ٿا تانهجي، عاشق ڪر آرام.
 ”سچو“ سڀو تانهجو، ڪيوسي قبول ڪلام.

کافي ۲۵

ناهي ويچاري سا وس، هيءَ تا بيوس آهي، ميان!

پرين پنهنجي پار جوڏاها ڪو پھ ٿس،
 - تنهنجي ڪس، ني، آهي، ميان.
 اول آخر آهي ئي، رانول منهنجي رس،
 - تنهنجي وس، ني، آهي، ميان.
 اوهان باجهون سڀرين، ڳالهيون نہ اچن ڪس،
 - روح رس نہ آهي، ميان.
 پڄاڻا پرين جي، آهي پنيور ڪون بس،
 - سوتان چس نہ آهي، ميان.
 ساڻ ”سچوءَ“ تون سڀرين، هوت ڳالهاڻج هس،
 - پيو ڪو جس نہ آهي، ميان.

ڪافي ۲۶

هوت اسان وٽ ايندا،

وئي نال پي نيندا!

سودلا سا سرتيون، هن ٽڪيءَ کي ڏيندا،

- گولي پاڻ گڏيندا.

پڪا پاڇياڻن جي، اوڏا اڻ ڏيندا.

- چوري تان نه ڇڏيندا.

جانچي ڏسجو جيڏيون، هڪ ٽڪيءَ سان ٿيندا،

- وري پوءِ نه ويندا.

پسي حال حقير جو، بديون تان بخشيندا،

- ”سچو“ نانؤ سڏيندا.

ڪافي ۲۷

جي آئين، پلي آئين، ڪيچي ڏٺو ڪالهه ڪاڻي!

سگهو سگهو تون ڏيڃ سنهيا، ڏينهن گهڻا ڇو لائين.

ٿورا لائين ٿو هن ٽڪيءَ تي، پير اڱڻ جو تون پائين.

پاڻ توڙي تون ڪريان قرباني، جو ڳالهه سڄڻ جي ٿو ڳائين.

طرفن تنهنجي هيءَ نماڻي، سڀ ڀلائي ٿي پائين.

ڏيهه سڄڻ جو ڏسيون ڏهاڙيون، ”سچو“ ٽوڪانگه اڏائين.

داستان ڏهون

۱

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، مان ٿي اڳڻ نهاريان؛
ساريو سڀرين ڪي، هنجون آءُ هاريان؛
گوندر گذاريان، هي هي سارا ڏينهاڙا.

۲

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، پوءِ ٿي اڳڻ نهاريان،
ڪين لهان ڪاڻئين، وڏيءَ ويل ويا؛
وڃي ٿاڪ ٿيان، ڪاڪيو ڪيچ وٽن ۾.

۳

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، تنگ اٿن ٿاڻي؛
هوتن ريءُ هاڻي، اڳڻ نهاري نه سگهان.

۴

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، اڃا مون وٽاءُ؛
پرين پڄاڻاءُ، اڳڻ ڏسي نه سگهان.

۵

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، جات اولي جت؛
هي هي هٿان هٿ، اڳڻ ڏسي نه سگهان.

۶

ڪيچيڙا ڪالهه ويا، تون ٿي اڳڻ نهارين،
ٻڙي ٻاروچن لاءِ، رت هنجون هارين،
ساريون سنڀارين، ٻاروچاڻي جات ڪي.

۷

ويئي ڪيچيڙا ڪالهه، تون اڄ ٿي پير نهاريين؛
هو لنگهي لڪ سنوان ٿيا، توهي هڙا حال؛
ڪنڊئي سار سنڀال، وڃي ڪيچ وٽن ۾.

۸

ڪري ڏمڙ ڏير، اتي آڏيءَ رات ويا؛
توڻ ڪڏين وقت صبح جي، پيرائون جان پير؛
هو ڏکيو ساڻ سوير، وڃي ڪيچ وٺن ۾.

۹

جان جان ٽيٽس جاڳ، تان ساڻ سويلو لڏيو؛
آرتو اوتي اڪيون، موٽيون ڏسي ماڳ؛
وڙ وڙائي واڳ، مان نماڻيءَ جي نجهري!

۱۰

اڱڻ ساڳي اوه، پر ڪيچن کي ڪاٿون لهان؟
ڏيئي ڦٽ فراق جا، پورهيت ڇڏيون پوءِ؛
هاڻي راهن مٽي روه، سڏ ڪريندي ساڻ کي.

۱۱

وڃي ڪيچ وٺن ۾، من ڪرن نماڻي ياد؛
اندھون آزاد، ڪندا ڪميٽيءَ.

۱۲

وڃي ڪيچ وٺن ۾، ياد ڪرن مون مان؛
انهيءَ ۾ ارمان، ساه وڃي ٿو سرتيون.

۱۳

وڃي ڪيچ وٺن ۾، مان پڇن پورهيت؛
ت هڻي نماڻي هٿ، پاڻيءَ يوئي پانهنجي.

۱۴

وڃي ڪيچ وٺن ۾، مان پوريات پڇن؛
ائين پاڻ چون، ت ويچاري ويجهي ڪريو.

۱۵

وڃي ڪيچ وٺن ۾، ڪنهن ساعت سنپارين؛
مان وري نهارين، پينر شهر پنيور ڏي.

۱۶

وڃي ڪيچ وٺڻ ۾، پُٺُ ٿيندي پورهيت؛
جَتُ منهنجو جِٽ، آءُ اُت گولي ٿي گذاريان.

۱۷

ڪري پورهياڻ پانهنجي، مان وٺي نانءُ سڏين؛
گولن گڏ گڏين، ڪن پاڻيءَ ڏوٺي پانهنجي.

۱۸

پورهيت ڄام پنهنوءَ جي، اصل ڪُون آئين؛
تون گولن سندي گولڙي، هو سنڌ ٿيا سائين؛
ڪاپو ڪمائين، ڪلو ساري ڪيچ جو.

۱۹

پورهيات پنهنوءَ جي، هيءُ اصل لاکون آهي؛
ٿي ڪاپائت ڪيچ ۾، ويندي لالڻ لاءِ؛
ساه نہ آچن ساءِ، هي ماڻهو شهر ڀنڀور جا.

۲۰

هيءُ پورهياڻ پنهنوءَ جي، اصل ڪُون آهي؛
سڱ نہ ڪا ساهي، ٻڙيون، ٻاروچن سين!

۲۱

ڇوٽ ڇڙهي ڇانگار، ڪندي ڪيڇڙن کي؛
پوندي ڪن قريبن جي، گوليءَ جي گفتار؛
ٻاروچا ٻيهار، ڪندا ڀيرو شهر ڀنڀور ۾.

۲۲

ڪو ڇڙهي ڪوهيار لکي، ڪا جا ڪوڪ ڪيام؛
ڳوڙها جي ڳلن تُون، ڳڙن جيئن ڳاريام؛
اِهي سڏڙا، ”سڇيڏنو“ چوي، ٻاروچل ٻڌام؛
گوئدر غم وِيام، جڏهن ٿيس هيڪاندي هوت سان!

ڪافي ۱

آءُ ڪانگا ڪا ڪر، ڙي، مون سان هر هر ڀيوڪر، ڙي،
- مٺي ڳالهه پرينءَ جي!

ڏاها ڏنوءَ ڪي وڃي، آهي پرين ڪهڙيءَ ڀر، ڙي؟
ڪي حال پڇيائون هن جو، ڪا ڪندا ويڃاريءَ ڌر، ڙي؟
مُحِب جي مِلاپ جي، ڪا ڪندين پيڻي ڀر، ڙي؟
آءُ توڙي تون صدقي، هوئين دوساڻي ڌر، ڙي.
پريان سندي پار جي، آهي سِڪَ ”سچوءَ“ ڪي سر، ڙي.

ڪافي ۲

ڪالهه قاصِدِ اوڏاهون آيا: ڇي، جاني ايندءَ آڃ جاڻي!
اسين تان اوڏاهون آڃ آياسي، هُئن اچڻ جا سَعا،
- ڪيچ هئي هيءَ وائي.
سِڪين سارين جن ڪي، وو ميان، واليءَ پوءِ ورايا،
- اچي ٿيندءَ ٺُڪَ پائي.
ڏينهن گهڻا تو هوت پنهنءَ ري، ورهي مينهن وسايا،
- آئي اڏاهون واڌائي.
اڃهي ايندءَ سپرين، وو ميان، ڏينهن گهڻا جن لايا،
- ڪَل نہ پوندءَ ڪائي.
”سچو“ سِڪندي سال ٿيا، وو ميان، ڏکيا مون ڏينهن لنگهايا،
- وڃي هيءَ عُمَر اڃائي.

ڪافي ۳

ڙي ساٿيو، منهنجي يار جي، ڪا ڳالهه اُچي مون سان ڪريو!
 آهي آرامي ڪي يار اسان جو، ٻُڌي ساووه ووه وريو؟
 جي هڪندڙيان هوت سان، تا ڪاڇ سڀو مون سريو!
 ٻيهڙ مون سان ڪيچ ڏي، ڪي وڪان به ٿي چوند پريو!
 ڏوٽ ڏوراڀو يار سچڻ تي، مٿان ڪو پاندڙ پيو ٿريو.
 سوز ”سچوءَ“ جو سڱ سڻڻ سان، ڳوڙها سو ڳاري ڳريو.

ڪافي ۴

وڃي پکا پُڄائج، تون ساٿي ڙي، سچڻ يار جا!
 هي تان حال حقير جو، وڃي سارو سٿائج.
 هي نياپو نينهن جو، وڃي پاندڙي بهُڄائج.
 پاندڙ ڳچيءَ ۾ يار ڪي، پارون مون پائج.
 بهر ٻاروڇا وري، وو، اُچي ورهه وسائج.
 ”سچوءَ“ ڏي ڪون سڀرينءَ ڪي چڱو چوائيج.

ڪافي ۵

مون کي نيٺ ٿا نين، هر هر حبيب ڏي!
 دل جوش ۾ خروش، اڪيون روزرت رڻن.
 شڪر آه خداه جو، ديدان ديدار ڪرن.
 پارون يار لڪ هزار، مون کي ميهڻا ڏين.
 سِر تي ”سچوءَ“ سڀ سهايا، پينر پلي چون.

ڪافي ۶

رہبرِ ائين چُون، اُڃ اڳڻ تنهنجي ايندا!
 ٿون ڪيئن وسارين ٿن ڪي، جي تو گهڻو پُڄن.
 در تنهنجي دوست اهي ئي، اڃ ٿا اجهي اچن.
 پڪا پانورَ ڪڍي ڪري، اوڏا تنهنجي اڏن.
 ”سچو“ سندي حال جي، ساري خبر لهن.

ڪافي ۷

دارُون نہ ٻيو ڏئين، اهي طبيبُ عشق منهنجو!
 دٻليون دارونءَ سنديون، موٽي نال چو نئين؟
 ڳالھ اهاڻي عاشقن جي، هيءَ لاءِ سان هنئين.
 اوڏنهن اولانيو آڻيو، ڇو ويڄ ڏي وئين؟
 رک ”سچو“ ڙي سوز سيني ۾، تان تون ’سچو‘ ٿئين.

ڪافي ۸

ياد اهي مون کي آيون، ڪيئي ڳجهيون جي ڳالھڙيون!
 اوهان جي بہ اچڻ جون، ٿيون وري هٿ وايون.
 درد منديءَ جي دل کي دلبر، وره وڃين ڪيئن لايون؟
 نانءُ سائينءَ جي سهڻا سائين، ڇٽ نہ وڃ مون تان چايون.
 آءُ تہ ڏينھڙا گڏ گذاريون، هٿ وينا وره وڃايون.
 توهن ”سچو“ جي ڏي نہ ڏسو، جو هٿ ٿا سَنَدُو سڏايون.

ڪافي ۹

دوست کي دانهن سڻي، مَن مَهرَ ڪا مون ڏنهن پوي!
 دردمندن جي ڌرَ اتي، ٿو ڪانگِ لاکيڻو لوي.
 پيغامِ پرين پارَ جا، چَشمن اُتي ويهو چوي.
 عاشق آهي اُڪنڊيو گهڻو، ٿوراند روئڻ جي روي.
 سِرَ پَر اسين ايڏنهن آچون، يا ڪي اوري ايندَ اوهي؟
 ”سچو“ سدا سڪَ سوز ڪون، پيو ماڻُ محبت جو موي.

ڪافي ۱۰

مُحِب مَڪا مون ڏي وري، اڄ ڏوٽ ڏوراپا ڏئي!
 سڻي سَنِيها يارَ جا، ٻولي ٻڌيم ٻانهون ٻئي.
 دل ڏيري ڏي دوست جي، وهندو انهيءَ ويلي وي.
 مون کي وساريو ڪيئن اُٿئي، مون ڀرت توڻي سان پئي.
 تنهنجي اسان جي وڃون، ڏس ڏينهن ويا گنري ڪئي.
 مون تان ڪيون تو ساڻ جي، سانج ”سچو“ ڳالهيون سڳي.

ڪافي ۱۱

اڄ اَگڙ اجهي آيم، ڀرديسي گڏيم، ميان!
 پَنهي پڪي آئيا، لَنؤ جِن سان لَيم.
 ڪوڙين قاصد ڪيترا، هوتن پار هلايم.
 پُڄيم جَن لَ پَنٿڙا، سي واليءَ پوءِ ورايم.
 انهن ڪارڻ سرتيون، سِرَ تي سور سهايم.
 سيئي ”سچو“ آئيا، جَن لَ ڪانگَ اڏايم.

ڪافي ۱۲

ناهي ٿورا پو ڪو ڏيڻ اوهان کي، يار تو سان منهنجي زاري!
روز ازل ڪون ڇاڙهيئي اسان تي، يارُ بره جو باري.
جائي ڪاٿي صاحب ساريان، يار اوهان جي باري.
راتو ڏيهان ڳالهه اوهان جي، پي وائي مون ته وساري.
درد منديءَ سان، ڪنهن ڏينهن دلبر، ڪر ڪا وروهن واري.
حال احوال جي آهي اوهان کي، ست ”سچوءَ“ جي ساري.

ڪافي ۱۳

آءُ تنهنجي، سارو عالم ڄاڻي، يار چڱي توتان لائي، وو.
گهرو پرين پرديس اوهان تون، ڪر اچڻ جي وائي، وو.
اندر اسان جي يار سچ وي، سَنَدِيَوَ سِڪَ سَمائي، وو.
طرف اسان جي شال اوهان جي، ٿئي ورڻ جي وائي، وو.
مهڻا ڏئي ٿو لوڪ مڙيوئي، دوست تو تون دل ڄاڻي، وو.
شال ”سچوءَ“ جي يار پيارا، لهين تان ست سڀائي، وو.

ڪافي ۱۴

آءُ ٻانهي ٿون سائين، وي،
پاتم پاندُ ڳچيءَ ۾ ڪپڻو!
طرفون تنهنجي يار پيارل، ڪانگ اچن من ڪائين، وو.
نائو مولا جي مهر پوگي ڪا، ٿورا مون تي لائين، وو.
روز ازل ڪون تنهنجڙي آهيان، غير نه مون کي پائين، وو.
هڪڙي ساعت اڳڻ ”سچوءَ“ جي، پير مبارڪ پائين، وو.

ڪافي ۱۵

اهي اڳڻ منهنجي آيا، وو، جن ڪاڻ سي پير پُڄايم ٿي!
 پڪي آسان جي پيهي آيا، ڏينهن گهڻا جن لايا، وو
 - جن ڪاڻ سي پوڻيون پُڄايم ٿي.
 جن لاءِ روز نهاريم راهان، مولا سي محب ملايا، وو
 - جن ڪاڻ سي ساڻي سَنڀايم ٿي.
 هن غريب کي گڏ نيڻ جا، ڪيا سي سڄڻ سَعا، وو
 - جن ڪاڻ سي ڪانگ اڏايم ٿي.
 ڏينهن فراقِي لنگهيا اسان تون، روئندا دوست ڪلايا، وو
 - جن ڪاڻ سي ڏکڙا لنگهايم ٿي.
 رهيا آهن روح منهنجي تي، فائق جا فرمايا، وو
 - جن عشق جا سبق پڙهايم ٿي.
 دل ”سچيڏني“ جي تي اصلون، هاديءَ حُڪم هلايا، وو
 - جن ڪاڻ سي وره وساي ٿي.

ڪافي ۱۶

ڪڏهن آلاجي ايندين، پيهي پُڄڻ پنهنون يارا!
 پاڻ پنهنجو پاڻهي، ساڻ غريب گڏيندين.
 پڪا پکن سامهان، اوري شال آڏيندين.
 اهو اتم آسرو، چپر تان نه ڇڏيندين.
 سگ پانهجي در جو، ”سچو“ نانوَ سڏيندين.

ڪافي ۱۷

اھي ڏور ڀا ڏيئي، موٽي مڪا يار مون ڏي!

هوءَ جا ڳالهڙي ڪالهه ڪئي سون، ڪيئن وسري تو وئيئي.
 آسان ٻاجهون، سٺ ڙي سائين، ڏينهن گذاريو ڪيئي؟
 ڪهڙن ڳالهين ۾ تون تان آهين، ڀرت منهنجي تو سان پيئي.
 چئي منجين ٿو هٿ پانڌن جي، ته حال اسان هٿ هيئي.
 ڏوهه گناهه، وٺ، تنهنجا بخشا، ”سچو“ ڙي، يار سڀئي.

ڪافي ۱۸

مون کي مرڪڻ سان تون، ڪيئن ماري وئين!

ڪيئي ڀڄندي پانهنجي، موٽي ڏور ڀوڻو مون کي ٿئين.
 آءُ ايلازڻ دوست توڙي کي، يار وڃي اتي يا ڪي ٿئين.
 آءُ مٽي تان گهوري جاني، سدائين سوتون تان ڄڻ!
 ڪهڙين ڳالهيون يار سچڻ وي، هيءَ نماڻي نال نه ٿئين.
 اهي ”سچو“ ڄڻ يار توڙي سان، هج تنهن سان تون پي ٿئين.

ڪافي ۱۹

آءُ وري تون تان ويهه، سچڻ،¹

آءُ تان تنهنجڙي آهيان!

آهون عاشقن جون سٺي، ڇڏ پرين تون ڀرڏيهه.
 پگن ٻاٻاڻن ۾، آءُ پرين تون پيهه.
 اصل لاڪون آهي، هيءُ ڏاها تنهنجو ڏيهه.
 ”سچو“ چوي سڀرين، آءُ سارءِ ساڻيهه.

ڪافي ۲۰

گهوري جانيءَ ري جدائي،

گڏ گهاريون، هوءَ هوءَ هوءَ!

معلوم توکي پرين، سائين سا ڳالهه سڀائي.
 شالَ ڪن سان نه سٿان، تنهنجي وڃڻ جي وائي!
 تو سان چنڻ ڪارڻ تان، يار نه مون لڙهه لائي.
 ٻن وڇوڙي جي شاهي دلبر، ورساڻ گڏ گڏائي.
 ساڻ ”سچو“ هو ميان سڀرين، سائين تون گڏ سڏائي.

ڪافي ۲۱

اهي ٻڙيون، ٻاروڇا، آڃ اڳڻ منهنجي ايندا!

هيءَ شريڪت ڪا ڪندي، اڙي سرتيون، سائين سان،
 ناهيان ٿانڀائي تن جي، جا پُرجهي ڏنم پاڻ،
 - ٻانهي ڪري پانهنجي، اُهي صاحب سڏيندا.

اٿي ويئي تانهنجيون، هن واتيون ورونها،
 ڏين سڀيئي سرتيون، مون کي لکين ٿيون لوهان،
 - اهو اٿم آسرو، گولي گڏ پي گڏيندا.

ڪين جون مون کي خبران، اٿي پانڌيءَ پهچايون،
 هيون هوتن سنديون، هيڏي وڙڻ جون وايون،
 - ”سچو“ جن جو آهين، سي چن نه ڇڏيندا.

ڪافي ۲۲

وڃي ڪا مِنت ڪري،

منهنجي يار ڪي، ووا!

هو سدائين سان مَون، پرين نه وڃ پري.
 حال نمائيءَ جو ڏسي، وري سو پوءِ وري.
 وٺي ڪا دامن دوست جي، اڪيون تان آب پري.
 ساريو توکي سڀرين، هت مريض مري.
 رُسڻ نه تن سان، جن ريءَ ”سچو“ نه ساه سري.

ڪافي ۲۳

لڏي هلاڪي هاڻي، دوست وسي منهنجي ويڙهي!
 ڪوئي ڪيُو پانهنجي، پرين پاڻون ڄاڻي.
 ناحق اوتيم هوت ريءَ، پنبڙين مان پاڻي.
 سي ئي آيا هيس جنين لاءِ، جيڏيون ڙي، جوڳياڻي.
 وٺي ويهاريون ويجهڙو، ”سچو“ سو سڱ سڃاڻي.

داستان يارھون

۱

اڻ ملهي آهيان، ٻانهي ٻاروچن جي؛
سڀ چڙ ڇاڀان، آهڻ ۽ دانھڻ سين.

۲

هي وڃي هي قافلو، ڇپاتي ڇايون؛
منهن ڏئي آيون، آهون دانھون عشق جون.

۳

رات لهي ويا ريڇ، نمائيءَ کان نڪري؛
ڪاڪيون هاڻي ڪيئن ڪريان، جو ڪاڏي ٿيڻم ڪيڇ؛
پَر پيو پنھونءَ سان پيڇ، سو اتي رهڻ نہ ڏئي.

۴

سهي جان نہ سئينءَ، جو ڪڙڪ ٻڌي ڪڙڪي وڃين؛
ڇٽيان چانگن جون ٻڌي، تون ڪوڙي ڪين اٿين؛
غافل هڏ گڏينءَ، سڀ پَر ”سچيڏنو“ چوي.

۵

پاندين ڪوڻ پڇي، ٿي په، پرينءَ جا پيچرا؛
سهلي ”سچيڏنو“ چوي، هيءَ لالڻ لاءِ لڄي؛
ڪنهن سان ڪين ڪڇي، اٿس وءِ وءِ وائي وات ۾.

۶

ڇاڙهيون لاهيون چنڇ جيون، ڪوڙين آهڻ ڪوهه؛
ڏئي مهٽان محبت وارئين، چڙ ڏاڍي چوهه؛
ناگهه نِسَتَ نينهن ڪي، ٿا رٿارن روهه؛
اچي منجهه آندوهه، مٿان تون ماندي ٿئين.

۷

لاڪون لاکين لڪ، نبيرڻ نه ٿيا؛
ڪوڙين آهن ڪيترا، راهن اتي رڪ؛
هي هي ڪارڻ حق، هي سارو ڏونگر ڏوريان.

۸

روئي هاريان رت، ووءِ ووءِ واٽڙين تي؛
جيڏيون ڪارڻ جت، سارو وندر ووڙيان.

۹

اچ آريائي، تون وري شهر پنيور ۾؛
آن ري اڪڙين مون، تو ڀرت هي پاڻي؛
هوت اچي هاڻي، هيءَ نالائق نوازيو.

۱۰

هوت نه چڏيو هت، نيو پورهيت پاڻ سان؛
توريءَ بي ڪا چت، ڪانهي ڪميڻيءَ کي.

۱۱

عمر آجائي گذري، ڪارڻ مٺي روءِ؛
خام منهنجي خوءِ، ڪر ور ويچاريءَ جي.

۱۲

جت موچاري جات، چڱي جات جتن جي؛
واڻي تن جي وات، سدا اتم سرتيون.

۱۳

پورهيايت پنهنوءَ جي، آهي اصل ڪون هي؛
جيڏيون جتن ري، ويڻي ورهه وسائيان.

۱۴

آهي ڪو نه غرض، محبوبن کي منهنجو؛
ڏيڻ سِرُ فرض، ”سچو“ سندن ست ۾.

۱۵

لوهي لاغرضي، سڀنريان چني سار؛
مارڻ لاءِ مشتاق جي، آهي محبن کي مرضي؛
سر ڏيڻ تنهن ست ۾، آهي فقيرن فرضي؛
گڏهان ڪو قرضي، ”سچو“ نازڪ تنهنجي نانءَ جو.

۱۶

پيس تنهنجي پيچ، پنهن ڪين ڇڏيچ مون؛
ٻانهي ڪري پانهنجي، وڃي ٻانيڻ کي ويچ؛
مر ڪميڻي ڪيچ، پورهيو ٻانهن جان ڪري.

۱۷

روئي ڏنو رنگ، ڪو جو ڪامڻ ڪوهه ڪي؛
سو شمه شفق سان ٿيو، سرخيان سارو سنگ؛
منهنجو نينهن نِسنگ، پيو سمورو سُڪوت ۾.

۱۸

اٿي ڪمر بند، لوچ، ت لهين سڀرين؛
هونائين جو هنڌ، ڏسي ٿا ڪڙين سان.

۱۹

ملي مارڳ جي مرين، ٿئي قدر ڪيچيڙن؛
ٿورو ڏو ٿن، تنهنجي اچڻ جو ٿئي.

۲۰

مهر م لاهه مٿام، آءُ اوهان جي آهيان؛
جي ڪامل سڌ ڪيام، سي ٻڌي ٻاروچا ورين.

۲۱

ٻانيڻ جي پاڪار، ٻڌي ٻاروچو آئيو؛
وروسارج ڪينڪي، جا واقف نه وٽڪار؛
سگهڙي لهج سنڀار، سائين لڳ ”سچو“ چوي.

۲۲

سَرواڻن مون ساڻ، پَلاون پَلائي ڪئي؛
جن جاڳايو جوش ڪي، آءُ اٿن قربان؛
بارو ڇاڻو ٻاڻ، تڏهن لَوڻ لَوڻ منجه لڳي ويو.

۲۳

پيپَر هن پنيور ۾، منهنجو ڪار نه ڪم؛
اٿم آريءَ ڄام سان، دوستيءَ وارو دم؛
ماڻهن ليکي غم، پر سڪ ”سڄو“ تو پانڻيان.

۲۴

ڪيچيڙن مون ڪالهه، اڃا وڙ وڏا ڪيا؛
ان جي ڪارڻ ڪاڪيون، ڪنڊيس ڪاف ڪُشاڻ؛
هي هي هن جي حال، جو ههڙا هوت وساريان.

۲۵

عمر اڃائي گذري، هي هي ههڙي حال؛
تائين اڄ نه مون ٿئي، سَندي هوت سنڀال؛
مون کان پُڄن ڪينڪي، ڪافَن جا ڪُشاڻ؛
پنهجي قَرب ڪمال، ڪا وڙ ويچاريءَ جي ڪريو.

۲۶

عمر اڃائي گذري، ههڙا حال ٿيام؛
چُپ چپاتيءَ سرقيون، وٽون هوت ويام؛
هو جي ڏونگر ڏاڪڙا، قولن سَپ پيام؛
اڄ صبح ايندام، ڪندا ور ويچاريءَ جي.

۲۷

وندر ۾ ويهان، قولن پيون پرينءَ ڪي؛
نال جنين نيهان، هوت تنين جي هنج ۾.

۲۸

پَرتُ هوت پنھونءَ کي، اُٿي عشق کيو؛
 ”سچو“ سَگَ ٿيو، هڙن هوتياڻن سين.

۲۹

مِهَرَمَ مَٿان لاه، مون تان نماڻيءَ تون؛
 هيءَ ڏکوءِ ڏاهر، اڻ ملهه آهي آنهنجي.

۳۰

مِهَرَمَ لاه مٿان، آءُ اوهان جي آهيان؛
 جي ڪامل سڏ ڪيام، سي ٻڌي ٻاروچا ورين.

۳۱

جيهي تيهي حال سين، پاڻ وجهڻ مون ٻنڌ؛
 روئي پيوڻ رند، پئيءَ ڄام پنھونءَ جي.

۳۲

هي هوتا تو سنڊي، اوڏڻ جهڙي ناهيان؛
 حال پسي مون هي، مان نماڻي نال نئين.

۳۳

ساٺ سويلو سرتيون، وڏيءَ ويل ويوم؛
 وندر جي وڻن ۾، قولڻ هوت پيوم؛
 ٿيلھڻ ٿر ٿيوم، هاڻي هوتياڻن لءِ.

ڪافي ۱

ميون ڪي تنهنجي آه، اچڻ جو وڏو آسرو!
 جوڙي ڇڏيم، وو، جائيون، ميان الا، لئون لئون ۾ تولا!
 اڳڻ آسروند جي، ميان الا، پير مبارڪ پاء.
 جڏهن ڪڏهن توڏسان، ميان الا، توکي جاءِ بجاء.
 ڪين جڙي ٻيو جيءُ ۾، ميان الا، تنهنجي سِڪ سواءِ.
 تو گذاري گوندرين، ميان الا، ”سچو“ تنهنجي ساءِ.

ڪافي ۲

لڳيءَ دل جو دارون، ناهِ ڪو يولڻ پيارا!
 عشق جون واٽان، بُن لاتان، تنهن مون نڪرن درد جون ڇاٽان،
 - پوءِ ٿيون پون هي پڇارا.
 عاشق ٿا ڪن درد جون دانهان، عشق منجهارون اهي آهان،
 - رڳن اهي زارو زارا.
 اڏ تان پانهي، تون تان سائين، پاند گچيءَ وچ پلڻ پائين،
 - اچڻ جا ڪر قول قرارا.
 ڳالهيون مون سان توجي ڪيون، مون نه مون کي وسري سي ويون،
 - دم دم تنهنجي ياد آيارا.
 هيڪر مون کي جاني جيارو، ڳالهين تنهنجن ڳجهن ڳاريو،
 - وصل جا ڪر وري وارا.
 ”سچو“ تون تان ٿي نه ماندو، پرين تنهنجو الله آندو.

ڪافي ۳

اڏيون ڙي آڇ آهر،
آسان مَحَبَن جو ميلو!

دلبر سِڪندي ڏينهن ٿيا، سڀريان جي ساءِ.
قَنا ڪيائون فراق ڪي، ٻڌو جاءِ جاءِ.
تڪ لنگهيا سڪ آڻيا، لڳڙي ٿڌڙي واءِ.
جنهن ساعت گڏيا سڀرين، سا ”سچو“ ساعت سَهاءِ.

ڪافي ۴

ماريو هوت وڃن آلا، ڪنهن در ڏيان دانهڙي، ڀلو لو!
ڪاڪيون، ڪڏهن ڪينڪي، منهنجي مَنت مَجن، آلا.
پَنيءَ پيس جَن جي، سي پِي سور سَجن، آلا.
دعا ڪريجو جيڏيون، پيرو تان نه پَجن، آلا.
اهو اَتم آسرو، ڏيندا آب اِجن، آلا.
”سچو“ سهمي ڪينڪي، روح تہ ڪانءُ رُجن، آلا.

ڪافي ۵

هٿڻون هوت هلي، ڙي، دوست دلا سو ڏيندو!
 وجهج ڪم ڪريم تي، ٻي ڳولج ڪام ڳلي،
 - پاڻهين پليءَ تو ايندو.
 پڪا پڪن سامهان، تنهنجي ماڳ ملي،
 - اوڏا آڻي آڏيندو.
 اچڻ سندي ان جي، ويندو روح رلي،
 - ٿورو ٿوريائي ٿيندو.
 جا ڳجهي هوتن من ۾، سا ساڻن ڳالهه سڪي،
 - پنهل پاڻ سان ٻيندو.
 مهر پنهنجيءَ سان تو پرين، انهيءَ ڀت پلي،
 - ڙي ”سچو“ نانءُ سڏيندو.

ڪافي ۶

ذري ذري ڪن چشمان چور،
 نين اسان کي ٿيون وهلور!

تن من سڀ تاراج ڪرڻ ٿيون، ڏيڏن جو آهي هي دستور.
 خوني وٽن خيال پنهنجي سان، گسن شهزادن شعور.
 ناز نياز سان هڪي واري، چاڙهن سوليءَ تي منصوور.
 ساڻ ڏسڻ جي مشتاقن سان، ڪيفي ڏايو ڪن ڪٿور.
 ”سچو“ ڪير ويچارو آهي، وجهن ڦيري دل، ڪرين ڦٽور.

ڪافي ۷

پاڻهي پئيو سڌ سورن جي، وو، عشق لڳيو جي اديون!
 ساري خبر وڃي تن ڪوئن پڇجو، جي وره سڄڻ جي وڍيون.
 ڪين لڪن سي لوڪ اڳيون، جي آهن ڏکڻ جون ڏڏيون.
 محب مسافر ٿيا جنين جا، ڪوڪان آهي لڪ ڪنديون.
 وره ولوٽيا جي وهنديون تن جي، نيٺون نير جون نديون.
 پارون ڀرين جي سڻو سڀيئي، لوڪ ڀلي ڏي ٻڌيون.
 اڳيون پويون سڀ معافي ڪيون، تنهن محب ”سچو“ جون مڏيون.

ڪافي ۸

اوري آڻ سي اوري، ڙي الله، جنين ڪاڻ سڪيس سال!
 ڏس نہ مون کي ڪو ڏئي، ڏيهه رهيس آءُ تان ڏوري.
 وات جنهن ڪوئن لنگهيا، گهوري هيءَ جندڙي گهوري.
 هيڪند تون ڪر هوت جي، ساڻ ٿڪي ڪنهن ٿوري.
 ساه ”سچو“ جو تنهن ٺهاڙي، رها ڇاڪ وڃهي ڇڏ چوري.

ڪافي ۹

ڏينهن پڄاڻون آئين ڀلي آئين، ڙي يار منهنجا!
 اڱڻ اسان جي هوت ٻاروڇا، پير جي آڇ پائين - ڀلي پائين.
 ڀري اسان ڪوئن يار ڀرين ڙي، ڏينهن چولائين - ڪيئن لائين.
 ڏوه ڏنگايون يار سڄڻ ڙي، ڪيئن ڀلي ڏنهن پائين - چو پائين.
 هيئن نہ گهرجي يار توکي، ڇڏ ڇڪي تون توڙاڻين ڪيئن ڄاڻين.
 عوڻ ڪرسيءَ تون اچي آتاهين، من ”سچو“ جي تون مائين - ڀلي مائين.

ڪافي ۱۰

ٿنهنجي پانڌي پيغامن، آلا، منهنجو جيءُ جياريو!
 هي تان تَن تَوان ڪيو، اڙي سڻائي سَلامَن.
 تو تَوَن اءُ قربان ٿيان، ڏنهن اَکين عجيبَن.
 مَنهنجو چِت چَرِيو ڪيو، هِن نيَهَن جي نياپَن.
 درد منڊيءَ جي دل ڪي، ڪيو قابو ڪلامَن.
 ڪيائون ياد حقيير ڪي، اُسرئي ايامَن.
 ڪيئون مِهروَن پانهنجي، گوشُ ڏي غلامَن.
 مَنهنجو ورهءُ وڌايو، ان جي اَنجامَن.
 جيهو ٿيهو آهي ٿي، ”سچو“ سڱ سندن.

ڪافي ۱۱

ڪري سانگ پرين وري آيم آهي، ديس آسانڙي، آلا الو!
 وري وطن آڻيا، پينر ٿيڙم پَکو پَکو.
 پرين اڳيون پيشوا، هاريون مون سان هَکو هَکو.
 اصل لاکون آهي انهن سان روح منهنجي جورڪورکو.
 انهن ٻاجهون ٻاهر ڪو، ڳولڻ مون ڪي ڳکو ڳکو.
 سر سچڻ جو لوڪ ڪي، ساهيڙيون نہ سَکو سَکو.
 ”سچو“ سچيءَ سِڪَم، شال نہ پوندو ولو وکو.

ڪافي ۱۲

ناهي هن درد جو دارون، توڙي وٽ يارَ طبيبيا!
 ترَ تفاوت درد نہ ڏيندء، چوڙين جا سيرَ سَرارُون.
 ڦڪي ڏيڻ سان هي وڃي ٿو، هنيڙو هاڻي هيڪارُون.
 سوز گداز، ٺي وي، غم فراقان، لائن ٿا قول قطارُون.
 دوا دردَ جي سوڙي ڏينلو، جو ايندو پرين جي پارُون
 ناز پرين جيون يار ”سچوءَ“ جي، هن تان ساهَ سنڀارُون.

ڪافي ۱۳

منهنجو شرم سڀوڙي آهي، جيڏيون تان پير مغان تي!
 وري ڏنائون پاڻ ڏي پاڻهن، نا ته هئا حالِ اسان هي.
 اُهي پاڙيائون پاڻهي پانهجا، هو جي قول ڪيائون ڪي.
 جن پياريو پُر پيالو، شالَ ساقي جيَن سسي.
 سدا آهي وسَن اسان وٽ، جاني جيءَ جا جي.
 سر ”سچوءَ“ کي ڏسيو ڏيهائون، پنهنجي يار هڻون ڏي.

ڪافي ۱۴

ڏني ڏيڪاري، ڙي ميان، صورتَ سُپرينءَ جي.
 حَسَن حَسِين جي ڪارڻ، زاري، ڙي زاري.
 ورثَم ساري لوڪَ ڪُون، پينر ڙي بيزاري.
 محبت محبوبن جي، مون اصل اختيارِي.
 چوان حقيقت حال جي، هيءَ سچڻ کي ساري.
 هِت هِت ڪندا ڪاڪيون، اُهي مون سان موچاري.
 ”سچوءَ“ سدائين گهرجي، يارن جي ياري.

کافي ۱۵

ڏيکي مون ڏيکاري، لڙي وريو ويو در تون دلبر!

ڏنم اکڙين سان، هوءَ هوءَ حسن هزاري.

وس نہ هن جو ڪو هيو، هوش نئين هساري.

دين ڪفر اسلام ڪون، پرہ ڪئي بيزاري.

ڪنهن در ڏيان آءُ ڏانهڙي، مونجهه انهيءَ مون ماري.

سوز سفيران لايون، هن چڪيءَ کي چوڌاري.

حاجت هن جي نہ هئي، جا قاتل فوجِ قراري.

گهڻيءَ مدت کان پوءِ اچي، دوست ڏني دلداري.

باسيائون تان پرہ جي، ميان ”سچوءَ“ کي سرداري.

کافي ۱۶

پرين اوهان ڪون پوءِ، هت راتيون رهنديس ڪا؟

پُئنيءَ ايندي تانهنجي، لال وري هن لوءِ،

- پوءِ سور سهنديس ڪا؟

واعدا ويڙا وسري، هوت ڪيو جي هوءَ،

- ٻئي ٻول بهنديس ڪا؟

پرين تنهنجي پار ڏنهن، قا صيد اچي ڪوءِ،

- وري هت ويهنديس ڪا؟

سچو سڪ اوهان جي، هنيڙي ۾ هوءَ هوءَ،

- ٻئي ٺاهه نهنديس ڪا؟

ڪافي ۱۷

مون ۾ عيب آپار، سڄڻ ٽنهنجي ٻانهڙي آهيان!
 ٻانهن جي آءُ ٻانهي آهيان، ساري سڀ ڄمار.
 هٿان هميشه هوت سان، شال نه ٿيان ڌار.
 هي سر صدقي تو تون، سيسي سان ڪپار.
 اوچڻ ڪنديس آڪيون، پٿر ڪنديس وار.
 پاڻ تو ئي تون صدقي، سيسي سان ڪپار.
 ساهه ”سچوءَ“ جو سوگهو ڪيڙو، رکي يار اٿو يار.

ڪافي ۱۸

سو ڏاڍن جو آهي ڏيهه، جاتي ٺينهڙو وو نيئن لايو!
 جاتي پُهچ نه پڪيءَ جي ميان، سو سيئن جو ساڻيهه.
 جي ٿي وڃان در دوستن جي، ميان، چُمان پيرن ڪيهه.
 جي ڪوٺيو ڪُنهن سُپرين، ميان، وڃي پڪڙي تن جي پيهه.
 ”سچو“ عاشق جي آهين، ميان، وايوڙين وڃي ويهه.

ڪافي ۱۹

پلو، آءُ تان يار سڄڻ جي، ٻانهي گولي آهيان!
 آءُ نماڻي عيبن هاڻي، ڏوهن ۾ آءُ تان اولي آهيان.
 جيهي ٽيهي آهيان، ڙي جيڏيون، جانب جي آءُ تا جهولي آهيان.
 پلڪل پُڄن حال مُنهنجڙو، ڳالهه انهيءَ جي تان گولي آهيان.
 هيڏي هوڏي نه وڃان، مُحِن جي آءُ تان ٽولي آهيان.
 ڏس ”سچوءَ“ ڏي سُپرين، نا ته چڙهت چولي آهيان.

کافي ۲۰

ادیون اهي آڇ آيا، ڏيهه جَنين لاءِ ٿي ٿوريان!
 ڏيو مبارڪ سرتيون مون کي، مولا سي مُحَبِ ملايا،
 - چرخو ڪيهو آءٌ چوريان؟
 در پيهي سي، وو، اُٿيا، سائين الا، جن لاءِ مون وره وسايا،
 - پاڻ مٽائڻ گهوريان!
 پر ڏيهه ويا ها، وو، مون پرين، واليءَ سي پوءِ ورايا،
 - تڪ ڪيا پيا توريان؟
 ”سچو“ اتي، وو، دوست گڏيوسِي، ڏينهن گهڻا جنهن لايَا،
 - وندر ڪنهن لاءِ ووڙيان.

کافي ۲۱

پينر ڙي بيوس، وڃي آءٌ پڳيان!
 وس نه آهيان پانهنجي، واڪو ڪيم بيوس،
 - مين ديوانڙي ٿييان.
 لوڪ ساروئي سرتيون، روح نه اچي رس،
 - حالون هڻ مين ڳڻيان.
 مڇ ڏاڍو مون سر آئيو، ڪوئي نه اچي ڪس،
 - قابو عشق ڪييان.
 بره واري بات ڪون، ”سچو“ نه ڪري بس،
 - مهڻا ڏين سنڀيان.

جهولڻو

(سنڌي ۽ پنهنجي بابت)

۱- سرتيون سڀ ٿيس صلاحِي،
هوتان راهِ وٺي پيا راهِي،
چوڻين ڪي تين جي ڪاهِي،
تونگر ڪيم ٽسائج، ڏاهِي،
جَبَ ۾ ڪو ڪنڌي همراهِي،
تڏهن چَپ ڪرڻ تو چاهِي،
پَر هو اهڙو امر الاهِي؛
پيا سڀ ويه تون وهم وساري.

۲- چي ڙي، مون سان مَور مَ ٿيو مصلحتِي،
ثابت سِڪَ رهي ڪا ساتِي،
هاريون هي جا آهي حياتِي،
تن ڪي روه رساڻ ٿي راتي،
پائينديس جهڙ ٿي جهنگ جهاتي،
چاچي چچي پوي مون چاتي،
ڪنديس وڙ سَنديَن ويلا تي،
اينديس ساڻ وٺي پَڙ پاتي؛
ٽسنديون هوت مڙ ٿي هڪواري.

۳- چي ڙي، ويه وسار وڃڻ جي وائي،
توساڻ لعلن جنهن لَوَن لائي،
تنهنجي دل ڪيئن تنهن تائي،
سواچ جاڙ ڪري ويو جائي،
ٿيئي ڪن بُڌج تون ٻائي،
پوهن پاس ن ٻوڙج ٻاهي،
سُرت صلاح تون سمجھ سائي،
اها ڳالهه امر ۾ آئي؛
تونگر ٿورون ٿي ٽهڪاري.

۴- آيل، ان ملهي جا آهي،
 سا کيئن سڱ سڱ سان ساڻهي،
 ٻيو تاناهه نه هرگز ناهي،
 ڏاڍن سان شريڪت ناهي،
 جا پئي سڀ لاڳاپا لاهي،
 چپر چوه اڳيانئس چاهي،
 کيچن ڪي اها مر ڪاهي،
 ڪڍندي گام ت پڇندي ڪاهي:
 محض انهيءَ کي مير نه ماري.

۵- چي ڙي، ره روين ٿي روڙي،
 آڏو پيڻگ ٻجهي ٿي پوڙي،
 هيبت هول هراست هوڙي،
 ڪامڻ ناهين اسان کي ڪوڙي،
 ٿون تنهن ديس ۾ وڃج ٻوڙي،
 پرڏيهي جي پٺ ۾ پوڙي،
 ٿر ۾ ترس اٿئي ٿڪ ٿوڙي:
 هٿ تا ڪانه گهڙي هڪ گهاري.

۶- آن دل آرياڻيءَ سان اٽڪي،
 مان جا ريجها آديون تنهن وٽڪي،
 هتي هتي گهوري تا هن گهٽڪي،
 رهنديس ڪين هجر ۾ هٽڪي،
 جانب ڪاڻ نه جاڳيس جهٽ ڪي،
 پنيءَ ويل وڃان مر لٽڪي،
 ڪنهن جي فهم نه هٽڪا ڦٽڪي،
 هاڻي سر توڙين مون سٽڪي:
 هن کي ڪام هلڻ ڪوڻ ڪاري.

۷- چي ڙي، سڀ پر سڄ ڄلي ٿي جاڻي،
 پُرجهيج پَبَ نہ اٿئي پاڻي،
 وسهڄ تو دل جنهن سان واڻي،
 سَسئي سوتان ٿئي نہ ساڻي،
 ناحق تانگه تنهن ڏي تاڻي،
 چوڪيءَ خواب کڻي تو کاڻي،
 ڪيئن ٿي اَبُ اکين ۾ اڻي،
 حِلا ڪَرَمَ هلڻ جا هاڻي؛
 پُجنينءَ بام پسي پَر باري.

۸- جيڏيون جبلَ چَو ٿيون جيئي،
 ساجهر سنڱَ لتاڙيان سيئي،
 گهوريان گهوٽ پنا گهرُ هيئي،
 سائي وَسَ وٽانُڻم ويئي،
 رهندمَ روحَ نہ هِتَ تَنَ ريئي،
 وينرم دوست دلاسا ڏيئي،
 هيءَ تان پَلَوُ پنهونءَ جي پيئي،
 هن تان ڪامِڻ ڪپڙس ڪيئي؛
 نياڻونس وڙ وٺي ويساري.

۹- چي ڙي، گهورين ڪاڻ، جنين جي ڳهرڙا،
 اٿئي تَنَ آڙانگا آرڙا،
 آڏو ٿاڪُ نہ ڏيندءَ ٿرڙا،
 ٿيندءَ زور مٿي تو ڏرڙا،
 بيدل بس ڪرائيندءَ برڙا،
 اوجهڙ ڪوهه اٿئي سي ڪرڙا،
 گهاٽي پير ڪاٽيندءَ گرڙا؛
 سگهندينءَ نار نہ وڙ ٻهاري.

۱۰- ثابت ڳالهه سڻو هيءَ ساري،
جبل وات نه جيئڻيون جاري،
پرَ پي ٻرھ جنھن سان باري،
ساهڻ ماڙي مور نه ماري،
ڇا جي وڙ ونگا ويءَ واري،
تاپي درد منديءَ ڏهڻاري،
توڙي ڪوھ ڪري تو ڪاري،
ڪنڊو پاڻ پنھون پوءِ واري؛
تاڀڻ سرس سڪائي ساري.

۱۱- جيئڻ ڪيس ورائين جوڙي،
هت تو روه رڙندا روڙي،
تنهن جوتاب نه سگهندي توڙي،
اڏو مير مياڻي موڙي،
رائو ريگه ٿرڻ ڪوڻ توڙي،
سگهندين پير نه ڪرڳل ڪوڙي،
تون تان لعل لھين ڪيئن ووڙي،
ڪنھن جي ڪام ڪمر ڇڏ چوڙي؛
ٻيا ٿي ماڳ مروڻ چوڏاري.

۱۲- جيئڻيون جت منهنجو آهي جائين،
آءُ تان وينديس آج تنهن تائين،
آهيان ٻانهي ان جي ان ئين،
پاڻون گهٽ پيئر ٿي پائين،
ان کي ڀلو ڳچيءَ ۾ پائين،
دم دم درس ڪريج دعائين،
مون کي سڄڻن ميڙين سائين،
ڪيچيڙن کي پهچان ڪائين؛
ٻرھ جي باھ بهون ويا باري.

۱۳۔ چي ڙي، آڏو لسَ بگهيڙ ڪن لوڙا،
 تن ڪون ڪنَ پَڳي ٿين پوڙا،
 چوهئون چپڙ چني ٿو چوڙا،
 تاتي ٿاڪَ ٿڪر جا توڙا،
 سَهَمناڪَ سَنڌا سي سوڙها،
 ڏيون مارَ مٿي ڏين موڙا،
 سي ٿي ڏرت ڏورن جا ڏوڙا،
 ڏينڍو ڏنگَ هٿن ٿا ڏوڙا،
 آهن هاڙي منجه هڙاري.

۱۴۔ چي ڙي، ڇا جي مَسَتُ مِرون هنن مارا،
 چُرڙين نانگَ چُرَن چوڌارا،
 سي ٿي وره اڳيون ويچارا،
 هٿندا شينهن ڏسي شوڪارا،
 هو جي هاڙي منجه هاڪارا،
 سرتيون سنگَ نهاريان سارا،
 ڪيا جُڪ جانب جي جيءَ جارا،
 وڙسان ڪانہ ايندي ڪا واري.

۱۵۔ چي ڙي، هيڙي جي جتن جي جا ڪا،
 توکي سَمجھ پيئي چو سا ڪا،
 ويڙي ناز نهوڙي ناڪا،
 ڏونگر ڪين اٿئي ڪي ڏاڪا،
 ٺوهي لسَ وجهندي لاڪا،
 چپوڻ چوه لنگهندين جهاڪا،
 آڏو ڦلڪ ڦِڪر آهن ڦاڪا،
 ونگن وچ واسينگن واڪا،
 هٿ توپي وجهي پاتاري.

۱۶. ڪاڪيون ڪام ٿڪي هُت ڪاڻي،
 جاڏي جَت وٺي ويس ڄاڻي،
 سورج آهي ن تن جو ٿاڻي،
 تاڏي ثرت وڃان آءُ ٿاڻي،
 ڇا جي پڻ نه هوندس پاڻي،
 ڇپر چوه اڳيانئس ڇاڻي،
 توڙي بره وڃايس پاڻي،
 لوچون ڪين ڪنڊيس سالاني،
 اهو عرض اٿو اظهاري.

۱۷. جَلَدُون جَت وٺي ويئي جوري،
 پوري ڇو نه پرينءَ تنهن پوري،
 گادر هاڻ محل گهر گهوري،
 ڏونگر ڌڙو سگهين ڪيئن ٿوري،
 عاجز عام ٿيندئي، هت اوري،
 ٿر جي پنڌ نه ٿڪيئن ٿوري،
 تن کي توڙ سري ٿي ٿوري،
 وجهه م جي پلا ڪنهن جهوري،
 مرنديءَ گام ڪيو ڪوڪاري.

۱۸. ڇي ڙي، بيحد ڪيم ڪهو ٻيون ٻاڻيون،
 ڇو ٿيون لسَ لَوايو لاڻيون،
 ڪنهن کي ڪنڌ نه اينديون ڪاڻيون،
 رهنديس روز نه اتي راڻيون،
 وينديس سِڪ سڄڻ جي ساڻيون،
 ڏاٿر ڏس جو ڏيندُم ڏاڻيون،
 پائيندس جالَ جَبَل ۾ جهاڻيون،
 مَحَبَن هَس اهي مصلحاتون،
 هلي اَمرِ ساڻ اُماري.

۱۹۔ ڪامڻ مٺ ڪريون ڪنهن ڪيھي،
 سي جتَ جاڙ ڪري ويئي جيھي،
 ڪيڙي پُرجھ نہ توپ پيھي،
 ڪا ڪر ڪاھ ٽنن پٺ تيھي،
 تون تان ٽينھن نسوري ٺيھي،
 ووڙج وڌم وڙج ويھي،
 ڪيائين ڏرس ديواني ديھي،
 اول عشق نشانِي اِيھي؛
 تڙ ڦڙاٽ ڏينھان تڪراري.

۲۰۔ ڪيچين ڪيَ لڳي هوَ ڪھڪي،
 پھرين پور تڪر سان تھڪي،
 ڪامڻ ڪوھ ڏسي نا ڏھڪي،
 اتي روح نہ تنهن جي رھڪي،
 توڙي پير ڦٽس پپ ڦھڪي،
 تان پي نار نہ بالڪل ٺھڪي،
 توڙون ڪين تنھن ھڏ تھڪي،
 اوجان عاشق اھڙي آھڪي؛
 ڏونگر سڀ وڌائين ڌاري.

۲۱۔ توڙي جھڪَ جھڪي ڪئي جھولي،
 ٻي تان ٻولي ھڏ نہ ٻولي،
 ڦيريون ڏئي، پرين ڪي ڦولي،
 چوھون پاڻ چپر ڪي چولي،
 ڳورن رند ڏسي سِرُ گھولي،
 ڳڙ ڳڙ ڳوڙھا ڳاريو ڳولي،
 ڏونگر ڌڙ ڏڪوئي ڏولي،
 قادر شال قريبن ڪولي؛
 ڪنو گام ٽڪر ڪون تاري.

۲۲- پهريون کان ٻهاڙ ٻڃيائين،
 هت ڪي ويٺا هوت هنڌائين؟
 هرهر توڪي سرت سڻائين،
 ڪي هئا رات توڻي وٽ سائين؟
 ڪر ڳل الله لڳ آلائين،
 ٻيو هڏ سورن سنگ سليائين،
 مون ڪي مڃن سان ملائين؛
 عاشق هي هي ويا آڙي.

۲۳- پوءِ تا ٿيڙس جبل جوابي،
 پنيءَ ليل لنگهيا بشتابي،
 ساڳين سارو ساٿ ٿوابي،
 سي سڀ هڙا ڪل ڪلابي،
 وچندا ويڙا رات ربابي،
 اصلوءَ اڙپنگ هئا اعرابي،
 توسان ڪيائون خام خرابي،
 اونهي عن هئا عاذابي؛
 هتون ڪاه آڙاه اٿاري.

۲۴- ٽونگر ٽس چڪيءَ ڇڏ ڏيئي،
 تو وٽ رات تنين ڪا پيئي؟
 آه هي وس تنين ڪون ويئي،
 ڪي تان لنگهيو ساٿ سنجهيئي؟
 هاڻي حال سڻج مون هيئي،
 ويڙس ڏک وڏو هي ڏيئي،
 هو هئا ڏاڍا سڀرين سيئي،
 جانب آهن منهنجا جيئي؛
 ماري آه ويا اٿاري.

۲۵۔ حَجر چَيسَ آهي هِنِيڙي هاري،
 جي تون محبوبن جي ماري،
 آهي عشق سَنَدُ آزاري،
 وجهج ڳَلِ ڳچيءَ ڪا ڳاري،
 مون کي تِر نہ ڪج تڪراري،
 پُئِن ڪاه نہ ٿي قرارِي،
 اُٿئي پرہ بلوچي باري،
 يڪڊل ڪانئن مَنگج ياري؛
 وينئي عشق نہ هڏاوتاري.

۲۶۔ ٽونگر ٽيرن ٽي ٽس ڪوئي،
 اوڙي روح نہ ٻيو رس ڪوئي،
 ناھي ويچاريءَ جو وس ڪوئي،
 لاھي ڪونہ ٻيو ڪس ڪوئي،
 ناھي جانبَ جو جس ڪوئي،
 ڪُئي غم ٽسي ڪس ڪوئي،
 خاطر منجھ نہ پيس خس ڪوئي،
 وئي درد ڦري ٽس ڪوئي؛
 بيئي عشق منجهون اوساري.

۲۷۔ چُڪيءَ چوٽ وڻي ورچاڻي،
 ويڙا ورہ توئي سان واڻي،
 آندي عشق تڏهن اورهاڻي،
 ڪٽل ڪيچ وڃ ڪنڌ ڪاڻي،
 پيئئي زهر منجهون گهٽ ڳهاڻي،
 توکي آندو عشق آڳاڻي،
 ڳولج ڄامُ پنھونءَ گهر ڳهاڻي،
 هيَ هي لعلَن ويو لوهائي؛
 هُئڙي جن جي هيءَ آجهاري.

۲۸- هَي هَي ماري عشق آميران،
وئي وره وکیل، وزیران،
توڙون هيئن لکيون تقديران،
بانهن هت ٿيون تقصيران،
ڏاڍيون عشق سنديون تڙ پيڙان،
پئيءَ منهنجي بره بهيران،
هڪن هت نڪي تدبيران،
مون سان سندين سوز سفيران:
ورثي وره ڪنهن وڃاري.

۲۹- اول بابين بره پڙهيائين،
تنهن پوءِ سورن منڍ سڙيائين،
سسئي ساڻ فراق ڦڙيائين،
اصلون ڪيچن ساڻ ڪڙيائين،
جڙان جيءَ ۾ جال جڙيائين،
تيلهان مٽي روه رڙيائين،
محبت منجه مريض مڙهيائين،
توڙون غير خيال ٽڙيائين:
پيئي هت بره هاڪاري.

۳۰- هيءَ دل لالڻ ويڙس لٽي،
وڌس ٻاڻ ٻروچ جي ٻٽي،
ورڪون شال فقير نه ڦٽي،
ڏنگر ڏک چريءَ کي چٽي،
ڪيائين ڪيچن منزل ڪٽي،
انديس عشق گهڻيري گهٽي،
مٿو پير ڪرايون ڪٽي:
هيءَ ڪيوڙي سا هونگاري.

۲۱۔ وَرَ جا وره، پياريس وٽي،
 توڙي سسئي سورن سٽي،
 تنهن دل ڏانهن نه مڃين مٽي،
 چوڪو عشق نه آهي چٽي،
 سورن سوز ڪلڻ ڪون ڪٽي،
 محبت کان نه گهايل گهٽي،
 سسئي سوز فراق جي ڦٽي،
 پائين پڻ پٽولا پٽي،
 روئي ڦوڙائي جان ڦهاري.

۲۲۔ لوڻي بڪ مٽي ٿي لٽي،
 ٻوڙي تيز منجهارون ٽٽي،
 محبت مان تنهين جي مٽي،
 وڃي ڪيچ وزه مون وٽي،
 گهوري گام گهڻيري گهٽي،
 ڏک جي ڇت هنيائونس چٽي،
 روئي ريت تنهين سڀ رٽي،
 ڄاڻي پڻ سڀو هڪ پٽي،
 عاشق عشق منجهون اڇنگاري.

۲۳۔ هرڻيون ڪير پيارڻ آيس،
 ڪرهرڙ ڏانهن ڪري سڀ کانيس،
 ڪوڪن ساڻ ڇپر سڀ چانيس،
 ٿونگر ڏک منجهارون گهايس،
 چلنگيون عشق ڏکڻ پٺ لائيس،
 ڳالهيون ڪيچ ڪيچيڙن ڳايس،
 برڪي برهون بازار پائيس،
 جڙگاريس ساڻ هوڪاري.

۳۴- هي هي هوت ڪري ويس هولي،
تنهن محبت ٻاروچي جي بولي،
تونگر جئون پايڻ ٿولي،
ڪوهيارل جي ٻانهي گولي،
ساڻي پڻ پرينءَ جي ٿولي،
تنهن تا جانب تان چنڊ گهولي،
روئي ڪيائين چپر چولي،
سنگ جي راه ڪيائونس سولي؛
ننڍس ڪيچي نال قطاري.

۳۵- منجهون ٺيهن هنيائين نعرو،
سٽندي سير سڙي ويو سارو،
من ۾ محبت وڌس مارو،
ڪيائين واري اتي وارو،
اندرئون عشق ڏنس اوٻارو،
ڏيئي مٿي سنگ سَرارو،
ڪائين مان ڏسان ڪوهيارو،
محبت ريءَ آهي منهن ڪارو؛
”سچيٽنا“ ڪونه سنياري.

۳۶- مٿي روه چيائين روئي،
هيءَ ڪل ڪوهيارل ڏئي ڪوئي،
عاشق تنهنجي عشق اندوهي،
محبت منجه هلاڪي هوئي،
لڳي لالڻ تا لڙه توئي،
توڙون سور وڌائين پوئي،
ساڻي ٿيس ”سچيٽنا“ سوئي،
جانب آهيس جيءَ جو جوئي،
قابر گڏ تنهن سان ڪاري.

۳۷- هيءَ جا هنيڙي ٿي حيرانِي،
 محبت ماڻ ڪئي مستاني،
 دلبر ڪاڻ هئي ديواني،
 باقي نيھن رهيس نيشاني،
 ڪيڙي فوج فراق جي فاني،
 ڪيائين ساه سريڙ قرباني،
 گدبس شال جَبل ۾ جاني،
 ٿيندس رحم اُتس رحمانِي:
 اُٿي هيٺون نيھن نغاري.

۳۸- محبت محبوبن جي ماري،
 ڪا جا باھ ٻاروڇل ٻاري،
 ڳالھين ڪيچيڙن جي ڳاري،
 ڪيائين جانب تون جند واري،
 منجهون ذوق چيائين زاري،
 هيءَ دل آهي سڄڻ تون واري،
 ڪوڪان ڪوھ ڪري ڪوهياري،
 توڙي ورھ ڪئي ويچاري:
 راتيان ٿينھان گھنگھر گھاري.

۳۹- مٿي روھ ٿسو سا رمڪي،
 ڪا جا عشق چڪايس چمڪي،
 ٿسي سڄ نہ دم پر دھمڪي،
 محبت مور نہ ڪا من ڪم ڪي،
 ڳوندر وچ گڏاري غمڪي،
 هاديءَ جانب سان نئين چمڪي،
 تنھن تا تانگھ نہ تر هڪ تمڪي،
 مٿس وچ ورھ جي چمڪي:
 تنھن جي شور وڏي شوڪاري.

۴۰- چڙهندي چُنج نہ عاشق اڙڪي،
 ڪا جا فوج مٿائينس ڪڙڪي،
 لڳي لعل پُنتيءَ سان لڙڪي،
 لڳيس باهه برهه جي پڙڪي،
 جوهر جوش سڄڻ جي جهڙڪي،
 رنجيءَ روه اُتُون جا رڙڪي،
 سارو سنگ پيو سڀ سڙڪي،
 ٽڪر سڀ پيو تان ٽڙڪي؛
 اهڙوسوز هلي سينگاري

۴۱- جانبَ ڪاڙ چڙيائين جايُون،
 فوجان عشق اڳيانئس آيُون،
 ڪلان ڪوه سنديس ڪهڪايُون،
 سيئي وره وساريَس وايُون،
 وڃي خاڪ لڱن کي لايُون،
 تنهن جي سوز چَپر سڀ چايُون،
 روئي روه ڏنائين رايُون،
 پيان پڀ چڙهي جڻ پايُون؛
 اهڙو عشق هلي اختياري.

۴۲- چَپر ڪان چڙي سا چوري،
 جنهن تان گهوٽ اُتُون چنڊ گهوري،
 جا ڪي پور پرين جي پوري،
 هيڪل هوت نهاري هوري،
 ڳولي ٽنن جنين ٿر ٿوري،
 لُون لُون قابو لڳيس لوري،
 هٿس جهور برابر جهوري،
 تنهن جي هٿ سڄڻ جي ٿوري؛
 انهيءَ ڳالهه وڌي سا ڳاري.

۴۳- آهي ريء عجيب اُٻائون،
 آچي شالَ ڪوهيارل ڪائون،
 جنهن سان لوه لڌيون هم لائون،
 هسي هي جت وٺي ويا ڄائون،
 تنهن تان ڏس پڇي ٿي تائون،
 نٿر هيءَ جا نال نہ نيائون،
 تنهن چيون زيلان هت سڀائون،
 ههڙس ڏونگر حال ڏٺائون:
 ويڄاري ٿي تونگ تنواري.

۴۴- موٽي چاه پرينءَ جي چاڻي،
 تنهن ڪا ڳالهه محبت ڳائي،
 چپر سڀ ڪيائين چاڻي،
 ڏاڍيءَ تڪ تنهن جي تائي،
 ”ويجهي آيس“ هڙس وائي،
 روئي روه ڏٺائين رائي،
 گهڻ منجهه قلم گهمائي،
 تان تان اوڏي وٺئون اٿي:
 آيس محب اڳيون منهن پاري.

۴۵- ڪونجن هت مڪائين روئي،
 دانهن ڏوگهه منجهارون ڏيئي،
 سا تان ڪن سڄڻ جي پيئي،
 اٿي هليا هوت هنڌ يئي،
 جانب جيءَ گهريا هس جيئي،
 آيس سڄڻ پاڻ سنجهيئي،
 جن جي ڪاڻ ويڄاري ويئي،
 وڃي ڪيچ اها ڳل پيئي:
 پنهنون پرين گڏيو غم ٿاري.

۴۶- سسئي ڄامُ پنھون ھڪُ ھوتان،
 ڪامنُ جانبِ ڳوليو جو تان،
 ساڳي پاڻ پنھون ھئي سو تان،
 ڀڄي ھيءُ گجھارت ڪوتان،
 ڇاڄي ڪاڻ ڪرين ٿي ووءِ تان،
 ڇپر ڳولي ٿي سا چو تان،
 ”سچو“ دستِ دوئيءَ کان توتان،
 ساڄنُ ڪيئن صڄي ڪيو توتان:
 پر جي عشق اچي اڃاري.

۴۷- آھي ”ڪُل شيءِ“ سو ھاڊي،
 ”خَلَقَ الْأَشْيَاءَ“ ڪوئن آبادي،
 ”وَهُوَ عَيْنُهَا“ ٿي آزادي،
 واندي غير ڪنوئن ھيءُ وادي،
 لَتَا شَكَّ شَبَّهًا ٿي شادي،
 ”سِرِّي سِرِّه“ ٿي امدادي،
 جنھن ڪي سَمَجَّه تنھن ڪي تعدي،
 سوئي مَرْد نہ آھي مادي:
 سڀ وچ صورت يارِ پياري.

۴۸- پنھنجي پاڻ ڪري ٿو وائي،
 تنھن تان ڄاڻھ اھا ڄاڻھائي،
 ڪافر مومن صورتِ سائي،
 انھيءَ رَمَزَ ڏنائين راڻي،
 جانبِ ڏسُ ڏنو ھي ڄاڻي،
 ”فَا يَنْمَآ ثَوَلُوا“ آيتِ آڻي،
 ٿيڙو اڄُ بھاني ڀاڻي،
 احمد وحي ھڪو ھڪ ھڻائي:
 ’احمد‘ ’اُحد‘ ھڻا اسراري.

۴۹- "عَرَفْتُ رَبِّي بِرَبِّي" آيت اٿئي،
 نوٻت "اَنَا الْحَقُّ" وڃاڻي،
 "اعْظِمُ شَأْنِي" رَمَزِ رَلاڻي،
 "كَيْزِي" لَوِ كَشَفَ اجرائي،
 "يَسْمَعُ يُبْصِرُ" آهي هِڪڙائي،
 "بِلَامِيمِ أَحْمَدُ" اِها وائي،
 "إِنِّي أَنَا اللَّهُ" اَگاهي،
 هُنَّزِي صُورَتِ هِڪِ سِيائي،
 سوئي بندو سو مولاڻي،
 سوئي هيٺ سو بالاڻي،
 عالم الله مون اِظْهاري.

۵۰- ظاهر سچ تہ سڀ ڪنهن ڄاڻين،
 هيءُ پي رَمَزِ تون دل سان لاڻين،
 تون تان اٿينو ٿي اٿين،
 پنهنجو پاڻ ئي ۾ مُنهن پائين،
 "مِنَ" کي چوڙ تہ ٿيون "سائين"،
 ڀولو مور نہ هن ۾ پائين،
 توکي صَحْبِي سَچِ سٿائين،
 ڪا شَيِ ناهي بنا حق ڪاڻين،
 "كُلُّ شَيْءٍ نَاطِقٌ بِالْحَقِّ" ڳالھ اِهاڻي ڳاڻين،
 هَر جا پاڻ غَنِي گُفٽاري.

نوراي

داستان پهريون

۱

تون سَمو سردار، آءِ ميئي مهاڻي آهيان؛
تنهنجيءَ شفقت مهر جو، آهي ڪو نه شمار؛
گنديءَ گاندر گهر کان، ڪيو ساري عالم عار؛
مٿي تنهن مدار، تو ساريءَ ڪينجهر رکيو.

۲

تون سَمو سائين، آءِ ميئي مهاڻي آهيان؛
مون لڄ رهائين، جو پلءُ لڳيس تانهجي.

۳

آءِ ميئي مهاڻي، تون سَمو ساري سر جو؛
قرب منهنجو ڪهڙو، ڄاڻيو ٿو ڄاڻي؛
ڪاري سر ڪنيم ٿي، ڇڄيءَ ڪڪيءَ هاڻي؛
راجا تنهنجي راض سان، ٿيس راڻن جي راڻي؛
تو سَم سڀاڻي، نه ته هيس بيهودي بچڙي.

۴

ڪلسا ڪلوري، ڪن ڪالورا ڪينجهرين؛
 ٻيهي وڃي پڻ ۾، ڪن ٻڪين ٻوري؛
 روز تني، ڪي راو ڏنهن، ٿيا چانور آئون چوري؛
 جي هيون آڏو ٻنڌ ۾، سي ڪن ڪپڙا قصوري؛
 هيٺ مٿي تن تي، يڪيون سنا لان سموري؛
 واسيا وٽن ويس ۾، هين ڪهنبي ڪٿوري؛
 چچيءَ ڪڪيءَ تار جي، سي اڀر عطوري؛
 ٿي ملڪين مشهوري، سمي جي سهاڳ جي.

۵

پير آئون منهن نيرا، پاڻيءَ پوندا جن هئا؛
 سي اڄ ٻٽيو وٽن سرتي، چاه منجهون چيرا؛
 ماڻڪ موتي منهن تي، هٿ تنهن هيرا؛
 ڪاٺ سيئي ڪيرا، سگهڙ سمي جام جا.

۶

وهين وهل لڀيون، ٿي پيٽ پاريا تن پانهنجا؛
 ڏنيون ڏٺ ڏپ جون، ٿي جهيرن جهپيون؛
 ڪڪيءَ خاطر ڏييريون، ڏپن منجه ڏپيون؛
 جي ڪاڻن پڻ پيون، سي چوريءَ تي چريون ٿيون.

۷

جي جهاڳيون وٽن جهاڳ، ميئون ڪارڻ، قوت جي؛
 سي اعليٰ درجي آنديون، سمي جي سهاڳ؛
 منچر مها وڃ ۾، ڪن رنگيليون راڳ؛
 هئا حال جنين جا ههڙا، تن تي ڀلي ڪيا ڀاڳ؛
 ڪينجهر بن ڪنڌين جي، ٿي هٿ انهن جي واڳ؛
 هيرا ۽ ياقوت ٻيا، اڄ انهن وٽ اجهڳ؛
 ٻيا پري لکين لاڳ، تنهن ڏلين ڪي ڏيئي ڇڏيا.

۸

بيحد پڳوڙيون، هُين ٻول نہ ڪنهن ٻونديون؛
 ناپي ڏت ائون ٽپ جون، ڪن خراين ڪوڙيون؛
 پوريءَ قرها ڦريون، اچن ملاحيون موڙيون؛
 جوڙون سڀ جوڙيون، ڄام تماچيءَ تن جون.

۹

ٻول نہ ڪنهن ٻونديون، پُر هيون سمي جي سهاڳ تي؛
 ڪينجهر سنڌيءَ ڪنڌين، ڪن ٿوريون ائون ٿونديون؛
 چڪ جيهون چونديون، ٿو ڄام وهاري وٽ ۾.

۱۰

هيون لڳين ليڙيون، منهن نہ موچاريون؛
 سي ٿو ڄام وهاري وٽ ۾، ڪري ملاحن ميڙيون؛
 ٿو پڳيون جوڙائي ڏئي، بهڳڻ تن ٻيڙيون؛
 وٺن ماڻڪ موتين، تنهن کڻن جهپيون ۽ جهيڙيون؛
 توڙي اهڙيون اوڙيون، تہ پي سمي ڄام سهاڙيون.

۱۱

جن تي پاليا پيت، ڪمن ڪالورن سان؛
 سي تا تيل ڦليل سان، ٿيون ملائن ميت؛
 ڄام جواهر جي ڪري، ٿو انهن پار اُميت؛
 ڪئي لاکيڙي ليت، سمي مير مهاڻن ڏي.

۱۲

هئا وڏا جن تي ويل، ٿي قوت ملين، ڪين ڪي؛
 خاصين سي خوراڪن تي، تان ڪن مهاڻيون ميل؛
 مڙي جهڙي پاڻ ۾، ڪن سيلابن سيل؛
 پوءِ لاتا ڄام لطف سان، زيورن تون ذيل؛
 تن سي تيل ڦليل، اڄ عطر گاڏڻ اوتيا.

۱۳

جَنهين آڏو پَنڌَ، هُئي عُمَر سَڀاڻِي. اهڙي؛
 سِي سَمِي جِي سهاڳ تي، آيون ڏاڍي آندَ؛
 تنين جِي طولان جيون، پيون هاڪان هٽو هٽَ؛
 ڏٺيون ڏوليون چڙهيون، پيرين پَوَن ن پَنڌَ؛
 سڀ اندامين سَنڌَ، جڙيون جواهر ۾.

۱۴

چوليون جن چڪَ هيون، اڄ ٿيون لالين لاڻو،
 جتيون جڙاڻو، پاڻون وٽن پير ۾.

۱۵

نوريءَ نادر ڄامَ کي، کي چڪايون ڇاڻيون؛
 تنهن کي ڏسڻ سان ڏياريون، ڪنهن ڦڪل ڦيرائون؛
 وٽان سو وائون، ٿو ڏئي ڏهاڙي اُن کي.

۱۶

هون مڪَ هڪَ ٿرارُ، چار ٿرارَ موتين؛
 تنهن برابر نہ ڏيان، توڙي ڏين جال جواهر؛
 جو پلءُ پيڙو ههڙو، مهاڻيءَ مٿيان؛
 تنهن مَرُ ڪينجهر پَر قرار، جنهن چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۱۷

تارازيءَ جِي توري، مڪَ موتين تي نہ ڏيان؛
 ٻيڻا ٿيڻا نہ وٺان، ٿوري نہ ٿوري؛
 گهري آءُ گهري، جو چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۱۸

مڪَ برابر نہ ڪريان، ماڻڪَ موتين ساڻ؛
 سَمو ڄام سڄاڻ، جنهن چارو ڄام ڪلهي ڪيو.

داستان ٻيو

۱

مٽي جن موڙا، هئا چارين گندئين گودڙئين،
بئسڙ بئينان زر جا، تن جهابا ائون جهوڙا؛
جن ٻانهين ڪلهين ڪپن هو، تن چوڻ نائين چوڙا؛
سمي جي سهاڳ سان، تن ننگن نپوڙا؛
ڪوڙيون ۽ ڪوڙا، سڃا سمي سڀ ڪيا.

۲

رنگ ڪاري روڻيون، هيون مڙني ملاحن چيون؛
سي ڪنيون ڪارن ۾ اچن، دڙا ۽ دڙيون؛
جت بيحد بدبويون، اُت الله عطر اوتيا.

۳

هڪ دڙا ٻي دڙي، پيون گوجان مارن گانگڙيون؛
تن مون ڪڪيءَ جي آچي، برابر بدبوءَ؛
اچي مشڪ عطر جي، اڄ منجهانئن خوشبوءَ؛
رنگ سوني جيءَ روءَ، صورت انهن سُوھڻي.

۴

منهن مٽيءَ ميريون هيون، بيهوديون بچڙيون؛
گهڻ گهڻ نوريءَ گهنڱرو، ڄم ڄم ٿيون چيريون؛
سمي پاڻ سهاڳ ٿئي، هي جي هن هيريون؛
لوهاڻيون لوريون، پارس لڳي سون ٿيون.

۵

پارس لڳي سون ٿيون، ٺوھائون لوريون؛
جھل جھڳن کي ڪاٺ ڪا، وريون ۽ ويريون؛
محلين رهن مير جي، مهاڻيون ميريون؛
سمي ٽٺا سهاڳ، ڪي، سهج ۽ سيريون؛
ڪوجهن مان سهڻيون ٿيون، جهت پٽ جهڙيون؛
تماچيءَ تيريون، ڪينجهر جون ڪنيون ڪڍي.

۶

منهن مٽيءَ ميرا، هئا بيهودا بچڙا؛
سمي جي سهاڳ تي، ٿيا گاندر گنيرا؛
ٽسو ٽهاڙي ٽٽي، ٿوڍر تنين ڊيرا؛
ساجهر سوڀرا، ٿا ڪائن طعام خوشيءَ سان.

۷

ترڪو جن تريون، ٻيا ڪونئر ڪڙهيون ڪڇ ۾؛
تن اڄ لڙهان لڙڪن موٽين، ٻيون سنديون سون سريون؛
زيور آڳون پازيب پٽا، زري باف زريون؛
ڪينجهر ٻئي پريون، انهن کي انعام ٿيون.

۸

جنين ڏوٽ ڏرا، ڪڇين ڪم ۽ ڪوٽيون؛
سي مٽي پيرين برهنه، هئا گاندر سڀ گرا؛
اهي پاهان پاڻ پرا، ٿيا سمي جي سهاڳ سان.

۹

جي ڪونئر ڀرن ڪم، تن ناتو ناپي سان هئو؛
ٿرن جا تن تار ۾، ٿي روان ڪينا رُم؛
ٻوٽ اچي تماچيءَ ڄام جي، پئي در تنين جي ٿم؛
جي هئا گوشائت گم، سي پلءُ لڳي پٽرا ٿيا.

۱۰

بِهَ تَوڏا جَن ڏاڄُ، قوت جنين ڪَمَ ڪوڻيون؛
انهن جو احتياج، ٿو تماچي ڪيڏو ڪڍي.

۱۱

نہ ڪنهن روءِ نہ رنگ، هئا بيهودا بچڙا؛
اڄ پڻ انهن جي ٿيا، پيرن هيٺ پکنگ؛
مياڻيون معافي ٿيون، نہ ابواب نہ انگ؛
پُٽ اويدين اڙپنگ، سي سَمي جي سُهڳ تي.

۱۲

پوءِ ڪيُون لَسَ پَلا، ٿي مُهاڻن ماري؛
لَڪَ هزارين حاڪمين، ٿي کاڌا تَن ڪَلا؛
ڪڙهيون جن ڪَنڌن تي، سي ٿيا لڳي پاڳ پَلا؛
دمڙي تَن نہ دَسَتَ ۾، هئا نهريل ڪين نَلا؛
اڄ ميئن جي گهر مالَ جا، ٿيا ٿم ٿَلا؛
پَر هيڙي اکڙين ۾، ڪا جا مِينِي ڪَلا؛
ڪينجهر گهمَن لاڏڪيون، ڪيون رسَ رَلا؛
اڳلا جي سَگلا، سَمي نانو سَڃاڻبا.

۱۳

حَريران ۽ حُلا، ڏنا جام تہ چارن وارئين؛
جي هيون آڏو ٻنڌن ۾، تَن چوٽيون چوڪَلا؛
ڪينجهر سَنديءَ جاءِ تي، تن بنايا بَنگَلا؛
اڳلا جي سَگلا، تا سَمي نانو سَڃاڻبا.

۱۴

ڪينجهر سنديءَ ڪنڌڻين، رهن ڀريون جي ڀڀور؛
تن ميئن مٿي آڻيا، سالو ۽ سالور؛
چڙهيو سا چوڏول ۾، ٿي حڪم هلائي حور؛
راتو ڏينهان راءِ جا، ٿيا ملاحين مڌڪور؛
سي حاضر منجهه حضور، وهن تماچيءَ ڄام جي.

۱۵

تون سَمو سرتاجُ، آءُ ميئي مهاڻي آهيان؛
لاڻي پنهنجي لطف سان، اسان کون احتياجُ؛
ڪينجهر سارو توکيو، مون مِيءَ سَندو محتاجُ؛
تنهنجو مون ڏنهن راج، مون ڪيهي ڪاڻ ڪڙم جي.

۱۶

لانگو ٿيون لاشون، هيون وهه وهل جي وچ ۾؛
سي ڀل لڳي پوءِ ڄام جي، ٿيون خوراڪين خاشيون؛
لعلن ياقوتن جون، وڻن ڪينهن ڪماشون؛
جن پاسا هريل پڻ تي، تن فرشين قَراشون؛
تا پي تماچيءَ ڪڇ، ڪن طرحين تلاشون؛
روءِ هيون راشون، پَر سمي ڄام سَهاڻيون.

۱۷

هئا خام خسيَس، ڪينجهر سنديءَ ڪنڌڻين؛
سي موراڻو مڇيءَ جا، همہ ڪل حَرِيص؛
تڏيون تفڙيون تن کي، پاٿاريون سڀ پيس؛
جڏهن ٿي تماچيءَ جي، ميئن سان مڃاڻيس؛
سي سون رُپي سرسا ٿيا، لئن هڪ ٻئي جي هيس؛
واتين ڪري ٿو اُن جي، هر هر ڄام حديث؛
مهر آئون شفقت جي، ڏئي انهن کي اُسيَس،
تَن سان ڪير ڪريندو ريس، جي سمي ڄام سَهاڻيون.

۱۸

جن واتين وهُ و هَل، بانس ائي ٿي بچري؛
 تن ويهاري وَتِ ۾، ڪيا شاھ شغل؛
 اهي چڙهيا پالڪئين، اهي سڀ سَهَل؛
 جتي جهڀيرن جهوپڙيون، ٿيا ماڙيون تَتِ مَحَل؛
 سمو ڄام انگل، اچيو انهن سان ڪري.

۱۹

چچيءَ جي هئي چَت، ٿي ائي عام خلق ڪي؛
 وهِ وڃائي وهِ ۾، مئي مڃائي نه مَت؛
 نوري ڄام تماچيءَ سان، ڪلي چڙهي هئي ڪَت؛
 سرلاجو سرپَت، مَلا حِثَ مشرو يڪيا.

۲۰

جنين ڦاٽوڙيون هيون، گنديون گودڙيون؛
 تن پيريون بافتن جيون، جنگ ڏئي جوڙيون؛
 اچليو انهن ڏي وجهي، سون رڳو روڙيون؛
 پانو پاسي مِي ڪي، ڦٽاتان ڪوڙيون؛
 گهوڙا ۽ گهوڙيون، ٿو ويٺو ڏيهڙيون ڏئي.

داستان ٿيون

۱

نوريءَ ڪيو ناز، ٿي ريجهائي راو ڪي،
نتِ نتِ ڄام نياز، ٿو اچيو. انهن جو ڪري.

۲

تون تماچي ڄام، آءٌ ميئي مهاڻي آهيان،
ٿنو تو آرام، ڪينجهر پڻ ڪنڌين ڪي.

۳

تنبوءَ جي طناب، اڄ ڪٿي ڪينجهر ڪنڌين؛
ناد وڃن ٿا نادرِي، ٻيا پري روڊ رباب؛
چٽي ڪڪيءَ ڪوڙ هئا، قيما تَتِ ڪباب؛
وَتَنَ مهاڻا مست ٿيا، ماچي بي مهاب؛
تَن تَوَنَ سڀ حساب، مورائين معاف ٿيا.

۴

پَلڪَ مون پاتوءَ، تون راجا لَڄَ رهائين؛
سَما سَجاتوءَ، ڪامل پنهنجي قُرب ڪي.

۵

ڏٺُ جنين ٿوڏا، پهرڻ پاپوڏا ٿنين؛
پينا وڃن تن جا، گپَ اندر گوڏا؛
سو پڪَن جي پينگهن ۾، تن لالَ ٿئي لوڏا؛
اُهي اُٿيون اوڏا، ٿو وير وهاري وٽ ۾.

۶

ڪوجهيون رنگ ڪاريون، منهن نه موچاريون اهي؛
 سي ڪيڊيو ڪالورن جيون، سر ڪڏن ڪاريون؛
 ڪيئي ڪڏي ان جيون، ٿو تماچي آريون؛
 سي آڇ سالون يڪن سر تي، ڪلهين ڪيناريون؛
 زور ڇڏي زاريون، ٿو تماچي تن کي ڪري.

۷

لاڏڪيون لاڏ لڏن، ڪينجهر سنڌيءَ ڪنڌئين؛
 ڪاريون ٿيون ڪڏن، سمي جي سهاڳ تي.

۸

ڏلين ڪي ڏولئين، ڄام تماچيءَ ڇاڙهيو؛
 لعلان زمرد تن ڏئي، ٿو جواهر جهولئين؛
 زريءَ ڪلابات جا، تن چڪم تي چولئين؛
 چڻڪائي چولئين، هيرا لکان لڪنئين.

۹

هئا لانگوٽيا لول، ڪوجها ڪنهن نه ڪم جا؛
 تڏي مڏي ڪان تن، سي ڪن جهروڪين جهول؛
 قرش قروش آئون غاليجا، ٿو ڏئي تن کي طول؛
 مڏيون مال ڏسي اهي، غمزا هڻن غول؛
 قدر تن کي ڪهڙو، جي آهن اولجولول؛
 پيا اهڙي منجه اولول، تن جاريون جار وساريا.

۱۰

ڪوئر جن ڪڙهيون، هيون هميشه هٿ ۾؛
 سي لوڙهن جي لڙهه، ٿي لڙهي منجه لڙهيون؛
 جهڳن جهل نه ان جي، ڪونتلن ڪڙهيون؛
 ڪي وٽن چيڪ ڇڙهيون، ڪي تازي طويلن ۾.

۱۱

هيون لس لانگوٽيون، پاڻيءَ پوندي جن جيون؛
تن مياڻيون معافي ٿيون، بي چر سڀا چوٽيون؛
ان جون کڻي ڪيتريون، جام سمو توڻيون؛
جو ميئون ريجھائي راو ڪي، ماڻن سان موٽيون؛
کريون جي کوٽيون، ت پي پيون پلڻ جام جي.

۱۲

تي پڻ هوءَ هڻيون، پورهيو ڪندي پن ۾؛
ليڙ نه جن لڱن تي، باهين ڪنن پٽيون؛
پلڻ لڳي پوءِ جام جي، چيهن کان چٽيون؛
انهن لانگوٽن لٽيون، ٿي مهران لعلان لاڏ سين.

۱۳

بيهودا بي آب هئا، اڳي ڪينجهر ڪنڌئين؛
پلڻ لڳي پوءِ جام جي، ٿيا تنهن جا جوڙ جواب؛
پيا سڀ حرف حساب، ملاحن معافي ٿيا.

۱۴

پيرين اگهاڙي جي گهميون، تن لڳيون سو ستيون؛
ساڻ جڙا وڃيون، ٿي ڏنيون تماچيءَ تن ڪي.

۱۵

مهاڻيءَ مرڪ، جان تماچي طريل ٿيو؛
مٽي ميهي گلاب جو، ٿواوتي پاڻ عرق؛
ڪيائين ڪو نه فرق، پاڻ گڏيائين گاندرين.

۱۶

جن مون ٻچڙي باس، آئي ٿي عام ڪي؛
تن سان سمي جام جا، ٿيا ايڏائي اخلاص؛
تي عام نه ڏٺو جن ڏي، سي ٿيا خاصاً خاص؛
عطر غبير ڪچور جا، اهي وڳين ڏين واس؛
لکين ڪن لباس، زريءَ آئون زرباف جا.

۱۷

تون سمو سلطان، آءِ ميئي مهاڻي آهيان؛
تون مون ڏنهن مهربان، مون ڪيھي ڪا ڪڙم جي.

۱۸

ڪڍيو ڪالوڙا، ٿي آندئون آڏو ٻنڌ ۾؛
جن پيرين لٽر ڪونه هو، سي ڪن جڙاڻو جوڙا؛
تن مهران سون سمو ڏئي، ٻيا رُپي جا روڙا؛
ڏيهن ۾ ڏوڙا، ٿڌا سمي جي سهاڳا سان.

۱۹

ٿي لانگوئين لوڙ، پيو ڍويو ساريءَ ڏنيءَ ۾؛
ناپي ۽ ٿٽ ٿپ جا، اٿيو ڪن آروڙ؛
تتي مشڪَ عطر ٿيا، هئا جت ڪڪيءَ جا ڪوڙا؛
سي ڪن ڪينارئين ڪپڙا، ٻيا جواهر جوڙا؛
مٿي ٻنڌي موڙ، گهڙيو تماچي ٽن ۾.

داستان چوٿون

۱

مڪَ برابر نہ ڏيان، توڙي پرين موتين مارڻ؛
جو مون ڪميٽيءَ ڪاڻ، چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۲

ڄام ڪنيو چارو، مَرڪي مَلاحن جو؛
تيلهان مڪَ مٿي موتن جي، ڏيان ٿيڻو ٿرارو؛
سڀ ڪينجهر ڪنارو، مهاڻن معافي ٿيو.

۳

موتي مٿي مڪَ جي، وٺان نہ بيٺا؛
پي برابر نہ ڪريان، جي بيٺا ڪي ٿيٺا؛
آسين تا هيٺا، پر چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۴

مڪَ موتين تي نہ ڏيان؛ توڙي هڻن پاتون پاٽ،
ڪوجهي مان ڪم ذات، پر چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۵

پَلئي لڳي آهيان، آهيان آياڻي،
سَمي سڃاڻي، چارو ڄام ڪلهي ڪنيو.

۶

هئا ٿولا ڪين ٿوٽ، پر نادر ڄام نواڙيا؛
 جن ناپا لوڙھ ڪلور ٻيا، ٿي ڦڪيا ٿون ڦوٽ؛
 سي اڄ ڪيا وٽن خمار ۾، اٿئي پهر ٿوٽ؛
 ڪينجهڙ ٻن ڪنڌين ۾، ٿيا لانگو ٿيا، لڪ ٿوٽ؛
 پينگهن آئون سڪ آسڻين، ڪن جهپيرا جهوٽ؛
 هڪ ڪلهين ڪوٺڙ سڙيل ڪن، ٻيا منهن لائڻ منهن سوٽ؛
 چڇيءَ هاڻن چوٽ، ڪيون مرد مياڻيون.

۷

جن ٿي ڦڪيا ڦٽ، ٿيا ڪلين قيمن هيروان؛
 اڄ تن دُشالا سِرَ تي، ٻيون شالون ٻنڌن پُٽ؛
 زمرد آئون ياقوت جي، ٿي لعلين هيرين لُٽ؛
 سمي سڀ معافي ڪئي، تن سائڻ تان ست ڪُٽ؛
 لڏا ڏيل انهن ٿون، ٻي ڪلي ٿين چَر چُٽ؛
 عيب ڏسي عامن جا، ڪيائين ڪان اُٻُٽ؛
 انهن ڄام اڪُٽ، موتي ماڻڪ ٿو ڏئي.

۸

هيٺ مٿي پوئي، هئي ماڳين مهاڻن مڪي؛
 پاڻيءَ پوندي تن هئي، چڪ جيهي چوٽي؛
 اڄ گاندر سِر گلاب جي، ٻي عطر عنبر اوتي؛
 منهن لڳس موتي، نان جهولي ٿي جواهر ۾.

۹

جارو ڄام ڪٿي، ٿو مَرڪيو ملاحن جو؛
 زريءَ آئون زرباد لڳي، ٿي چڱير چڱي؛
 سهڄون سون رڀا ڏئي، ماڻڪ مِي مٿي؛
 خيما خوب قناتان، هيڄون ٿي هڻي؛
 ڳاڻاڻي نه ڳئي، ڏي جال جواهر تن ڪي.

۱۰

تماچي طُرا، ٿو سڏيون ٻڌائي اُن کي؛
 سي شوق وٽن شڪار تي، ڪنيو زور زُرا؛
 ڪڏائين ڪُرا، سي ٻنهي ڪينجهر ڪنڌائين.

۱۱

راتو ڏينهان ڏپ، هو مرڪُ ملاحن جو؛
 ٿي پوڙيون وهَ وهل ۾، ڪئي جهپيرن جهپ؛
 هوروز جنين جي رب، سي آڇ ڪلين حلون هيروان.

۱۲

مهاڻيءَ جي من ۾، نه هو گيربُ گاءُ؛
 نيئن سان نازَ ڪري، ريجهاڻين راءُ؛
 سَمو سڀني کان، وٺي ويئي پاڻ سان.

۱۳

هئي ويئي بازروچ ۾، هئا هت ڪڪيءَ هائس؛
 دَرَن ڪاڻ دُپَن ۾، ٿي پَن وڌا پاٽس؛
 هئي مهاڻي ماٽس، پر هن سان گرم ڪريم ڪيو.

۱۴

بيون پي چار چري هليون، ٻڌي دعويٰ دانايون؛
 ”هلي ت ڪڪيءَ ڪوڙ سان، گُچ ڪي ڳالهايون؛
 مضمون ڇا هي ملاح جو، جنهن سان راءِ ڪٿي رايون!“
 نوريءَ اڳيون نازَ مون، جڏهن چت اڪيون چايون؛
 تڏهن سَهجي سايون، ٻولينديون ٻاڻيون ٿيون.

۱۵

لَتَو لَانِگَوَتِين جِي، پَڪِي جَامُ جُلِي؛
 مَنَهَن مَنَهَن پِيُون مَسَنَدَان، جَهْگِي پاس جَهْلِي؛
 مَائِڪَءِ مَوَتِيَن، چُولِي چُولِ جُلِي؛
 ڪِنجهرُ سڀ ڪَلِي، جَڻ اَصْلِيءُ ڪَنُون اَهڙو هئو.

۱۶

فارغ ٿِيَن نہ فِرَاقَ ڪُون، ويجهَا ڪِيَن وصال؛
 گَم ٿِيڻ ڪُون گَم ٿِيَا، نَڪا سُرَت سَنِيَال؛
 اتي قِيل نہ قال، ”سچو“ صُمءُ بَڪُم ٿِيَا.

مارئي

داستان پهريون

۱

ساريم آج سنگهار، جن ڏني مون ڏينهن ٿيا؛
سي لڪ لنگهي پيهي ويا، پانور منجه پنهور؛
هڪي ويٺا پڪڙا، هٿ سڪ ٿي اجڙوار؛
جن جي ساه سنپار، سي آج پنهور پري ٿيا.

۲

اڃا ڪالھون ڪالھ، هيس مارن گڏ ملير ۾؛
سي ڏينهن ويڙا گنري، جڻ منجه خواب خيال؛
اڃ پريئن ڪنڌئين پڪڙا، جوڙي ويٺا جال؛
جن جي ساه سنپال، سي آج پنهور پري ٿيا.

۳

تڏهن مڪئون جيڪر، مون ڏي خاصا خبرو؛
لهڻ سٺ سنگهار جي، نڪو پانڌي پنيائون؛
پر پري شايد پنهور ويا، جو سٺ نه لڌائون؛
پڪا پانور ڪنڌئين، نئين هيڃون هنيائون؛
چڏي ملڪ ملير ويا، هن تر تيلهائون؛
ائين اٿائون، ته هٿ تر تريجو ناه ڪو.

۴

ڪڏهن ڏيها ڏنام، ٿي ساعتَ ساعتَ سومرا؛
 مارو ڪالهه ملير ۾، پر پري اڄ پيام؛
 آهن ڪين انهن ريءَ، اڪڙيون ۾ آرام؛
 سڌا وتن سڪنديون، پر سانڀڻ سور ٿيام؛
 سي پڻ ڪين وڃان، جن سان ڳڙهيم ڳالهڙيون.

۵

جي هوند اٿئي، هئا ماروئڙا ملير ۾؛
 سٺا لڏائون سگهڙي، حال ٻڌي هيئي؛
 پر تڙ چڙهي ويئي، جيڪس وسڻ ويڙهيچن جي.

۶

پنهوارن پيغام، جيڪر مڪا تڏهين؛
 پر مون کان اڄ پري ٿيا، ويڙهيجا وريام؛
 تيلهان مون ڏي نه آيا، ڏنهن سنگهارن سلام؛
 هئا ملير مدام، پر ڪو سانگن اچي سانگ پيو.

۷

هيءَ وس ڇڏيائون، هن وس ويا واهڻين؛
 پڪا پانور ڪنڌڻين، نئين عمر آڏيائون؛
 پکي اوريان پڪڙا، وڃي هن تڙ هنيائون؛
 پانور سنديون ڪنڌيون، وڃي اتي واسيائون؛
 ڇڏي ملڪ ملير جو، ويا ٿرڇا تاڻون؛
 اڪنڊ جن آئون، سي اڄ پنهور پري ٿيا.

۸

ٿيا پنهورَ پري، آءُ ڪنَ کي ٿورا پا ڏيان؟
انهن پا جهونَ مارئي، ٿي ميان هِت مري؛
نئين قبرَ ڪري، ڪو اوڏي ابائڻ ڪي.

۹

جي پيڪَن پوءِ پيام، سي تا ٽڪيا ڏينھڙا؛
هيئن نہ پائڻ ڪا هيٺ، تا ڪي هيئن ڪندام؛
پَر وڃي ٿر ٿيام، سي سَتَ لهندڙ سومرا!

۱۰

پري ڏينهن پيان، جيڪس سانگن ڪو سانگُ پيو؛
پڪا پانورَ ڪنٽائين، ٿرون ٿور ٿيان؛
هوند ٿورا پا ڏيان، پَر پنهورَ پري ٿيا!

۱۱

پري ٿيم پنهورَ، جَن وري وَرڻ نہ ٿيو؛
ڏيان ٿورا پا ڪنَ کي، ٿيا سِهج ڪاڻ سَنگهارَ؛
عَمَر اُٻائون آه مَون، جو دم تَنهنئون ڌارَ؛
اُهي آجَڙوارَ، مانَ ملائي مَون ٿئي!

۱۲

پَرئين ٿر پنهورَ، جيڪس وڏو وڃتَ ڪري ويا،
ڪڏهن ايندم اوڏڙا، سومرا سَنگهارَ،
رڻ ڇڏي ريڍارَ، مَن ڪَرَن مهڙ مليرَ ڏي!

۱۳

پانورَ پاس پيا، وڏا ڏوٿن ڏينھڙا؛
 ٿانھر وڃي ٿرَ ۾، ٿريڇا ٿيا؛
 لنگهي ملڪ ملير جو، ويڙهيڇا ويا؛
 عمر ايڏي پنڌ تي، ڪنھين سانگ نيا؛
 قادر شال ڪيا، مون کي ويڇا واهين!

۱۴

آتم سارَ سندين، پَرَ اڄ پنھوار پري ٿيا؛
 مشڪل موٽڻ تَن جو، جي هي لڪَ لنگھين؛
 وري هيڄ ورين، جي سانگن ڪو سانگ پيو.

۱۵

جي لوئون يڪي لوءِ، ڪڏهن ايندا ها آجڙي؛
 اڄ هڻي پڪا پانورين، عمر وينا اوءِ؛
 تَن پنھوارن پوءِ، موٽي اچڻ نہ ٿيو.

۱۶

جي هوند انھين جاءِ، هئا آبائا اوڏڙا؛
 نہ هئڻون اڳي وسَ ڪيا، تَن منهنجي اچڻ لاءِ؛
 پَرَ اَتَن عتاب نہ آءِ، جي ٿوري ٿرَ چڙهي ويا.

۱۷

جي اوڏا هوند هيام، ماروڙڙا ملير ۾؛
 تہ پڻ پيغام فراق جا، مارن ڏنھن مُڪام؛
 پَرَ پريئين ٿرَ ٿيام، ناهِ عتاب انھن تي.

۱۸

لنگهي ملڪ ملير جو، ويا پريئين ڏيھر پنھوار؛
 تَن موٽي اچڻ ڇي نہ ڪئي، آي سومرا سردار؛
 هاڻي ساريو، هِت سنگھار، ڳڇَ هنڀان ڳريو پون.

۱۹

ڇا هُون ڇڏيائون، نه ڄاڻان ملڪ ملير جو؛
پَڪا پانورَ ڪَنڌَئين، نَئين عُمَر اڏيائون؛
اَنئي پَهر اُٻاڻِڪي، اُنهن ري ائون؛
ڪو موٽي ڪاڻون، مَن ماڻهو ملڪ ملير جو!

۲۰

اڄ نه حوضين هوءَ، مارو نانهر ملير ۾؛
ايندا هئا اڃڙي، گلئون گنيو ڪوهه؛
جيڪس ميان پَر جو، اهي ويا ويچارا واهين.

۲۱

عمر اباڻي پارَ جي، فاني ڪيس فراق؛
جي هئا ريجاڻين رهاڪ، تن تَر وڃي ٿاڻا ڪيا.

۲۲

تي گڏ ڪيم گذران، جنين جهانگيڙن سان؛
ڪاڻي اڄ اهي ٿيا، سومرا سُڃاڻ؛
ڪاڻي پيس آءُ اڃي، اهر اهوئي ارمان؛
حيرت ۾ حيران، آءُ انهن تان آهيان!

۲۳

مُون جاليو سان جن، موٽي تن نه پڇيو؛
حال هن جون خبران، پيون، هوندين ڪن؛
پَڪا پانورَ ڪَنڌَئين، توڙ هيان اڄ تن؛
ديان ٿورا پا ڪن، جو سنگهارئي ساڻيه ٿيا.

۲۴

جيڪس سنگهارن، اهو ڏيه وڻي ويو،
وري هيچ ورن، جي سانگن، ڪو سانگ پيو.

۲۵

جيڪس سنگهارن، وري ورن نه ٿيو،
عمر اباڻن، هو اڄ ڏيه وڻي ويو.

۲۶

ويجهائيءَ لاءِ وجهلان، سنڌيءَ اباڻن،
اهي هميشه هئن، جي سڌ لهن سڀ حال جي.

۲۷

ڏينهن اتي جا ڪي، اڄ اچي مون ياد پيا،
پهون پنهورن جون، صبح ويلي سي،
اتيا اچن آب لاءِ، مٿي انهن اهي،
هئا اڏل جهانگي جي، تن سانگن ڪو سانگ پيو.

۲۸

آريون اباڻن ري، ٻيا تان ڪٽندم ڪير؟
هي جي ڳڻهه ڳچيءَ جا، ظالم پانيان زين،
سنگهارن ساوير، ملان شال ملير ۾!

۲۹

ايندم اباڻا، ٿور لايا جن ڏينهنڙا،
ڪير سهندم سومرا، ري مارڙن ماڻا؟
هاڻي نه ڄاڻان، ته ڪا موٽي ملنديس مارئين.

ڪافي ۱

سومرا سائين توکي، وو،

ڳالهيون چونديس آءُ حالَ جون، هوءَ هوءَ!

عمر اباڻي پار ڏي، ڪِرڙ ڪڪوريا ڪي، وو.

گوڪڙ چونديان کانڌ سان، پٺ چڙهي پيڪي، وو.

سِگَر ڪِين سَقَرَا، سَئين جا سِپڪي، وو.

* ڪافي ۲

جاليم جن سان ٿي، وو، تا مارو ڪيڻ ويا؛

هوءَ هوءَ حالڙو ڪنهن سان ڳرهيان!

پَڪا پَتي اُتھون ويا، پَرئين پَنت ڪڙي.

راتو ڏينھان روح ڪي اوڏنھن گھُر گھڙي.

گھڙي جا ھت گھاريان، سا ويڙھيچن نہ وڻي.

جھليان سَآلَ وڃي اُن پَنھنجن جي ب پڻي.

مون من مانڊو مارئين، ڄاڻي هڪ ڏڻي.

پڪا پانور ڪنڌئين، هو وينا حالَ هڻي.

جدائيءَ ڳون جھانگيڙن جي منھنجي باب بڻي.

”سچو“ سنگھارن جا ھت ويٺي ڳڻ ڳڻي.

* سنڌي ادبي بورڊ ۽ سنڌي اديبن جي ڪوآپريٽو سوسائٽي طرفان ڇپيل ٽن ڇاپن ۾ ڪافي ۲ کان

ڪافي ۶ تائين بيتن جي نمونن تي (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) ڏنل آهن. جڏهن ته ترتيب موجب ڪافين

ڪي نمبر ڪافي ۲ ڪافي ۳ ڪافي ۴ ڪافي ۵ ڪافي ۶ هئڻ ڪن. هن ڇاپي ۾ اها درستگي ڪئي

وئي آهي.

ڪافي ۳

ڪانگل ڏج سنيهڙا، مان ويراڳڻ آهيان!

اوهان ٻاجهون آءُ گهڻيري، مَحَلَن ۾ مُسُجان.
قسمت قيد الماء جي ايرادي آهيان.
چانور ڇا چورمان، آڇين نِت نوان.
تُونرا پُسيون ڏيهَ جا، ساريون هِت رٿان.
زهر پيالا سوز جا، اوتيون آءُ پيان.
اوهان ٻاجهون سپرين، مَران آءُ ڪي جيان!
ڏگن ڪارڻ ڏيهَ ۾، نِپايسَ اوهان.
”سچو“ اڪڙين مَوَن، ميان، هاري رت رٿان!

ڪافي ۴

متان منڌ مارُن تَوَن، وهين آسرو لاهي!

بَندُ ٿنهنجي بابَ ۾، أَصَلَ ڪوَن آهي.
سَگُ اسان جو سومرا، چٽڻ جيهو ناھي.
پَرين نِيندا پاڻ سان، سَڳر ڏي ساھي.
نِيڙهي جي نِينهن جا ڪير سگهي لاهي.
رڪج منهن ملير ڏي، ٺاھ نہ ٻيو ٺاھي.

ڪافي ۵

وري آءِ وطن، منهنجا ساريون نيٺ سِڪَن،
- موٽ سلامت سپرين!

اڪڙيون اوهيرا ڪري، واٽ ڏسيو جهلن.
پرين پرديسن لاءِ، جهوريءَ نيٺ جهجن.
عمر آبائي پار ڏي، وڃون ٿيون چمڪن.
ميڙائي جا مينهڙا، ويجهو شال وسن.
الله آندا مون پرين، دارون درد مندن.
”سچل“ سڪ سبيل ٿي، پارئون جا پرين.

ڪافي ۶

مون تان چيو تو اڳهين، نه تون دل قاساءِ!
آهون دانهون چو ڪرين، سڀر سين سَنڊاءِ.
ڪڇ ڪنهن سان ڪينڪي، ٻولي ٻي نه ٻڌاءِ.
وچڙيا گڏ گڏي پرين، ڪو والي ورق وراءِ.
ٿوري گهڻي ڏينهڙين، ڪندءِ ماڻ خدءِ.
سانگي ويڙا سانگ ٿي، پنهنجي سانگ سڻاءِ.
پاڻون جاڻي پريت مون، ڪوه ڪرين هاءِ هاءِ.
”سچو“ سپرين لاءِ، ڪوڙين ڪانگ آڏاءِ.
تو پئي ساريو جن ڪي، تن پي سڪ سنڊياءِ.

داستان پيڻ

۱

عمر آبائين ۾، لڏم لڏون لالڙين؛
ڪنھن موٽي مالھڙين، ھار گھوريا ھن حال تون.

۲

جو ڏاڏا ڏي، مڙھون مور نہ وسري؛
سو ڏاڏن لڏ ڏيکار مون، سومرا ساڻي؛
ريءَ پنھوارن پرڏي، ھيءُ مڙيوئي پائيان.

۳

ڏيھ ڏاڏاڻي، شل سگھي وينديس سومرا؛
مون کي ماروئڙن ۾، ڇڏ عمر اُماڻي؛
ڏينھن گذري ڏک ۾، ٿو ڄاڻيندڙ ڄاڻي؛
سُڪ ڏک سنديون ڳالھڙيون، وڃي اوريان اباڻي؛
نہ نہ سٺ لھندڙ سگھڙا، الله اُھي آڻي؛
جو ھن پنا ھاڻي، گھڙي ھت نہ گھاريان.

۴

وَس نہ وساريام، سُرها وڃ ساڻي جا؛
اُھي ھيڪند ڏينھڙا، ٿي گڏجي گذاريام؛
ياد ڪيون سي ڪيترو، سانگي سنڀاريام؛
اوڏنھن اڏاريام، ڪل لھڻ لڏ ڪانگڙا.

۵

جهڙي هيس ملير ۾، جي هت تيان تهڙي؛
پر ڳالهه ڪريان ڪهڙي، جو قابور هيس ڪوٽ ۾.

۶

هيس ڪير ملير ۾، هت ٿي آيس ڪير؟
جيڪس پيڙم پير، فقط لڳ فراق جي.

۷

ڪاٿي آءُ هياس، ڪاٿي آيس سومرا؟
هتان هلي هت آجي، پورن منجهه پياس؛
هنجن هاب ڪياس، وچوڙي جي ڏينهڙي.

۸

شال نه رهن ٿور، هئن اباڻا اوڌڙا!
ميان تن ريءَ مور ۽ مون هت جالڻ نه ٿئي.

۹

ٽوٽي ٽورئون ٿور، عمر آڄ مون کي ٿيا،
سمهڻ جاڳڻ سور، مون گذارڻ آئيو.

۱۰

جڏهن آءُ جاياس، ڪنهن وٽي، وه جي نه ٽني!
جڏهن ساماياس، تڏهن آيس اوراڻن ۾.

۱۱

هي سامائجڻ گهريو، جنهن بت ڪيو بيرون؛
وڃي سڱل ويڙهيون، ڏسان ٽوٽيڙن جون.

۱۲

ٽني ٽوٽيڙن کي، گهڻا ڏينهن ٿيا؛
جالڻ جدائيءَ ۾، جيڪي پلڪ پئا؛
سي وڻواند ويا، سارا سنگهارن ري.

۱۳

هٿ ٿا لو، لُڇن، سٽِي ڳالهيون سومرا؛
پيهي ڪُن نه پُڇن، جي هُنن اباڻا اوڏڙا!

۱۴

پاڙو پاڙي ساڻ، شَل هٿان اباڻن جي؛
پڪي تَن جي پاڻ، اءُ تا سڪيو پائيان.

۱۵

مون کي رُبُ رکِي، شل پردي ساڻ پناهه!؛
ته هٿان منجهه پڪي، عُمَر اباڻن جي.

۱۶

پردي منجهه پناهه، مون کي رُبَ رکيج!؛
اڪُنڊ هِن ارواح، اهي اباڻن جي.

۱۷

تسِي ڪيٽ ڪٽِي، ويا ماروئڙا ملير مون؛
پکا پانورَ ڪنڌئين، وينا جالَ هٿِي؛
اڳي پنهورن پاڻ ۾، ٿي اها ڳالهه ڳڻِي؛
هٿ رتي رهڻ ناه ڪا، ڄاڻي هڪَ ڌڻِي؛
جا عادت زور ظلم جي، هيءَ حمير وڻِي؛
رَعيت جي رنجڻ جي، ٿيس گهر گهڻِي؛
هاڻ برسرَ هيءَ بڻِي، سنگهارن تي سومرا.

۱۸

پَلڪ نه ٿيان پاسِي، شَل عمر اباڻن ڪوڻ!؛
گڏ گڏين ها سي، سين سان سي سومرا.

۱۹

ڪاڏي آڇ رهي، آءُ ڪاڏي آباڻان؟
هاڻي نه ڄاڻان، ته ڪا موٽي ملنديس مارئين.

۲۰

اڃا نه آيا، سنگهارا ساڻيه جا؛
ڏينهن جهجها لايا، پانور پنهورن پاڻ ۾.

۲۱

جيڪس نه آيا، سنگهارا ساڻيه تي!
نه ته ڪيئن خبرو، تڏهئين هلايا،
تن ڏينهن وڌا لايا، وڃي پانور ڪنڌئين.

۲۲

وڃن تام پري، شل آباڻن اوڏي هٿان!
جو سڏ لهن مون سگهڙي، نري منجه نري؛
اڪيون آب پري، ٿي ويجهائيءَ لاءِ وجهلان.

۲۳

بيوسي آهيان، هن ماڙن ۾، مارو!
وساري ويهي رهيو، ڄڻ منجهانئو ناهيان؛
لالچ نه لاهيان، پسن پنهورن جي.

۲۴

موٽي شال آچن، ماروڙا ته مڪير ۾!
اچڻ سندي تا ان جي، ڪر پوي مون ڪن؛
تا سڀيئي سڪ ٿين، گوندر وڃن گنڌري.

۲۵

ٿورا پا ڏيئي، ڪنهن هٿ مَنجان مارئين؟
 تہ وساري ويهي رهيو، حال ٻڌي هيئي؛
 مڙي آڇو مون گهرين، آهيو جهانگيڙا جيئي؛
 جي آهيو اتي ئي، تا لهُو سُنڌِ سنگهار جي.

۲۶

موٽي ماروئڙن، سُنڌ نہ لڌي ساءَ جي؛
 لاهي ڇڏيو دل ڪوئن، اديون آبائين؛
 ڪنهن ڳڻوئن سنگهارن، جيڪس ويڙس وسري.

۲۷

ڪي ڏينهن هيس قرار، مارن گڏ ملير ۾؛
 درد نہ هو ڪو دل ڪي، هيس مٿن ۾ مختيار؛
 ريءَ آبائين آر، هاڻي ڪنڊيس ڪن سان.

۲۸

اڄ ساريم سنگهاري، جنم لنگهايم جن سان؛
 هيءَ وڇوڙي تن جي، ميان هٿ ماري؛
 عمر سڀا مون سانگئين، ٿي گڏجي گذاري؛
 منهنجي پار پنهور جي، آهي تاڪون تياري؛
 هاڻ لڪي منجان مارئين، هيءَ حقيقت ساري؛
 ڏينهن هيترا ڏوٿيو، ڪيئن اوهان وساري؟
 جيڪس ٿرئون هئي ڌاري، تيلهان ويڙو وسري!

۲۹

منهنجي مَن ميان، هن ڳالهيون ماروئڙن جون؛
 ڏت ڏاڏاڻي ڏيهه جو، وڃي خوشيون هٿ ڪيان؛
 ڪاٿي ساعت سومرا، جهانگن ري نہ ڇيان؛
 وڃي ٿر ٿيان، شل سنگت سنگهارن جي.

۳۰

ويجها جڏهن هٿام، ماروئڙا ته ملير ۾؛
تڏهن ڳالهه احوال جي، تن ڪنن ڪين وڌام؛
هاڻ وڃي ٿر ٿيام، اُهي سڌ لهندڙ سومرا.

۳۱

ٿيا پنهور پري، آءُ ڏيان ٿورا ڪن ڪي؟
وهندو شالَ وصالَ جو، ڪو پڻ واءُ وري؛
ٺٽي گڏ ڪري، سومون ڪي ماروئڙن سان.

ڪافي ۱

مارن ٿي اڏ وڃان وڃان! هاڻي الله، الو پلوا!

لاوان لهنديس ڪيت پنهنجي سان.

سرتيون ٿينديون مون ڇڄان ڇڄان.
ڪي بندياڻي بند مون، ڪُرف ڪڙا ٿي ڇڄان ڇڄان.
واٽ جنهن ڪون سانگي ايندا، ساڻي واٽ مان وڃان وڃان.
”سچو“ ساڻل آهي اوهان جو، سر سائينءَ اڳيون سڃان سڃان.

ڪافي ۲

لڄايان نه لويي، وو،

عمر آنديم جا اوڏانهون!

جي تا ملڪ ملير ٽنهن، قاصد اچي ڪوئي، وو.
سارو سنگهارن ٿي، حال منجان روئي، وو.
وجهان ٻرنديءَ باه ۾، شالون پٽ سيوئي، وو.
ڪڙي ڪنيم ڪيئن جي، آڏو ٻنڌ جا هوئي، وو.
آنديم ڪڙي ڪوه تون، آب پري اوئي، وو.
پيڻ ڪاڻ پنهور جي، گلي مون تان يوئي، وو.
اهڙي اڳي ڪنهن نه ڪئي، جهڙي ڪيڙي توئي، وو.
مون سان مددني ڪنو، ”سچو“ صاحب سوئي، وو.

ڪافي ۳

ويٺا منهنجيون ڳالهيون ڪن،

هٿ ماروڙا به ملير ۾!

عمر آنديئي مارئي، تاسف ڏيئي تن.
سدا آهن سومرا، مارو منهنجي من.
مون جيئيون ملير ۾، ڇانگن پاس ڇڙن.
چڙهي پانور ڪنڌيون، مڻهيون اوري آڏن.
”سچو“ جي سرير ۾، ويڙهيڇا ٿا وسن.

ڪافي ۴

غم ۾ ڪيئن نہ گذاريان، اديون، تن وڃن مون کي ڏينهن پيا!
 ميان ملڪَ ملير ڏي، ڪنيو نيڻ نهاريان.
 پڪا پنهورن جا، ساعتِ ساعتِ سنڀاريان.
 راتيان ڏينهنان روح ۾، ساهيڙين کي ساريان.
 وسُ جي هو ڪو منهنجو، گڏ هُن پاڻ قطاريان.
 پَت پنهنجي پاڻهين، پنهورن سان پاڙيان.
 ياد ڪيو سني ڳالهيون، پنهنجو پاڻ ٿي ڳاريان.
 موڪل ڏينم مٿين مڙان، گهڙي هِت نہ گهاريان.
 بَڪَرِ پاڻائن جا، چهرائيءَ سان چاريان.
 جي مون روحَ رڳن ۾، ويڙهيڇا نہ وساريان.
 ڇا لوئي اُنڊيم لوءِ ڏنهن، عمر شال آجاريان.
 حال پسي هيءُ پانهنجو، ماروئڙن لڳ ماريان.
 پَت پَنِيَهَرَ گهوڙيا، طولَ پايان تلواريان.
 ڪَر لَهڻ لَئَ ڪانگڙا، اوڏنهن روز اڏاريان.
 ”سڄو“ سنگهارن ڪُون، هي سر هڏ نہ واريان.

ڪافي ۵

شال نہ وسارين، مارو مون کي، شال نہ وسارين،
 - درد جنين جو آهي دل کي!

انئي پهر اوڏهون، نيڻ ٿا نهارين.
 پَهون پنوهَرَ پانهنجا ويجهو وهارين.
 جوڙ اسان جا جهوپڙا، ماڙيون ٿيون مارين.
 هر دم طلب جون ٿن ۾ تارون تنواريين.
 سنگهارن جون سياه کي ڳالهيون ٿيون ڳارين.
 ”سڄو“ سارين جن کي، سي پي تو سارين.

داستان ٽيون

۱

جهانگيڙن لڳ ڇڻيءَ، هِت عمر آه اُٻاڻڪو؛
 ٺٽي گڏائج اُن سان، حال منهنجو تا هيءَ؛
 سانگيڙن ۾ سُئيءَ، آه اُجا توڙي تانهجو.

۲

ڪو نه وري آيو، ماڻهو ملڪَ ملير جو؛
 جو کيئن جون ڏئي خبران، ساڻي سَوايو؛
 ڏورائيءَ ڏوڙن جي، هيءَ مون کي مَنجهايو؛
 ميان ماروڙن جي، هِت طعن تپايو؛
 ڪر سومرا سايو، ت وڃان ويڙهيچن ڏي.

۳

قاصد آيو ڪونڪو، ۽ ڪو نه لکيائون خط؛
 جيڪس هيس ڪينڪي، ريگستانِ رت؛
 پنهورن پاهت، تيلهان مون سان نه رکيو.

۴

قاصد آيو ڪو نه، ريگستاني راڄ ڏهون؛
 جو تو مون کي تار ڪيو، سومرا ۾ سون-
 ليه پتو روح کي، هِت هيءَ هيءَ جيڪس هونءِ!
 چيهون هتي چو نه، ٿيان اهڙن عتابن سان.

۵

پنهوارن پيغام، آج ڏسي مڪا مون مڪين؛
 ”ڪڏهن آيا ڪينڪي، توڏنهن هت سلام؛
 ”ڪائي اتي محظوظ ٿئين، طرحين طرحين طعام؛
 ”پيرون چونڊئي پت جا، ٿي ڪڏهن لاڙيو لام؛
 ”ڏسي عيش انعام، آج اهي ويلان ويڙڙي وسري!“

۶

پري ٿين نه شال، هڪن اوڏائي آجڙي!
 اٿي ويئي ان جا، اٿم خواب خيال؛
 سدا سانگيڙن جي، مون ڪي ساه سنڀال؛
 هت مون ههڙا حال، هت عتاب آهن جا.

۷

عمر مون ڏي آيا، اباڻئون عتاب؛
 ”ٿيئن اتي تون مارئي، ڪائي خوش ڪباب؛“
 هت مون اڪيون پنهنجيون، جهليون روئي آب؛
 جهوريَس هن جواب، ويڙهيچن وساريو.

۸

منجن هيئن چيون، مون ڏي مارو سومرا؛
 ”جي عمر ساڻ تو، ڳالهيون ڪاله ڪيون؛
 ”سي پڻ پنهورن ۾، پتر هت پيون؛
 ”اهي پچارون تانهجون، ويڙهيچون نه ويون؛
 ”ڪيئن هاڻ ڪنيون، پڪيون ملڪ ملير مون.“

۹

ڪو نئين نياپو، منهنجو ماروئڙن ڏي؛
 ”مون ڏي آوهان موڪليو، ڏيئي ڏوراپو؛
 ”تہ لوئي لاهي سر ڪيئي سون ربي ڇاپو؛
 ”مون کڻن وسري ڪين ويو، آهي جهڻ اهو جهاپو؛
 ”اينديس سگهي ايندين، لاهي لاڳاپو؛
 ”موليٰ ميلاپو، ڪندو سگهڙو سنگهارن سان.“

۱۰

آءُ پڻ ڇا تہ چوان، موٽي ماروئڙن کي!
 ”هتي هتي هن جي حال جي، ناهي ڪل آوهان“؛
 هت انهن ري سومرا، نت نت سور نوان؛
 پڪي شال پهان، مان وڃي پنهورن جي.

۱۱

ڪٿي سان ڪٿي، جا انديم ملڪ ملير ڏنهن؛
 سا آج توڻي تا سر تون، لفظو ڪين لٽي؛
 لوئي سنديءَ لڄ کڻ، مون يڪيا پت نہ ٿي؛
 هت سون آه سٽي، ائين ٿيون ڏوراپا ڏيو!

۱۲

ايڏانهن ايندياس، ڪنهن مهل موچاريءَ ماروئا!
 جا لوئي انديم لوه ڏنهن، ساڄن نہ ڇڏيندياس؛
 توڙي تهباران ٿيئي، تہ بر مور نہ مٽيندياس؛
 اچي ڏوٿيڙن کي، اڃا ڏوراپا ڏيندياس؛
 تہ ڪيئن وساري ويهي رهيو، ٿوراهين ٿيندياس؛
 منهيون، منهن سان اتي، اتي اڏيندياس؛
 ”ڄاڻهيون ڳرهيندياس، سرتن سان ساڻهيہ ۾.“

۱۳

الله آبائن سان، مون کي گڏ ڪرئين!
جي ويا ٿر پڙئين، سي موٽي اٺ ملير ۾.

۱۴

عمر آبائن ري، آءُ تان ڪوجهي آهيان؛
هيءُ لوئي نه لاهيان، جا آه نشانِي اُن جي.

۱۵

جا آبائن ڏني، سا لوئي هڏ نه لاهيان؛
ڪنڊيس ڪين ڪني، وٺي وينديس ويڙه ڏي.

۱۶

عمر ڏيهر آبائي، مون چڱا ڏينهن گذاريا؛
هت اچي هاڻي، پيو هنيڙو هلاڪت ۾.

۱۷

عمر آبائون وڇڙي، ڪنهن اعراضي آندياس؛
وڃي خوشيون ڪائيندياس، پڪا پيرون پانهنجا.

۱۸

ڪاٺي پلڪ پري، شال عمر آبائون نه ٿيان!
ذري منجه ذري، هئن پچندڙ حال جا.

۱۹

جڏهن هيس آبائين، محل نه ماڙيون مون ڏنا؛
لڳي ۽ لاڻين، هيون پيهيون پنهورن جون.

۲۰

ڦٽي ڦوڙائي، آءٌ ميان ماروئڙن جي؛
 ڏنيون مون کي تو هتي، آهن ماڙيون ڇوڙائي؛
 ويهان وڃ نه انهن، پُڙو پوڙائي؛
 هن هنڌن ۾ سومرا، ٿو لکيو لوڙائي؛
 جنهن انڌم ٿوڙائي، پکن مٿن ته پنهور جي.

۲۱

ريگستاني راڄ جي، آءٌ ڳالهه ڪريان ڪيھي!
 ڪن پچارون پاڻ ۾، سي واريءَ تي ويھي،
 ته ”ايندي ماروئين مارئي، شل پکن ۾ پيھي“؛
 اُڪنڊَ مون ميلاپ جي، آھ جھانگن کي جيھي؛
 منهنجي تن تيھي، آھي سِڪ سنڱھارن جي.

۲۲

مان انهن کي ساريان، هو ٻي سارن مون؛
 جي راضي ٿيڻ ٿون، ڏي موڪل ماروئڙن ڏي!

۲۳

مان آباڻن ساريان، هٿ آباڻا سارين،
 واٽان ٻھارين، منهنجي آڇڻ سنڊيون.

ڪافي ۱

پَلڳل پونم پُور، عمر تن ماروئڙن جا.
دمدم منهنجي دل ۾، مارن جا مذڪور؛
سرتيون سورن جا.
سانگيڙن کي سدا مان ساريان، هنيڙي هونم هُور،
پل پل پنهورن جا.
من مڃائي ”سچو“ ويا سانگي، دونهن جا دستور،
خاصن ڪورن جا.

ڪافي ۲

پاڙيچون ني پرين جو، مون کي پور اڃ ني پيو.
انتر جنتر مون ٿي، هي نيھڙي نيو.
جيڪي چيو نجومِيءَ، سو تا صحيح ٿيو.
چرخو پڇي چيهڙيون، مون ٿي ڪاڪيون ڪيو.
هن جان ٿئي جميعت، لالن جي پائي ليو.
کوڏس اچي پريئن جو، هن ڏاهه کي ڏيو.
جي در اچي سو دلبر، تا جيءُ، ”سچوءَ“ جو جيو.

ڪافي ۳

مارو مون کي نه وسارين، آهيان انهن جي! ميان.
درد جنين جو دل کي، گرم سين اڪارين.
اٺ ٿي پهر اوڏهين، ٿا نيڻ نهارين.
هردم طلب جون ٿن اندر، تارون تنوارين.
”سچو“ سارين جن کي، سي پي تو سارين.

ڪافي ۴

هلي ههڙي حال، ميان،

وڃي ٿوئن ڪي ڏسان!

پيڪن مون پهچائين، ڀلا پنهنجي ڀال.
منهنجو ماروئڙن ريءُ، جيئڻ آهي جنجال.
ههڙي وڇوڙي جي، ڪنهن سان ڳرهيان ڳالهه.
هئڻ سدا خوش سومرا، مارو پنهنجي مال.
”سچوءَ“ جي تہ سَرير ۾، مارن جي آهي قال.

ڪافي ۵

ٿوئن ڪوئن نہ ٿور، اهيان جيٽيون،

اُڏي اوڏي ان ڪي! سائين الا.

ناهيان ٻاهر تن ڪوئن، ميان، هڪڙوئي دم دور.
”الانسان سري وَاَنَا سِرَّة“، ڏوسين جو دستور.
هي مڙيوئي آهي تان، ميان، مارن جو مذڪور.
”سچو“ سا پُڄ ڳالهڙي، ميان، مارن جي مستور.

داستان چوٿون

۱

تون حمير هيئي، آءُ ٿورياڻين آهيان،
 جا لوئي آندڻ لوءَ ڏنهن، وينديس ساڻ وٺي؛
 ڪڏهن ٿيندي ڪانڪا، مانهون شال مٽي؛
 ڪتابت قبولن جي، مون ڏي پنهورن پئي؛
 هيءُ بندُ بندياڻيءَ ڪي، هو لکيورات چئي؛
 اُن سانگن ڪاڻ سڻي، مون مڙياڻي سومرا.

۲

ڪو پي خيال نه هوم، هيس مارن ساڻ ملير ۾؛
 جان وچوڙو سومرا، ڪون تريچن ٿيوم؛
 قسمت قيد الماء جي، ڏسي ڏور وڌوم؛
 تڏهن وڌو قدر پيوم، هي ”سچو“ هڪاند جو.

۳

وينا ڳالهيون ڪن، ماروڙا ملير ۾؛
 تـ ”اِڇها ايندي مارئي، وري هن وطن!“
 ايڏي اُڪني آهي، منهنجي جا پڻ جن؛
 آءُ سگهي سان تن، وڃي گڏ گذاريان!

۴

قراڻتي ڪاڻي ٿيا، آءُ ڪاڻي آئي!
 قسمت قيد ڪئي ڪيو، آءُ ڪئي ڄاڻي!
 آهي منهنجي روح ڪي، ريءَ مارڻ موڳائي؛
 انئي پهرَ انهن جي، وات اُٿم وائي؛
 گهڻي مدت مونجه، مون پڻ لنگهائي؛
 مَنَ سِگهڙي سنگهارن جي، ڪل پوي ڪاڻي!
 تہ ڪي آهين آرامي آهين، جهانگيڙا ڄاڻي؛
 ڪي ويا ملڪ ملير مَون، ڪري آڃاڻي؛
 وڃي پانورَ ڪنڌئين، ويٺا وهڻاڻي؛
 اُتي تازا توانا ٿيا، ڏٺ ڏنورا ڪاڻي؛
 ڪر سومرا ساڻي، جئن ٿين آسودا آڇڙي.

۵

جن گڏ گذاريوم، سڀ ڄماندر سومرا؛
 اچي پري پيس اُن کون، مونجه انهيءَ ماريوم؛
 ساريو سنگهار جي، ڄاڻهن هِت ڄاريوم؛
 جو مارو محرم حال جو، سو پڻ سنڀاريوم؛
 ڏيه ڏاڏاڻو ڪڏهين، وار نہ وساريوم؛
 نِت نِت نهاريوم، پنهورن جي پار ڏي.

۶

اڄ پڻ ٿيم اُداس، هي من ماروئڙن ڏي؛
 ڪر بندياڻي بند مو، خاوند لڳ خلاص؛
 جو مٽي ڪيت ڌنار ڪي، ڪا پلنگين ڏينديس پاس؟
 ڪو وجه صاحب سومرا، انهن سان اخلاص؛
 جو هو ويچارا واهڻين، تون ڪري ڏس قياس؛
 زور تنين تا ناه ڪو، لوئي جن لباس؛
 اٽئي پهر انهن ڪي، آهي حميرن هراس؛
 تاڪون ٽنهنجي تاب ڪون، سهميون اٿن ساس؛
 چاڙهيو لڳين ڪين تنين، ماسي قدر ماس؛
 تعديون تنين تي ڪرين، جن تو هوئن ٿئي مواس؛
 ويڙهيڇا وٿراه ڄم، هٿ وڻ وڻ وٿن واس؛
 پاء پنهوار پياس، آهي راجا منهنجي روح ڪي.

۷

چئي مڪائون، هيئن ڏاڏاڻي ڏيهه ڏنهن،
 تـ ”جيڪس“ اهي توهيون، من جون مدعائون.
 ”تان وڃي پلنگين پٿر ٿين، شل چڙهان آءُ،
 تو پڻ تيلهائون، هاڻ ويا ويڙهيڇا وسري!“

۸

چڱيءَ طرح چڱي، ٿي منجان ماروئڙن ڏي؛
 تـ ”سڪين سانگيڙن ڪون، پري آءُ پکي؛
 ”قسمت قيد الماء جي، مون سان هيئن ڪڍي؛
 وسري ڪين وڻي، سنگت سنگهارن جي“

۹

ماروئڙا ماندي، آءُ اوهان ريءَ آهيان!
 سڪيا آئين ساڻيه ۾، هت بند رهي باندي؛
 هت قسمت قيد الماء جي، هيءَ اڃانڪ آندي؛
 آهيان اوهان جي ڳالهه ڪون، ويل نه ڪنهن واندي؛
 چڱي ٿي چاندي، اينديس لوئي وٺي لوءِ ڏي.

۱۰

قاصد اڄ ڪوئي، من اچي ماروئڙن ڏنهن!
 تنهن تا چوان حالڙو، سنارو سڀوئي؛
 ’ايتنهن آندي آه مون، لاکيڻي لوئي؛
 ’سا وٺي وينديس پاڻ سان، اٿم عهد اهوئي؛
 ’سرتن سان روئي، سڪون لاهينديس لوءِ ۾‘.

۱۱

هيءَ اميد نه هئي، مون کي ماروئڙن ڏنهن؛
 جو ڪو نه مجندا مون مٿين، پڇڻ ڪاڻ پهي!
 ڏنم هڏنهن ڏيه ۾، نڪو ڳوٺ ڳهي؛
 هاڻي وائي وائندي، اها سيم اڄ صحي؛
 تـ ”آنا مينهن ملير ۾، ويڙا راج رهي؛
 ”چڏي پانور ڪنڌيون، آيا هيٺ لهي؛
 ”جهجهو جهانگن کي ٿيو، ڏهيان ڏت ڏهي؛
 ”ڪڍيو پين پاڻ ۾، وڏيءَ مهل مهِي“
 وينديس ڪوڏ ڪهي، آءُ پڪي پنهورن جي.

۱۲

سنگهارن جي سڪ، آهي منهنجي من؛
 شال سِگهوئي سومرا، ڏسان ڏوٿيڙن؛
 راتو ڏينهان ڪاڻ ٿي، جهڄان جهانگيڙن؛
 پاڻهي پنهورن، آڄ تا مون کي ياد ڪيو.

۱۳

جهانگي جهڻ پياڪ، ناهن شربت هيروان؛
 ڳاڙهيو ڪاريون لوتيون، پهرڻ تن پوشاڪ؛
 لاهج لوٽيڙن تان، الله لڳ اولاڪ؛
 جو رکن هڏنهن ڪانڪا، عمر بي املاڪ؛
 ڪارڻ پرور پاڪ، مون کي ميڙين ماريڻ!

۱۴

ڪيا ڪوٺن ڪيڄ، آڄ ڏاڏاڻي ڏيهه ۾؛
 پر ماڻو ماروئڙن ڏنهن، هڏن آيو هيڄ؛
 ڪالهه ڏنا هئم اُپ ۾، اٽڪ ۽ اٽيڄ؛
 اُنا مينهن مڪير ۾، ٿيارڻ سارائي ريڄ؛
 چانگن سان چڙي ڪري، ڪن چنن ۾ چيڄ؛
 آءُ پڻ پنيءَ پيڄ، ملنديس ماروئڙن کي!

۱۵

هي وٺي حال وڃان، ميان ماروئڙن ڏي؛
 آهي اُميد آڃان، جو خوشي ڪنديس ڪيت سان.

۱۶

مينهن وسندي مان، ويڙهيچن ويندياس؛
لوئي ساڳين لوءِ جي، نال وٺي نيندياس؛
وڃي ٿر ٿيندياس، ڏک سڪ پائي سومرا.

۱۷

ٽنارن کون ڌار، جي مون ڏينهن گذاريا؛
سي هئا قيامت جيهڙا، ميان سومرا سردار؛
الله ڪري اوڏڙا، ”سچو“ من سنگهار؛
ت ڪريون ويهي ڳالهڙيون، هنڙي جون هڪوار؛
پر پري ٿيم پنهور، ڏيان ڏوراپا ڪن ڪي!

۱۸

جيڪي هٿ هونديون، ساهيڙيون ساڻيه ۾؛
سني پيرون چونڊن پاڻ ۾، گڏ ڪيون ڪونديون؛
ساريو مون ڪي سومرا، رات ڏينهان رونديون؛
بيون پي ڇا چونديون، آڃا عمر الاجي آڇيون!

۱۹

ريگستان رنگ، جي تون پسين سومرا؛
ت ميان ماروڙن تون، ظالم لاهين رنگ؛
جوتاڪون تنهنجي تاب ڪون، جهانگي واسن جهنگ؛
ناميا هي تون ننگ، نيئي رسائين راڄ ۾.

۲۰

جي ريگستان رهيا، ٿن سخت نه ونج سومرا؛
جوتاڪون تنهنجي تاب ڪون، چن منجه چييا؛
سي ڪي پڙئين وس وهيا، وس چائيتا واهڻ!

۲۱

ڪري ياد قلب، ٿو منهنجو ماروئڙن ڪي؛
 جوڻيان هيڪاندي تَن سان، ٿئي سائينءَ ڏنهن سَبب!
 ڪي بنديناڻي بند منهن، ت راضي هئي رب؛
 غازي لاه غَضَب، ڪر مهر ماروئڙن تي.

۲۲

رجون ريگستان، جت وطن ويڙهيچن جو؛
 راجم ٿي رکيج تون، تَن ماروئڙن جو مان؛
 جهونن جهانگيڙن تي، ڪر عمر تون احسان؛
 ت سارو جڳ، جَهان، مَرُ تعريفان تنهنجيون ڪري.

۲۳

هيءَ خبر هاڻي، آئي ريگستاني راج ڏنهن؛
 تـ ”انا مينهن ملير ۾، ٿيو پَنَن ۾ پاڻي؛
 گَلَ قَلَ گلزاريون ٿيا، رڻ سڀ ريجاڻي؛“
 تون پي صاحب سڃاڻي، موڪل ڏينم مڙي مَران.

۲۴

مينهن وسندي مون ڏنا، هي پکا پنهورن؛
 ڳاڙهيون اڇيون لوڻيون، ڪيا سَهج سَنگهارن؛
 اهي عام خلق ڪون، ٿا گوشتي گذارن؛
 منهنجي آڇ سَنديون، ٿا واٽان نهارن؛
 سانگيڙا ساڻيه ۾، پيا نِت نِت سَنپارن؛
 هي ڳالهيون ٿيون ڳارن، مون ڪي بازوئڙن جن.

۲۵

مِينهن وسندي سومرا، آج پڻ پورَ پيا؛
پڪا پنهورن جا، سي مون ياد ڪيا؛
ڏني گهڻا ڏينھڙا، مون ٿريجن ٿيا؛
وسري تان ويا، ڪا ساعت منهنجي ساه ڪون.

۲۶

هت ڏيهي ڏسان ڪونہ ڪو، جو ڏئي ڪيت خبر؛
هيءَ قابو رهي ڪوٽ ۾، انهن ريءَ عمر؛
مڪيران محضر، ايندم آجائيءَ جا.

۲۷

مِينهن وسندي ياد مون، آج ماروڙا آيا؛
قيد الماء جا ڏينھڙا، سي مون لنگهايا؛
موتي اچڻ جا ٿيم، ڏي سنگهارن سايا؛
اُهي موليٰ ملايا، جي پنهور پري ٿيا.

۲۸

ڪو جو وري واءِ، آج پڻ ملڪ مڪير ڏنهن؛
جڻ آيم آبائءَ، ماڻهو موٽائڻ جو.

۲۹

مون کي رات رسيون، ڏيه ڏاڏاڻو خبران؛
”ت ساڻيه سڀ سَرو ٿيو، وڃون واه وِسيون؛
”اچي ياد الله ٿو، ڦوڳڻ ڦلار پسيون؛
”برابر بادل ڪيون، مٺي لوءِ لسيون؛
”ساول ڪائي سبزيون، ٿيون سَجه سسيون،
”گاڙهيون اچيون ڪاريون، لاهن غم گسيون؛
”وڙهيون ڪس ڪسيون، پڻ آهن تار ٽرائيون.“

۳۰

رات وري آيا، ماروئڙا تـ مَلير ۾؛
 جُولَتم خوابُ خوشيءَ مون، جڻ موليٰ مَلايا؛
 وري وسايا، ڀلي ڀاڻ پُئِن جا.

۳۱

وسَ چَري آيام، ماروئڙا مَلير ۾؛
 چڙي پانورَ ڪَنڌيون، ويڙهيڇا وريام؛
 عُمَر اُميد ٿيام، پَسَن پنهوارن جي.

۳۲

جي ٽوڻي هُيَم ٿور، سي واليءَ ڪَيم ويجهڙا؛
 هُئي جا پورن پُور، سا تا اڄ من تون لَنگهي.

۳۳

موٽيا پارِ مَلير، سانگيڙا سانگَ ڪَري؛
 جَن جي سِڪَ سَرير، سي ئي عُمَر اُٿيا.

۳۴

لَٽو ڦوڙائو، وريو ورق وصالَ جو؛
 وري وطنَ اُٿيا، ريگَ لَنگهي رائو؛
 ”سَچو“ چوي سائو، ٿيو موٽي مُلڪ مَلير جو.

ڪافي ۱

مارو ٿر ٿيام، ڀلو ميان وو، ڏيان ڏوراپا آءُ ڪن ڪي!
 سي پارينديس پانهنجا، ميان، جي هت قول ڪيام.
 چڏي ملڪ ملڪير جو، پرينءَ وس ويام.
 گهوريا پري ڏينھڙا، جي پنوهارون پيام.
 سنگهارن جي آڇ جا، ميان ”سچو“ سنيها سِيام.

ڪافي ۲

روئان زاروزار، يار،
 مان مارن ڪي ملان آءُ!

ڏيان ڏوراپا ڪن ڪي، پري ٿيم پنوهار، يار.
 وٺي ويڙا پاڻ سان، منهنجو ساه سَنگهار، يار.
 اهو اٿم آسرو، ايندم آجڙوار، يار.
 ڪندا مَهڙ ملڪير ڏي، رڻ چڏي ريڍار، يار.
 سودم گوندر گذري، جودم اُن ريءَ ڌار، يار.
 روئي رت اکين جا، جهونا ٿيا جھالار، يار.
 وڃي ٻڌنديس اُتھين، سندي پنھوارن پُڪار، يار.
 رکي ويڙهيڇا ويا، مونھين سر ميار، يار.
 پيڪن مون پَهڇائيين، سومرا سردار، يار.
 راتو ڏينھان اوڏيھن، ”سچوءَ“ ساه سنيار، يار.

ڪافي ۳

ساريان آءُ ٿا لوءُ پنهنجي جون لويون،
 عمر گهوريا هي پتَ پٽيهر، ميان!
 هٿ ويڙهيڇا، وو، ويٺا ورهائڻ ڏيهاريون،
 سي ٿورن سنديون ٿويون،
 سنگهارن ڏي سوز سنيها،
 آءُ ٿي روزُ مُنجان رويون،
 ڪنڊيون ڪوڪڙ سَنديون، ميان،
 ڳچيءَ پائڻ ٿا هٿ پيڪا پويون،
 صبح سانجهيءَ ڪٿن خوشيءَ سان،
 اُهي سي ٿا آب ڀريون اويون،
 پاندين پائڻ پُسيون، ساڳن سِگر سَنگهار،
 ”سچو“ سي سويون.

ڪافي ۴

گهوري هيءَ جدائي، اڙي ميان، پنهارن ٻاجهون پور پيا!
 صبح ويلي ميان سومرا، الاسائين، خبر اها مون آئي.
 لنگهي مُلڪ مَليِر جو، ويڙهي ويڙه سڀائي.
 پانور ڪنٿڻ ڪينڪي، وهندا ساعت ساڻي.
 ڪنڀن ٻُڌان ڪينڪي، وري اها شل وائي.
 ٿوڻي پنهنجي ڏيهه مون، ڪندا ڪيئن نوائي.
 عمر آباڻا ڏيهه ۾، سرها هون سَدائين.
 موٽي نه وڃن اُڏهيين، جن جي سِڪ سَمائي.
 هوءَ هوءَ هن جي حال تي، ڀاڳيا ڪن پلائي.
 ”سچو“ سندن ساٿ ۾، ڪري مَرُ ته گِڊائي.

داستان پنجون

۱

جوڙي پڪا جُوءِ، اچي وينا عُمرَ آجڙي؛
 سدا سَنگهارن جي، ٿي مٽي حوضن هوءَ؛
 ٿيون گلزاريون گاهن جيون، بي خوب ڪلي خوشبوءِ؛
 نئين رونق روءِ، ٿيو موٽي ملڪ ملڪير جو.

۲

سدا هئن سڪيا، ماروڙا ت ملير ۾؛
 شل نه ڏينهن ڏکيا، اچن آجڙين تي!

۳

سدا سرها هون، ماروڙا ت ملير ۾؛
 مٽي پنهورن پون، مهر جا شل مينهڙا!

۴

ميان ماروڙن تي، مهران وسن مينهن؛
 شل نه ڏکيا ڏينهن، اچن آجڙين تي!

۵

سدا سي سائيه ۾، سڪيا هئن سَنگهار؛
 پڪي منجه پنهور، شل هئن هميشه سرها!

۶

سائين سَنگهارن جو، رکج پَن پڪي؛
 ڪوئي تا نه لکي، هئن سدائين سرها!

۷

سنگهاري ساڻيه، شَل هُنن سڌائين سرها؛
وَجَن نَ پَرڏيه، خوش گذارن اُتهين!

۸

ساڻيه سنگهاري، سرها آهن سومرا؛
ويڙهيون ۽ واري، محلا ماروئڙن جا.

۹

جاتي واريءَ ڀنو، تاتي اڏن پڪڙا؛
پاڳين لڌاڻو، سڌا رهن او سرها.

۱۰

نوڙن ۽ نوندين، مارو چارن مالڙا؛
گوڙين ۽ ڪوندين، سرها ٿين ساه ۾.

۱۱

جڏهن ڪنن ڪنوڻيون، وسن مينهن مڪير ۾؛
نونديون ۽ نوڙيون، تاتا سوئن تاريون.

۱۲

پاڳين پو لڌا، جي وينا پانور ڪنڌئين،
اُنن مينهن مڻا، آجڙين عيدان ڪيون.

۱۳

وري وسايو، مالڪ ملڪ ملير جو؛
سو اڳي ڪون اُجرو ٿيو، سائو سوايو؛
اڳي اگهايو، ”سچوءَ“ جو سوال ڪيو.

۱۴

آهي سار سنڀال، ميان ماروئڙن جي؛
هت ههڙا حال، هت عتاب اُنهن جا!

۱۵

الله اوري آڻ، ماروئڙا مڪير جا؛
يا مون کي ڪڍي ڪوٽ مون، نئين ملڪ رساڻ؛
پرچندي وڃي پاڻ، پهان پنهورن جي!

۱۶

آڻ الله اوري، ماروئڙا، مڪير جا؛
مون کي آندو اوچتو، هٿ ظلم جي زوري؛
آءُ تنهن گهڙيءَ تون گهوري، جنهن هيڪاندي هڪ ٿيان.

۱۷

جي ريگستان رهن، تن کي سخت نه وڻج سومرا؛
جو تنهنجو زور ظلم جو، سانگي ڪين سهن؛
مٿان پرينءَ وس وهن، هو ويچارا واهڻي.

۱۸

جڏهن ويجهو هئام، ماروئڙا مڪير ۾؛
تڏهن ڄاڻهه احوال جي، ٿي تنهن ڪن وڌام؛
هاڻي وڃي ٿر ٿيڻام، اُهي سڌ لهندڙ سومرا.

۱۹

تيا پنهور پري، آءُ ڪنهن کي ٿورا ڏيان؛
 وهندو شال وصال جو، وارو ڪو وري؛
 سونيئي گڏ ڪري، مٺيءَ کي ماروڙن سان.

۲۰

هٽيم جن سان حال، سي آڄ سنگهاري سڃاڻ ٿيا؛
 عمر انهي پار جي، اٿم سار سنڀال؛
 جو صبح اٿي ساجهڙين، مارو ڇيڙن مال؛
 پيس پري پنهارن ڪون، هي جي ٿيم حال؛
 آهي انهي ڪوٽ ۾، جيئن منجهن جنجال؛
 سگهڙي وڃي شال، پهان پڪي پنهورن جي.

ڪافي ۱

هو جي ماروئڙا ٻيهر مان ملن،
شال الله اورهون ڪنن، سانگي سانگ سندن.

ويئي آهيان وات تي، من آچو حال پڇن.
پڪا پڪن سامهون، اوري اڻي اڏن.
انهن ڪارڻ جيڏيون، منهنجيون اڪيون رت رڻن.
اصل لاکون آهي، ”سچو“ سڱ سندن.

ڪافي ۲

مارو آهي مليام، عمر ڄام، وو،
طلب جنين جي آهي تن ڪي.

ڪرم ڪيائون ڪيترا، ڏوٽي هت ڏنام.
هت جنهن ڪي، هت ٻي تن ڪي پيو آرام.
پاڙيائون سي پانهنجا، ميان، ڪيئون جي انجام.
طالع وارا تن جي گنولن جا به غلام.
کاڏهن ”سچو“ سالڪان، ميان، ٿئي طلب تمام.

ڪافي ۳

ڏوراپا ڏيئي، ڪنهن هت مڻجان، وو، ماروئين!

وساري ويهي رهيو، حال ٻڌي هيئي.
مڙي. آچو مون ڳري، آهيو جهانگير آ جيئي.
لهو سڌ سڱهار جي، جي آهيو اتيئي.
”سچو“ ساريو ڪين سا، جا ويڙهيچئون ويئي.

ڪافي ۴

راتِ مُڪَمَ روئي،

ساري سلامَ سنگهارن ڏي.

اڪيون اباڻي پار ڏي، بيٺيون جهڙ جهوئي.
 اباڻن جي آسري، ليڙون ٿيمَ لوئي.
 ونڊن وڃن پاڻ سين، ڏونرن جي ڏوئي.
 لڪي ڪاغذ مٿن وڌو، پڪيءَ کي پوئي.
 ڪي ڏينهن يويمَ ڪيت سان، آبَ پري اوئي.
 اوهان ٻاجهون ڪوٽڪو، ڪل لهي ڪوئي.
 مارو ملندو مارئي، ”سَچَل“ کي سوئي.

داستان چھون

۱

جگر چارڙيون، ٻيا ڪرڙيون ڦوڳ ڦلاريئا،
سي سنگهاريون ساڻيه ۾، وهن واريون،
تاماں اٿاريون، لاڙيون چنن لاکڙان.

۲

وڙوٽا ويڙهيچن جا، اهي موتئين مالهڙيون؛
رَس نہ اچن روح کي، تاله ۽ تالهڙيون؛
سنگهارن جون سومرا، چڱيون چالڙيون؛
جوجر ڦوڪي سنديون، ڪن دانها دالڙيون؛
وڙ سي لويون لاکڙ جون، ٻن شالان شالڙيون؛
اٽئي پهر آهن اڪيون، منهنجيون عمر آلڙيون؛
ڪامل تنهنجي ڪوٽ ۾، جهان فلڪين فالڙيون؛
شال سڻندو سوڌائي، مون نذر نالڙيون؛
وڃي ڳجهيون ڳالهڙيون، ڪنڊيس سرتن سان ساڻيه ۾!

۳

هت ڏسان ڏوٿيڙن جيئون، ويٺي واتڙيون؛
هت پون پنوهارن تي، مٺيون مانڙيون؛
ياد اتي جون مون پيون، چوهون چاتڙيون؛
توڙي چار ڪنڊان لوءِيءَ جون، هت ڦاڪين ڦاٽڙيون؛
تان پي وڃان اوڏهين، جتي ڪنوڻيون ڪاٽڙيون؛
مون کي لوهن لاڙيون، تن لالڻ سنديون سومرا.

۴

پُور پُچاڻون پير ڪن، بهون پيرڙيون؛
چاڻن چونڊن سي چڙهيو، ڏيئي ڦيرڙيون؛
پانو پيرڙيون، ڪن تماشا تڪن جا.

۵

هٿ گهمڻ ڏوٽي ڏت لاءِ، ڪيون ٽولا ٽولڙين؛
چاڻن لنڊ آئون مڪڻي، جهلي جهولڙين؛
پيهن پچاڻن مانيون، ڦوڪي ڦولڙين؛
تون عمر اولڙين، ڪري هٿ چڙج مون.

۶

هٿ ريت تہ آڏو ٻنڌ، ڪن لويون لاکڙيون؛
مشر مارڙڻ جيون، سڄيون ساڪڙيون؛
وٽين تورن ڪينڪي، مڪڻ ماڪڙيون؛
اڃان ڦٽن باڪڙيون، تہ ڪڙا آهن ڪوه تي.

۷

اڃان ڪنن ڪنوڻيون، تہ سانگين ساه پوي؛
وسي تر تار ڪن، نيون ۽ ٺوڻيون؛
جاني هئن جوڻيون، تاتي آڙي آرام ٿيا.

۸

اڄ جوڙي وينا جهنگ ۾، جهانگي جهوپڙيون؛
ڏي نہ ڏوٽيڙن ڪي، لائق لوپڙيون؛
راجا روپڙيون، گهرين رڪن ڪينڪي.

۹

هت ڏين مارو ڏاج ۾، ڄاڻي ڄارڙيون؛
 پيون آهن سڀ ڪي، اهي ويڙهيون وارڙيون؛
 سي چونڊن پيون پرھ جو، نائي ڌارڙيون؛
 وجهن گوندن سنڌيون، گچيءَ ڳارڙيون؛
 پوءِ ڪنيو ڪارڙيون، وڃن لوڻڙياريون لوءِ ڏي.

۱۰

مون ڪون وسرن ڪينڪي، اهي عمر ويلڙيون؛
 چاريم وڏي چاه مون، ٿي چيلاءِ چيلڙيون؛
 ٿي ڪيڏيم ڪيلڙيون، سرتن سان ساڻيھ ۾.

۱۱

اوس اڏن سومرا، چوڌاري چوئرا؛
 تن ۾ سانڀي رگن سامهان، ٿٽ ٻيون ڌوئرا؛
 تڳ رکي ڌوئرا، صبح ڪاڻن خوش ٿي.

۱۲

ڪرين چو ڪلان، سانگيڙن تي سومرا!
 سارھ سوتن تي، لاه ٽوڪان آئون ٺھلان؛
 هي جي موٽن جون مھلان، ٿي مھلن منجه ڳڏاريان.

ڪافي ۱

ڪاڏي ويڙا، وو، پرين پاڙيجا!

جاڏي هڪيا، تهديل تادي، هڪ تون هنيڙا، وو.
 محبن مون سين عجب جيها، ڪيئي ڳڙ ڪيڙا، وو.
 گوندر گاڏائون ڏينھڙا، هت جالڻ جيئڙا، وو.
 هن آجيا انهن ٻاجهون، جي پلڪ پيڙا، وو.
 ”سچو“ سندا سانول ٻاجهون، هي حال هي ٿيڙا، وو.

ڪافي ۲

ائين هلي هن جاءِ، وي.

هڪ ساعت ڪارڻ تون سانگيڙا!

ڪا گهڙي نيباهه نه ڄاڻج، پيچ نه تنهن سان پاءِ، وي.
 ”الذنيا ساعه“ اهو نڪتو دل سان تون لاءِ، وي.
 جادنهن ائين تون وڻجارا، وري وڃڻ اوڏنهن آءِ، وي.
 دنيا ۾ دم ڪيئي گذاريئي، ”سچو“ سڄڻ جي ساءِ، وي.

ڪافي ۳

اوڏاهون آيا، مون ڏي عتاب آياڻن جا.

هي ڏيهه ويڙهه وسري، اتي ڏينهن وڃي تو لايو.
 ياد اسان کي ڪين ڪيڙي، منجهائينءِ مايا.
 ڏينهن اسان ريءَ گذري، ويڙي سڀ آجيا.
 گهڻا مينهن مڪير ڏي، واليءَ وري وسايا.
 تنهنجي ڏسڻ لڏ، هت سانگي سڪايا.
 سائينءَ ”سچو“ سگهڙا، مون کي مارو ملايا.

داستان ستون

۱.

مون جاليو سان جن، موٽي تن نه پڇيو؛
حال هن جون خبران، پيون هوندين ڪن؛
تان پي مارو من، وار نه ڪڏنهن وسريا!

۲.

توڙي هو نه پڇين، آءُ گهڻو پڇان تن کي؛
عمر آءُ مڃڻ، تن ڪون وڃان وسري!

۳.

تي پڻ وسايم، ڪڏهن مارگين مينهڙا؛
سي ڏينهن ڏاڏائي ڏيهه جا، آڄ ياد عمر آيم؛
هت پنهورن ريءَ پاڻ کي، ڪيها لقب لايام؛
هن لحظي لنگهايم، شال اهي اوسر ڏينهڙا.

۴.

اهي اوسر ڏينهڙا، هت جالڻ آيم جال؛
ڪٿي خوش حال، هت ميان هون ملير ڄا!

۵.

آڄ سنگهاري ساريا، مون مينهن وسندي سورا؛
ڳوڙها ڳاڙهي بنا، هن هنجڻ مون هاريا؛
ياد ڪريندي تن کي، بارڻ جڻ ٻاريا؛
هت ”سڄوءَ“ سنڀاريا، هت سنڀار ”سڄوءَ“ جي!

٦

ساريم اڄ سَنگهار، مينهن وسندي سومرا؛
 جيڪي ڏينهن هُئاسي گڏ ۾، دم نہ ٿياسي ڌار؛
 ڪاٿي اڄ اُسين ٿيا، ڪاٿي اڄڙوار؛
 وڌو قِسمت قيد الماء جي، پري کان پَنوهار؛
 تيلهان مون اڄ آئيو، روئڻ زارو زار؛
 پَلڀل هِت پَچار، هِت به سانگيڙن جي!

٧

گڏهن سانگن ساڻ، ٿي گڏ وسايَم مينهڙا؛
 اڄ قِسمت قيد الماء جي، پيو هيءُ پَرياڻ؛
 هِت ڪَريان پُرا پاڻ، پَر ٿي لوئِيءَ جي لَڄِ مران.

٨

وسري ڪين وڃان، ميان ماروئڙن ڪوئن؛
 وسرڻ سنڌيون ڳالهڙيون، موروئن تا نہ مڃان؛
 آهي اميد آڃان، پڪي مَنجه پَنهوار جي.

٩

سَڄال نہ وسارين، هُئان يادِ انهن کي؛
 عُمَر آباڻن جيون، ڳالهيون ٿيون ڳارين؛
 ساھ رڳون سارين، مَن پَهچان پنهورن کي.

۱۰

لويون رنگا رنگ، ڪن ساهيڙيون ساڻيه ۾؛
 سي آسوريون اڳريون، عمر پهرن انگ؛
 تڪون تنهنجي تاب ڪون، جهانگي پينا جهنگ؛
 هن ويچارا واهڻي، تن کي وٺ نه تنگ؛
 سي ڪيئن ڏين پير پلنگ، حال جني جا ههڙا!

۱۱

پئي جيءَ جنجال ۾، ساڻيه سنپاريون؛
 وسرن اهي ڪين ڪي، جي مهلان موچاريون؛
 پر قسمت قيد الماء جي، ڪيون هي ڪاريون؛
 ڪاٿي اڄ آءُ ٿيس، ڪاٿي سنگهاريون؛
 اوڏهن نهاريون، وچان سا وهلور ٿي!

۱۲

عمر شال نه لائين، لقب لوڙئين؛
 پاڻي پين پت ۾، آبون اوڙئين؛
 ڏونرا ڏوڙئين، ونڊن ورهائين پاڻ ۾.

۱۳

شال نه لقب سومرا، لوڙئين لايان؛
 پت مٽي هيءَ لوڙي، مور نه مڙيان؛
 جا گتي ڪيت ڌنار جي، پلي سا پايان؛
 مري ملهايان، سارو ملڪ ملڪير جو.

۱۴

عمر آڇا ڪپڙا، ڪاٿياريون ڪن ڪيئن؟
 جهڙي آيس جيئن، شل تهڙي مارن ڏي وچان!

۱۵

کيئن ڪاٿياريون ڪن، ڪپڙا اڇا عمر ڄام؟
 ٽين پنهوريون پٽ ۾، مهڻي هاب مدام؛
 آهيان سومرا تو سام، تہ لوئيءَ جي لڄ رهي.

۱۶

هن لوئيءَ جي لڄ، شال رهجي اچي سومرا؛
 تہ مَرُ بُڌي خوش ٿين، ريگستاني راڄ؛
 سان ڪائي ڪاڄ، جا قيد ڪئي تو ڪوٽ ۾.

۱۷

توڙي لوئي هت چڄي، وڃي تهباران ٿئي،
 تہ پي پهنديس پنهورن جي، عمر پاڻ پڄي؛
 جهانگن لاءِ جهڄي، مان اٽ مئي ٿي آهيان.

۱۸

توڙي هوءَ چڄي، تا پي لوءِ لوئيءَ سان وڃان؛
 اچي عمر ڪوٽ ۾، ڪنديس ڪين ڪني؛
 ساڻي سانديم ساه سان، جا ڏاڏائن ڏني؛
 اها نينديس پاڻ پڄي، مينهن وسندي سومرا.

۱۹

اٻر ٿيا ۾ اٻي، ۽ واءِ لڳو اويار جو؛
 ”سڄو“ چوي ٿيا سومرا، چڱا سانگن سڀي؛
 پر چت اندر ۾ چپ، اٿن تنهنجي زور ظلم جا!

ڪافي ۱

اِهي نڀا ڪو نيئي، منهنجا مارن ڏئي!
 آڇڻ اوهان جي وس وڌائي، ڪوڙين سي ڪيڙم ڪيئي.
 ڏک ڏوراپا ٿا منجو اسان ڏي، حال اسان هت هيئي.
 قسمت ڪو جو ڦلڻ وهايو، پري اوهان ڪون پيئي.
 لوءِ اوهان جي ڏنهن لويي جا آنديم، لڙان هت ٿي ويئي.
 ڳالهيون سنگهارن جون سڻ "سچو" ري، ساه سڀاڻيم سيئي.

ڪافي ۲

ڪانگڙا قريبن جا، توکي ڪالهه اڏايو ڪن،
 وٽئون ويڙهيچن!
 آسروندي آهيان، من ڪو پيرو ڪن،
 وٽئون ويڙهيچن!
 پڪا پڪن سامهون، اوڏا مان آڏن،
 وٽئون ويڙهيچن!
 "سچوءَ" جي به سرير ۾، دونهان روز ڏکن،
 وٽئون ويڙهيچن!

ڪافي ۳

اِهي اولانبا آيا،
 مون ڏي مارن جا، ميان!
 ڏيهه ڏاڏاڻو ڪيئن وساريئي، ڏينهن اتي تو لايا.
 ڪهڙين ڳالهيون ويڙهيچن ڏنهن، منهن ڦيريئي مايا.
 پهر پنهورن ريءَ ڪيئن ٿي گهارين، عمر ساڻ آجايا.
 تنهنجي ڪارڻ راتو ڏينهان، سانگي سي هت سڪايا.
 وس نه منهنجو سڻ "سچو" ري، ڏکيا مون ڏينهن لنگهيا.

ڪافي ۴

ايم راتِ عتابِ

ڏاڍا! سَنگهارن ڏنهن!

مون کي عمرِ ماريو، ڇهاڙ ڪيڙن جي جواب.
 ”وينءِ اتي ماري، ڪاٿي خوب ڪباب.“
 هت سارو ڏيهه ڏڪاينو عمر جي تڪِ تاب.
 موليٰ تا معافي ڪيا، ”سڃو“ سڀ حساب.

مومل راڻو

داستان پهريون

۱

آءِ راڻا ٿي رنگُ، موٽي ڪاڪ ڪنڌن کي؛
لاهي لڳو خدائ جي، نرو ڀرڙو زنگُ؛
ناميان پاڙج ننگُ، مھڻي هاب مٿان ڪرين!

۲

مومل مھڻي هاب، راڻا ڪرڻ راءِ تون!
جوئڻ کي جواب، مرد نه ٿين مينٿرا.

۳

مون کي مھڻي هاب، ڪيئي ميان مينٿار؛
ڪرڻ خان خراب، ڪامل ڪاڪ ڪنڌين کي.

۴

هڪ جوءِ ٻي جوءِ، مرد نه چٽن مينٿرا؛
توڻ پرين پوءِ، ڪوئ لڄايو ڪاڪ کي!

۵

هڪ جوءِ ٻي جوءِ، چٽن ڪين جوان؛
اهي ٻي انسان، جي ننگن تي نثار ٿيا.

۶

آءِ راڻا رنگُ لاءِ، موٽي ڪاڪ ڪنڌن کي؛
ناميان ناءِ خدائ جي، پير وري هٿ پاءِ؛
سوڍا سنڌيئي ساءِ، آءُ ويني ڪانگَ اڏاڻان.

۷

آءُ راڻا رکُ ران، مون هن نمائيءَ سان؛
توڪي ڪريان ڪيترو، ناميان نر نياز؛
جوڻي ڪيڙم نان، تنهن مهڻي هابُ ڪري ڇڏيو.

۸

مون تون مهڻو لاه، موليٰ ڪارڻ مينڌار؛
تون تا صاحبُ آهيين، هيءُ ڏوهارڻ ڏاه؛
توڙي ٿيس بيراہ، تہ پي ڳل تنهنجي آهيان!

۹

ڏي ڪورنگُ وري، ڪامل ڪاڪ ڪنڌن کي؛
منهن ڏيڪارج مينڌار، وڃان تا نہ مري؛
بخشج ذوقِ نري، مهڻي هابِ مٿان ڪرين.

۱۰

چڙهنديسان چڪي، نہ تہ منهن ڏيڪارج مينڌار؛
اندو مون کي هتهين، ڪنهن لارَ لڪي؛
چاڙهيو مون کي ڏاڳهَ تي، تنهنجي عشق تڪي؛
مرُ پيو ڪو سرُ سِڪي، انهيءَ جي اولاک جو.

۱۱

هي جو ٿيڻو هو، سو اکرُ ميٽيندو ڳونڪو؛
هيرو زهرُ زبان سان، هن ڳالهيين ڪيڻو هو؛
نا تہ پاڻڪون پھڻو هو، مون کي زير زمين جي.

۱۲

ڏکءَ ڏيٿو هو، تو مون کي ميان مينترا؛
ناميان پنهنجي ٽنگءَ کي، تونيبه نيٿو هو؛
زهر پيالو پُر ڪري، مون کي تڏهن پيئو هو؛
جيءَ جيئو هو، مان ڪون هن مهڻي وري.

۱۳

سويل سيڪائي، آءٌ پڻ گهڻو آهيان؛
راتو ڏينهان تانهنجي، وات مون کي وائي؛
ڪر اها ڪائي، جو ڪارنهر لهي ڪاڪ ٿون.

۱۴

ميان آءٌ ماري، ڏاڍي ڏنوءَ ڏهاڪي جي؛
مهڻي هاب مٿان ڪرين، ته ڪاڪ نه ٿئي ڪاري؛
ڪر سويل ستاري، ڏوهن ڏي نه ڏسيچ تون!

۱۵

آءٌ سوڍا ڪر سچ، لاهي مون تون هي ميهڻو؛
جهيڙو جهڙو ٺڪري، مون من اندران مچ؛
الله ڪارڻ اچ، ماڳ و سائج مينترا!

۱۶

اچين جي اوطاق، منهنجي ميان مينترا؛
ته عين ڪون اچي ٿيان، ڪوجهي ٿئي نه ڪاڪ؛
هيرا اها هيراڪ، مٿان مٿئين مينترا.

۱۷

موتڻ مَرڪ نه تنهنجو، هو سويل سياڻا؛
وسائج وليهيءَ جا، پينگ پيل پاڻا؛
پري ڪري پاڻا، مون کي ماريئي مينترا.

۱۸

اَتڻ اُجهائي هلي، پرين پُڄاڻو؛
 ڪين گهڻايو گهوٽ سان، ڀرت هن پاڻو؛
 ظاهر زالاڻو، پر باطن ڀرھ بلي هيو.

۱۹

ڪاٽيءَ ريءَ ڪهي ڇڏيو، راڻا تنهنجي رنج؛
 سڪون ۽ سَهنج، سويا ساڻ ڪڍين وئين.

۲۰

سويا هن سڙيءَ جو، لهي وڃ سماءُ؛
 ويرن وڌو وڃ ۾، آهي وير وڌاءُ،
 مون تي لڳندو ڪونڪو، پيارا پاڻيءَ پاءُ؛
 هيڪر هيڏي آءُ، ت پيرولي پتر ٿئي.

۲۱

ڍوليا تولڻ ڀٽ ۾، آءُ وتان ويڳاڻي؛
 راتيو ڏينهان اوتيان، پنبڻين مان پاڻي؛
 لڳا مون لڙون ٿيا، هيءَ پوتي پراڻي؛
 ت به راڻي جي راڻي، سرتيون سڏن ساڻيھ ۾!

ڪافي ۱

آءُ تا روز روئان ساريون،

سوڍا تنهنجيون، وو، ڳالهڙيون ڪيڙيون!

ٻڌي وڃ، وکها، زور منهنجيون زاريون.
 سِڪَ سَنديو ڪيون، جيءُ اندر جاريون.
 راتا رُسڻ تانهجي، ڪوڪان هِت ڪاريون.
 ويئي ڳرهياڻ ڳالهڙيون، هنجون هِت هاريون.
 جيڪي جايون جيءُ ۾، وره تنهنجي واريون.
 ”سڄو“ سهندا سُڀرين، عاجز جيون آريون.

ڪافي ۲

حال منهنجي هاءِ هاءِ،

توريءَ لهن هي ڏينهڙا!

آهي هن احوال تي، وکها تان واءِ واءِ.
 دوست تنهنجي ديس جي، اڪنڊ اسان کي آه.
 ڏسيو ڏهاڙي روئان، جاني تنهنجي جاءِ.
 ڪاڪ نه لڳي ڪس مون، سوڍل تنهنجي ساءِ.
 سوڍا ستاري ڪري، پير اڱڻ مون ڀاءِ.
 درد مندن جون دانهڙيون، واليءَ لڳ وڻاءِ.
 سوال ”سڄو“ جا سُڀرين، تون لائن دل سان لاءِ.

ڪافي ۳

مينٽرا، آءُ ميان، هِت ويٺي ڪانگه اڏاڻيان!
 تو ساريندي سڀرين، هِت سوڍا ساه ڏيان.
 راڻا رڻي راز جي، ڪا جا آهي هيان.
 ڪامل ڪنڌيءَ ڪاڪ جي، آءُ جاني ڪيئن چيان.
 شال اوهان جو آڳتي، ”سچو“ ٺيهن ٺيان.

ڪافي ۴

راڻي سندور راز، مون سان ڪيتوئي آهي!
 ڪاڪيون آڏو ڪانڌ جي، نٿو وڻي ناز.
 ٻانهان ٻانهن جان ٻڌي، ڪرڻ نٿ نياز.
 هي هي آهي حسن جو، ماريون، غم غماز.
 ”سچو“ ڀرپاڻڻ ڀرينءَ جو، آهي ساڻ ايلاز.

ڪافي ۵

مون کي تنهنجي سار سنڀار، وو،

چڏر ساما تون، آءُ منهنجا يار، وي!

ڏوه نہ ڪوئي تو ڏيان، آهي مون ئي سر ميار.
 سڪ سوراهان مون ڪيا، هيٺڙي منجه هزار.
 موٽ مران ٿي مينٽرا، ٻرهي ڇاڙهيئي بار.
 ويٺي ڪري ڪاڪ ۾، هيءَ ويچاري ويچار.
 ”سچو“ سي ئي آيا، جي دل گهريا دلدار.

ڪافي ۶

منهنجو سويل سارئي ساه وٺو،

راڻا رُسمَن سان ماريئي!

ويئي ڪڙهان ڪاڪ تي، اُٿيندو ٻه الله.
هن مڱيءَ جو ميندرا، توکي ڪيهو پرواه.
سندو اچڻ تانهجي، روز نهاريان راه.
گهڙي اوهان جي ٿي گهران، ڇت اوهان جو چاه.
مهر مٿو تونا ڪو، جيڪس منهنجو بخت سياه.
ڪوڏئون قرباني ڪري، ”سچو“ ساه پَساه.

ڪافي ۷

پئي پيش پرينءَ کي پاڻ،

اَءَ چونديس هلي حال هي!

تو تون آهي ميندرا، ڪاڪ ساري قربان.
دل کي ديوانو ڪيو، بهڳڻ تنهنجي پاڻ.
ناميان دَسِج ننگَ ڏي، اَءَ تا تيس اچان.
آندم هيٺ عتاب جي، مون کي پنهنجيءَ جان.
”سچوءَ“ سَندي ساه کي، تانگه ايڏا هين تان.

ڪافي ۸

مون کي ڪانڌ بنا هيءَ ڪاڪ،

ڪوڙي آهي، ٺي وو، ڪاڪيون!

سويل ٻاجهون سرتيون، هيءَ مري ٿي مُشتاق.
منهنجو ساه سَدير ٿئي، اچي جي اوطاق.
سَقري آهي سون ڪُون، خاصي ڀَت جي خاڪ.
سَد اچي لَه تَنهن جي، جا چور ڪئي چوطاق.
وجهي ويچاريءَ ويو، آديون ڙي اولاڪ.
تَن ”سچوءَ“ جو عشق اوهان جي، چيري ڪيڙو چاڪ.

ڪافي ۹

آءُ تا تيهڙيون زاروزار، ساريو روئان ٿي هت ڳالهڙيون،
گهڻيون گهڻيون!

ڪڏهن هڻڙو سڀرين، پا چيائيءَ سان پيار.
ڪامل آهيان ڪاڪ ڳوٺ، تو پنا بيزار.
ايندو هئين آڌ رات جو، ڪاهي ڪره سوار.
ماري مون کي ميندرا، وکها هيءَ ويچار.
وسي تنهنجي وره جو، بادل هت بيسار.
ڏسي وڌ وڙائي تانهجي، هوڏڪيءَ کي ڏهڪار.
”سچو“ سگ، اوهان جو، تنهن ڏي نيڻ ڪڍو نروار.

ڪافي ۱۰

وکها وري آءُ،

مون ڪوٺ موت نه ميندرا!

ميان مون سان نه مٿين، سويل سائين سا.
رڪي شريڪت شانين سان، هيءَ ڪميٽي ڪا.
هو جو اچي ڀٽ ڏنهن، وڻي اهو مون وا.
هي هي هن جي حال جو، له سائين لڳر سما.
”سچو“ ڪندا سي سگهڙو، پاڻئون چاڻي پرچا.

ڪافي ۱۱

اڙي جيڏيون منهنجو جيئڙو، وڻيو سڄڻ وڃي!

چرخي مٺا تڙيون، پيئر سڀڪائي ڀڄي.
درد منديءَ جي دل اهاڻي، مت نه ڪنهنجڙي مڃي.
طرف تنهنجي يار ”سچو“ ري، سوز نه پنهنجڙو سڃي.

داستان ٻيو

۱

ڪاڪِ پُچندا ڪاڀڙي، ويا آڏو ٻُٽَ؛
وڃي رسيا اُن هُٽَ، جت ”مون تون“ آهي ڪانڪا.

۲

ڪاڪِ پُچندا ڪاڀڙي، وڌي وِٽَ ويا؛
لُڊاڻون لنگهي ڪري، ڪنهن پَرئين پُٺَ پيا؛
اُتي ٿاڪِ ٿيا، جتي ”مون تون“ هُٽَ ڪا.

۳

لنگهيا لُڊاڻو، اُئون ڪاڪِ ڇڏيائون پوءِ تي؛
تاتي وڃي رسيا، جاتي مومل نه راڻو؛
نڪا مسجد ٽڪيو، اُت نڪو ٽڪاڻو،
تاتي ٿيڻ ٿاڻو، جتي ”مون تون“ ٺاهِ ڪا.

۴

ڪاڪِ لُڊاڻو لنگهيا، اڄ لاهو ٿي لال؛
اوري هُٽَ نه اُٽڪيا، ٿيا پَرئين خيال؛
حدون پڄي هليا، جن کي حد پڄائي حال،
تن سُرَت نه ڪا سَنِيال، وڃي ويجهي ٿيا وصال کي.

۵

ڪاڪِ نه ويا ڪاڀڙي، نڪي لُڊاڻي؛
نڪي ڀريا ڀِٽَ تي، جتي رنگ رکيو راڻي؛
اهي مڙئي نابود ٿيا، تن سامن ساماڻي؛
ٿاڪِ ٿيا ٿاڻي، جاتي ”مون تون“ ٺاهِ ڪا.

۶

هيءَ ڏوهارڻ ڏاه، تون ڏيوليو ساري ڍٽ جو؛
 ڪامل ٽڪو ڪاڪ تي، چڙهي ڪر هل ڪاه؛
 ڪاڻيون ڪنڌيون ڪاڪ جيون، بي لڳي باغن باه؛
 اهو مون تون مهڻو لاه، ڪا مهر پويئي مينترا.

۷

چڱي ڳالهه چوانءِ، ساسڻ ميان مينترا؛
 ”آءُ تنهنجي آهيان، تون منهنجو آءُ،
 ”هيءُ ندر تنهنجي نانءِ، آهي وڪاڻي وڪها.“

۸

ولها وڪاڻي، آءُ در تنهنجي آهيان؛
 تنهنجي ڏس ڏهاڳ ڪئي، هيءُ ناميا نماڻي؛
 هيءُ مريءَ تي هاڻي، تنهن منهن ڏيڪارج مينترا.

۹

مومل ماڻڻ هليا، ڪاپڙي ڪل دار؛
 وچ ۾ آتش دود جا، آين بيهت بخار؛
 ڪي سڙيا تنهن سوزان ۾، ڪي ٽر چليا نروار؛
 ماڙي ڏسي پٺيليا، خود ڪوڻ خبردار؛
 ڪي ويا ماڙيءَ ڪوڻ ڪري، ڀرت نه جت پچار؛
 نڪا صورت آهين، نڪا تار تنوار؛
 نڪو ڏسڻ وار هو، نڪا سُر سنيار؛
 تن تي چڙهي آڻيا، بيخوديءَ جا بار؛
 ڪين ڏٺائون ڪاڻهين، روءِ نڪا رخسار؛
 ”الان ڪما ڪان“ تحقيقي ٽڪرار؛
 لٽا شور شمار، همہ تا حق ٿيو.

ڪافي ۱

تو ڏي هين ڪا تيارِي،
 اجهي اڄُ سي ايندڙي، ميان!
 رڪڇ وڏو آسرو، جي تون محبت ماري،
 اهي نال ته نيندڙي، ميان.
 اچي اڱڻ تانهنجي، ڏيندڙي سي دلداري،
 سَنوان طالع ٿيندڙي، ميان.
 وڻي گهڻي يارَ ڪي، زور نه زياده زاري،
 وري پوءِ نه ويندڙي، ميان.
 اهي هٿ حبيب جي، ڳالهه ”سچوءَ“ جي ساري،
 ڏاڍا ڏاڻ سي ٿيندڙي، ميان.

ڪافي ۲

هيڏي اچڻ جي آه، ڙي، پاندي يارَ پرينءَ ڪي!
 پريان ريءَ پَرديس ۾، اهي آسان سان هاءِ هاءِ، ڙي.
 وهڻ ڪارڻ يار سڄڻ جي، ڇت ۾ جوڙيم جاءِ، ڙي.
 پوڻيون هٿ پٽيان، لڳين لالَن لاءِ، ڙي.
 سِڪَ سڄڻ جي ساهَ ۾، ساڻي تان سماءَ ڙي.
 سالَ ”سچوءَ“ ڪي آهي ئي، دوسن جي واءِ واءِ، ڙي.

ڪافي ۳

رويو حالِ چوان، الا! جي اوني ايم اوڏاهون!

پايو پاندُ ڳچيءَ ۾، آءُ پيرين تن پوان.
سرتيون انهيءَ سوزَ جي، ناهي سٺا اوهان.
سڪن مٿي ڪينگي، آءُ مٿيان سور سنوان.
سجڻ سجڻ ٿي ڪريان، ٻيون لاتبون ڪين لوان.
جوش تنهن جا جان ۾، مون کي آهن نت نوان.
”سچو“ اڪڙين مان ٿيا، ريل رت روان.

ڪافي ۴

پيرين منهنجي اڱڻ، الله توکي آئيندو!

اچڻ سنڌي اُن جي ٿينديون واڌايون، مبارڪ ڄڳ ڏيندو.
وري وسائج پنهنجيون جايون، ٿورو مون تي لڪ ٿيندو.
پلو پنهنجا هٿڙا ڪري پلايون، لڳين مون لائيندو.
خبران ڪيئن جون اسان ڏسي آيون، توکي پرين ساڻ نيندو.
ويو فراق فنا ٿي وصل ٿيون وايون، ”سچو“ نانوَ سڏيندو.

ڪافي ۵

آئين سو ڳالهه سٺائين،

ونهي ڪانگڙ، تون پلي آئين!

خط جو آندوئي يارَ سجڻ ڏهون، هلي سونال پڙهيائين.
آءُ تـ جوڙيئين جاءِ اکين ۾، اڄ اوڏاهون آئين.
سگهڙو سگهڙو آءُ اسان ڏنهن، ڏينهن گهڻا ڇو لائين.
اچو اچو تون ڇو نه اچين ٿو، محرم راز رلائين.
نانوَ الله جي يارَ ”سچو“ کي، محبن ساڻ ملائين.

ڪافي ۶

وعدو ڪيئن وساريو،

پَلا سائين، ڪيئي ڳالهيون ڳالهيون!

آسان نمائڻ سان يارَ پيارا، ڪو ڏينهن مان گذاريو.

ڏک ڏيئي وڳين اڳي ڪوئن اڳرا، وري نه پوءِ نهاريو.

هيڏانهن هوندين چني آسان ڪي، پنهنجيءَ ڪي قطاريو.

آتش چرخو ويئي چوريم، ڏيئي سو عشق اُڏاريو.

سڀ ڪنهن ساعت سانول سائين، ”سچوءَ“ هت سنياريو.

ڪافي ۷

جو تون پير پري آئين،

تنهنجي ٿوري هڪ نٽي پُجان... آلا، ميان!

عاشق هتي لکين هزارين، لئون اسان تو لائين.

عيب آسان ۾ آهن آپارين، اهي ڀلا ڪيو تو پائين.

ڏوه ڏنگايون ڏسي آسان جون، ڇت نه آسان تون ڄاين.

راتو ڏينهان يارَ آوهان جا، ڳڻ ”سچو“ تو ڳائين.

ڪافي ۸

اُڙي آلو آلو، رانول آيو راج ۾!

ويڙا سورَ سنڌو ڪري، اڄ پيئر ٿيڙم ڀلو.

جنهن ساعت گڏيا سڀرين، سا ساعت ڪنهن نه سلو.

ڳالهه نه ڪريو ڪا ٻي، هاريون آوهين هلو.

ڏهاڙي ڏسڻ ڪوئن، وار نه ٻوندو وڌو.

اصل آهي انهن سان، روح منهنجي جو رکو.

”سچو“ گڏيو سڄڻن، ڪرڻ لڳو ڪلو.

جهولڻو

جاني آءُ ڙي جاني، ميان،
آءُ تا روز پُجان ٿي پانتيون.

تنهنجي اچڻ کان هت، پوڻيون ٿي پٽايان،
سُنجهي صبح سرتيون، ٿي پانتي پُجايان،
ڏاها تنهنجي ڏيهه ڏي، ٿي ڪانگل اڏايان.

پرين تنهنجي پار ڏنهن اچي قاصد جي ڪوئي،
حال سڻايان پانهنجو تنهن رهبر کي روئي،
جاني جال اسان جي هاڻي هجر ۾ هوئي.

دلبر تنهنجي ديس ڏي ٿي ڏسان ڏيهاريون،
نانو تنهنجو سپرين اسين وس نه وشاريون،
گچيءَ پائي ڪپڙو زور ڪريان ٿي زاريون.

اٿي ويئي اوتيان آءُ پنٺين مان پاڻي،
اچي ڏسج سپرين تون حال منهنجو هاڻي،
درد منديءَ جي دل ۾، تنهنجي سِڪَ تا ساماڻي.

تاڪون سڄڻ تانهنجي هيٺڙي حيراني،
ڏيئي ڏکيءَ کي وئين تون نيهن تر نشاني،
سدا ”سچو“ آهي، ميان، تنهنجي گچيءَ ۾ ڳاني.

سنڌي پورب

۱

گنگا کان ڪُنڙ، آهي ڪنڀن ڪاپڙين جو؛
ڪڏهن لوڪ نه لڙيا، سدا تڻ سفر؛
آهي نام مَشَرُ، انهن اڏوڙين جو.

۲

جوڳي آهن جي، گوش گنگا ڏي تڻ جو؛
آهن ڪوڏيا ڪاٽ جا، پڻ ڪاپڙي ڪي؛
سيرُ سنباھن سي، جنين ناتو ناٿ سان.

۳

جوڳي جال ڏنام، پر ڪو ڪو لڳي ڪاپڙي؛
هي ويهي وستن ۾ ويا، هوند لوڪ لڙيام؛
تئين ڪاٺ ٿيام، هي هي ههڙا حالڙا.

۴

جوڳي جال بجهن، پر ڪو نه لهان ڪو ڪاپڙي؛
تن ڳڻن پرين جيون ڳالهڙيون، ٿيون ”سچل“ ساه سجهن؛
لوڪ نه ٻڳي لجهن، بگر نالي ناٿ جي.

۵

جوڳن اوري جو، جي لوڪان لعل لڪي ويا؛
لاهوڻي لنگهي وڃي، حر پيا ۾ هوءَ؛
راسخ روبروءَ، وڃي ناميا ٿيڙا ناٿ جي.

---

* مرتب پاران ”بيت سنڌي پورب جا“ جي عنوان هيٺ آيل ڪلام ۾ بيتن سان گڏ
ڪافيون پڻ شامل هيون، جڏهن ته عنوان مان اهو ظاهر ٿئي ٿو ته هن عنوان
هيٺ ڪلام ۾ صرف بيت ئي ڏنل آهن، ان ڪري باقي سڻ وانگر هت بيتن ۽
ڪافين سان ”سنڌي پورب“ عنوان ٺهڪي اچي ٿو.

۶

جوڳي آهن جال، پر لاهوتي لنگهي ويا؛
هي مڻ مڻ ڪن مڻين سين، هو ڪڙا مڻي خيال؛
سي لانگوٽيا لال، پينر پاڳر ملن مون.

۷

لوڪين لاهوتي، ڪنهن پر نه ڀرپيا؛
سي پنهنجو رکي پور ويا سالڪ ٿاڀوتي؛
اهي اتيءَ آتوتي، نانگا ويڙم ڪري.

۸

ڪري لنگهيا لوڪ مون، لاهوتي لوڙا؛
گهوڙا ڙي گهوڙا، جو مون من مستانو ٿيو.

۹

ڀورب ڇڏي پوءِ، آتوتي اڳي ٿيا؛
ويا اڪنڊيا اڳنان، نه ڪنهن لڙيا لوءِ؛
رجائي رت روءِ، ويئي واٽڙين تي.

۱۰

جوڳي جالبون جال، پر لاهوتي لنگهي ويا؛
هو هلي ويڙا حال ۾، هي قابو مڻي قال؛
هي هي منهنجي حال، جو حال نه پيو هت مون.

۱۱

جوڳن هت جايون، جي هن لوءِ لڪي ويا؛
تپش تيش تن ڪي، وڃن لاهوتي لايون؛
ووءِ وات وجهي ويا، ويڙاڳي وايون؛
آتوئن آيون، خبران ڪاتي ڪسڻ چيون.

۱۲

جوڳن آه نہ جنگ، هن سلوڪي سڀ سان؛
جيڃان هن جهان ۾، هن طريل تنگ؛
ڪنهن جي رتا رنگ، ماڻھُ منهن مشعلان.

۱۳

لاھوتي هن لوءِ، آيل آھن اڄ پني؛
ووءِ ووءِ اڃان پوندي، پورين جي پوءِ؛
ان ڪاڙين کي ڪوءِ، سڳر منجه صبحي ڪري.

۱۴

لاھوتي مون لوڪ، ٿورا ڪري لنگھيا؛
سدا ساميڙن تي، محبت وسي موڪ؛
سي زائر منجهون ذوق، ڪنڌ ڏين ٿا ڪات تي.

۱۵

ڪاڙي مون ڪالھ، اڃان ڏنا ڏيہ ۾؛
هي هي منهنجي حال، جو ساڻن ٿيس نہ سبگتي.

۱۶

هو جي ڏنا ڏيہ، ڪالھ اڃان مون ڪاڙي؛
سي اڄ لنگھيا لوءِ مون، دانھ چڏي ڏيہ؛
ھاريون هو ھڏيہ، موٽن ڪين مڪان تي.

۱۷

پورب پنڌ نہ آھ، ڪڏھن ڪاڙين کي؛
جت ماڻھن ميڙا ڪو ٿئي، سا جوني جوڳين جاءِ؛
سامي سر سواءِ، سودو ڪن نہ ڪو ٻيو.

۱۸

پورب آھ نہ پنڌ، ڪڏھن ڪاڙين کي؛
سي ڏيندا ويراڳي وڃي، ڪاٽن مٿي ڪنڌ؛
هوءِ سندن ھنڌ، جو لڙ گڏجي لعل ٿيا.

۱۹

پُورب رکي پير، ڪن پُڄ پراهين پنڌ جي؛
 ٻيو ڪو وڃي اتيهين ڪاپڙين ريءَ ڪير؛
 جنهن کي ڦڪل نہ ڦير، ڪنڌ ڏيندو سو ڪات تي.

۲۰

پُورب پنڌ نہ ڪن، ڪنهن ويلي ڪاپڙي؛
 ڪوڏ ڪپائڻ ڪنڌ جو، توڙون آهي تن؛
 ”سچل“ سدا سامهون، آڏي آڏو تن؛
 سي وڃي ڪات ڏين، گردنن ڪنيو غار ۾.

۲۱

جائڻي پُورب پنڌ، تالڻي آءِ نہ وڃڻو؛
 هي هنن جو هنڌ، منهنجو هنڌ هنگلاج ۾.

۲۲

پُورب پُڄيائون، پَر پير رکيائون پَر نان؛
 اوريان پريان پنڌڙا، سي لس لنگهيائون؛
 ائين اُتيائون، تہ گُر آسين نہ گڏيا.

۲۳

پُورب ڪانءَ پري، نانگن نظر آه تا؛
 ڳهر وجهن ناٿ تي، پريون پير پري؛
 منجهون ذوق نري، گُر گڏيا وڃي گوڏيا.

۲۴

پُورب پير ٿرن، ڪن وڃت پارهين پنڌ
 تي؛ قدم رکي ڪات تي، ڪنڌ قربان ڪرن؛
 ڪوڏون ڪاپڙن، ”سچل“ سرِ صدي ڪيو.

۲۵

مٿي کاتَ قَدمُ، ڪاڪيون ڪاڀڙين جو؛
سنسو ميٽي سروب ۾، ”سچل“ ٿيا سي سَم؛
سدا ساميڙن جو، دَمامين سان دَم؛
آديسي عَدمُ، ٿيا نالي اندر ناتَ جي.

۲۶

ويا هَتُون ويهي، اڃا ڪالھ ڪالھوئي ڪاڀڙي؛
ايل آتوڻن جي، ڳالھ ڪريان ڪيھي؛
”سچل“ ساري سڪ مان، ڳاروڙي گيھي؛
پُورب ۾ پيھي، وڃي واصل ٿيا وصال ڪي.

۲۷

هيَ هيَ ڪالھ هِٽاءُ، اڃان لاهوئي لڳھيا؛
ڪُون وڃن جو مون ٿنو، ساميڙن سَماءُ؛
تا ڪو پوي پَريا، مَن لاهوڻن جو لوءِ مَوَن.

۲۸

ويا لاهوئي لال، لورا ڪري لوءِ مَوَن؛
ڳالھ نہ ڳرھڻ جھڙي، مگر مُنھن مَشعال؛
هيَ هيَ هِڙي حال، ساريون سي سَدَ مَران.

۲۹

جو پَنٿ جوڳيڙن جو، سو آتوڻن آجاءُ؛
گنگا ۽ گر نار ٿي، جوڳن پَنٿ جُڳاءُ؛
پَنٿ اُنھين ڪُون پَرنان، آتوڻن ڪي آءُ؛
تان تان ٿين نہ جاءِ، جان جان ريجھن نہ رام سان.

۳۰

ڪوڙين قريبن، آءُ ٿا ڪاٻڙين ٿئون؛
 ڏيئي ويا جي ڏيل ڪي، هي هي حيرانِي؛
 ماريون مهماني، آءُ ٿا سر ڪرينديس صدقو.

۳۱

ڪري لورا لنگهيا، هي آتوئي آڄ،
 مون هڪون امان پڇ، جو آءُ ٻ وينديس اُن سين.

ڪافي ۱

اَءَ ڪوڙين ٿيان قُربان، جوگيڙن جي جات تُون!
 ڪاڪيون ڪاڙين جو، ڏاڍو آهي مون آرمان.
 آيل آڏوتن جو، آهي گنگا ۾ گذران.
 نانگن سنڌي ڳالهڙي، هت پُروب ۾ پروان.
 ”سچو“ ناٺ نهارين چوڻو، ٻئي هنڌ ٿي تون مهمان.

ڪافي ۲

ساڳي مون تا سڃاتو،
 اهو جيڏيون يار منهنجو!

اصل لاکُون آهي انهيءَ سان، هن نمائيءَ جو ناتو.
 تہ ڪوڙي ڪري جوڳي ايندم، ڄاڻ نہ هيئن مون ڄاتو.
 ڏسي صورت ساري سهڻي، عشق انهيءَ سان مون لاتو.
 هيءَ نمائيءَ عيبن هائي، پيچ پاڻهي تن پاتو.
 سهو ”سچو“ ري ڏسي اسان جي، ڇت نہ دلبر ڄاتو.

ڪافي ۳

جيڃان زلفن واري،

انهيءَ ساميءَ مَن موهيو!

باه پرہ جي اندر اسان جي، ويو سو ٻهڳڻ ٻاري.
 هجر فراق پي وويار اسان کي، ڪوڪان تو هت ڪاري.
 جوڳي ڪيڙو جيءَ اسان جو، مونجهہ اهو ٿو ماري.
 آڇڻ سنڌيون يار اوھان جون، ”سچو“ واتان نت نھاري.

ڪافي ۴

ماري ويو ڪالهه رات،

سونهن پريو سوتا ساميڙو!

راتو ڏينهان روح ڪي، طَلَبَ تنهن جي تات.
ڪين سڃاڻم سرتيون، تا ڪهڙي آهي ذات.
سور نه جهلڻ جهڙو، هاريون ڙي هيهاٽ.
اُنئي پهر تنهن جي وائي، ”سچو“ ڪي آهي وات.

ڪافي ۵

جو هوم ورونهن وارو،

جيچار گڏيم سوتا جوڳيڙو!

اڳين پوئين ڳالهه جو، خيال سڀائين سارو.
سورن جي سوغات سان، آيو اوڏانهن وڻجارو.
پسڻ سان پيدا ٿيو، سيني منجهه ستارو.
صورت تنهن جي سڦري، مشعل منهن موچارو.
جڙي ويٺو جان ۾، پرهه اُنهيءَ جو بنارو.
آهي ”سچو“ جو سرتيون، اهو اکين جو اُچارو.

ڪافي ۶

ڪهڙي ڳالهيون يار، ڪيٽڙي بيراڳي اسان ڪي!

درد منديءَ جي دل تي، باري چاڙهيئي بار.
اصل گون آرام وڃايا، جاني تنهنجي جار.
مون ڪي يار جدائيءَ ماريو، اءُ روئان زارو زار.
ڪيئي داناءَ ديوانا ڪيڙا، تنهنجي حسن هزار.
غمزي سان غلام ڪياسي، ”سچو“ ري سردار.

ڪافي ۷

هِي هِي هِنَ حالَ وي،

سَڳَر تيس نہ ساميڙن جي!

منهنجو آهي ڪم ڪاڙين ۾، نا ته جوڳي آهن جال.
ويم ويساهي نڪري، آهي رات لانگوڻيا لال.
ڳوليان ڦوليان واٽڙين تي، جي ڪهي ويڙم ڪالهه.
ڪات اتي ڪنڌ اڻ ڪپاڻ، لاهي جيءَ جنجال.
منجهه گوداوريءَ من گڏجن، جن جا خواب خيال.
راتو ڏينهان آهي هوتن جي، ”سچو“ ساه سنڀال.

ڪافي ۸

اُٿر پڪيڙا پار پرينءَ جي، خبر مون اُٿي ڏئين، لا!

ڪين ڏنڱي سي سڀرين، وات تا ڪنهن ٻيءَ وٽين.
پاڙي ويهي پرين جي، وڃي تون واقف ٿئين.
سٺ سڀاڻي مون ڏئين، جڏهن پاڻي اکين جو پئين.
سوز ”سچوءَ جو پاڻ سان، ادا ٿي نازڪ نئين.

ڪافي ۹

عاشقُ ڪيٽئي اُڏاسي، وهواه ڳالهه خاصي!

روز ازل ڪوئن لَوَن لَوَن منهنجي، واءُ وره جي واسِي.
دلڙي اسان جي سُهڻا ساڻين، پهريون ڪيئي پياسِي.
هيڏي هوڏي ڪين وياسِي، باس اها اسان باسِي.
بيخوديءَ مون باغ بهاران، خوديءَ کان خلاصِي.
بره آنجي ڪيو بيراجي، ”سچو“ رنگ سنڀاسِي.

سارنگ

داستان پھريون

۱

مون ۾ آهين تون، تو ۾ آهيان مان؛
بجلي بادل سان، آهي جيئن سڀرم.

۲

سارنگ سندا ساڻ، سرتيون ساڻڻ آڻيون؛
ڦيريو راڳن ٺاڻ، وڃن ويس وس ڪيا.

۳

پورب سندي پار جا، ڪڪر ڪارونپار،
وڃن ۽ وڃڻ سان، چڙهن ٿا چوڌار؛
اُپي ڪي آڀيندي، لڏئون سينڌڙيءَ سار؛
ساوا ٿيا سَنگهار، موليٰ سنديءَ مَهر سان.

۴

موليٰ سنديءَ مَهر سان، ساوا ٿيا سَنگهار؛
ڏلهي ڇڏيو ڏٺ سان، ڏوٿين ڏيار؛
ترايون تجل جون، ٿيون تارون تاب؛
سَوراهين سنوار، صاحب سَنائي ڪَئي.

۵

بہ بہ کندا آیا، بپھر بکروال؛
 ککرن جي ڪڙڪاٽ کان، ويا تهي مال؛
 آهڻ ۾ اچي پئي، چونگن سندي چال؛
 مندائتي منڊل ڪيا، جر اٿا جال؛
 پلر سان پسي پيا، پنهورن پلال؛
 جهڙي پيون جهوپيون، جهانگيڙن آجهال؛
 ننگو ڪج نہ ندر ڪي، نمائن ننگ پال؛
 جن جا ههڙا حال، تن پرور پت رکيج تون؛

۶

مهر سندا مينهن، شاه وسائين شل؛
 جهريل منهنجي جهوپڙي، بنا جهلي جهل؛
 ڪاهل تي ڪهل، ڪندين شال ڪريم تون؛

۷

وڃن وڪ وڌائي، وسڻ وس ڪيو؛
 وڃڻ وڃا واه ڪيا، پلر پوء پکڻيو،
 ”سچا“ سائو ٿيو، سيڪو سارنگ اٿي.

۸

نازڪ سندو مينهن، آهي ائين جيڏيون؛
 پنهنجي رائي ريج ڪري، جيئن ساوڻ مينهن؛
 رازرڪي ٿو ريهن، من ۾ محبوبيءَ جو.

۹

راتاڪو ريهن سان، رڻ ڪيائين ريج؛
 پتن مٿان پکڻيون، هيرون منجهان هيچ؛
 برن ۾ بهار ڪئي، گلزاريءَ جي گيج؛
 ”سچل“ سارنگ سيچ، سونهين ساوڪ وچ ۾.

۱۰

سارنگَ رنگَ ڪيا، پوياڙيءَ پَتَن تي؛
بَڪَرَ باباڻن جا، پَلَرِ پِي پيا؛
ڏيهان ڌرت ويا، موليٰ سنڌيءَ مِهَر سان.

۱۱

عالم کي آگاه، سارنگ ڪندو آئيو؛
گُڙ جيئن گوڙيون ڪري، گاهيون اچي گاه؛
وايوءَ سان وارا ڪري، ٺاهيو اچي ٺاه؛
وساڀائين وڌ ڦڙو، واٽن تي واه واه؛
گلزاريون ۽ گاه، پَتَن تي پترا ٿيا.

۱۲

اڄ پڻ پُورَبَ پارَ ڏي، ڪَڪَر ڪَڪوريا؛
سارنگَ سُرَ سُرَائتا، ساجهري سوريا؛
سُرَ مندِل ۽ سارنگيون، چَنگ چَنگا چوريا؛
اُپَ اُتي اوريا، طَبَلَ تارون تيج سان.

۱۳

وسي پيو وڌ ڦڙو، پَنيون پِٽَ پَرِيون؛
پَناريون پِٽَن تان، وڻائين وريون؛
ڪِرَن جون ڪَريون، ڇاڏين ڏنئون ڇاه مان.

۱۴

ڇاڏين ڏنئون ڇاه مان، ڪِرَن جون ڪَريون؛
وهاڻينديون سي آئيون، ٽُٽَن مان ٿريون؛
پَناريون پَرِيون، آيون وسائي وڌ ڦڙا.

۱۵

والي وسائيج، دردمنديءَ جو ديس،
پَرين مون پرديس، اُٺي ايندم اوڏڙا!

۱۶

مُندون موٽي آڻيون، جهڙ جهجها جوتيون؛
 پَلرَ ساڻ پُر ٿيا، پوئا ۽ پوئيون؛
 پَسِي مينهن مهر جا، ميهيئون اڄُ موٽيون؛
 جَريو اچن چوٽيون، وٽائين وٽر ڪيو.

۱۷

والي وري تون، وطن تي وس ڪرين؛
 مينهن وسندي مون، سڄڻ ساريم سُڀرين!

۱۸

ديسا ديس وسي پيا، رحمتَ جا درياه؛
 گلزاريون ۽ گاه، پوئن تي پترا ٿيا.

۱۹

سارنگ سعي ۾ اٿي، ”سچل“ سستي ڇڏ؛
 مٿان ايندءِ اوچتو، هاڻ نه مُڙندءِ هڏ؛
 اجهاپي ڪا آڏ، وسڻ کان اڳي وڃي.

۲۰

سارنگ ساري رات، رڻن مٿي ريح ڪيا؛
 پکن پرڙا سوئيا، پره ڦٽي پريات؛
 پکن تي پترا ٿيا، گُل ڦُل پاتون پات؛
 وائي سڀ ڪنهن وات، ”سچل“ سارنگ ساڻ جي.

۲۱

سارنگ صبح آئي، گوڙيون ڪري گاج؛
 هاري هليا هاج، ڪڙمين هر ڪلهي ڪيا.

۲۲

پيئڻ نا پائيو، تہ بوندن ڪئي آبس؛
 اجهوڙي آئي، وري ويتر وٿرو.

۲۳

اکين آب وهائيو، سرتيون ساري رات؛
 وهائن وڌ ڦڙو، پرچن نا پريات؛
 پينر کان برسات، اکين اوتڻ سڪيو.

۲۴

هڪ وسڻ ٻيو وڃڻ، ٽيون لهي پيو سيءُ؛
 جهوري وڌئين جهوپيون، چن وڌائين چي؛
 رڻن جو رڻن ۾، واہ وسيلو ٿي؛
 حال جنين جو هيءُ، تن پرور رک پناه ۾!

۲۵

اول آندي آئي، پويان جهڙ جهڙو؛
 نڪو اولو آسرو، نڪو اوت آهيو؛
 ٽهيلين ٽجهو، تن پرور رک پناه ۾!

۲۶

اول آندي آئي، پويان ٿي برسات؛
 رعد جي رڙين ۾، پيڻي نه هئي بات؛
 ويچارين ورن جي، واڙي هئي وڙي وات؛
 مٿان وسڻ هيٺان چڪڻ، سيءُ مٿيون سڀ رات؛
 پرھ ڦٽي پريات، کڻڪان کاندين گڏيون.

۲۷

اڄ پورب پار ٿي، ڪڪرن ڪليا ڪوڙ؛
 صبح ويل سويل جو، سارنگ لاتي سوڙ؛
 وڃن واڃا واہ ڪيا، مينگھ ٻڌا اڄ موڙ؛
 لوڪان لاتي لوڙ، موليٰ پنهنجي مهر سان.

۲۸

اُتَران اوري، بادل بَرسي آيا؛
 سُر سُرِلا سوز جا، سارنگ ٿو سوري؛
 گهوري مان گهوري، اجهو اڳڻ آيا.

۲۹

اُتَران اوري، ڪئي چمڪي چمڪا؛
 اُتان ڪيائين اوچتي، لس ٻيلي تي لات؛
 منڊل ٿيا مڪران تي، گوڙن جا گڙگا؛
 ڪَرن مٿان ڪيچ جي، ڦڙڪي کاڌا ڦاٽا؛
 وري ورتئون وات، ”سچل“ سائي سنڌ جي.

۳۰

سچل سائي سنڌ جي، وري ورتائون وات؛
 جهڙ ڦڙ جهلي آئي، جهڙ ڪو ڏيئي جهات؛
 وسي پيا وڌ ڦڙا، گهيڙ پُڙي گهاٽ؛
 لاٿي آج اُسات، سارنگ سنگهارن جي.

۳۱

سارنگ آيو صبر ۾، بوندين ڪئي بس؛
 رنگا رنگي رس، ڦڙح ڪئي نيل تي.

هیر رانجهو

داستان پھريون

۱

چڏي ملڪيت مال، رانجهو رڻ چڙهي هليو،
قسمت ڪيُس ڪنگال، نه تہ حاڪم هو هزار جو.

۲

حاڪم تخت هزار جو، قسمت ڪيو ڪنگال؛
مسڪينيءَ جو مرد ڪي، خطرو نڪو خيال؛
محبت مستانو ڪري، ههڙو ڪيڙس حال؛
پڇي جهنگ سنيال، حُب نه تخت هزار جي.

۳

مالڪ انهيءَ ملڪ جو، رانجهن مان راجو؛
الفت کان عطا ٿيو، ڏکن جو ڏاجو؛
عشق ڪيم آجو، دنيا جي ڪُل درد کان.

۴

مالڪ تخت هزار جو، رانجهو آءُ راجا؛
ڪاٺي مون کي قلب ۾، قرب هٿين ڪاجا؛
ڏکن جا ڏاجا، لکيا هٿ ۾ لوح ۾.

۵

شاهي هيٺي شان، دلبر پنهنجي ديس ۾؛
 اتان ايس اوچتو، ڪٿي سوون جو سامان؛
 ڇا منجهارون ڇا ٿي ايس، اهو اٿم ارمان؛
 حيرت ۾ حيران، مون کي هير هتي ڪيو.

۶

رانجهو هيس راءِ، مالڪ پنهنجي ملڪ جو؛
 اديون عشق انتو ڪيو، پيڙم ڪين سماءِ؛
 گهورن ڪيم گهاٽ، هتي اچي هير جي.

۷

اچڻ اوکو مون هيو، هاريون اندم هير؛
 پنهنجي لکي پاڻ کي، پاڙڻ پئي تقدير؛
 ڪان هلي تدبير، قسمت قيدالماءِ سان.

۸

جوڳيا ويس ڪي، لائيم سڀ لباس؛
 پٽ پٽهر بافتا، نيت ڪيم ناس؛
 ڪيون نينهن ٽراس، دنيا جي درد کان.

۹

مون کي ماءُ ڪيو، چوچڪ ٽيءَ چريو؛
 عقل هوش نيو، منهنجو محبت وارئين.

۱۰

چوچڪ ٽيءَ چريو، مون کي ڪيو ماءُ؛
 پيڙم ڪون سماءِ، آيل عشق انتو ڪيو.

۱۱

شاه هزارې هوت كي، محبت ڪيو ميهار؛
عاشقن كي عار، ڪهڙو آه قريب کان.

۱۲

مور نه محبت کان مڙان، هتي اچي هاڻ؛
ڪاڻ ڪنن جي ڪاڻ، ڳئون چاريندس ڳوٺ جون.

۱۳

ڳئون چارينديس ڳوٺ جون، ڪاڻ ڪنن جي ڪاڻ؛
اها روح رهاڻ، من پري ميلي محب سان.

۱۴

ڪاڻ ڪنن جي ڪاڻ، ڳليين ٿيس ڳنوار؛
من مون ملي يار، لهن ڏولا ڏيل جا.

۱۵

نورنگ، ندورو، ڪيڙو وجهان ڪوه؛
رانجهو منهنجي روح، سدا وسي تو سرتيون.

۱۶

ڪيڙي نا ميڙي، موليٰ مون كي جيڏيون؛
جهنگ سڄو جهيڙي، ته به رانجهن منهنجي روح ۾.

۱۷

ڪيڙو وجهان ڪوه، نورنگ ندورو؛
دل اٿم ديرو، هزاريءَ جي هوت جو.

۱۸

واحد شال وجهين، چڱي چوچڪ چت؛
پرور رڪين پت، سدا سڪ وارين!

۱۹

ريجهي روح رانجهي سان، ڪيڙو ڪپڙتال؛
 وڌون وجهي وڃ ۾، چوڪ ڏس ڇنڊال؛
 مادر مهڻا ڏئي جهجهڻا، جهيڙي جهنگ سيال؛
 مٺو مٺو مهوال، مون کان مور نه وسري.

۲۰

هر هر ويٺو هير جي، رانجهو ڏسي راه؛
 ويٺو وڄائي وڄهلي، چاهون تي چناه؛
 سانڍيو وڌي ساه، ”سچل“ سور سچڻ جا.

ڪافي ۱

جو جوڳي زلفن وارو

سو سامي مون ٿا ڪين سڃاتو!

ڳل ڪئي ڪفني دست پھوڙا، مشعل منهن موچارو.
انگ ڀپوت بنائي آيو، بيڪ پئي وڻجارو.
بئي لباس ڪورانجهو ايندو، ڇڏي تخت هزارو.
سبب انهيءَ ڳن ڪين سڃاتم، ماريو مٽيءَ لٿ وارو.
”سچو“ سڃاتو رانجهو آهي، جڏهن جمال سڀائين سارو.

ڪافي ۲

جو اکڻ پيهي آچ آيو،

سو سامي مون ٿا صحيح سڃاتو!

بيراڳيءَ جو بيڪ ڪري، تنهن ڪيڏو هنر هلايو!
سر جهٽائون جوڳن واريون، تنهن لڳين بسمو لايو.
مڙيءَ مست آواز انهيءَ جي، منهنجو روح ريجهايو.
رانجهو تخت هزاري وارو، موليٰ آڻي ملايو.
عطر عبير انهيءَ جي ڪارڻ، مون ٿا مَشڪ ملايو.
پياري هي سر پاڻون ڄاڻي، ”سچو“ ڪي سمجهايو.

داستان پيو

۱

لوڌي ڪڍيائون لوءُ مان، رانجهنُ رمزدار؛
جاڻي هليو جان تي، جوڳن جو جنسار؛
مُڙلي مڻيادار، چوريون وٺي چاهَ مان.

۲

السَتي آواز ڪو، منهنجي ڪن پيو؛
هَردي اندر هيرَ جي، آهي ڪوڻ پيو؛
مُڙليءَ مست ڪيو، جوڳيڙن جي جيڏيون.

۳

ڪاريهرَ قتيلَ، گودين وڌا گودڙئي؛
مَنديو وٺي مَنڊن سان، نانگ نسورا نيلَ،
رانجهن جي رَسيلَ، مُڙليءَ منستانا ڪيا.

۴

مُڙليءَ تي تنهن مردَ جي، ڪنيا ڪاريهرن ڪرَ؛
پَر چڙي ٻاهر ٿيا، نِيلا نِڪري نرَ؛
زهري منجه زهر، جوڳيڙي جهڻي وٽا.

۵

جن کي آڏيون اوچتي، ڪاڻيو ڪاريهرَ؛
تَن جي خاص خَبَر، چاچيو جوڳيڙن کان.

۶

چاچيو جوڳيڙن کان، تن جي خبر خاص؛
نانگن ڪيا ناس، سِنگهڻ سان سَوَن مڻي.

۷

پَر مان ٻاهر نڪري، ڪاري ڪنيا ڪرَ؛
تَرُ انهيءَ جي تَر، جهين تَرُ نه ٿيه ۾.

۸

سڀ سڃاتئون ڪين ڪي، جوڳن ماري جڪڙ؛
جنين سنگهيو ڪڪڙ، سڀاڳا سي ئي ٿيا.

۹

ڪنيل ڪئن ۾ وجهي، خان چڏي خاني؛
جوڳيسرُ جاني، راويءَ طرف روي هليو.

۱۰

راويءَ طرف رويو، جوڳيسرُ جوان؛
هڪرَ هيرَ اڪيرَ ۾، مرد ٿيو مستان؛
سورن جو سامان، ”سچل“ ساڻ ڪٿي هليو.

۱۱

چڏي چاه چناب جو، راويءَ ڏانهن رويو؛
مُريون سُريون، ونجهليون وڃائيندو ويو؛
ٿاڻيڪو ٿيو، سونانگو نورنگ پُر ۾.

۱۲

جوڳي آيو جوءُ ۾، مَرڪڻو مَٿدار؛
مِري مستانا ڪيا، جنهن جي لک هزار؛
ڪاريهر ڪَردار، ٺيلا ناٿ نوائيڻا.

۱۳

مُنڊڙا مڙهي، جوڳي آيو جوءُ ۾؛
پڙهيو سو پڙهي، مَنڊڙا محبوبن تي.

۱۴

ٽنبيون ٽن ٿئي، جوڳي آيو جوءُ ۾؛
ڪنهن جي قُرب ڪٿي، رانجهو روليورج ۾.

۱۵

نيٽِيءَ نورنگَ پور ۾، ويهڻ وهڻ ٿيو؛
ٿوراڻا نه ٿيو، جنهنجو چاهُ چناهَ سان.

۱۶

نيٽِيءَ نورنگَ پور ۾، ويهڻ ٿيو وهڻ؛
قسمتَ ڪاريا ڪمڙا، مانپِيءَ لڳو منهن؛
ورهون ڪڍي وهڻ، ورهَ سنڌي واسينگَ جو.

۱۷

هاريءَ ٻڌي هيڙ، مُرليءَ ڪڍي مڱڻ؛
”سچو“ وسري ڪين ڪري، ويچاريءَ وڃڻ؛
لانوگوتيءَ لڱڻ، لکيو جنهن جو لوح ۾.

۱۸

هتي ڪير هئيس، هتي آهيان ڪير؛
سالم اهو سير، ”سچل“ سڳ ڪرائيو.

ڪافي

آءُ اسانجي ڏيري،

توڪي گهڻو ساريان ٿي،

ناتِ مَحَبِّ مَران ٿي.

تون ٿا ميڏا، مين ٿا تيڏي، ڪُهرِ گهٽان سڀ ڪيڙي،

هتِ گهنگهرِ گهاريان ٿي.

اڱڻ ساڏي آءُ پيارل، لهرِ پُونِ سڀ جهيڙي،

تولئ هنجُون هاريان ٿي.

جوگ

داستان پھريون

۱

توڻيءَ منجه تيان، آهي آتو تن جو؛
گم ٿي گرگم گودڙيا، ڪن گروڙي گيان؛
اصل ڪان اُشنان، گنگا جمنن جو.

۲

پورب پنڌ نه وڃڻا، گرناڙي گمنام؛
ويچاري ٿي واٽ تي، ڪرن ڪين وسرام؛
سڀني ۾ سنگرام، سڄا سنياسن جي.

۳

پورب سندا پير، لاهوتي لٽي ويا؛
گرناڙي گنير، سڄا گم گرگيات ۾.

۴

ورلو ويراڳي، گيانِي، ڏنم گودڙيو؛
ڀليا ڏنم پير ۾، پوڳي ۽ پاڳي؛
طالب تياڳي، لکن ۾ ڪو هيڪڙو.

۵

جوڳين جڻائون، جوڙي جوڙيون جان تي؛
چمٽا ٻڌي چيله سان، ٽنيون ٽٽيائون؛
جنجيرن سان جهان تي، ڪشتا ڪڙيائون؛
گروڙي گائون، پورب پنڌ پڄي ويا.

۶

جوڳي ڀاتون ڀات، پَر منهنجو آڏو ٿين سان؛
سُفر ويا ساڃهري رهيا رڳي رات؛
طلبَ ٿنين جي تات، راتيان ڏينهان روح ڪي.

۷

اَهن اڪيچار، اَنتر مُڪ آڏو ٿي؛
پوڙب سي نه پُريا، نه ڪي ڪن پرچار؛
اٺ ٿي پهڙ اڇ ۾، رهن سي گم گار؛
سچل سنسڪار، سنسڻ ٿن وڃاڻيا.

۸

اڃا آڏو ٿي، اَهن اڪيچار؛
اوديا آهنڪار، پڇي جن پورا ڪيا.

۹

ڪاپڙي ڪن ڦاڙ، ايل آڇ لنگهي ويا؛
مست ڪري ويا مَن ڪي، مُرلين سان مٿيار؛
ٿن جوڳيڙن جي جاڙ، مون کان مٿي نه وسري.

۱۰

ڪاپڙي ڦنڊيل، ڪنيو گهمن گودڙيا؛
چپت ڪري چپن ۾، وتن ڪاريهر ڦٽيل؛
مُندن مُرلين سان اُهي، آڏو ٿي اصيل؛
”سچل“ سِڪ سبيل، جيءَ ۾ جوڳيڙن جي.

۱۱

لاڙي لاهوڙين، ڌرم جي توڙي؛
پَنبر جي پوڙي، ساڙي سنڀاسي هليئا.

۱۲

جهونا ڳڙه جي جوءَ ۾، جوڳين جوڳُ آجوڳُ؛
ڀوڳين ڀوڳُ آڀوڳُ، پاڻ وڃائي پانهنجو.

ڪافي ۱

محبت جي مِي ماريو، ڙي مون کي،
ڪاڪيون ڪنهن سان وره وراهيان!

عقل علم سڀ ڇوڙ ڏنو سڀي، عشق ڏنو اولارو.
اڪيان کول تـ ظاهر ڏيکين سير سچڻ جو سارو.
پُرجهي پير ايڏاهين پايو، هوت اٿو هاڪارو.
محبت مون منصور وجهايو، ڳچيءَ جي وچ ڳارو.
سنبر ”سچيڏنا“ ڇوڙ سانباها، وره ڪيو جان وارو.

ڪافي ۲

ياڪي ٿيو يار آسان ڪون، دل نِماڻيءَ جي ڪسي!
ويئي ڏسان وات اوهان جي، مان ڪو رهبر رستي!
اچڻ هن جو يار ايڏاهين، - ڏيه سنڌي ڪو ڏسي!
سر ”سچو“ جي يار سدائين، وره جو مينهڙو وسي.

ڪافي ۳

ڳالهيون ڳارن ٿيون، ميان، دل کي دوستن جون، ميان!
ياد آچن جي ڳالهيون، اُهي ڪوڪان ڪارن ٿيون.
هو جي ڪيائون ڳجه ۾، اُهي مامان مارن ٿيون.
ڳڻن واريون ڳالهڙيون، اُهي پارڻ پارن ٿيون.
پسڙ ڪارڻ اڪڙيون، صاحب سارن ٿيون.
پاڻيءَ گاڏون رتَ جان، هنجون هارن ٿيون.
اڪيون ڏسَن نه غير ڪو، واحد وارن ٿيون.
”سچو“ اُهي ڳالهڙيون، نت مون کي مارن ٿيون.

ڪافي ۴

تنهنجي آهيان آءُ، پنهنجي ڪري ڄاڻ!
 ڄاڏي تاڏي توهين دلبر، ڪاڏي ڪاهيان آءُ،
 هوندس اوهان سان.
 آءُ ڪنيزڪ تون تا سائين، سڱ نہ ساهيان آءُ،
 چيٽڪ ڪين آڄاڻ.
 سڪن ڪيئي تولڪ سائول هڪ تا چاهيان آءُ،
 صدقي ڪيم پاڻ.
 توهڻون ٻاهر سڻ ”سچو“ ري، ڪنهن دم ناهيان آءُ،
 پنهنجو جهلج پاڻ.

ڪافي ۵

تنهنجي ڪارڻ ڪاريو،

هوءَ هوءَ هولِيڙو!

ڪنهن سان ڪريان سڀرين، تنهنجين ڳالهين ڳاريو،
 ڪنهن در ڏيان دانهڙي، تنهنجي محبت ماريو.
 اڱ، عشق جي اندر اسان جي، ڏايو ٻارڻ ٻاريو.
 آءُ اوهانجڙي آهيان، والي ڪيم وساريو.
 پاڻئون پاسي نہ ڪريو، سڱ ”سچو“ پنهنجو ساريو.

ڪافي ۶

سُهڻا توکي ڪيھو ھاڻي ھاڻي،

ڏوراپو ڏيان، ڀلو مَن موھڻا؟

وس ويڇاريءَ جو ناھ اصل ڳوٺ، تون پرين پاڻھين ڄاڻي.
اندر منھنجي وو آھي اوھان جي، ڏاڍي سا سڪ ساماڻي.
اوھان ٻاجھون ويئي اوتيان، پنٺين مان پاڻي.
”سچو“ اوھان جو آھي اصل ڳوٺ، پنھنجو سو سڱ سڃاڻي.

ڪافي ۷

ڇوڻو ڇڏين ڇو ٿو ڇڏين، مون کي ھاڻي،
آءُ نا ٿنھنجڙي آھيان!

پاڻ پنھنجو پاڻھين، ساڻ غريبن ڳڏين.
پڪا پڪن سامھان، اوري سي دلبر آڏين.
”سچو“ نھاري واٽڙيون، ايندين صاحب ڪڏھين.

ڪافي ۸

رھجي اچي منھنجي يار، توسان!

آءُ ڇا ڄاڻان عشق منجھاروٺ، پرھي والزّا بار.
طرف ٻئي ڪنھين خيال نہ ڀانيان، آھي سدائين يار.
ھوندين ھميشہ ڳڏ اسان سان، ٿيڻ وھايم نار.
: ٻانھن ”سچو“ جي سُهڻا سائين، پرڻي اٿئي سردار.

ڪافي ۹

تون تا ڪڏهن ايندين، يار،

تنهنجي روز نهاريان راه!

سِرَ تي چاڙهيا سڀرين، ڀرَ تنهنجي جا بارَ.
 راتو ڏينهان روح ڪي، تنهنجي سارَ سنڀارَ.
 وهَن ٿا واکا ڪيو، نيٺن سندا نارَ.
 آءُ تا هڪڙو ناهيان، تنهنجا عاشق لڪَ هزارَ.
 سورَ سَندَءِ ميان سڀرين، مون ڪي ڪوهِ هٿن قهارَ.
 پرين پارج پانهنجا، جي ڪيئي قولَ قرارَ.
 ڏوهُ ڏيان پئي ڪنهن ڪي، آهي مون ئي سِرَ ميارَ.
 اندر منهنجو آءُ ڪيو، جاني انهيءَ جارَ.
 اٺ ئي پهرَ ٿي وڃي، تنهنجي نندَ تنوارَ.
 مٽيءَ ڪي ماري اٿهين، تون وئين ڏنهن وٽڪارَ.
 ”سچو“ سڱ اوهان جو، ٿوروئي زار و زارَ.

جهولڻو ۱

سائي ساري سَنِيها، چڱ پُنهونءَ ڪي
 پيراڳي آهيان، وَا

حالَ ڏسيو ٿو جو وڃين، سارو عرض ڪرين، وو،

ڏلاسو ڪو دوست ڏنهن، وٺي جلد ورين، وو.

گارو ڪڇ نه ڪيچ ڪي، چڙ تا نه ڇڏين، وو،

بانهي ڄاڻي پانهنجي، گولين ساڻ گڏين، وو.

تو سان عمر گذاريان، جان ڪي هٿ هٿان، وو،

ڳالهين تنهنجن ڳاري آهيان، جان ٿي رت روٽان، وو.

ڏوريندي مون ڏونگرين، گهڻا ڏينهن ٿيا، وو،

ٻڌا هوندا هون ٿو، جي ”سچو“ سڏ ڪيا، وو.

مالڪوس

داستان پهريون

۱

لوڏيندي لامون، ڏاهو ڌار چڙهيو چوي،
'آندو آتم پاڻ سان، نينهن ڀريو نامو،
'توڏي ساريو سڄڻان، ڪيم راتيان روانو،
'پڙهي پروانو، مون کي جلد جواب ڏي!'

۲

ڪانگل آيم اڄ، پريان سنڊي پار ڏهن؛
ڳالهيون ڪيائين سڄڻان، سي روح ٻڌي ڪيورڇ؛
پڪيءَ ڪيو نا پڇ، ظاهر ڪيائين زبان سان.

۳

ڏاهو اڄ ڏسو، جي ويڙهي ويڳاڻو وٽي؛
پورن منجهڙون پانهنجي، ٿو ڏئي حال حصو؛
سرتيون سور سڻي ڪري، هن خيالون ڪين ڪسو؛
ڪو قريبن قصو، تنهن سيڪاري موڪليو.

۴

ڪيون وڪاڻيون وات، اڄ ڏاهي ڌار چڙهي ڪري؛
سٿڻ سان ڪي سرتيين، لڳي چڻ چڻات؛
اٿڻ واريون آتهين، لونيائون سان لات؛
روئن ساري رات، هي هي سو کانگو ڪيون.

۵

گهڻا ڏينهن لڳاءِ، چاهون ڪانگ، قريب جا؟
 ڪي دم آڏو دوست جي، ڀلي ڪري پڳاءِ؛
 هاڻي ڪي تائن نڳاءِ، مٿان جهوريءَ منجه، جهجي مران.

۶

وات ڪري وائي، اڄ پڻ ڪانگ، قريب جو؛
 ڪي جو چيائين جهنب سان، تنهن لڄ ڏاڍي لائي؛
 اندر ڪي آئي، جڻ جر چيري سنڌڙي.

۷

لنگي لام لتو، ڪي جو ڪانگ، قريب جو؛
 تنهن لاکيڙي جي لات جو، پوي ڪونه پتو؛
 ڪاڪيون ڪيئن ڪتو، پر اڄ سُوريون آهيو!

۸

ڪيهي ڪمڪون ڪانگڙو، آڄ تو ويڙهي منجه، وٽي؛
 پسي تنهن جو حالڙو، ڪاڪيون ڪام ڪتي؛
 تنهن جي لات لتي، ٿو جيءُ ڪي جياپو ٿئي.

۹

اڄ لاتيون ڪانگ، لتيون، سي ڪي سڻو سرتيون؛
 جو ڪهڙ سان ڪهيو وجهي، ويڙهي منجه، وٽيون؛
 سنڊيون رازرتيون، ٿو پڻ ڪري پتريون.

۱۰

رويو رويو رت، ٿي پڪيءَ پارانيا ڏئي.
 تہ پيرين وجهانءِ گهنگهرو، سي چمڪائيندو وٽ؛
 ڪيئن وٺي خط، سگهڙو ساڻيڙا ورين!

۱۱

جو ٿو ڪانگ چوي، سو سٿيجو سرتيون؛
وڏيءَ ويل صبح جو، ٿو چڙهيو لامَ لوي؛
اُلڪي ۾ نه آهي، اٽڻ، گڻون اِتهون.

۱۲

ڏاهو چڙهي ڌار تي، ٿو ڏئي ڏوراپا؛
پترا ڪري نه پرين جا، اهو نازڪ نياپا؛
اُٿيو اوراپا، ڳالهين ڳوريءَ کي چوي.

۱۳

ترن هڪ توڙي، اُچَ لامين لاکيڻو لئي؛
وينو آه وڳوڙجي، ڪنين کي کوڙي؛
ڳالهه ڪرڻ کان ڪاڪيون، منهن گهڻو موڙي؛
پر پنهنجا توڙي، چڪيون ڏئي ٿو چنڊ سان.

۱۴

سٿيجو سوئي، جيڪي چوي ڪانگڙو؛
هئين سان هندائجو، سرتيون سپوئي؛
ڪنڊيون ڪندن سان وجهان، پڪيءَ کي پوئي؛
جانب ڏنهن جوئي، اُٿي نياپا نينهن جا.

۱۵

آءُ ڪانگل ڪائين، تا توتي عطر اوتيان؛
اچڻ باجهون تانهجي، آهيان اڀاڻڪ آئين؛
ڏاها گهڻا ڏينھڙا، متان تون لائين؛
پير اڱڻ پائين، ته منهنجو ساهه ستير ٿئي.

۱۶

کانگل ايم کاله، وٺي سنيها سڄڻان؛
محبت ريءَ مقال، ڪاڻ ڪيائين ڪڏهين.

۱۷

ڪي جو ڪانگ ڏسي، ڪالهه اوڏاهون آئيو؛
پيس هنياءَ ڦسي، ڳالهيون ڪندي سڄڻين.

۱۸

مالهان موتين جون جهان، پڪيءَ ڪي پوئي؛
پيرين سونا گهنگهرو، تا تئي سوايو سوئي؛
سينڌو سپڪوئي، مر تنهين جو نه ٿئي!

۱۹

پڪيءَ سندا پر، ڪريان مرصع موتين؛
جو آئي عجيبن ڏنهن، ڏئي خوب خبر؛
پينر ڙي مون پر، شال ويٺو ڪري وائيون!

۲۰

سنيها جي سڄڻان، سي ساري ڏنائين،
اين اتائين، نه پاڻ نه اڻڇ وڇ ۾.

۲۱

ادا ايندو ٿي، وٺي سڪ سنيهڙا؛
جاءِ ئي مون جي، ڏاها جڏهن ڏسان ٿو.

ڪافي ۱

ڪالهه جو ڪانگه اڏائي،

پلو، ڪيئن وئين پرين وٽ؟

گهڻي تو سان ڪا ڪئي، اڳيون يار سڀاڻي.
پرينءَ کي تا پڇيو، ڏيچ دلا سو هاڻي.
ساري مون کي ڏيچ سڻيها، الله ڪارڻ آهي.
پرين سنڊي پار ٿي، عاشق چو نه اُماڻي.
ائين اڏامي اوڏهون، ”سچو“ ساهه سڀاڻي.

ڪافي ۲

لئون وڃي ڪيئن لائيم، پرين نه ڄاڻم پرديسي!

پرجهيم ڪين سهيلون،

تيلههان آڏو ڏک ايم.

ڏينهن گزريا غم تنهن جي ۾.

ڳالهه جنهن جي ٿي ڳايم.

دانهون فريادون ڪريان،

چوسڪ ”سچو“ سڀايم!

ڪافي ۳

لئون مون سان جا لايو،
يار، ويڙهي هن ويهي!

دردمنديءَ جي دلڙي، دلبر گهوٽ اکين سان گهايو-
ڳالهه ڪريان ٻي ڪيئي.

مشتاقن کي محب مارين ٿو، ٽڪَ اِهاڻي آيو-
جيهي وڻيو ڪيو ٿيئي.

ڳالهه انهيءَ جي سڌ نه مون کي، پاڻ پرين پُر جهايو-
رمز ڳجهيءَ دل ريهي.

پارون پنهنجي ڪيئي قاصد، هن ڏي هون هلايو-
ڏيهه گڏيا جن ڏيئي.

دل ”سچوءَ“ جي دلبر سائين، ديدن ساڻ دتاريو-
نيهن اوهانجڙي نيئي.

ڪافي ۴

ڪيئي ٽڪ جا ڏينهنڙا لنگهائيم،

سڻ تون منهنجا سائين!

ڳالهون ڪندي مون ڪيئي سڙ تي ٽڪ جا مينهڙا وسائيم.
پرين اوهان جي پار جا، ٿي ڏهاڙي پنڌڙا پڇايم.
سِڪَ اوهان جي سڀرين، ميان، سارا ئي سور سلايم.
”سچل“ سي ئي آيا، جن لکي فالان روز وجهائيم.

ڪافي ۵

تون تا پنهنجو پاڻ پَساءِ،

شوقُ تنهنجو مون کي يارِ شتابي.

اچي اکڙين ۾، جوڙي ويهڃ جاءِ.
ناميا نانوُ ڏٺِيءَ جي، پيرَ اسان وٽ پاءِ.
اڳي پوءِ پي آسرو، هوت اسان کي آهـِ.
اڄُ پي واتِ بهاريان، لالن تنهنجي لاءِ.
اءِ اڱڻُ آسروند جي، ”سچوءَ“ ڪيم سِڪاءِ.

ڪافي ۶

هوتَ ڏنڻِي هيڏي ايندا،

ڪيئن ساڻي، مون کي سچُ چڪو!

هُنئون پَتِي پڪڙا، هِت ڪي اُڻي اڏيندا!
پنهنجي وڙون پاڻ سان، هيءَ غريب گڏيندا.
ڏکَ پائي سڀي سڀرين، ٿوريائيءَ سان ٿيندا.
درد مند جي دل تي، دائه دستَ ڌريندا.
ڏوڙا طالعِ مون ٿين، جڏهن ”سچو“ نانوُ سڏيندا.

ڪافي ۷

يارَ پانڌي، ڙي ميان،

ميرَ ساڻي، ڙي ميان،

ڪيچيڙا، بيليڙا، ڪڏهن اسان وٽ ايندا!

هوندا اسان وٽ يارَ هميشه، ڪي ڏکَ ڏيئي پوءِ ويندا؟
اهو اتم آسرو، چوري تان چڏيندا.
صاحب پنهنجي ساٿ سان، هيءَ غريب گڏيندا.
پڪا پنهنجا، چئوڙي ساڻي، ڪي هِت عجيب اڏيندا؟
”سچو“ توکي سڀرين، پاڻ اچي هِت ڏيندا.

ڪافي ۸

تون آهين صاحب صورت جو، هي آه غلام تنهنجو
آهي ذوق شوق سُهڻا، مون کي مدام تنهنجو.

جي آهن اصل اوهان جا، سي نا وسار جو، ميان،
مون تي آهي مقرر، سائين سلام تنهنجو.

راتو ڏينهان روئڻ ۾، هنيڙو اداس هئڙو،
رهبر آڻي رسائيو، پرڻم پيام تنهنجو؛

دلگير تون متان ٿئين ڪر دور درد کي، ميان،
’اول آخر اسان وٽ، هوندو مقام تنهنجو.

’رد ڪر فنا فڪر کي، اُميدوار ٿي ره،
’هت هت يقين ڄاڻج، آهيان امام تنهنجو.

’تون آهين اصل اسان جو، آهيون اسين سي تنهنجا،
’آهي قبول ڪلي ”سچو“ ڪلام تنهنجو.

ڪافي ۹

ڏي دل سو دوست هن کي، اصل تنهنجو آه، ميان!

هت ٿي گذاريان ڏينھڙا، سانول اوهان جي ساءِ، ميان،
غصو نڪر غمناڪ سان، نا ته حال هن هاءِ هاءِ، ميان.

دلبر اوهان جي در بنا، ڄاڻي نه مون ٻي جاءِ، ميان،
جنهن کي نه تنهنجي دوستي، آهي انهيءَ واءِ واءِ، ميان.

ڏسي اسان جو حالڙو، تون پير اسان وٽ ڀاءِ، ميان،
ڀاڄي وٺي هيءَ پانهنجو، لائن پنهنجي ڳل لاءِ، ميان.

مطلب اهو محبوب ڪر، طالب نه هيئن ترساءِ، ميان،
آهي دم اسان ديدار جو، ڪنهن وار تون ورساءِ، ميان.

راتو ڏينهان هُو تا تنهنجيون، ڳالهيون ويٺو هت ڳاءِ، ميان،
نيٺ ڪڻ نالي ڏئي جي، هي سڱ ”سچو“ سرچاءِ، ميان.

داستان پيو

۱

پيئر ڪيئن پڻو، هي جو نامو ٺيهڻ جو؟
جيڪس خمار ڏنو، هو جو آيس عجيب ڏنهن.

۲

پڙهندي پرزو پرينءَ جو، پلو ڪيئن پڻوس؟
جيڪس خمار ڏنوس، هو جو آيس عجيب ڏنهن.

۳

روئي زارو زار، پڻو لڪيس پرينءَ ڏي،
ڏنس خط خمار، اولي عبارت ۾.

۴

اٿي عبارت، اڃا لڪڻ لڳي پرينءَ ڏي؛
روئندي پريون رت، اوڻ ٻئي اڳيون.

۵

عبارت اٿي، اڃا لڪڻ لڳي پرينءَ ڏي؛
ديدن درداڻي، اڇي اوتيا اٿهين.

۶

ٺيهڻ منجهون نامي، معلوم ٿيو محبوب کي،
تو به پانڌي پيغام، وره وڌائڻ اٿيو.

۷

آيو اوڏاهون، اڄ ساڻي سلامن سان؛
ماريون ڙي مان هون، اها ويل نه وسري.

۸

ناموراتِ نيو، قاصد پارِ قَريب جي؛
پورن مَنجھ پيو، هُت واچيندڙ ورق جو.

۹

جارُون لکيم، جو، کاغذِ قَريبَن ڏي،
حقيقت جا حال جي، واچڻ ويٺو ڪو؛
پڙهندي پَنو سو، تنهن کي آنڌيون آڻيون.

۱۰

عريضو آڻي، ڏنو قاصدِ قَريبَن جو؛
هن ويلي هاڻي، هيءُ سِرِ ڪَريان صدقو.

۱۱

نامو نيندي ئي، قاصد واتِ ڪَري پيو،
تنهن ويلي ويندي ئي، وره وڪوڙيو نڪڻيان.

۱۲

پڙهندي پرزو ئي، واچيندڙ وهلور ويو؛
لڳين لَرزو ئي، اچي پيس اوچتو.

۱۳

قاصدُ ايندي ئي، پيو شوڪارن ۾؛
نياپا ڏيندي ئي، ساڻيءَ ساءُ مَٽي ويو.

۱۴

نامو سارو نيهن، جو پُڻ لکيو سَڄڻين؛
رات برابر ڏينهن، مون کي گوندر گنزي.

۱۵

ڪا جا ڪتابَتَ، لِكِجِي آڻِي پَرِبَنءَ ڏَنهن،
 ”سَچو“ سا ثابت، مون هون واچڻ بَدَ ٿِي.

۱۶

پَنِي ۾ پِيغامَ، ڪِي لِكِي مُڪا سَڄڻين،
 سِي نَ سَمجھن عامَ، جِي آهن مَنجھ اشارتان.

۱۷

ڪِي جو لِكِيائون، پَنِي مَنجھ پَرِيَت جو،
 اُهو پَسِي آئون، بيخود ٿِيئَڙس سَرَتِيون.

۱۸

ساڻِي ٿِي سونھون، واچيندو وَرَقَ ڪِي،
 سو مَنجھ مطالعَ مون هون، خوني خط پَرِينءَ جو.

۱۹

لِڪِيُون لَسَ لَڙهان، ساجَن سَلامَن جون،
 اُهو پُڙو پاڻ پَڙهان، ٻڌايان نَ پِين ڪِي.

۲۰

مَنجان ڪِيئَن لِكِي، ڪِتابَت قَرِيبَ ڏِي؛
 مَتان ساڻِي واٽَ سِڪِي، ٻڌاڻِي پِين ڪِي.

۲۱

مون ڏنهن آج لِكِي، جانيءَ جدائيءَ مَوْن،
 گئون ترار تڪِي، هِي ڪِتابَت قَرِيبَ جِي.

۲۲

لَڙهان لَسَ لَڪيون، پرينءَ پيغامن جون؛
سڀي رقيب سڪيون، ٿو ٻڌائين پين کي!

۳۳

رَت اکين رويو، ٿي ساڻيءَ سنهڙا ڏئي؛
نهيون نچويو، جاريون جر هاري گهڻو.

۲۴

نچوئيندي تنهن، ٿي پاڻي ڪڍي پترو؛
وجهي ساڻيءَ سنهن، ته ’تون ڏيڇ سجدو سڄڻين‘.

ڪافي ۱

ڪوڙي ڪيئي ڳالهه پنهنجي،

ڪالهه ڪانگا جا چيئي مون کي!

جيڪس ڪين ڪي ٿروئين تون،

واٽ ڏسي مٺئين آهنجي.

مجيئن جي آڏو وري تو،

ڪڇي ڪيئي سا ڪنهن جي!

وري برابر وڻون اوڏانهن،

سائين ڪنلو شال سَهنجي.

تنهن کي سوئي توڙ رسائي،

وئي جو دامن ڪنهن جي.

اصل لاڳون ”سچو“ سڀائي،

طاعت مڃي آهي ٽنهنجي.

ڪافي ۲

پرينءَ هي پيغام، ساري ساڻيا ڏيجو!

پانهون ٻڌي يار سڄڻ کي، ڏيجو سڀي سَوَ سلام!

”ڪڏهن ڪندو پار آسان جي، اچڻ جا انجام!“

”در اوهان جي يار رسڻ ريءَ، ٿئي نه طلب تمام.“

”شوق اوهان جي شور مڃايو، ڪياسين هل هنگام.“

”جيهو ٿيو آهي اصل ڪون، ”سچو“ سو گولو غلام.“

ڪافي ۳

آءِ اصل ڪوئن جو آهيان، گولو غلام تنهنجو!
 مون سان وعدو ڪيڙئي ويهي، ڪالهه پڪي هن پيئي،
 ناهيان ٿور اوهان ڪوئن ڏيئي، ڪن لايان ڪلام تنهنجو.
 تنهن ڏينهن لاکون آڇ تائين، منهنجو ساه سڪي ٿو سائين،
 پيو اوچتو هٽائين، هن دل کي دام تنهنجو.
 ڇڏ سڀ لاڳاپا لاهي، اهو وڃڻ تـ واجب ناهي،
 اهو فرض اسان تي آهي، سجدو سلام تنهنجو.
 ڏاڍا خوني نيٺ خمريئي، سي تازي ڪارڻ ڌاريئي،
 نيٺن سان ملڪ ماريئي، هرجا حڪام تنهنجو.
 آئي سائين ڏهون وراڻي، ٻيا خيال ويا اڪاڻي،
 تون تـ سرور نبي سڃاڻي، ”سچو“ آهي امام تنهنجو.

ڪافي ۴

آڄ تا خبران آيون آيون، دوست اوهان جي ديسئون!
 وري وسائيندو سگهڙو،
 جاني سو پنهنجيون جايون جايون.
 تـ ڪـر ويندين ڪري،
 هيئن پلي ڪين پانيون پانيون.
 ٽڪڙو ٽوڙي ٿيل منهنجي کي،
 وئين تون لالڻ لائون لائون.
 راتو ڏينهان روح پنهنجي سان،
 ڳالهيون سنديو ٿا ڳايون ڳايون.
 آڇ اوهان جي جون، طرف ”سچو“
 جي، شال وري ٿين وايون وايون.

ڪافي ۵

منهنجي اڳهين لڳي، نه ته هاڻي لڳي،

دل، آلو آلو، تنهن يار سان!

روز ازل ڪوئن اڪيون لايون سي، دوست مٺي دلدار سان.
ڪيئي دانا ديوانا ڪيائين، چشمن جي چمڪار سان.
دوستن جي در آچي پيس، اصل سڄي اعتبار سان.
جيڪي ٿئي ٿو جوش وارن سان، سو نه ٿئي هُنيار سان.
ناز نياز جي نيهن وارن کي، تڪ ڪيو تلووار سان.
سر ”سچو“ ڪيو صدقي سائين، عقل چڙهي اقرار سان.

ڪافي ۶

آهي انهن اکين کي، خاصو خمار تنهنجو!
وينو وٺي آهيان هت، ڪامل قرار تنهنجو!
هن کي اوهان جي باجهون آهي نه ماڙ ڪاڙي،
هي تا غريب آهي، اُميدوار تنهنجو.
”ٿي پات ڪان پري تون“ فرمائيو اوهان جو،
آهي ڄميل اصل ڪون هي اعتبار تنهنجو.
هن تي ڪرم وڌو ڪيو، جو درد دل بچايو،
ساريان لطف سنڀاريان، بي بيشمار تنهنجو.
چاهون ٿيو اوهان جو، دامن لڳي جو آهي،
”سچو“ غلام ڄاڻي، جو داغدار تنهنجو.

ڪافي ۷

لنگهي ويون ڪالهہ قطارون،
ڪونجڙين جون ڪيچ وٺڻ ڏنهن، ميان!

ڪنڊيون ويون ڪيچ ڏي،
ميان الا! طرحين طرحين ٿنوارون.

ويچاريون، ميان الا، ولڙ ڪيو وڙڪن،
ڦٽي ٿيون سي ڦارون.

ولڙين ڪونجڙيون، ميان الا،
ڪنهن اندوه آڏاريون.

انهن جي افسوس جون، ميان الا،
پونديون ويون پڇارون.

اٿن ڳانا پٽ جا، ميان الا،
موتين مڙهيون مهارون.

”سچو“ هليو سوز ۾، ميان الا،
لاهي لوڪ ميارون.

ڪافي ۸

ڳلي ڳلي مون ٿي ڳولي ڳولي،
يار سڄڻ تنهنجي ڪارڻ!

چڏي لاڳاپا لوڪ جا، اسان تا ٻانهپ ٻولي.
ٿيس ديواني دوست اوهان لئ، ڪري چيهڙيون چولي.
اچي آڇانڪ اندر اسان جي، حب مجائي هولي.
اصل لاڳون آهي اوهان جي، هيءَ غريب سا گولي.

ڪافي ۹

مون وٽ يارَ پيارا، آءُ ٿون پاڻ سُڃاڻي!

حالِ مڙيوئي معلوم توکي.

دنيا سا ڪوڙ ڪهاڻي - آءُ تون پاڻ سُڃاڻي.

ٿينديس گولي، دردِ ڳولي،

جانب ڪاڻ جوڳياڻي - آءُ تون پاڻ سُڃاڻي.

سِڪندي ٿو لڏ سُهڻل سائين،

روئندي سارا رات وهاڻي - آءُ تون پاڻ سُڃاڻي.

”سَچل“ اُڪي سَهِي ڪيتو سي،

پرتَ جي ٺاه پڄاڻي - آءُ تون پاڻ سُڃاڻي.

داستان ٿيون

۱

ڪي جو لکيائين، سو ملان وڃي واپسيو؛
هڪ سٺ پڙهيائين، پيءُ سٺ سڏڪن ۾ پيو.

۲

ڪي جو محب لکيو، سو ملان واپس نه آيو؛
پر هڻڙو اڳ، سڳيو، جنهن مطالع نه ڪيو.

۳

ڪوليو ڏئي خط، آيس جو عجيب ڏنهن؛
روئي اڪين رت، ڪري مطالع من سان.

۴

پُرو پڙهڻ آيو، اتي ملان مسيت منجهاءُ؛
سُون سَنَدو ساءُ، آيس سڀڪنهن سٺ مَون.

۵

هڪ سٺ پڙهيائين، تنهن پي واپس نه ٿئي؛
ائين اُتائين، ته هيءُ جَر چيري نه جهليان.

۶

نامي مَون نروار، ٿي هيءُ جَر چيري سَندي؛
تنهن پَلَڪ پڙهڻ وار، ٿيو سَڙي ڪارو ڪنگرو.

۷

رقعي منجهان راز، مڙيوئي معلوم ٿيو؛
تنهن منجهه نياز، طرحين طرح لکيو.

۸

پهرينءَ سِتِ سَما، ڏنو واڇيندڙ ڪي؛
 اُنهيءَ خطِ منجهاءَ، چڙيون چيري ڪڍيون.

۹

ڏوڙو ڏک پيوس، پَنِي جي پَڙهڻ سان؛
 وڇئون ساڻ ويوس، هِي هِي ڪندي ڪاڪيون.

۱۰

جو نامَن منجه لکيو، سا هُئي چيري جي جَر؛
 منجهون سڀ شَهر، واڇيندڙ ڪون لَپِي.

۱۱

پَنو ڪيرُ پَڙهي، جو پُڻ مُڪو سڄڻين؛
 لکيو منجه لَڙهي، مَتان بُڏندڙ بُڏِي مَري.

۱۲

واڇيو جنهن ورق، جو پُڻ لکيو سَڄڻين؛
 سو جڻ ٿيو غرق، دَردن جي درياھ ۾.

۱۳

سگهي ڪيرُ پَڙهي، هو جو نامو نيَهَن جو؛
 سِرڱون سِر چڙهي، موجَ مٿو تنهن ناهِ ڪو.

۱۴

وڻي خطُ هليو، ساڻي سلامن جو؛
 وڃَ ٿي منجه جهليو، ورهَ ڪوڙيو وات تي.

۱۵

وئي هليو خط، پاندي پار پرينء جي؛
روئي روئي رت، تنهن هلندي حال وڃايو.

۱۶

آلو هيڙو عشق جو، سو ساڻيءَ ساڻ نيو؛
اهو ڪامي پاڻ پيو، جو هو خوني خط پرينءَ جو.

۱۷

هن پانيو نامو، پر شعلو هڙو شوق جو؛
جند سارو جامو، تنهن جو سڀ سڙي پيو.

۱۸

پرين ڏانهن نيو، تنهن ڪو خط خبر جو؛
پڙهندي ڏس هنيو، تنهن ڦڙڪندي ڦاٽي پيو.

۱۹

ڪو نامو نيهن نئين، پريان سندي پار ڏي؛
هڪي ساڻ هڪين، مان انهن کي ارمان ٿيئي!

۲۰

رهبر روانو ٿيو، پريان جي پار ڏي؛
شل پهچي پروانو، سلامت کي سڄڻين!

ڪافي ۱

اوري ڪانگَل آءِ،

ڪيئن جي خَبَر ڏي ڪاءِ!

پريان سنڌي پارَ جو، لهي اچُ سماءُ.
ڳالهَن تنهجن مٿن سَريَ ڪي، اچي منهنجي ساءِ.
منهنجو ٿئي هِت ڪينڪي، ٻاجهون هوتَ هلاءُ.
سُورَن ڪارڻ سٺ ڙي ساڻي، جيڪس جڻيم ماءُ.
”سچو“ دوستن جي نَرَ جو، اصلون آه غريب گڏاءُ.

ڪافي ۲

اچ سَجڻ پاڻ ايندڙي،

جَن لئي نِهاريئي ٿي واتان!

مَتان لاهين آسرو، حال پائي اچي ٿيندڙي.
عجيبن جي اچڻ جون، ماڻهو مُبارڪون ٿيندڙي.
پڪا پڪن سامهان، اُٿي دوست اڏيندڙي.
مَتان ماندي تون ٿيئين، ڳوشي پاڻ گڏيندڙي.
توڪي جاڻي پانهنجو، ”سچو“ پاءُ سڏيندڙي.

ڪافي ۳

پانڌي پيغام پُهچاءِ، مَنهنجا محبن کي، ميان!
 اَکڙين کي اصل ايڏنهن جو، وڏو اوسِيڙو آهـ.
 ڏاها وڃج ڏيـءُ اُنهيءَ ڏي، جاتي جانِبَ جاءِ.
 اداڙي ساڻي پارون اسان جي، پاندُ ڳچيءَ ۾ پاءِ.
 راتو ڏينهان آهي ڏهاڙيون، هِنِيڙي کي هاءِ هاءِ.
 دوستن سنڌي در جو، اصلون ”سچو“ سگ سڌاءِ.

ڪافي ۴

منهنجا واقف يار،
 سدايـن تون چيـئـندين!
 راتو ڏينهان روح منهنجي کي، تنهنجي سار سَنِيار.
 ٽُحفو هن کي آهي اهوئي، تنهن جي پيرن جي پيزار.
 اچڻ اوهان جي جي ويٺا وجهايون، فقيرن گون ڦار.
 ڳالهيون سنڌيو ساريو، ”سچوءَ“ کي اچي ٿي اُچنگار.

ڪافي ۵

ياد مون کي آهي آيون، وو

يار ڪيئي ڳجهيون جي ڳالهڙيون!

اوهان جي پي، وو، اچڻ جون، ٿيون وري هت وايون.
درد منديءَ جي، وو، دل کي، وڙه وڃي ڪي لايون.
نانو سائينءَ جي سهڻا سائين، ڇت نه وڃ مون تان ڇايون.
آءُ ٿا ڏينھڙا گڏ گذاريون، هت وينا وڙه وسايون.
ڏوهن ”سچوءَ“ جن ڏي نه ڏسو، هت ٿا سنڌو سڏايون.

ڪافي ۶

پور پرينءَ جي هي ماريان،

عشق سڄڻ جي ڇاڙهيان!

دوست بنا درماني، دم هتي ڪيئن گهاريان.
سر سڄڻ تون صدقي، واريو آءُ واريان.
ڳالهيون ڳجهه اندر جون، آءُ پرين سان پاڙيان.
سگهو موچ سپرين، ڏهاڙيون ويئي نهاريان.
محکم محبت وڌيون، جاڙيءَ مٿي جاريان.
هو جي ڪيم پاڻ سان، ڳالهين انهن ڳاريان.
مجلس محبوبن جي، ساعت ساعت ساريان.
”سچيدنا“ ساهڙيءَ، دم مڙيئي ڌاريان.

ڪافي ۷

ٻن جيڻ منهنجو جيڏيون، سڱا ڪيها سڄڻ ري!

سڱن وڌيس سرتيون، آءُ پرين کان پري.
 ڏک ڇڳيرا دوست جا، جي قادر گرم ڪري.
 سوئي عاشق ڪونجي، جو محبت منجه مري.
 ڪاڪيون مون کي ڪينگي، ٿي ساجن ري سري.
 جيڪا اديون عشق جي، آئي هيٺ آري.
 تنهن جان جڻو قربان ڪيو، زدن منجه نري.
 ”سچو“ سوز انهن جي، ڳاري منجه ڳري.

ڪافي ۸

هوت ڪڏهن هت ايندو؟

ڪه ڪانگا ڪل ڏي ڪا!

چٽ ڪي ويهندو هتهين، ڪي ساڻ نمائي نيندو؟
 هيڪنڊر اچي هوت مون، هن ٽڪيء سان ٿيندو.
 پاڻ پنهنجو سڀرين، ساڻ غريب گڏيندو.
 پڪا پاڇاڻين ڪي، اوڏا يار اڏيندو.
 هوت پنهنجا هٿڙا، هن ڏکيء ڪي ڏيندو.
 سنگت پنهنجي سڀرين، ”سچو“ ڪي ٻ سڏيندو.

ڪافي ۹

زار روئي ڪيم زاري،

دوست ٿي توريءَ تا نہ سري!

محبت تنهنجي، وو، ڪيس مستاني، بارُ ٻرہ جو باري،

دوست ٿي چوي لوڪ چري.

هن بنديءَ کي، وو، بخش بلوچا سائين، هوت اچي هڪ واري،

دوست ٿي سنڌءِ ذوق ٺري.

ملائي لڳي، وو، محب اوهان جي، واجھ وجهي ويچاري،

دوست ٿي وڃان تا م مري.

آهي مڙيوئي، وو، توکي معلوم سائين، حال حقيقت ساري،

دوست ٿي وڃ م يار وري.

جيڪي آهن، وو، سو تا تون هن سائين، حڪم سنڌءِ آهي جاري،

دوست ٿي پيڙم خبر ڪري.

”سچو“ آهي، وو، اوهان جو سائين، ٿجو تنهن دلداري،

دوست ٿي وڃن ڳچ ڳري.

داستان چوٿون

۱

ڪاغذ لکي ڪال، مُڪم جو محبوب ڏي؛
ڳالهيون سنديون حال، ٿينديون پڙهڻ مان پڌريون.

۲

آيو راتِ رقم، مون ڏي محبوبن جو،
تہ دوستيءَ وارو دم، ڪڏهن تون نہ وسارئين.

۳

لکيو موٽي، مون، ڪاغذ قريبن ڏي،
اٿم تون هي تون، ٻئي جو ناھم آسرو.

۴

حبيب ڏانهن هيئن، اديون لکجي آئي،
تہ تون مون سان جيئن، آءُ تيئن تو سان آهيان.

۵

نگون لکيو آيوم، پريان سندي پار ڏنهن؛
سوئون ڀريو لايوم، وٺي حال هيانوَ سان.

۶

جيڪر لکي موڪليان، هي خط هزارين؛
پڙهي مان منهنجا پرين، هي سڱ سنڀارين؛
شل وار نہ وسارين، اهو اٿم آسرو!

۷

لکي خط مُجان، هي پريان سندي پار ڏي،
تہ منهنجون لک هُجان، توسان آهن تو جئين.

۸

پانڌي پُهچائي، ورُ عَرِيضو عجيبَ ڏي؛
قاصِدَ کونچائي، مٿان سورَ وجهين ساهَ کي.

۹

چڱو ڪيم ٿڪو، مون کي پارئون پرينءَ جي؛
سرتيون سڀ سِڪو، جيڪر لائڻ لُونءَ ڙي.

۱۰

ليلائيندو آئيو، پانڌي اڄ پراءِ؛
ورس دردَ ٿراءِ، جو مَتَ وڃائي آئيو.

۱۱

اڳيئون مُحبَ مَٽِي، مٿان ڪا منهنجي ڪرين؛
وهندو ورُ وٺي، ساڻي خبر ڪيئن جي.

۱۲

وڃي ڏيهه ڏنو، ڪي تو سندن سڄڻين؛
چڱيءَ طرح چنو، پانڌي ڏنئي پرينءَ کي؟

۱۳

سوزَ پري سِٽَ جا هڻي، سا ساڻي ڪين سِڪيو
تہ مٿان ڏئي لَهَسَ لَڪيو، جو پڻ مُڪو سڄڻين

۱۴

سندو رازَ رَقعو، آيو جو عجيبَ ڏنهن؛
سا سِٽَ پڙهندي سرتيون، ڳالهائڻ چُڪو؛
عاشقَ جي ارواحَ کي، ڄڻ لڳو تيرَ ٿڪو؛
مون ڏي مُحبَ مُڪو، ڄڻ ساڻي سلامَنَ جو.

۱۵

حَبِيبَنَ هيڪارَ، آئين وري موٽئين؛
باپِيهَلَ بيهارَ، اچي ويهه اکين تي.

۱۶

وري ڪانگ وريو، پريان سندي پار ڏنهن؛
لامين لڳي لئون جو، تنهن ڏايو سر ڀريو؛
ڪاڪيون ڪن ڪريو، جو ٿو ڏئي سنيهو سڄڻان.

۱۷

سنيها ساري، منهنجا چوي محبوب ڪي؛
'پرين ٽنهنجي پار جي مدت مون ماري؛
'منج ڏهاڙي مون مڻين، اهو ڏاهو ڏياري؛
'مر سگهڙو سنياري، ڏئي سڪ سنيهڙا.'

۱۸

سنيهو سان سور، چوي ٿو چنڊ سان؛
پون پاڙيچن پور، ٻولي ٻڌي تنهن جي.

ڪافي ۱

آءُ ڪانگا ڪا پرين جي ڳالهه ڪر،
 وعدو ڪئيئي ڪالهه سو پرحال ڪر!

ڪيئن ٿن تو دوست منهنجو ديس ۾،
 خوش ٿن هوئي يار ڪهڙي ويس ۾؟
 سا خبر مون سان وري في الحال ڪر.

ڪي پڇيائون خبر منهنجي حال جي،
 ڪي ڪئيئي آگاهه هن احوال جي،
 سو مون سان ڏاها اهو احوال ڪر.

هت فراق آهي ماريو، مان پيو ڇا چوان،
 سور منهنجي ساهه ڪي نت نت نوان،
 آءُ ادا خاطر منهنجي خوشحال ڪر.

ڪي اڏاڻو هئين پرينءَ جي پار ٿي،
 ڪي نياپا هي نيا هئي يار ٿي؟
 ڪا مدد منهنجي ادا الحال ڪر.

دوستن جي منجهه حضور حاضر ٿئين،
 زاغ زاريءَ مون نياپا هي نئين،
 لڳ سائينءَ سارو، ”سچو“ جو سوال ڪر.

ڪافي ۲

اي پرين ٿون پاڙ پنهنجا، قول جي تو ڪالهه ڪيا!

منجهه جدائيءَ تانهنجي، هٿ آسان هي حال ڪيا.
مون تا ملڻ لڏ تانهنجي، ڪوڙين ڪهڙا ٿي خيال ڪيا.
حال منهنجي ڪي ڏسي، ڪيئن پلا تو پال ڪيا.
سڌ ”سچو“ سڪ سوز مون، جاني اوهان ڪي جال ڪيا.

ڪافي ۳

منهنجو هاڻي مون وٽ ايندو، هاريون واقف حال جو!
ڪين ڇڏيندو ڇپرڻن، نال نماڻي نيندو.
شال مقام مٽيءَ جو، ٿر وڃي ني ٿيندو.
درس سن سندن دائما، ڌاڻ ڌڪيءَ ڪي ڏيندو.
”سچو“ پار پرينءَ جي، وره وارو ڪو ويندو.

ڪافي ۴

هن غريب جو حال،

تو ڪي معلوم آهي!

صدقي ڪنڊيس سر سائن ٿون، ٻيو سڀ ملڪ ۽ مال،
دوست اوهان ريءَ ديس ۾، جيئن آهي جنجال،
ڄڻي ٻڌايان ڪيترو، آرياڻي احوال،
مڃ ”سچو“ جو سڀرين، سائينءَ لڳ سوال.

ڪافي ۵

پَرديسِي گَنديا دوست لَتو هجر هلاڪي،
 آيا اڳڻ مُنهنجي، جن ڪيو هو فراقِي.
 جَن ڪاڻ سڪيس سالَ، ويٺي واٽرين تي،
 مُون ساڻ اُچي پاڻ، ٿيا محب ملاقي.
 پَرديس لَڳ مون ٿي، پاندي روز پُچايا،
 مون کي ڪاڻ پئي خبرَ، اچي سي ٿيم اوطاقي.
 پيغام پَهريئون پانڌن هٿ پاڻ مڪائون ٿي،
 هاڻي هڪُ ٿيا مون سان، جي يارَ هئا ياکي.
 آهي سَڳ ”سچو“ دوست جي در جو اصلَ ڪون،
 تنهن ڏيڻ ڏوراپو، ناهي مَسَتُ ميٿاقي.

ڪافي ۶

تون تا وسين مُنهنجي مَن،
 ميان تو کي چڱي ٻڌايان ڇا!
 هوتَ سَنديو آءُ حاضري، ٻيون سي ڏنڙم ٻَن.
 مقصد منهنجو تون ٿيئن، ٻيا ڪعبي نيتَ ڪَن.
 آءُ گهڻو گهوري تَن جي، ڪيو سِرُ صدقي جن.
 عرضَ الاهون عاجزن، ڪوهُ ن ڪرين ڪَن.
 اکينَ عامَ ن آوڙي، تو کي جاني ڏنو جن.
 آهي ”سچو“ کي سدا، طَلَبَ توهان جي تَن.

ڪافي ۷

يارِ اسان کي ٿيون مارين،
تنهنجيون آغرضايون!

انهن دانهن تي، سائين هي ڪميٽيون ڪارين.
باهيون تنهنجي پره جيون، ٻارڻ دل ۾ ٻارين.
ڪيئن جون ڏنئون خبران؛ ”سچو“ تو هٿ سارين.

ڪافي ۸

جڏهن پرين پاتيم جهاتي،
تڏهن حاجت ناهي حج جي!

اچڻ ساڻ انهن جي يارو، عشق ڪئي اثباتي.
سڀ ڪجهه ٿيڙم حالون محرم، وسريم ڏڪر ذاتي.
چوريءَ چوريءَ يار سڄڻ سان، ڏس ”سچو“ دل ڦاٽي.

ڪافي ۹

دوست تنهنجي در جي، هيءَ ڳالهه آءُ ڪنهن سان ڪريان!
چڏ پرين پرڏيهه تون، ميان، ڏڪ آوهان ٻاجهون ڌريان.
دوست ره هن ديس ۾، ميان، سر منجهون سورن پريان.
لڪ سڳي ويئي لنگهيس، ميان، پوريم اوريان پريان.
ساڻ چرخي چٽ جي، ميان، وڙه جا ڌاڳا وريان.
سر ”سچو“ چوي پانهنجو، ميان، دوست تو آڏو ٿريان.

داستان پنڄون

۱

ڏار چڙهي ڏاهي، ڪي جو چيو جهنب سان؛
اهو مون آهي، اتر ٿي ارواح ڪي.

۲

ڏاهو ڏار چڙهي، لسين ٿو لاتيون ڪري؛
ڪو نئون سبق پڙهي، آڄ پڻ آيو اوڏنهنون.

۳

ڏاهو مٿي ڏار، عجب آڄ لاتيون ڪري؛
ٿو ”سچو“ ڏئي سنڀار، پريان سنڌي پار جي.

۴

ڏاهو ڏار چڙهي ڪري، ڪي ٿو جهنب سان چوي؛
آديون سڀ آهي، آهيو ٻڌڻ واريون.

۵

جهنب ساڻ چوي، ڪي پيو ڪانگل ڪاڪيون؛
پورن منجه پوي، ٿو سڻي ساه سنهيڙو.

۶

مُحبن ڏنهن مَسين، آڄ پڻ ڪانگل آئيو؛
لاتيون واہ لسين، ڏاهو ڏار چڙهي ڪري.

۷

لاتيون ڪنڊيئي، ڪانگو هيٺ ڪري پيو؛
هي هي هنديئي، ساٿيءَ ساھ مٿي ويو؛

۸

ڪهيو هيئن ڪانگي، ائون چيائين ڇهن سان،
تہ 'سجڻ ڪنهن سانگي، وري ايندءِ آهين'

۹

ڇهن سان چئي، ڪا ڪانگل ڳالهڙي؛
ساري آڻ سان انهيءَ، ڪهڙي ڏس ڪئي؛
پورن منجهه پئي، سڀ ڪنهن آڻت ڦٽو ڪيو.

۱۰

ڏاهي چڙهي ڌار تي، ڪا ڄا لتي لات؛
تڪ ڏنائين سڀ ڪي، وائي آڻي وات؛
پيون ۾ هيهاٽ، آڻ واريون آهين.

۱۱

ڏاهو چڙهي ڌار تي، ڪري هيءُ مذڪور،
سنيهن ۾ سور، چوي ٿو ڇهن سان.

۱۲

سٿو سنيها سرتيون، ٿو چڙهيو ڌار ڏئي؛
سارو ساھ نئي، ٿو نازڪ نياپن سان.

۱۳

ڏاهو ڌار مٿي چڙهيو، ٿو ڪري ٻرہ بيان،
آڻ تي احسان، ڪري ڪلامن ساڻ ٿو.

۱۴

ڏاهيون سڀ ڏسو، جو آيو ڪانگ قريب ڏنهن؛
وڃي جان جڻو، نيو نياپن ساڻ ٿو.

۱۵

وتيون ۾ ويڙهي، تو ڪاريون ڪانگ وهائي؛
روح نئين ريڙهي، سڀ ڪنهن جو سرتيون.

۱۶

ريڙهيون روح نئين، پَسو سڀ جو پاڻ ڏي؛
سنيها جي سڄڻان، سي چڙهيو ڌار ڏئي؛
اَنڻ ۾ افسوس ٿيو، تنهن جي پيرَ پئي؛
ڪٽي سگهي ڪانڪا، ڪوَن وهلور وهي؛
ڪهڙيءَ طرح ٿئي، وري سَنَبا هو سَرتئين!

۱۷

ويس تَنڊُ چڄي، بهو پَنٽَ ڪري پيو؛
سُٽِي سَنِيها نيهن جا، پَنگي جهوريءَ منجهه جهڄي؛
انهيءَ پَتِ چڄي، پيسَ روئندي ڪپڙا.

۱۸

ويڙهي وتندي ئي، ڪانگي قهر ڪمائيو؛
ڪاڪيون ڪتندي ئي، پيمَ پورَ پريان جو.

۱۹

صديقي ساهَ ڪريان، هنَ ڪانگي تون ڪاڪيون؛
جي ڏئي سنيها سڄڻان، سي سانپي ساهَ ٿريان؛
يلي پيرَ پريان، اُنهيءَ ويلي اوڏهين.

۲۰

اُٿي ڪانگَ ڏنياس، ڪتابَتَ قُريبَ جي؛
بهو ڪتيندي پَتَ پيسَ، چوهون تَنڊَ چُٽياس؛
پيڄون پيڄ ٿياس، روئندي چولي چڪَ ۾.

۲۱

هَلِي ڪانگي هِڪَ، ڪا جا ڪيس ڳالهڙي؛
تنهن مامَ ٻڌڻ سان روئندي، چولي ڪيائين چڪَ؛
سَنِيهي مَوَن سِڪَ، پاڻهي ڪيائين پَڌري.

۲۲

ڏاهي چڙهي ڏارَ تي، ڪا ٻولي هيءَ ٻولي؛
سا ٻڌي روئي رتَ سان، چڪَ ٿيس چولي؛
جڻَ هنيڙي ۾ هولي، تنهن اُٿي هندن جي هنئي.

۲۳

سَجڻَ ڏنهن سَنِيهَ، تنهن اُٿي اُٿڻ ۾ ڏنا؛
جڻَ ڏنائين سَين ڪي، چَريءَ ٻاجهون چيهه؛
ڏک پَريائين ڏيهه، ماريون انهيءَ مام سان.

۲۴

سَڻو سَنِيهه سَڀي، ماريون مَحَبوبن جا؛
لَڪن مَنجهه لَڀي، ڪا سَورائِتي سارَ سان.

ڪافي ۱

اَءَ تا ڪالھ اڏامي، وڃي پيس ڀرين وٽ!
 هت قبوليم تنهن جي حلقه بگوش غلامي.
 مهر مٿوئي ناه ڪو، عاشق ٿيڻ تون آرامي.
 اصل لاڪُون اُن جو، هي پاڇي آهي پيغامي.
 ويس برابر اوڏهين، ويٺيس ڪين وسامي.
 مون کي ڪيائون پنهنجو، ”سچو“ يار سلامي.

ڪافي ۲

ڪڏهن ايندين هڪ ٿيندين،
 نت نهاريون سنديگي واتريون!
 سانول ڪنهن سانگ سان، اڳڻ اسان جي ايندين.
 اهو اٿئون آسرو، بديون تا بخشيندين.
 ڪنهن ڏينهن هن ڏکيءَ کي، دوست دلا سو ڏيندين.
 ڀرين نيندين پاڻ سان، چپر تا نه ڇڏيندين.
 ٿوري گهڻي ڏينهڙي، گولي سان گڏيندين.
 پڪا پڪن سامهون، اوري اٿي. اڏيندين.
 سو ڏينهن ٿيندو ڪهڙو، ”سچو“ ڪري سڏيندين!

ڪافي ۳

مَن موهي منهنجا جاني،
گهڻا لايئي ڏينهنڙا!

صورت تنهنجي سڀرين، مورت ڪئي مستاني.
پرين اوهان جي پار جو، گوندر ٿيو گذراني.
روز ازل گون ڏٺو اسان کي، نيهن پنهنجو نيشاني.
اڱڻ اسان جي آءُ پيارا، محب ڪريان مهماني.
پيريءَ جا ”سچو“ ڏينهن وسارج، ٿيئي جمال جواني!

ڪافي ۴

يار سچ ڪيئن سري، توکي اسان ٻاجهون!
اسان نڙاڻن ڏي سڻا سائين، دوست نهارج وري.
توڪي قدر ناهي ڪو، ڀلو، چيٽڪ ڪيڙس چري.
آچي ”سچوءَ“ جي ايڏهين، سنڌي دڙ ڏري.

ڪافي ۵

ياد مڻون ڪي اڄ پيون،
مڻيون ڳالهون سڻا تنهنجيون!

رهيون آهن روح منهنجي ۾، ڪين وسري سي ويون.
ويٺا ڏسون ٿا وات اوهان جي، دوست دلاسو ڪو ڏيون.
”سچو“ آهي سڱ، در تنهنجي جو، ميان نال نڀاهي سو ڏيون.

ڪافي ۶

مون سان توکين ڪيون، سُهڻا اُهي ڳالهيون ڳالهيون!
 سي نه وڃن وسري، ڀلو ميان،
 چڱيون اوهان جي ڇيون ڇيون.
 اوهان ٻاجهون سڀرين، ميان،
 نيھن وهايون نيون نيون.
 لڪون ڪيون سين لوڪَ ڪون، ڀلو ميان،
 پَٿر اُهي اڄ پَيون پَيون.
 ڳجهيون سي ڳالهيون يار ”سچو“ ڪون،
 ڪين وسري سي ويون ويون.

ڪافي ۷

آءُ تا تنهنجڙي آهيان، يار مون کي چو ٿو ڇڏين!
 تون تا منهنجو آهين اصل ڪون، ڪنهن نه ٻئي در ڪاهيان،
 هوت ايندين هت ڪڏين.
 آءُ نمائي عيبن هاڻي، سڱ نه ساڻو ساهيان،
 پڪا اوري اُٿي آڏين.
 توڙي سڃاڻين توڙي نه ڄاڻين، لالچ تا ٻي نه لاهيان،
 ساڻ گوليءَ پاڻ گڏين.
 آءُ تا ٻانهي تون تا سائين، آءُ غريب سا چاهيان،
 نانءُ ”سچو“ ڪري سڏين.

ڪافي ۸

انهن جادوگر چشمن بيران ڪيو سين!
 انهن نيئن سندي نازن حيران ڪيو سين!
 راتو ڏينهان دل ڪي هيءُ آهي پریشانِي،
 انهن غمزن ڳجهن رمزن ديوان ڪيو سين.
 هيءُ هيءُ هيءُ فرياد وي يارو، ڪنهن ڪي سڻايان،
 خون هن خمارن، مستان ڪيو سين.
 ميدان منجه ”سچو“ ته نليون آيو آهي،
 انهن تارن سندي تيرن نشان ڪيو سين.

ڪافي ۹

زاريون ڪيو زار زار، ميان،
 ويئي روئان، پڙي جيئون!
 ڪيئن ڪريان ڪاڏي وڃان،
 پاڪي سو ٿيڙم يار، ميان.
 راتو ڏينهان ڳالهه انهيءَ جو،
 جيئون ٿي جيءَ ڪي جار، ميان.
 پاڻو اٿم لڳ پرينءَ جي،
 ڳل هنجن جو هار، ميان.
 عاشقن ڪي سوز ”سچو“ ٿي،
 آهي سدا سينگار، ميان.

داستان ڇهون

۱
آءُ ڪانگا ڪارون، تو سان ڪيان ڪيتريون،
جو پهچائين پيغام، ٿو، پريان جي پارون؛
ڪي ”سچوءَ“ سنڀارون، ٿو ڏاها ڏهاڙي ڏئين.

۲
ڪارون ڪيئن نه ڪريانس، جو ٿو ڏئي سڻيها سڄڻان؛
پئي پر پڪيءَ جا، ساڻ جواهر جڙيانس؛
موتين ۽ لعلن سان، پيئر ڪنڀ پريانس؛
پيرين دست تريانس، جو آه نياپا ڏيندڙ نيهن جا.

۳
پڪي سوئي پر، ٿو اُڏري پار پرينءَ جي؛
خوشيءَ جي ب خبر، مان وٺي اچي ڪا اُڏهون.

۴
چڙهيو لام لائي، اڄ ٿو ڪانگل قريب جو؛
سڻيها سڄڻان، سي چهنب ساڻ چڱي؛
پورن منجهه پئي، ٿو ساڻ منهنجو سرتيون.

۵
چڙهيو لائي لام، ٿو ٻوليون باجھاريون ڪري؛
ڏئي سڻيها سڄڻان، ٿريو مٽي ٿام؛
ماريون ماري مام، جا ٿو ڏئي لڪائي لوڪ ڳون.

۶
پريان جا پيغام، ٿو ڏئي مڙيئي مام؛
سوين مڙجن سلام، جو ڏاهو ڏاهپ سان ڏئي.

۷

چڀيو رهي چاڻپين، ٿو ڏئي سنيها سڄڻان؛
ايل اولانپين، ٿو ڳالهائي ڳجهه ۾.

۸

سگهو اڏامي آءُ، تون پڪيڙا پرين جا؛
سڀ ڪنڀ ڪريان تانهجا، ساڻ جواهر جڙاءُ؛
عطر ڪٿوري اوتيان، ٻيا ماڻڪ تو مٽاءُ؛
ساري سنيها، ڪي اٿي ڏيڄ عجيب جا.

۹

ماريون مام منجهي ڪي ٿو ٿريو ٿاريءَ تي چوي؛
سڄڻ ڏانهن سنجهي، ڏاهو ڏڪجي آئيو.

۱۰

اٿي ڪانگ ڏنوس، ڪو عريضو عجيب جو؛
پيٽر سڀ پيٽر، ڳاريندي ڳوڙهن سان.

۱۱

مون ڏي ڪالهه مڪو، دلبر دلاسن جو؛
سندو راز رقعو، سو پڻ واچيو وهسان.

۱۲

واچيندي وياس، هاريون پنهنجي حال گون؛
نامي تنهن نياس، پاڻ لکيو جو سڄڻين.

۱۳

ڪانگا ڪتابت، ساري سارج ساه سان؛
اها امانت، ٻئي ڪنهن عام نه آچين.

۱۴

ڪٿريءَ ۾ گنيءَ، لويان لاکيڻي سيئي؛
جو ڳالهيون ٻڌي تانهجيون، چرون هن چئي؛
تا پڻ اتي ٿئي، ويهو ٿو وايون ڪري.

۱۵

اڄ ن انهيءَ ڌار، لامين لنوين ڪانگڙو؛
جيڪس پريان پار، ڏسندي سو ڏک ڀريو.

۱۶

زاغ ن ٿي زبون، ونءُ اڏامي اوڏهين؛
ن ت خاصو منهنجو خون، پوندو ڳچيءَ تانهجي.

۱۷

ڪاغذ قريبن جو، اڄ مون کي آئيو؛
ساجن ڪيو سعيو، اچڻ جو هن پار ڏي.

۱۸

لڪو ۾ لامين، ٿو لاکيڻو لاتيون ڪري؛
ٽهڪندو تامين، ڏئي سنيهو سڄڻان.

۱۹

چڙهيو مٿي چانپ، ايئن چوي ٿو جيڏيون؛
’ڪج سيني ۾ سانپ، ساري سنيهن جي‘.

۲۰

ساري ڳالهه سڄي، ڪانگي ڪئي قريبن جي؛
ريهي دل رچي، تنهن نازڪ نياپن سان.

۲۱

اٿيو ڏنا ڪر، ساڻي يار سنيهڙا؛
منهنجي پارون پڪيڙا، وڃ دوسيائي در؛
جو سڳ آهي مون سر، ميان محبوبن جي.

۲۲

ڏنا ڪر اٿي، سدا سڳ سنيهڙا؛
هينئڙو مون هاڻي، آه ”سچو“ سوداءُ ۾.

ڪافي ۱

مانَ پرينءَ پهچائي، هي نياپو ڪو نئيئي!
 گچيءَ پائي ڪپڙو، پاڇياڻي پرچائي،
 حال ڏسي وڃ هيئي.
 پرين ڏسج پاڻ ڏي، ڇتُ نہ وڃ مون تون چائي،
 يارَ اسان کان پيئي.
 الله ڪارڻ آءُ تون سائين، ٻانهي ٿي ٻاڏائي،
 بخش اسان کي پيئي.
 اوهان ٻاجهون سڀرين، ويٺي سو ورهَ وسائي،
 ڪانگ اڏائي ڪيئي.
 در اوهان جي جو دلبر سائين، ”سچو“ تو سڱ سڏائي،
 ٻڌي ٻانهون بيئي.

ڪافي ۲

هنيون هوتن هت آهي آهي،
 ڪير چوي تا ناهي ناهي!
 قَهْمُ فراست، عقل ارادت، نيھن بنا ناهي ناهي.
 مست ٿيا مخمور اٿاھين، ڪَل نہ پڳي ڪنھن ڏاھي ڏاھي.
 ٽوڙا طالع ٿين انھن جا، يارُ جنھان نون چاھي چاھي.
 وسُ مڙيوئي يارَ سڃڻ جو، هيءُ نمائي چاھي چاھي.
 سڱ سڀاپو يارَ سڃڻ سان، ڪير ”سچيڏنا“ ساھي ساھي!

ڪافي ۳

آءُ اسان وٽ يارَ تون، آهي هِتَ اسان جو حالَ هي!

اُهاڻڪو آهيان گهڻو توريءَ پرين پرديس ۾،
آءُ مڙيوئي، معلومُ ڪر، عاشقُ سنڌو احوالَ هي.

آهرِ اوسيڙو اوهان جو، شبِ روزِ اڪڙين ۾ ميان،
جانِي سنڌءَ مون جاڳندي، آه خواب ۾ به خيالَ هي.

دوست تنهنجي درِ آتي، ڏونهين وجهي ويهي رهان،
منهن ڏيکارِجِ محبِ مون کي، نه ته آه ويهڻ هِتَ وبالَ هي.

دردِ مند جي درِ پيهي، آءُ دوستِ دل خوشحالِ ڪر،
صنفي ڪريان سرُ ساهِ سان، ڇا ملڪِ ۽ ٻيو مالَ هي.

ويئي ٺهاريان واٽڙي، تنهنجي آچڻَ جي لڳَ ميان،
لهُ سنڌ سنڌيم ساڄن اچي، نه ته آه جيئن جنجالَ هي.

ڀاڻون پري نه ڪريو مون کي، ڪي دوستِ دلداريون ٿيو،
هوءَ تون سدائين ساڻ مون، آهي ”سچوءَ“ جو سوالَ هي.

ڪافي ۴

آيو منهنجي گهر يار،

جنهن جي ڪارڻ مون ٿي ساڻي سنڀايا!

درِ پيهي مون آئيو، اڄ دوستِ منو دلدار.

سوئي گڏيو سڀرين، هو جنهن جو جيءَ کي جار.

بالڪل ڪيائون پانهنجو، ڏنائون قولِ قرار.

معاف ڪيائون مهرِ سان، مون تي هئو ميار.

”سچو“ سرهاڻيءَ ۾، ڇڏ روئڻ زارو زار.

ڪافي ۵

راتِ پرينءَ ڪاٿي پيئي، اڙي ساڙي سٽ ڏيجو!
 پُڄاڻان پرينءَ جي، حالِ آسان هٿ هيئي،
 ساڻ ٽڪيءَ هڪ ٿيجو!
 پَسڻ ڪارڻ پرينءَ جي، ڪانگ اڏايم ڪيئي،
 نال وٺي هيءَ نيڃو!
 عرضُ آريائيءَ ڪي، نانءُ ڏئيءَ هي نيئي،
 ٻانهون ٻڌي چڱيا چيجو!
 سچو پاران ساڻيو، ڪين ڏوراپا ڏيئي،
 پيرين پانڌيو وڃي پيجو!

ڪافي ۶

دوست دلاسا ڏيئي، ڏک ڏوڙو وري ڏيندئي!
 مٿان ويهين ماڻ ڪري، يار سڄڻ سان تو پيئي،
 ساڻ نيئن دل نيندئي.
 مون تا ڏٺا ڪيترا، مارياسي ڪَڇين ڪيئي،
 اڄ صبح تووٽ ايندئي.
 ”سچو“ آڏو سڄڻان، ٻانهون ٻڌي آءُ پيئي،
 سڀُ بديون بخشيندئي.

ڪافي ۷

هيئن مَ وڃُ تون ماريون، هوتَ نمائيءَ ڪي، ميان!
 سِڪَ ٽنهنجيءَ سُڀرين، ڪوڪان هن ڪي ڪاريون!
 پـڙين پـري چو وڃين، ٻارڻ دل ۾ ٻاريون؟
 ٻاجھ ٻاروڇا تو پوي، سڻي ضعیف جون زاريون.
 جايون ساري جيءَ ۾، وره آوهان جي واريون.
 ميان مشتاقن جون، سَهَ آرياڻي آريون.
 سک اُتي ٿيو سُڀرين، ڏک هتي ڏيهائون.
 راتو ڏيهان ٿوروئي، ”سچو“ توکي ساريون.

ڪافي ۸

سَڄَ ٽنهنجو ٻرھ باري، آسان جي ساڻ تو ياري،
 آءُ تا ٻانهي تون تا سائين، ٻڌي ٻانهان ڪيم زاري.
 اُچانڪ لَنءُ جا تو لائي، پئي تا ڪَل نہ مون ڪائي،
 وڻيئي ڄاڻي ڪيئي سائي، پاڻي سُون ڳل ڳچيءَ ڳاري.
 وڌو سين طلبَ ۾ توڙي، نہ هو هِت حال مون ڪوڙي،
 چوان هي حال ڪنهن روڙي، معلوم آهي تو ڪي ساري.
 اَلائييون عشقَ جي لايون، ويون وسري سڀئي وايون،
 آسان جي طرف ڏي آيون، ڪئي سڀ لوڪَ بيزاري.
 لکان ڪيئن ڳالھ هن دمَ جي، ڏاڍي آهي راهَ هن غم جي،
 ملامتَ ڪُل عالم جي، آسان تا اصل اختيارِي.
 ”سچو“ ڪَر سَوَ شڪرانا، پُڇي تا ٻرہ بيگانا!
 توڙي هِت سي ٿيا ديوانا، مليوسين دوست هڪواري.

ڪافي ۹

ينارَ مرشد تنهنجون ديدان،
مشتاقن کي مارن ٿيون!

چڪي ت هٿن ٿيون چوہ منجهاران،
کانُ بڻيءَ جو بچائن ٿيون.

ڏسڻ سان ٿور وجهن ٿيون،
دامِ دليين جو دبائن ٿيون.

شهبازن جان ڪرن ستونا،
گهوراڻهيءَ سان گهاٽن ٿيون.

جائي چڙهن ٿاڏي بره براقان،
پير رکيب نه پائن ٿيون.

”سچوءَ“ جهڙا سوين هزارين،
ڪيئي ڪرُنش منجه ڪنبائن ٿيون.

داستان ستون

۱

چڙهيو سر ڇانپين، لٺوين جي لاتيون ڪري.
تہ ’سنيها سانپين، جي تا مُڪئي سڄڻان‘.

۲

ٽڪيو تي ٿاريءَ، لٺوين جي لاتيون ڪري؛
ڏئي سان زاريءَ، اُڀي سنيها سڄڻان.

۳

پارانيا پويون، وجهي ڳوري ڳچيءَ کانگ جي؛
ڪڍي آبُ اکين مان، نيهين نچويون؛
لڙڪن سان لويون، ٿي هئين لائيس هڙا.

۴

چڙهيو ڌار ڏئي، سنيها جي سڄڻان؛
ٿو جڙ روح رڳڻ مَون، نياپن ساڻ ٺئي؛
جڻو جاءِ ٺئي، سڻين پارانيا پرينءَ جا.

۵

اڄ کانگل آيو، ماڻ ڪندي مونجه مَون؛
سوتا منهنجي ساهَ ڪي، سرتيون سيڀايو؛
هيٺي هلايو، اڄُ محبوبن مهر سان.

۶

اڄ کانگا چئم ڪيئن، سرها ڏنئي سڀرين؟
حالِ اسان هِت ههڙا، ڪي هِت پي هئا هيئن!
جهام ڏئي جهڙ جيئن، ٽيئن ٿي اوت اکين جي.

۷

ڏاها ٿيءَ نه ڏور، ويهه مون کي ٿي ويجهڙو؛
ڪر ڪالھوڪي ڳالھڙي، جان هڪين رات حضور؛
دوست اڳين دستور، ڪي تعظيمان توکي ڏنيون؟

۸

زاغ زبانون ڪڍي، اهاڻي وائي؛
'پريان سندي پار جي، آه تو کي وائائي؛
'پچي حقيقت حال جي، هت ساڃن سڀائي؛
'ت ڪي عاشق خوش اسان جو، ڪل ڏئين ڪائي؛'
مون سان بيحد پلائي، ڪئي پرينءَ پارون تانهجي.

۹

الله لڳ اڏام، تون موٽي محبوبن ڏي؛
وڃي ڏيڃ پرينءَ کي، اهو پاڇيءَ جو پيغام؛
ڪري قدمن تي پئي، سولڪ ڏيڃ سلام؛
آهي اوهان ريءَ سپرين، هت مڙيوئي ماتام؛
'اچڻ جو انجام، ڪر سگهو طرف "سچوءَ" جي.'

۱۰

نا ت مري ويندو هيءَ، الله لڳ اچيڃ تون؛
توتون آهي هن جو، جاني صدقي جيءَ؛
لاهر فراق فقير ڪون، والي ويجهو ٿيءَ؛
تون پڻ ان جو ٿيءَ، جو نوڪر تنهنجي نانوَ جو.

۱۱

سڀئي ڏيڃ ساري، سنيها کي سڃڻان،
'اوهان باجهون سپرين، هت گوندر گذاري؛
'گهڙي نا گهاري، ميان محبوبن ري.'

۱۲

پَڪِي سوئي پَرَ، اَڄ اڏاڻو اوڏهيُن؛
 رسيو وڃي اُتھين، سو پانڌي منجھ پَھَر؛
 آڏو عجيبن جي، ڪيائين سڀ خَبَر؛
 'هت عاشق کي اوهان بنا، هنيڙي منجھ حَشَر؛
 'تو اوتي اڪڙين مَون، باراني بَحَر؛
 'هاڻي ٿيو دلا سو دلبر، متان عاشق اُت مَري وڃي'.

۱۳

ڌار چڙهيو ڏاهو، ٿو ڏٺيم دلا سا دل کي،
 تـ 'صبح سانباھو، هو اچڻ جو عجيب کي'.

۱۴

پڪيڙا پويانءِ، لڙهان موتين سَنديُون؛
 آءُ اڏامي اوڏڙو، تا جهوليءَ ۾ جهوليانءِ؛
 سڀيگي ڪنڀ ڪٿوريءَ ۾، لاکيڻان لويانءِ؛
 پوءِ سارو سَمهويانءِ، هڪ هڪ ڪري هٿن سان.

ڪافي ۱

آيا ڏٺو، آيا ڏٺو، ڇڏ ڪي پانڌي آيا!
 پرينءَ کي هن پار ڏي، سڪل کي ساڻي سڄيا!
 طرف اسان جي ڪهڙي ڪانگل، ها روح سندن جا رايا!
 وري سگهو ميان ونءِ اوڏاهين، جو سون آسپن ستايا.
 ”سچو“ ساري ميان گهڻو سنڀارم سڄڻ پي ڪي ئي سڪايا.

ڪافي ۲

چشمن يارَ جي مون تي، ڇڏ جا چوٽَ چلائي!
 درد مندن جي دل اڇانڪ، اٿي عشق آڙائي.
 آسان نمائن تي روز ازل ڪون، ڇڏ تنهن جي حُسن هلائي.
 ٻنهي اڪڙين سيف ستم جي، ڇو جا اٿي چمڪائي.
 بڙجي ٻڌه جي سڀني اندر، ”سچو“ هن خيال ڪپائي.

ڪافي ۳

منهنجي زاري زاري، سَهڻا سائين تو سان!
 معلوم توکي ڳالهه اسان جي
 يارَ سڄڻ سا ساري ساري.
 هيءَ تا هيٺي واڙ وهيئي،
 ٻره اوهان جو باري باري.
 دوست هئين ۾ يار سمنائين،
 گهوت ن وجهج گهاري گهاري.
 اصل لاکون آهي اوهان سان،
 يار اسان جي ياري ياري.
 طرفون تنهنجي يار ”سچو“ ڪي،
 آه ڳچيءَ ۾ ڳاري ڳاري.

ڪافي ۴

يارَ توسان، ڪي تا ڏينھڙا لنگھايَم!

راتيان ڏينھان سِر تي ڪيئي، ڏک جا مينھڙا وسايَم.
پُڄاڻا اوهان جي ڏاها، ڏاڍا سي پور پرايَم.
سِڪ تنهنجي سڀرين، سارائي سور سَلايَم.
پرين تنهنجي پار جا، ڏيهڙي سي پنڌڙا پُڄايَم.
”سچو“ سيئي آيا جن لڳ، فالان ٿي روز وجهايَم.

ڪافي ۵

ساڻي منهنجي يار ڪي،

ساري ڏيڄ سلام!

پرت منهنجي روز ازل کان، توسان مُحب مُدام.
چئي مڪا هئو پار سَڄڻ، ميان، اچڻ جا اَنجام.
اوهان جي ني يار اچڻ جا، هَل پُون هَنگام.
”سچوءَ“ جيها ڪيترا، تنهنجي در غلام.

ڪافي ۶

تو سان يارَ سڄڻ، منهنجي ڀرت اصل گون پيئي.

اصل اسان جو عشق توڻي سان،

ڪوڙين آهن ڳالهيون ڪيئي.

ڪڏهن مڪو - ڪونه اسان ٿي،

تڪين نياپو ٿيئي.

اسين توڻي سان هڪ ٿينداسين،

وچون وائي هجر جي ويئي.

سي ئي سانڀج ڳالهيون اسان جون،

جاني ڪيڙم تو سان جي ئي.

جي ئي ڪيا هم قول توڻي سان،

”سچو“ پاڙيندس سي ئي.

ڪافي ۷

ويهي هت ڪيئن وسارين؟

پرين تو کي پاڻ پڇن ٿا!

”جيئو تيهو آه اسان جو“، چئ جو دوست چون ٿا.

ڪڏهن ماندو متان ٿئين تون، تنهنجي اڱڻ اچن ٿا.

جڏهن ٿين ٿيون هت پچاران، تڏهن هت پور پون ٿا.

پرين تو گون پري نه آهن، ويڙهي جڙ نه وسن ٿا.

مانڍو متان ٿين، خوش ٿي ”سچو“ هو آج گوش گدا، نه ٿا.

ڪافي ۸

مان ٻرين کي پوي، ڪن فرياد آسان جي!

عشق جون ماريون سٺو سڀيئي،
 اديون ڙي ناهيو آوي.
 هن نمائيءَ جو يار سڄڻ کي،
 حال وڃي ڪو چوي.
 هيءَ تائين ريءَ راتو ڏينهان،
 راند روئڻ جي روي.
 در دوسن جي ڪيئي آهن،
 ”سچوءَ“ جيها سوي.

ڪافي ۹

ساٿي تون يار منهنجي کي،

نڀي پهاڙ سڀيهو هي!

تہ ”قيد الماء“ جي قسمت، وڌي دوري توڳن مون کي.
 ”سي پاڙج واعدن پنهنجا، ڪيا هيئي يار جاني جي.“
 ”ڪتابن ۾ وڌم منهن تي، ته ٿي خورسندگي حاصل،
 ”لڳي دل اوچتي توسان، وساري ٻرہ بي تي ٿي.“
 ”مون کي تو تا فراق ڪيو، اها فرياد ڪنهن کي ڏيان؟
 ”هو جي ڳالهيون ڪئي سانول، ”سچوءَ“ کي ياد آهن سي.

متفرق كلام

بيت سنڌي روجهن بابت

۱
روجهون رڻ ياد ڪيون، اُڀيون رڻ رڱن؛
هر ڪنهن ويل هڻن، اهڙن اورائن ۾.

۲
روجهون رڻ ڦٽو ڪري، لاهر لهي آيون؛
ٽين تار نه ٽرايون، جو مند نه اٿن مينهڙا.

۳
مُندين مينهن اٿان، وري روجهن رڻ ڦٽو ڪيو؛
ٽولائي جا ڏينهڙا، گهڻا گهر ڏٺان؛
انهيءَ ڪوڻ ارمان، لحظي منجه لهي ويون.

۴
مُندين مينهن پيون، ٽرايون، تار ٿيون؛
وڃڻ مٿين ماڻرين، ٽاڪن تي ٿيون؛
وسري ڪين ويون، سورڻ ريجاڻن جو.

۵
هنڙو ڇڏي هٽ، ٿيون روانيون روجهون؛
ڏکيا اوسر ڏينهڙا، ٿيون گذارن هٽ؛
اٽڪي پهر چٽ، وطن تن نه وسري.

۶
رڻ ڇڏي روجهون، ڪا ڏس چٽائي هڪيون؛
جِيلهان مُند نه اُٿا مينهڙا، تيلهان ٿيون ڪوجهون؛
لڪن جون لوجهون، جرين جالڻ هڪيون.

---

* مرتب پاران ”بيت سنڌي روجهن بابت“، ”بيت سنڌي پورب جا“ بعد آيل آهن، پر جيئن ته سُرڻ جي ترتيب سان رکيل مواد کان سواءِ ٻيو سمورو ڪلام ”متفرق ڪلام“ واري حصي ۾ ڏنو ويو آهي ۽ هي بيت پڻ ڪنهن ”سُر“ سان لاڳاپيل نه ڏيکاري ويا آهن، تنهنڪري بيتن کي الڳ عنوان ڏئي ”بيت سنڌي پورب جا“ بعد رکيو اٿس، جنهن لاءِ مناسب اهو ڄاتم ته هي بيت ان ئي عنوان سان ”متفرق ڪلام“ ۾ هٿ شامل ڪجن.

۷

ماتر مينهن پيان، روجهان موٽي آئيون؛
اوسر سندا ڏينهڙا، وسري سڀ ويان؛
تاڻا ٿر تيان، ڦٽيون ڦوڙيون گڏيون.

۸

جڏهن ٿيا ابر، تڏهن روجهن ڳاٽ مٿي ڪيا؛
موليٰ وڇڙيون ميڙيون، جن تي گذاريا اوسر؛
پهاڙيءَ جي پاند ۾، گڏجي ڪن گنر؛
ٿيون سڀيئي سر، لنگهين ڏکيا ڏينهڙا.

۹

جي ڦٽيون جي ڦوڙيون، اُٺي اچي گڏ ٿيون؛
اوسر ڪيون هيون، اورنيون اوريون؛
لکين ڪروڙيون، رڻ سڀوئي روجهيون.

۱۰

روجهڙين آڻاء، لنگهيا اوسر ڏينهڙا؛
موليٰ آندا مينهڙا، پنهنجي مهر مٽاء؛
جي هيون ويڄاريون وڇڙيون، هڪڙيون ٻين ڪاء؛
وڻن ٽول وڄاء، اُٺي اچي گڏيون.

۱۱

آسروند آهين، روجهون راڻيون رڻ ۾؛
آپيون پيون آپ ڏي، ٿيو وائڙيون واجهائين؛
رڙيون ڪيو رڻ ۾، ٿيون بوندون برسائين؛
تنهن ڪنڊ ٿيون ڪاهين، جنهن ڪنڊ وسن مينهڙا.

۱۲

”سڄو“ رک سماء، ٿرماڻهو روجهن سان گڏين؛
هاڻي صبر منجهر ئي آء، ڪمائي پوري ڪري.

۱۳

آيون وس چڏي، جو مُندين اُٿن مينهڙا؛
مولي سَندي مهر آه، جي وچڙيون گڏ گڏي؛
لڏيون لاه لڏي، روجهون ريجاڻن تي.

۱۴

رڻڻون روجهيون آيون، وين اوسر ڏينهن؛
مندين اُٿن مينهن، ڪيئون رُخ ريجان تي.

۱۵

رڻڻون آيون روجهون، جو سنڀاليائون ديس؛
مُندين اُٿن مينهڙا، وسري وين پرديس؛
جي هيون اُٿي ريءَ اڏيس، سي پڻ سرهيون ساہ ڇم.

۱۶

جي اوسر ڏسني روجهيون، رڻ چڙهي ويئيون؛
تن ڪي وڃي اُتھين، پڪان ڪي پيئون؛
پوءِ مُندين اُٿن مينهڙا، سبڙيون سڀ ريئيون؛
يو واري ڏيئيون، ڀليون گاه گُلن تي.

۱۷

رڻ چڙهي روجهان، ويون وري ڪٺ ڪري؛
سبڙ سيڻيون اُٿن ساوڙيون، سڀڪا چاڪ ڇري؛
پُري اُٿيون پيئي تي، پهاڙون پري؛
وين ڏولاڻي ڏينهڙا، سڀڪا پل پري؛
”سڄو“ مون نه سري، ريءَ ميلاڻي سڄڻين.

۱۸

جي رڻ چڙهيون روجهيون، ڪيون ڏولون ڏکيون؛
جلن سَندي جهولئين، پر هيون ٻُڪيون؛
ٿيون هاڻي سڀ سُڪيون، جو مُندين اُٿن مينهڙا.

۱۹

هنيون لاهي هليون، روجهان رڻ ڇٽاءِ؛
 موٽي مهر موليٰ جي ٿين، جو اٿن مينهن مٽاءِ؛
 ڏولائي جا ڏينھڙا، لاٿا پاڻ خدائ؛
 وري پنهنجي ديس ڏي، وريون جاءِ جاءِ؛
 واري وسَ وساءِ، ڪا رازقَ روجهڙين تي.

۲۰

روجهون وٺي واٽ، هليون ٽراين تل تي؛
 گولاڙن جي گس تان، ڇٽن مٺي مات؛
 لاهي اڃ اسات، راهي ٿيون رڻ راه ڏي.

۲۱

روجهون ريجاڻن تي، لنگهي لس ويون؛
 بوندون ڇٽ باران جون، پهاڙين پيون؛
 رڻ ۾ سي رهيون، جن پنڌ نہ ڪيو پهاڙ جو.

۲۲

راهي ٿيون رڻ راه ڏي، لاهي اوسٽ اڃ؛
 پهاڙيءَ مان پُڄ، روجهن ڪيا رڄ تي.

۲۳

راهي ٿيون رڻ راه ڏي، لاهي اڃ اسات؛
 اچي وٺن اوچتو، وڌڻو ۾ واٽ؛
 رعد جي رڙين تي، ٿهي ڏنائون ٿاٽ؛
 پڳيون منجه پهاٽ، لٽن سِڪَ ”سچو“ چوي.

۲۴

وٺي وٽ پهاڙ جي، هليون منجهان هيچ؛
 رسي مٽي ريچ، پاندوڙين پيا ڪيا.

۲۵

رڻ ڇڙهي روجهون ويون، ڏسي اوسر ۽ اول؛
 اُٺا مينهن مهر جا، مهر ڪئي موليٰ؛
 روجهون رجهيون، ڏسي ڪري ريجڪ رسيلا؛
 واحد وسيلا، پٽن تي پٿرا ڪيا.

۲۶

روجهن زارو زار، اُڀي رنورڻ ۾؛
 رڙيون سڻي رلڻ جون، سعيو ڪيو ستار؛
 ساري ساز سڙوڻ سان، سارنگ لڏين سار؛
 روجهن ساڻ رهاڻ لڏ، ڪنوڻين ڪئي ڪيڪار؛
 ٽهي هليون ٽيلن تي، سڻي گوڙ گجڪار؛
 وسي وس وڌي ڪڙي، وسڻ جي وسڪار؛
 تانگهيون تارگون تار ٿيون، ترايون تلهار؛
 سڄي لڏڙي سار، سگهي تن سڪ واريين.

۲۷

ڦوڙائي جون ڦٽيون، ڦوڳيون ٿيون ڦولهيڻ؛
 ابر سندي آسري، ٽڪر ٿيون ٽولهيڻ؛
 گوليو ٿيون ڳولهيڻ، ترايون ٽر پريون.

۲۸

”مُندائتا مونڙيا“، روجهون چَوَن روئي؛
 ”قسمت قيدالماءِ“ ڪي، ڪون جهلي ڪوئي؛
 ”سائين سگهوئي، ڪندو وس ولهن تي!“

۲۹

”منداقتا موتيا،“ روئي چَوَن روجهون؛
”ڪمينيون ڪوجهيون، قادر تنهنجيون آهيون!“

۳۰

پانتوڙيون پهاڙ جون، رڻين ڪوه رهن؛
لوچي سي لهن، جن ”سچو“ ٻڌو سندرو.

۳۱

ماثر مٿاهان پنڌڙا، پانتوڙيون پُرن؛
سانگن مٿي سرڙا، چريو سي چرن؛
وري ٿيون ورن، ”سچل“ سي ساڻيه تي.

۳۲

چڏي رڻ راهي ٿي، روهن مٿي روجه؛
ٻيلي پکي بوجه، چرڻ جي تنهن ڇت ۾.

۳۳

روهن اندر روجهڙيون، ڪيون ٽڪيون ٽولون؛
”سچل“ سي ساون، سڪيون ڪيون سڪديس ۾.

۳۴

پلر پهاڙين پلٽيا، واحد ڪين وس؛
لنگهي ويون لس، روجهون ريجائن تي.

دوها

شي آهيان ڪاڪيون ڪهڙي، جا سمجهي نه ڄاڻان!

بعضي پايان پُتلي، يا آهيان گڏيءَ ٿور،

يا گوڙ آهيان هٿيارَ جي، يا وانگيءَ وانگر زور.

يا تا محل آهيان، جنهن ۾ شهنشاه،

پوليون ڪري ڪيتريون، ٿو درئون داناه.

يا تا گهوڙو آهيان، جو هلائي هسوار،

يا تا موج درياهَ جي، جا ٻوڙي ٿي ٻاهر.

يا مهنديءَ گل تا آهيان، جنهن اندر لالائي،

يا آهيان گل گلاب جو، جنهن سِر ۾ سرهائي.

يا تا چشمو آهيان، جو اُڀر ڀريو آب،

تنهن ۾ ساڀو سج جو، يا پاڇوئي مهتاب.

يا تا پاڇوئي حق جو، آءٌ اصل ڪون آهيان،

جنهن ۾ ڳالهه ناهِ تا، سو پي تا ناهيان.

ڳالهه ”سڄوءَ“ تا سمجهي، ڪون هاديءَ اهائي،

تا غير خدا جو ناهيڻ، آهين صاحب سدائي.

هدايت ۱

رمزان سي هاديءَ جون، ميان، جيڪي چيائون مون کي سي سَلڻُ ناهن،
هوءَ هوءَ - تريون آهن دل تي!

ڳالهيون ڪري ڳجهه جون، ٿا صاحبَ سَمجھائين،
”لا الٰهَ“ ڪون اڳنان ٿا هاديءَ هلائين،
سَمجھڻ ”سَمعَ بَصَرَ“ جو ٿا فائقَ فرمائين.

”خوديون خاص نہ پائن جو هي نِت نِت نمازان،
چاڻو پلي ڳالھڙي هي سوز و گدازان،
اٿو ’اَنَا الْحَقُّ‘ جا اهي عبرت آوازن.“

”هي هي هڪڙي ڏينهنڙي، ٿا هاديءَ ائين چون،
جَن نہ سمجھي هِت ڳالھڙي سي سڀان گهڻورون،
جَن سُڃاتو هتھين، سي هِت پي ائين هون.“

”جيڪي پليون ڳالھڙيون، انهن پُڄڻ پري آھ،
ڪوڙا قصا ڪُھ پڻا يار - سُڃاڻ سَواءِ،
پُر جھڻ آهي پاڻ کي، بي پلي بات نہ ڪاءِ.“

هاديءَ حقيقت جي، يار، موٽي هيئن چيو:
”اَڦا آهي هيءُ ادا آهي ڪونہ ٻيو،
جي ئي لنگهيا سڀ ڪون، يار مقصد تن ٿيو،
سائين ساڳيو سو اٿو، جو وجودن ويو.“

هدايت ۲

مرشدِ هاديءَ رهنما، ٿا سَمجھائين ائين:

”هُو ٿون چاڻج پاڻ کي، متان هيءُ ٿئين،
”وحدت جي چوگان ۾، اها گوءِ نئين،
”سچو‘ ساڻ يقين جي، هي حال ڏي هيئن.“

هدايت ۳

هادي ويڙهي آيو، هاڻي سائينءَ هيئن سجهايو، والي ويڙهي آيو!

”ڪڏهن ٿيو ڪونڪو، عاشقن آرام، ميان،
راتو ڏينهان تن اُتي محبت جو ماتام، ميان.“

”خاڪون هلج خاص ٿي ڪر پاڻيءَ ڳون پرواز، ميان،
چڙيءَ چنبو ماريئي، ٿي شاهين ۽ شهباز، ميان.“

”جيڪو اصل آهي، ٿيو هاڻي سو سلطان، ميان،
گهوڙي چڙهندڙ گم ٿيو، پيو گهوڙو ۾ جولان، ميان.“

”گرد گجهو ڪيو طالبو، اهو گهوڙي جو هسوار، ميان،
گهوڙي وارو گم ٿيو، اُپريو گردغبار، ميان.“

”آيو بحر جوش ۾ تڏهن موج پئجي ٻاهر، ميان،
هي هي آيونانءَ ۾، ٿيو ساوڻ جو سينگار، ميان.“

”لڙ منجهون ٿيو اچو ڪارو، اصل سو درياه، ميان،
بيحد رنگ گهڻا ٿيا ٻاهر، هرڪو ٿيو گمراه، ميان.“

”سانوڻ لٿو، هڪ ٿي، تڏهن پاڻي موٽيو پوءِ، ميان،
ڪارو اچو لڙ ٿيو، اهو سارو سمونڊو، ميان.“

”نانءَ لهي ويا ٻاهريان، اهو باقي رهيو نام، ميان،
ڪوران، ڪسيان، واھڙان، هت ڪلي ٿيا گمنام، ميان.“

”هت سڀيئي درياه ٿيو، پيو ڪوڙا لٿا نانءَ، ميان،
اول آخر هڪ ٿيو، ويا وچائون گنان، ميان.“

”اصل جيڪي هوس آءُ آهيان هت پي سو، ميان،
آخر ٿيندس وڃي اهوئي، هڏ آهيان ڪونڊ پيو، ميان.“

”اڪيون اڪڙين ۾ رڪي، تون پنهنجو پاڻ سڃاڻ، ميان،
پوي نظر جت تانهجي، تن پنهنجو چشم چال، ميان.“

”اڪيون اڪڙين ۾ رڪين، تاهه هت ’تون‘ هين ’آءُ‘، ميان،
جي خبر اڪين جي لهين، تاهه تون نرالو نانءُ، ميان.“

”اڪين مون معلوم ٿئي اهو صورت جو سينگار، ميان،
’سچو‘ سارو سچ ٿيو، ٻيو ناهي تفاوت وار، ميان.“

ڪافي ۱

اَڄ تون اسان وٽ آءُ، تون مٽنهن والَ ميهارَ، ميان!

پاڻي اڀرڻ نا ڏٺي، هڪ ويڙيون ۽ پيو واءُ، ميان.
ڪاري، ڪُن لَهريون لسان، دورَ وڏي درياءُ، ميان.
ساهڙ سببون تانهجي، سرتيون ڏين نہ ساءُ، ميان.
پرين وڙئون پانهجي، ”سچو“ لَه سماءُ، ميان.

ڪافي ۲

لڙ وهي لوهائو، يارَ، وي!

سا ڪيئن ترسي تار ۾، جيءَ جنهن جهوراڻو.
ڪاهيو پوي ڪُن ۾، ڏنَس عشق اوراڻو.
”ساهڙ“ باجهون ساهَ ڪي، ڪيو ورهَ ويڳاڻو.
سانولَ سدا آه مُون، اوهين سيئي ٿيون ڄاڻو.
پچندو آچي پاڻهن، ”سچل“ يارُ سياڻو.

ڪافي ۳

اَڪوڙي! آءُ ڪير آهيان، ذات نہ ڄاڻان ڪير!

سَهِي ڪَري ڪين سگهان ٿو، پيئڙ پنهنجو پيرُ.
ڪاڻئون ٿي آءُ ڪاٿي آيس، پرتئون پاتم پيرُ.
ساڳيو ئي سورانجهو آهيان، تنهن ۾ ڦٽند ڦيڙ.
پاڻون ڄاڻي پر گهمايم، سُرهو ڪيڙم سيرُ.
جوڳي ٿي ڪَر جوڳ پچايم، ڏايو ڪيم اُنديرُ.
مَڪي مَنجه مَسَنيت بڻايم، جڻيو جيسلمير.
”سچو“ نانءُ تہ آهي منهنجو، هڏ نہ آهيان غير.

ڪافي ۴

ساٿي ڙي ديس دلبر جا، سگهو وڃ پار پرين جي؛
 خبر ڪا خيرَ جي آئين، آهي خوش خاص سو مظهر!
 پانڌي پيغام هي ني تون، سنڀاري دوست ڪي ڏي تون،
 ڳالهيون ڪرياد پي ڪي تون، آهينم تون دل گهريو دلبر.
 عاشق ايڏهن نهاري ٿو، تو لاءِ گونڊر گذاري ٿو،
 سڄڻ تو سرس ساري ٿو، اوهان لڳ آهه منتظر.
 زياده ٿو ڪري زاري، ڪيائين سو ڳچيءَ ڳاري،
 مَ ڪج تنهن گون بيزاري، ڏسي ٽوهن سندن دفتر.
 درد ۾ دل بجانو ٿيو، اتي يڪدل يگانو ٿيو،
 وٺي نياپا روانو ٿيو، رسيو تارو وڃي رهبر.
 اڳيون پي باجهه هٿ پيئي، وائي تا هجر جي ويئي،
 دلاسا دوست ڪيا ڪيئي، لکڻ کون هن آهي ٻاهر.
 آهي سڀ خيال هي منهنجو، اوڏنهن ويو حال هي منهنجو،
 ”سچو“ ري سوال هي منهنجو، حضوريءَ ۾ ٿيو حاضر.

ڪافي ۵

تنهنجي چشمن چيٽڪ لايو،
 آءُ هاڻي ڪئن ڪريان!

ڪَل نہ مون کي ڪا هئي، عشق آچانڪ آيو.
 دل اسانجڙيءَ لعل لپيٽيو، رمز جو رنگ لايو.
 سدا گهرجي ”سچوءَ“ کي، محبت جو ني مايو.

ڪافي ۶

يارَ تئين وڃي ياڪي،
متان هيءَ وسارين، ميان!

ٻيو سڀو مون وسريو، برهه رهيو هڪ باقي.
تنهنجي طالب آهيان، محبَ مون تا ميثاقي.
ڪم منهنجو ڪيچ ۾، هاڙهو سڀ هلاڪي.
لاھج پنهنجي لطف سان، گوليءَ کون غمناڪي.
ڪر پاڇاڻي پنهنجي ”سڄو“ هيءَ ڪساڪي.

ڪافي ۷

هيءَ غريب نماڻي،
ڪيئن بيراجڙ ڪيئ!

معاف مڊايون ڪر تنهن تون، اله لڳ آرياڻي،
پيش اچي جا پيئ.

بيئي آهيان يار انهيءَ تي، حُب منجهون هوتياڻي،
ڳالهه چڪيءَ جا چيئ.

هڪ خيال ٺي دل تي تنهنجو، تنهن ڪيس جوڳياڻي،
خيال ٻيا سڀ ڪنيئ.

وعدن واري ڳالهه آسان سان، هوت ڪيءَ جا هاڻي،
ڪيئن وسري سا ويئ.

ڏک ٿورا پا ڪهڙا توسان، پرين سا ڪيئ پڇاڻي،
نال نماڻي نه نيئ.

پري نوڪ نيهن جي سائين، ”سڄو“ کي ٺي سڃاڻي،
هوت پري جا هنيئ.

ڪافي ۸

عشق اسان وٽ آءُ، اچي توتا سانوڻ لايو!
 چئنڇل ڇيهل ٿي چوڌاري، مينهن رات ڪئي موچاري،
 عزت لڏي آسمان، پرين اچي پير گهٽايو.
 بوند ٻره جي برسي باري، جوش اکين مون جرڻيا جاري،
 بيحد ٿيا باران، اصل کون واه وهايو.
 گل ڦل گاهن ڪئي گلزاري، مڃيائون سارنگ جي سرداري،
 سهسين ٿيا سامان، اکين اچي اگم لايو.
 يار ”سچل“ چئي محب مليا سي، بيشڪ دل جا درد لڻا سي،
 شاهي رکيائون شان، اچي تن حڪم هلايو.

ڪافي ۹

عشق پنهنجي جي خبر جي ڪنهن آدا عاشق آهي،
 مشرڪ ۽ مرتد آهي، توڙي اهو تارڪ آهي.
 جو ٿيو گم يار ۾، پاڻ ئي کون لا تعلق آهي،
 پانهنجي هوڻئون اهو، هر فعل کون فارق آهي.
 ڪفر ۽ اسلام کون، لاڙو انهيءَ لاشڪ آهي،
 رمزا هن راز جي، سمجهي سوئي سالڪ آهي.
 دائم دوتئي وارن نظر، هڪ خلق ٻيو خالق آهي،
 اڀتي جو عبرت جون اکيون، تنهن کي مڙيوئي مالڪ آهي.
 جيئن هاديءَ فرمائيو، سوئي سڀو برحق آهي،
 سو ”سچوءَ“ مُرشد سچو، جو پير عبدالحق آهي.

ڪافي ۱۰

جيءُ آئين ڀلي آئين تون،

ڪنهن منزل مون پهچائين تون،

تو موٽي سر وڍائين تون!

سرمڌ کي ڏيئي لت ڪهاڻي، سوريءَ تي مَنصور چڙهاڻي،

شيخ عطار جو سر وڍائڻي، هاڻي هيڏي پنڌ پچائين تون.

زڪريا ساڻ ڪرڻ چيرائڻي، يوسف کي منجه ڪوه وجهائڻي،

شمس ملن جي هٿئون مارائڻي، عاشق تو آزمائين تون.

جثيو ڪفر صنعان وجهائڻي، ٻلي شاه کي ذبح ڪرائڻي،

جعفر کي درياءَ ٻوڙائڻي، تن کي پار لنگهائين تون.

گهاٽي ۾ بلال پيڙائڻي، عنايت ميدان مارائڻي،

ڪرمڻ کي هن حڪم هلايڻي، قيروءَ ڪنڌ ڪپائين تون.

قاسم نرن ساڻ سڻائڻي، موسيٰ کي ٻي سهاڳ وٺائڻي،

اڪيداس تعزير ڏوائڻي، سو اڄ ساڳيو آهين تون.

”سچو“ سَنده پنڌ پچائڻي، گهوريو پنهنجو سر گهمائي،

نيهن واري ڳالهه ڳالهائڻي، عاشق ٿي فرمائين تون.

ڪافي ۱۱

حڪم تنهنجو ٿو هلي، پر ڏوه پاڻ ئي ڏيان!

آهي ”فعالءَ لَمَّا يُرِيدُ“ نانءُ هيءُ ڪاڏي نيان؟

آهي ”وَبَي يَنْطِقُ وَ يُبْصِرُ“، تر نه توريءَ جيان.

جاڏهن اچي ظاهر ٿئين، هل هيچ! مون ٿاڏي هيان.

”يَرْجِعُ إِلَيَّ أَصْلَهُ“ سڻ مام هيءُ مون هان ميان.

گمنام غمزي ۾ ڪرين، ساڳيو ”سچو“ سوئي ٿيان.

ڪافي ۱۲

دل چڙهن سان جي چمين، پير مغان جو آستان،
 محبت سچي محبوب جي، بانڪا وڃي تون پاس تان.
 ڪي ڏينهن مون دلدار لڌ، ورد ۽ وظائف ٿي پڙهيا،
 جڏهن عشق آرانپا ڏنا، ٿيون خود خدا جون خواستان.
 جڏهن شوق مون شامل ٿيو، پيو خيال خاطر کون ويون،
 هڪ واسطو تنهنجو رهيو، وسري ويون پيون واسطان.
 راهون سيئي گمراه ٿيون، جي مون پڇين تون ڳالهڙي،
 ڪر گنڌري بڻي گوڙ کان، اٿئي راه رب جي راستان.
 رنگ روح ڪي جيڪو لڳو، دنيا ۽ عقيي پڻ پڳو،
 غمزي تنهن گم ڪل ڪيو، وهواه پيا وسواس تان.
 عشق جي ڙي جيڏيون، ناهي تماميت ادا،
 چاهون چوائِي ٿو گهڻو، هي درد مون کي داستان.
 ”سچو“ سدا سڪم رهين، متان تون جهلين روئڻيون اکيون،
 هت درد وارن جي پرين، پاڻهين ڪرن ٿا پاس تان.

ڪافي ۱۳

ڪنهن سان ڪيَم نہ ڪَل،
 جو سودو آندم پاڻ سان.
 سودو ڪنهن نہ پڇيو، آيس ۾ مشڪل.
 گران قيمت کون سيڱي، موٽيا تنهن مهل.
 سودي ههڙي جي اتي، لاهن سڀ نقل.
 ميڙون موڙن تي ڪري، عالم ڪئي اچل.
 حال ڏسي تا هن جو، جيڙو منجه ڇنڄل.
 ٿوه نہ مون کي ڪوڏيو، پئي خلق منجه خلل.
 ”سچوءَ“ سرفراز ڪيو، اٿي سو عشق اجهل.

ڪافي ۱۴

صحيح سڃاتوسي، هاڻي اصل اسان جو تون آهين!
عاشقَ متان اوتيين، پنبڻين مون پاڻي.
ڪڏهن اسان جي ڳالهه ڪون، عذر متان ڪو آڻي.
عاشق مٺي ڳالهه جي، ميان، وري ٿا ڏين وراڻي.
ڏينهن ٿون نئين آهي سا، ميان، ناهي سا ڀرت ٻراڻي.
تن ۾ تنهنجي اصل اسان جي، ”سچو“ ري سڪ سڻائي.

ڪافي ۱۵

آهيان اوهانجڙو آئين- دوست چوين ڪير آهين؟
پرين ڏسج تون پاڻ ڏي، آءُ ٻانهو تون سائين.
پنهنجي درئون سڀرين، پير منهنجي در پائين.
گچيءَ پائي ڪپڙو، ميان، پرينءَ کي پرچائين.
آءُ اوهانجڙو آهيان، ڇت نه مان تون چائين.
ديدان ڪڻ تون مٽي الله لڳ، ميان ”سچوءَ“ کي سرچائين.

ڪافي ۱۶

جيڏيون مون کي چوڻيون جهليو،

وينديس پرينءَ جي پار!

هٺ پير پيرا ٿي ڪريان، جو مون هٺ روح رکيو.
ڏانهن گهڻا ڏينهنڙا، مون ٿي عشق آليو.
روح پريان جي پار ڏي، وٺي سا حب هڪيو.
پريان سنڊي پار ڏهون، پاڙيچيون نه ڳليو.
”سچوءَ“ جوڙي سرتيون، محبت من مڪيو.

ڪافي ۱۷

منهنجو هٿڙو وڃي پيو، ڀرينءَ جي پار، ووا!
 سڀيريان ڏي سرتيون، مون کي ٺيهڙي نيو.
 ڳڻين ڳالهين يار سڄڻ جي، سڳهو ساه ڪيو.
 پاڻون پائي اڱڻ آسان جي، لالن شال ٻيو.
 جڙ لڳي هيو جيڏيون، ته ڪيئن مون ڏوه ڏيو؟
 سڀيران جي سڪم، مون سان ٻيلي ڪونه ٻيو.
 سڱ سڄڻ سان سڱ ”سچوءَ“ جو، جيڏيون جيءُ ٿيو.

ڪافي ۱۸

دل جا دلبر يار، سگهو سگهو ايندو رهين!
 اسان نمائن جي نانءُ سائينءَ جي، لهين تون سار سنڀار.
 پار اوهان جي ڪيئي مڪاسين، قاصد سَوَ هزار.
 اوهان ٻاجهون يار پيارا، اچن ٿا اوتار.
 سي تون پاڙج ڀرين پانهنجا، ڪيو جي قول قرار.
 هوءَ جا هيڙي مٿي منهنجي تي، ڪرين سا معاف ميار.
 ”سچو“ اوهان لءُ يار سياڻا، روئي سو زارون زار.

ڪافي ۱۹

ڀڄو نه منهنجڙي ذات، جوئي آهيان سوئي آهيان!
 اچڻ آسان جوڻيو آهاين، جاتي ڏينهن نه رات.
 ظاهر آه زبانون منهنجي، ”الاقرب“ سندن ڪلمات.
 ”سچو“ سر سهي ڪر پنهنجو، عشق منجهون عشقات.

ڪافي ۲۰

مڙس ٿي منصور چٽ، نه ته ڪيم چٽ منصور هان،
منصور جي منزل اتي، ڏاڍا تماچا تهمتان.

سگهه نه جي ساري سگهين، منهن رڪين تنهن تي متان.
ڇو ڇوڪرائيءَ ۾ پئي، رانديون روين راتو ڏيهان.
احوال سڀ اسرار جو، سائين عشق کي آهي عيان.
ٺڙڪو ٺڳيءَ ۾ ٺاه جو، ناحق ڪرين ٿو ناتوان.
هن کي چيو هن کي چوين، ”آهيان لاهوتي لاطمع!“
منصور جي تنهن ملڪ تي، آهن سدا توکان نوان.
سڻ ”سچو“ تون سمجھ رک، توکي چڱائي توچوان.

ڪافي ۲۱

وهيان وساريان ڪيئن، جيڏيون جي لنءُ لائي ويا!

گهوري ڇڏيم هي گهر جايون، بره بهيران پنيءَ لايون،
پير نه پوءِ ورايان، وري سنڀاريان ڪيئن؟

شهر پنيور کان ٿيم آزادي، ڪيچ ويندي ئي ڏنم شادي،
تنهن سان نينهن ٺاهيان، پوءِ نهاريان ڪيئن.

ٿي ئي منهنجي دلڙي ديواني، محبت ڪيڙيس اءُ مستاني،
در در ڦيريون پاڻان، هت گذاريان ڪيئن؟

پور پرينءَ جي ڪئي پٿرائي، اوڙي پاڙي وڃي وائي،
ڇاڪي عشق ڇپايان، هن گهر گهاريان ڪيئن.

ڪيچيڙن جي ڪم آڇان جي، رنگ - پرين جي رنگ رچان جي،
”سچو“ ري ڳڻ ڳايان، هي سر واريان ڪيئن.

ڪافي ۲۲

اوهين پنهنجو پاڻ آهيو- ننگَ نباحڻ وارا!

هيءَ نماڻي عيبن هاڻي، هٿ مٽئون مون نه لاهيو،
- نيٺ وهائين نارا.

عاشق سندن آهن اداسي، چاه منجهون سي چاهيو،
- جي وره ڪيا ويچارا.

ميلاڻي جو مشتاقن سان، نام ڪو سگهڙو ناهيو،
- مَر تا ڪرن نظارا.

اصل لاکون آهن اوهان تي، پاڻ پرين نباحيو،
- ڪَم ”سچوءَ“ جا سارا.

ڪافي ۲۳

ٿي تون رهبر راهي، پريان سندي پار ٿي.

ٽيهه انهيءَ جي ساڻي تون سگهڙي، آءُ لهي آگاهي.
ترن هڪڙو ترس اٿاهين، والي آهي تنهنجو واهي.
هن نماڻيءَ سان نانءُ سائينءَ جي، ڪرين تون هيءَ همراهي.
درد اسان جي جي اڳيان دوستن، ٿيندا هي نيٺ گواهي.
يار مسافر سگهو ”سچوءَ“ سان، اٿي تون ميڙ الاهي.

ڪافي ۲۴

جانيءَ جدائيءَ ماريو، ٿينهن ڏهلا سي گهوريا!

اصل لاکون آهيان اوهان جي، ويچاريءَ نه وساريو.
نانءُ سائينءَ جي اسان نماڻن سان، اچي سوگڏ گذاريو.
مشتاقن ٿي مهر پئي تاءِ ڪڍي نيٺ نهاريو.
پري نه پاڻون يار ڪريجو، پنهنجيءَ وٽ ويهاريو.
سگ ”سچو“ آهي در تنهنجي جو، پنهنجي سو ڪڍ قطاريو.

ڪافي ۲۵

ٿورا ڪيڏا مون سان لايا، يار سانگيڙي، ميان!

جيئن چيوسي تيئن مڃيائون، موٽي نہ تن موٽايا.
چُپ چپاتي ويڙهي اسان جي، اڄ اڇانڪ آيا.
دل سان لاپم هو جي دلبر، سڄا سخن فرمايا.
ڏکڻ سکن ڏي ڪين ڏٺائون، توڙي عاشق ٿي آزمايا.
”سچو“ هئاسي اداسي جن لئ، سي مولِي محب ملايا.

ڪافي ۲۶

اڄ جو جوڳي آيو، نانءُ تنهن جو نہ ٿي ڄاڻان!

سر جهڻائون جوڳن واريون، لڳين تنهن بسمو لايو.
نري جوڳي، نري سنڀاسي، تنهن ساميءَ نانءُ سڏايو.
ذات انهيءَ جي نہ ٿي سڃاڻان، چندين پاڻ چڀايو.
ڪڏهن نہ ڏٺم ڏيه انهيءَ ۾، مولِي سو آڻي ملايو.
ڏسڻ سان تنهن جوڳيءَ جي، مون ڏايو پور پرايو.
سيرين بازارين گهڻ گهڻ گهنگهرو، چم چم تنهن چمڪايو.
سوڙي ساڳيور انجهن هيڙو، ”سچوءَ“ سر سڻايو.

ڪافي ۲۷

هٽڪون هلي هٽ آئين

ڪرڻ واپار ٿي وڻجارا!

وچ بازار جي چوسول وچ ۾، پڙي ڀرت جي پائين.
شاھ پنهنجي سان وعلو جو ڪيڙيءَ، ڏينهن سمجهي ڇٽ لائين.
شاهوڪاريءَ جي ڪوئي جا پائتي، سا ويهڃ ڪيم رسائين.
وڻج وره جو تڏي موتي لعان، بي گهور سا ڪيم گهمائين.
سولس سچ جو آهي ”سچو“ هي، ڪوڙ ڪنگڻ ڪڇ کائين.

ڪافي ۲۸

حُجَ قَتِي ڪِيَمَ هاڻي، ماريس تنهنجي ماڻي،
الله ڄاڻي!

تنهن ڏينهن لاکون يار اوهان سان، لايون ٺيهن هن نماڻي،
الله ڄاڻي!

ويئي ڏسان وات اوهان جي، آءٌ ڀلا هن پاڻي،
الله ڄاڻي!

جيهي تيهي آهيان اوهان جي، سائين تون پاڻ سڃاڻي،
الله ڄاڻي!

راتيان ڏينهان يار سڄڻ ميان، تن توڻي ڏي تاڻي،
الله ڄاڻي!

ڏوڙا طالع ٿين ”سچوءَ“ جا، الله جي توکي آڻي،
الله ڄاڻي!

ڪافي ۲۹

حال اچي ڏس هاڻي، وهي ٿو پنڀڻيون پاڻي،
پاڻ ڄاڻين.

آءٌ ڪنيزڪ ملهه خريدڻ، سائين تون پاڻ سڃاڻين،
پاڻ ڄاڻين!

سڌ لهج تون سگهڙي تنهن جي، جاني ڪيو جوڳياڻي،
پاڻ ڄاڻين!

ڏيئي ڏيڪاري پاڻ ڇپايو، ڀلي اها توکي پاڻي،
پاڻ ڄاڻين!

روز ازل کون در تنهنجي تي، واليءَ سا هيءَ وڪاڻي،
پاڻي ڄاڻ!

سيني اندر يار ”سچوءَ“ جي، سڪ سندن ساماڻي،
پاڻ ڄاڻين!

ڪافي ۳۰

مُلڪَ جا مالڪ پيا هن، تون وڃون پيئين بڻي؛
 هي ڪنهن هن حال ۾، توکي ڏوھستي ھڻي.
 سيرِ الله، سيرِ بالله، سيرِ مون الله گھر؛
 سيرِ في الله لاهِ تون، خود ڪون وڃي منزل ڪڍي.
 هي چيڻ آھ عاريت، جن جو آھي تن کي وڻي؛
 ڪي وڃون تون پاڻ کي، اندر ٻاهر آھي ڏٺي.
 آھين امانت پين جي، تون آھين ڪاڻي ڪينڪي،
 سرِ هيءُ سارو سھي ڪر، ’ھڪ ٻي‘ چوڻو ڳڻي؟
 انسان جو اولو ڪري، سو رڻگ ڪرين سنسار ۾،
 ساه کي هيءُ ڳالھڙي، وھ واھ جا ”سڄو“ وڻي.

ڪافي ۳۱

ڪم نہ عاشق سو ڪرين، جنهن ۾ تنهنجي تعريف ٿئي،
 ڪڻ ملامت ڪا مٿي، مر ڏيھ تو طعنا ڏئي.
 ٻرھ ۾ بدنام ٿي، ٻيو ڪين ٿئي ڪسبن ڪئي،
 عشق جي درياھ جي، چولي چڪي مر تو نئي.
 پوءِ تا ساري خبر دوست جي هن پنڌ پئي،
 راھ گم ڪر پانهنجي، وڻون وڪ نہ ڪنهن بهڳڻ پئي.
 ڀڄ حجابان پٿر پڳ، لوڻيو توکي ڪهڙي لئي،
 ڇا ٿيندو پوءِ تا ”سڄو“، هي هي انهيءَ وره وڻي.

ڪافي ۳۲

سل ڙي سوداگر، تون تا ائين وٺي هٿ سودو ڪهڙو؟
هٿئون اٿي هٿ ڪيئن لڪايو، ڪٿي مُشڪَ عطر؟
هوڪو هٿ ٻيو ڪيهو گهمايو، ڪري تا گم گوهر؟
ههڙي جوهر جي هٿي، ڪنهن سان نه ڪيئ ڪا خبر.
پنهجي اڳيون ڪيئ مڙيوئي، سارو ملڪ مشهر.
چاگون تو تا شاه چيائي، هيئن سا هٿ مهر.
لکي ڏنا تو ڪيترا، ملن ڪي محضر.
اعلان لکين ڪيون پتريون، ”سچو“ وي سرور.

ڪافي ۳۳

ڪيهي ڪريان مهماني، يار اڳڻ منهنجي آيو!
دوست گڏيو دلجاءِ ٿي، هيئنڙي لٽي حيراني.
هن وڙ لائق هوس نه آءٌ، محب ڪٿي مهرباني.
مشڪل ڄا هئي ڳالهه اسان کي، اها ڪيئون آساني.
فضل ڪرم سان پاڻ بخشيائون، ”سچو“ کي سُلطاني.

ڪافي ۳۴

نه مان مزيد نه مان پير، ساري فقر جو فقير.
نه مان حاڪم، نه مان ظالم، آهيان امن جو امير.
نه مان طاعت نه مان تقويٰ، آهيان وره جو وزير.
نه مان گهمڻ نه مان گهٽڻ، آهيان عشق جو اسير.
نه مان ڪڇڻ نه مان ڀڄڻ، آهيان دوست لاءِ دلگير.
”سچو“ ٻڌ محڪم سر تي، محبت جو مندير.

ڪافي ۳۵

عاشق اڪيون اُڀڻي ڏسين، آهي مڙيوئي يار، ميان-
 ظاهر زباني ٿو ڪريان، عجب جيهو اسرار، ميان.
 اعتقاد فردا رکڻ، اڄ دوست ٿي اظهار، ميان-
 جنهن کي پَسُ هِت پرينءَ جو، هِت پي تنهن ديدار، ميان.
 سالڪ سڀي ڪي تا ڪرين، صورت سنڌو گلزار، ميان-
 ٻانهون ٻڌين ڇو ٻين ڪي، آهين تون سڀ سالار، ميان.
 بلبل اول ڪر پاڻ ڪي، گهٽ گهٽ سارو گلزار، ميان-
 جي تون زليخان جان ٿئين، ساجن سڀو سنسار، ميان.
 تون تا سڄيءَ هن ڳالهه ڪون، عاشق نه ڪر انڪار، ميان-
 جيڪي چيو مُرشد تو ڪي، اُٿڻ اتي اعتبار، ميان.
 سروپا اهو ساجن وسي، ٿي پاڻ ڪون بيزار، ميان-
 آهي وس ”سڄو“ سڀ يار جو، ناه ڪو اسان اختيار، ميان.

ڪافي ۳۶

عاشق جي احوال جي، تون ڪو نه پڇين ڪل؟
 راڻي ڪارڻ ٿي روئي، محل چڙهي مومل-
 سُهڻي گهڙي سير ۾، اُٿي عشق اجهل-
 سسئيءَ گونڊر گهاري، پُنهونءَ ريءَ هِت پل-
 ڪڏهين ٻڌي ڪانڪا، جهانگيڙن تي جهل-
 سِڪ ”سڄو“ ڪي سرتيون، ڪيا هيٺڙي اندر هل.

ڪافي ۳۷

ڙي جيڏيون، منهنجي يار سڄڻ سان زاري زاري!

هيءَ نماڻي عين هائي، ٻره سندن آهي باري باري.
حاضر ٿينديس ٻه دوستن جي، پاڻي ڳچيءَ سان ڳاري ڳاري.
پوءِ ته ياکي يار ٿيو سي، پهريون لائي ياري ياري.
هٿ سڄڻ جي آڏيون ڙي آهي، ڳالهه ”سچو“ جي ساري ساري.

ڪافي ۳۸

اڃڻ اسانجڙي سائين، ڪر ڀلا تون پيرو!

نانءِ ٿئيءَ جي دلبر سائين، پاند ڳچيءَ ۾ پائين،
- ڪج فقير ٿي ڦيرو.

سدا سوڳ يار سڄڻ وي، جايون سي بنائين،
- وجهي منهنجي ڏر ديرو.

حجت رڳڻ سان اوهان جي، ٻول اهو ٻولائين،
- ناهيم ايتو سو جيرو.

وان اوهان جيءَ جو ڪٽيو، ”سچو“ ٿينهن انهيءَ کان اڄ تائين،
- پيراين جان پيرو.

ڪافي ۳۹

جي اوهين ڄاڻو، ڙي جيڏيون، آهي الله لوڪ سارو!

ڪاڻي آهي چڻ چڻائيءَ، ڪاڻي ماري نعرو.
بيڪسيءَ ۾ ڪاڻي گذاري، ڪاڻي سو حڪمن وارو.
ڪاڻي شرع ۾ شور مچائي، ڪاڻي ڳچيءَ ۾ ڳارو.
جاڏي ڏسو تا تادي آهي، سندس ٺيهن نظارو.
حقيقت جي حال ڪون، ”سچو“ ٿيءَ نه ويسارو.

ڪافي ۴۰

لڪ ڪريان توڙي زاري، دوست چوي ”تون ڪهڙو!“

هٿين پي پوان پيرين پي پوان، پايان گچيءَ ڳاري.
 آءُ اهاڻي يار اوهان جي، تنهنجي محبت ماري.
 روز السستان منهنجي آهي، يار اوهان سان ياري.
 اسان يتيمن کي يار پيارا، ڏيڃ آچي ڏيڪاري.
 وڙه مٽي تي ويڙي وسايان، دوست ڏيو دلداري.
 آءُ اوهان تون سُهڻا سائين، واري وچان لڪ واري.
 توڙي سڃاڻي توڙي نه ڄاڻين، دوست نه آهيان ڌاري.
 ڳل اصل ڪون آهي اوهان جي، ڳالهه ”سچو“ جي ساري.

ڪافي ۴۱

مون کي نه وسار، يوليا، آءُ تا تنهنجڙي آهيان!

نانءُ سائينءَ جي اسان نماڻن ڏي، ڪٿي تون نيڙ نهاري.
 پرين وڙگون پانهنجي، گڏ غريب گذار.
 ڪيو اسان سان جي يار پيارو، پنهنجا سي وعدا پار.
 اڳڻ اسان جي سگهو ڪي ايندين، والي سو ڪهڙي وار.
 ٿر پنهنجي جو دلبر سائين، ”سچو“ سو سگ سنڀار.

ڪافي ۴۲

”دَعْ نَفْسَكَ وَتَعَالَ“، اٿي ڳجهي اها ڳالهه.

خاڪي جسم ڪون ڪر جدائي، بحرِ عَدَمَ جي ۾ جال.
 خيال وجودي چو نه وسارين، ڪرين ٻي قیلَ مَقَالَ.
 ڳالهيون ڪوڙيون ست سڀيئي، پوءِ تون خاص خيال.
 ڪڏهن نه ٿيندو حق سو حاصل، جي توبت بحال.
 گرد غبار ۾ ڪاءُ نه غوطا، ”سچو“ ري پاڻ سنڀال.

ڪافي ۴۳

آءُ تا گڏ گذاريون، وي، ٽڪيا سي سڪيا ڏينھڙا!
 ڳالھيون ڪيڻ جي ڪالھ اسان سان،
 ڪيئن تو يار و ساريون.
 ڳچيءَ پائي ڪپڙو سائين،
 دوست ڪريان ٿي زاريون.
 راتو ڏينھان توکي دلبر،
 سانوڻ ويٺا سارين.
 آچڻ سنڊيون تانهجون،
 سائين واٽان نت نھاريون.
 پرين پنھنجو پاڻ سان،
 ”سچو“ سو سگ سنڀاريون.

ڪافي ۴۴

آءُ ٻاروڇل ٻيلي، مونجھ تنھنجي آھيان ماري!
 ناھي واجب رسڻ توڻي ڪي، تون گرو آءُ چيلي،
 سگ نہ ٿي ڪو ساھيان.
 عشق اوھان جي ڳوٺ هوت ٻاروڇا، ڪيئن ٿرڻ هيءُ ٿيلھي،
 نہ تہ چڙ آڳيون چاھيان
 سگھ نہ ساريان پٺڻ ڪرڻ جي، توڙي آھيان اڪيلي،
 ڪيچ وٺڻ ڪيئن ڪاھيان.
 وڳڻي آھيان وره تنھنجي ڳوٺ، توڙي ڪي پورن پئي،
 ”سچو“ نہ آسڻ لاهيان.

ڪافي ۴۵

ڏينديس ڏوراڀو، آءٌ وڃي وراڻو روڀرو.
 پريان سنڌي پار ڏي، ڪو نئي نياڀو.
 اوهان ٻاجهون سڀرين، آءٌ ڪريان ٿي ڪاڀو.
 سويل توڻي ساڻ آه، منهنجو سڱ ته سڀاڀو.

ڪافي ۴۶

منهنجو نيئن وڌايو ناز، نيئن نيئن جي، ميان!
 تيان آهن يا ته ستم جون، تنهنجون اکيون ڪڍيون ڪاريون
 الا سائين، يا ته بحري باز.
 درد مند جي دلڙي دلبر، ڏاڍي زور سان آندي،
 الا سائين، نيئن منجهون نياز.
 مان پون ڪي ڪن اوهان جي، اوهڪي واري،
 الا ميان، عاشق جا آواز،
 ٻئي ٻانهون ٻڌي ”سچو“ وڃ، تون ساڻ يقيني،
 الا ميان، در مٿي ڪار ساز.

ڪافي ۴۷

ڪنهن ويل نه ٿا وسارن، عاشق نه ٿي تون مانڊو!
 ”نَحْنُ اقْرَبُ“، اها اشارت، گڏ توڻي سان گذارن.
 اصل لاکون طرف تنهنجي، نت نت گهڻو نهارن.
 جي تو اڪنڊ ان جي، سي ٻي توڻي ڪي سارن.
 ڏينهن ائين چوڻو لائين، تو هٿ ”سچو“ سنڀارن.

ڪافي ۴۸

تنهنجي اچڻ جون واڙيون، نت نت آبي ته نهاريان.
 ان لڪايو لوڪ ڳون، هنج ۾ هنجون ٿي هاريان.
 سي ڳالهيون ڪنهن سان ڪريان، جيڪي سچ ٿي ساريان.
 داغ تنهنجي درد جا، ڏيهه ڪي ته ڪيئن ڏيڪاريان؟
 ”سچو“ چوي سائين شوق تنهنجي ۾، ڪو دم ڪين وساريان.

ڪافي ۴۹

چڏ غصو. غمناڪ سان، اچي مل ته ماندائي لهي.
 سڌ سڀا توکي پرين، جيڪا وايوڙين سان وهي.
 سور سيبائڻ جهڙو، پر جيءُ جدا ٿي نا سهي.
 پاڻئون آيا هن پور هي، ڪي تو مڪا پرڻم پهي.
 ”سچو“ وهاريو وٽ ۾، هي ٺاه تڏهين ڪونهي.

ڪافي ۵۰

منهنجو ٺاه ڪوئي اختيار، هي يار وي!
 مون تا سِر تي چاڻيو، باري پره جو بار -
 هي يار وي!
 راتو ڏينهان ٿيندي ڪارڻ، روئڻ زار زار -
 هي يار وي!
 ڪيئن ڏنو تو سڀرين، جاني جيءُ ڪي جار -
 هي يار وي!
 ”سچو“ سارو سمجهين، عشق سندن اسرار -
 هي يار وي!

ڪافي ۵۱

تنهن ڏينهن ڏٺائون، ساه منهنجو ساهڙ کي سرٿيون.
 درد منديءَ جي دلڙي، نازن ساڻ نيائون.
 هيڏي هوڏي نا ويو، سوگهو ساه ڪيائون.
 سڻي سڻيها يار جا، عاشق ٿيڙيس آئون.
 جيءُ وڌائون جار ۾، ڪاڪيون تن ڪڏاهون.
 ميهڙ سندي معرڪي، هيءُ غريب گڏيائون.
 جيءُ منهنجو جيڏيون، وڃڻ منجهه وڌائون.
 ”سڄو“ ڪيُ سرير مون، ميڙي سڀ مدايون.

ڪافي ۵۲

جيءُ جون ڳالهيون هيون جن سان، هيءُ سانگ چڙهي ويا سي ئي!
 ماريَس انهيءَ مامري، هيءُ پوءِ انهن کان پيئي.
 وٺي وينديَس اوڏهين، حال پنهنجڙو جو هي ئي.
 ايندا، اتم آسرو، جيءُ گهريا ٿي جي ئي.
 مون ڏي مڪائون ڪيترا، ڏک ٿورا ڏيئي.
 جيءُ وڌو آهي جار ۾، تن نياپن نيئي.
 ”سڄو“ سنيها ٻڌي تن جا، ٻڌ ٻانهون تون پيئي.

ڪافي ۵۳

مان تان محبن کي، ڏيان ڪيها ٿورا!
 ڪيئن شرڪت آءُ ڪندي، سرٿيون سان سائين!
 آءُ نمائي آهيان ڇا، ڪيئي سوين سڪن.
 ٿوڙا طالع مون ٿين، جي ويڙهي هن وسن.
 ڏسي حال حقير جو، اڳڻ مان اچن.
 ڪين ڇڏيندا ڪڏهين، ”سڄو“ سڱ سندن.

ڪافي ۵۴

مون کي ڏور ڇو ڏسن، سرتيون ڏيرو دوست جو.
 جي مون سڻو سرتيون، هو سدا وچ وسن.
 اڪيون عجيبن کي، پل پل ٿيون پسن.
 محب مشتاقن جي، ٿا ڪليون دل ڪسن.
 ”سچو“ سوزن واريون، وڃي روءِ رسن.

ڪافي ۵۵

اڄ اڱڻ اجهي ايندم، سڳيا سانگي گڏيم شال!
 ڏسي حال حقير جو، سو ڏلاسا ڏيندم،
 هو جي ڪهي ويڙم ڪالهه.
 پنهنجي وڙون سپرين، حال پائي اچي ٿيندم،
 جن لڳ وجهايو فال.
 لکي ساري لوڪ ڳڻ، گوشتي پاڻ گڏيندم،
 اهي ڪندا پلائي پال.
 سڱ جنين جو سڏجي ”سچو“، سڱي سڏيندم،
 جيءُ جيءُ چونديس جال.

ڪافي ۵۶

هيئن ڪانگ اڄ ڪهي ويو، ايندءَ صبح سويلي.
 ڳالهيون ڪري سڄڻ جون، اڄ رات هت رهي ويو.
 هو حال منهنجي جو سماءُ، هن لوءِ مون لهي ويو.
 ڳالهيون ٻڌي ڏکن جون، ٻولي تنهن بهي ويو.
 پرين جي پار اڏاڻو، ڪيئن سور هي سهي ويو.
 ”سچو“ سڄڻ ملايڻين، هن ٿا ٿي ٿهي ويو.

ڪافي ۵۷

وڻيوسين وهه واه، پڙهندي پروانو پرينءَ جوا
 اوڏا مينهن ملهار ٿيا، گل ڪلن ۽ گاه.
 سڀي ئي سڄڻ ٿيا سامهان، حال پائي همراه.
 محبت منهنجي من ۾، چوريءَ مچايو چاه.
 سڳ ٿا سڄڻ جي، آجهايو آڙاهه.
 ديس ڇڏي پرديس ويا، دوست پرين داناه.
 هوتن ڏانهن نه هڪڙي، مهڙ مڙئي مان ڏانهه.
 پرين جي پيغام ڪيو، آرامي ارواح.
 قاصد توتان آءُ ڪريان، هي سرِ صدقي ساه.
 اڳڻ آسروندن جي، اڻيندوڻ الله.
 ”سڄو“ چوي رب ميڙي، روز پڇان آءُ راه.

ڪافي ۵۸

پانتي ايم اڄ پيهي، پريان سندي، وو، پار جوا
 ڏوٽ ڏوراپا ڏيئي مڪائون،
 تن ڪي ديواني ديهي.
 ”ڳالهيون آهي يار سڄڻ جون،
 ڪيئن وساريئي ويهي.
 ”جهڙيائي آهي جيءُ تنهنجي سان،
 هٿ به گذري ٿيهي.“
 هوش ”سڄوءَ“ جو نيو نياپن،
 ڳالهه ڪريان بي ڪيهي.

ڪافي ۵۹

پانڌي منهنجي يارَ کي، ساري چڱجِ سَلامَ.
 چڱي مُڪا هئا ڪيترا، مون ڀرتِ وارا پيغام.
 اوهان جي ئي اچڻ جا، هَل پُون هَنگامَ.
 محبتِ منهنجي روز ازل ڪون، توسان مُحب مُدام.
 ”سَچو“ جيها ڪيترا، دَر تَنهنجي تہ غلام.
 ڪڏهن ڪندين يارَ اسان ڏي، اچڻ جا انجام.
 عشقِ اوهان جي شورُ مَچايو، هَل پُون هَنگام.
 ٻانهي گولي يارَ سڄڻ جي، مُلھ خريد مُدام.
 روز ازل ڪون! سَچو“ آهي، سائين سَنديو سام.

ڪافي ۶۰

هيئن اچُ چڱي مُڪائون، ’عاشقِ اچون ٿا ايڏنهن!
 هنَ جيءَ جڏي ڪي جيڏيئون، اُتر وڌي ڏنائون.
 ”تنهنجي ديس اسين اچون ٿا، عاشق نہ ٿيڻ اُٻائون.“
 مون هن نمائيءَ سان، ميان، ڪيڏا ڪرم ڪيائون.
 ”مطلب تَنهين جو آءُ آهيان، پيون ڇڏِ مڙئي مُدعائون.“
 دلاسي لئہ دردمندِ جي، قاصد ”سَچو“ ڪڍيائون.

ڪافي ۶۱

اڄ ڪي صبح اچن ٿا، نروار چڱو نجومِي!
 مون هِت نمائيءَ جو پرين، خال ڪي پُچن ٿا.
 هنَ پارَ ڏي اچڻ جو، چڱو ڪي سڄڻ چَوَن ٿا؟
 پرين آهن پَنڌُ، ڪي ويڙهي پنهنجي وَسَن ٿا؟
 ”سَچو“ جي پي سَتَ لَهَن لئہ، قاصد هيڏي ڪڍن ٿا؟

ڪافي ۶۲

دوستَ کي دانهون سڻي، مَن مهرَ ڪا مون ڏنهن پوي!
 دردمندَ جي درَ آتي، ٿو ڪانگ، لاکيڻو لوي.
 پيغامَ پرين پارَ جا، چشمن آتي ويهون چوي.
 سِرَ پري آسِين ايڏهن آچون، يا ڪي اوري ايندو آهي.
 ”سچو“ آهي اڪنڊيو گهڻو، ٿوراند روئڻ جي روي.

ڪافي ۶۳

ڳالهه پنهنجي حال جي، توريءَ وڃي ڪنهن کي چوان؟
 جوش تنهنجا جان ۾، نت نت آهن مون کي نوان.
 ڪيئن جي پڇان پوءِ ٿي خبر، پانڌي اول پيرين پوان.
 پاڻون آيا هن پور هي، ڪي هن مجا مون ڏي آوان؟
 ”سچو“ مٿيان آءُ ڪينڪي، هي سور سڱن سان سنوان.

ڪافي ۶۴

مڪاسين قاصد ڪالهه، اجهي ڄاڻج آيا آيا!
 آهي تياري ايڏنهن اسان جي، آهيون سو منجهه خيال،
 اڪنڊ تنهنجي اصل اسان جي، آهي سا جيءَ ۾ جان.
 عاشق توتي ڪرم ڪيوسئي، سڻي سندن آحوال.
 پنهنجي لطف سان هاڻ لاڻاسين، توئون ڪل ڪشال.
 اچي لهون ٿا اجهه تنهنجڙي، ”سچو“ ري رات سنپال.

ڪافي ۶۵

آهي ههڙو حال ويچاريءَ جو، سهڻا ڪر ڪو ڪرم ستاريءَ جو!
 لڏ پنهل جي ڪانگ اُڏاڏيان، ڪوٺيو پوڻيدار پٽاڻيان،
 وَرُوري وَرُوريءَ جو.
 حال ڏسي پنهنجو پال پلائج، پَر پڄاڻو وره ورائج،
 ڪج ٻپ ڌارون دک واريءَ جو.
 درد فراق جا دونهان ڊگن ٿا، مڇ مگر هن من مچن ٿا،
 شل وَرُوري ويچاريءَ جو.
 سڪ ”سچل“ جي توکي ساري، ڪيچي ايندم نرتون نهاري،
 ساه سڪي سڪ واريءَ جو.

ڪافي ۶۶

جيءُ نچ آيا، ڀلي ڪري آيا، ساڻي سچڻ جي ڏيهه ڏنهن!
 مون تا ڄاتو وات واهو، پر مون ڏي سي هوت هلايا.
 ڏينهن پڄاڻو پانڌي پرين جا، ساڻ غريب گڏايا.
 پاڻ مٿان ڪريان قرباني، لکين ٿورا جن لايا.
 اول دلاسا ڏيئي انهن هي، پوءِ پيغام سڻايا.
 طرف تنهنجي اهي عجيب، سچا سخن فرمايا.
 ”اڻ ٿڻ اهائي آه اسان کي، ڏکيا تو ڏينهن لنگهيا.“
 پيا اسان وٽ هاڻي تنهنجا، ’سچو‘ ڙي پنڌ سجيا.“

ڪافي ۶۷

پانڌي اوڏاهون آڇ آيو، پريان سنڌي پار ڏنهن.
 طرفان تنهنجي هون اچڻ جو، ساڻ ڏٺين کي سعيو
 گهڻو ڀڄن هٿ ڀرن توڻي کي، گهمين تون هٿ اڃايو.
 آه توڻي ڏي سڻ ري عاشق، روح سندن جو راڻيو.
 پاڇائيءَ جو هنن پيغامن، وري سو وره وڌايو.
 ٻڌي نياپا ٻانهون ٻڌي ٻئي، اٿي ”سچوءَ“ سڀر نوايو.

ڪافي ۶۸

اڄ اوڏاهون آيا، گڏيا سي قاصد مون کي!

وري ورڻ جا هئا پنيور ڏي، سات ڏٺين جا سعي.
اڄ صبح اچي ويجهي سي وهندڙ، ڏور جنين ڏينهن لاي.
گوشي گڏجي ڪندڙ سي ڳالهيون، جن جا تو پند پڇايا.
خيال سڄوئي هيڏي هڻڻ، ڏکيا تو ڏينهن لنگهيا.
طرف تنهنجي اڳي پي رهڻ، ڪئين تنهن هوت هلايا.
نيهن جا نياپا ڏنا جنين هي، ”سڄو“ سي ساه سيبايا.

ڪافي ۶۹

نوان نياپا آيا، مون ڏي محبن جا، ميان!

قاصدين، وو ميان، هيڏي اچڻ جا، روز سي رستا لاي.
طرف پنيور جي سڻ تون عاشق، پنهنڙ ٿي پند پڇايا.
تو تا طالب يار سڄڻ ريءَ، گوئدر ڏينهن گنوايا.
اڳڻ تنهنجي اڄ سي ايندا، تو جن لاءِ وره وساي.
جي ئي گذاريءَ يار جانب ريءَ، اهي سي ڏينهن اجايا.
هئا پرين کي پار تنهنجي، ميان ”سڄو“ اچڻ جا سعي.

ڪافي ۷۰

اِهو نياپو آندو، پانڌيءَ پرينءَ جي پار ڏنهن.

اهي تياري ايڏهن آسان جي، مٿان ٿڌين تون مانڊو.
عاشق توکي آئي آسان سان، حُب ڪندي هيڪانڊو.
اسين ٻه اوڙڪ اينداسي ايئنهن، ٿيڇ نه وره کون وانڊو.
ملڻ محبن جو آهي اهوئي، ڀرت جو پاڇا ڇانڊو.
طرفون آسان جي سڻ ”سڄو“ وي، لاهين تون سڀ سڀانڊو.

ڪافي ۷۱

آءُ ادا ٿي پاندي، دوست دلا سو ڪو ڏنو؟
 سڻ تون ساڻي، آهيان، ادا، آءُ محب بنا هت ماندي.
 اڳڻ اسان جي ڪڏهن ايندا، اها خبر تو ڪا آندي.
 دل اسان جي دوستن ٻاجهون، ناهي وره ڪون واندي.
 سگهڙي ساڻي ٿي مان ٿيان، ڪا هوتن سان هيڪاندي.
 ساران سنڀاران ”سچو“ وي لهند، آهين جين جي تون باندي.

ڪافي ۷۲

منهنجو ڪي هت پڇيائون، سچ چٽ ادا ٿي ساڻيو؟
 گوشتي ويهي گڏ آوهان سان، منهنجي ڳالهه ڪا ڪيائون؟
 سڪيو سنيها ساڻ سلامن، هن ڏاه ڏي ڏنائون؟
 پيغام پرت وارا، چئو جي مون ڏي چيائون.
 دلاسي جي درد مند ڏي، ڪا اڄ خبر لڪيائون؟
 ”سچو“ ڪاڻ ٿا گهڻيرو، هن ڏيهه ٿي ڏنائون.

ڪافي ۷۳

سگهڙي پرين جي پار جي، ڪانگا خبر ڪا مون ڏئين،
 دوست جي ني ديس ڏي، ڪيئن ڪالهه تون آري وئين؟
 اول اسان جي حال جا نازڪ نوان نياپا ٿئين،
 ساري سنيها سوز جا، هي هي سڀئي لائج هيئن.
 ماري ميان مشتاق ڪي، ڪيئن يار تون ياڪي ٿئين،
 پورن منجهين پرديس جي، ٻاجهون آوهان آهيون ائين.
 آءُ جي مٿي ٿا گهوريس، جاني سدائين تون جئين،
 ”سچو“ سڪي ساري توکي، تون پي تهين سان هو ائين.

ڪافي ۷۴

ڪانگي قريبن ڏنهن، خبر آندي وئي وهندو وري.
خط منجهون معلوم ٿي، ساري خبر ڪيئن جي ڪري.
”دوست دلاسا لکيا تا“ تو اسان ريءَ ڪيئن سري
”آءُ تا گهڻو تو ساريان، ڳالهين ڪرين ڪهڙيون چري
”سچو“ تو سان آهي منهنجي، اها نورق مون دل جي نري.

ڪافي ۷۵

ڳالهه ڪريان بي ڪيهي، تنهنجي مڏڻ ماري آهيان!
پرين وڙڻون پانهنجي، ميان الا، آءُ پڪي هن پيهي.
پاڙي ساڻ پرين جي، ميان الا، وره وهائيم ويهي.
پلٽ لڳي پرين جي، ميان الا، جيهي سا آهي تيهي.
ڳالهه ڏسيائون سا تا ناهي، ميان الا، ”سچو“ سلڻ جيهي.

ڪافي ۷۶

ڪيهي چال چلي ٿو، اڙي جيڏيون يار منهنجو!
”وَنَقَحْتُ فِيهِ مِنْ رَوْحِي“، ساري ڳالهه سڳي ٿو.
”أَنَا عَبْدُهُ، وَرَسُولُهُ“، ملڻ گهر ملي ٿو.
ڪاڻئين تعظيمان ڏئي، ڪاڻئين ڪل ڪلي ٿو.
ڪاڻئين سڪيون سڀرين، ڪاڻئين جوشن منجه چلي ٿو.
”سچو“ سڀ ڪنهن صورتين، هنڙي هلت هلي ٿو.

ڪافي ۷۷

ڇاڪي ڏونگر ڏوريان، مَن وسي يار مُنهنجو!

پرين آهي پاڻ سان، تڪَ ٻٽا ڇو توريان؟
 راتو ڏينهان روح ۾، آرياڻي ٿي اوريان.
 سڀ ڪنهن پارين سُڀرين، آءُ گهڻوئي گهوريان.
 هوت هميشه حاضري، وندر ڪنهن لڳ وڙيان؟
 ”سچو“ سچي ڳالهڙي، ڇت اِهاڻي چوريان.

ڪافي ۷۸

هوت اچي هت ڏيندو، ڀلو جيڏيون، مون هن نمائيءَ کي!

پرين وڙئون پانهنجي، ڇپر تا نه ڇڏيندو.
 ڏسندو اڪڙين سان، نال نمائي نيندو.
 پاڻون پاسي نه ڪري، گولي ساڻ گڏيندو.
 پاندن پچارون ڪيون، آرياڻي اڄ ايندو.
 اڱڻ آسروند جي، پکا پاڻ آڏيندو.
 ڪيچن سندو قافلو، لوڻون تا نه لڏيندو.
 ساجن سنگت پانهنجيءَ، ”سچو“ شال سڏيندو.

ڪافي ۷۹

ڪيچ منهجڙو ڪَم، ني آهي، ڀلو پينر ڙي!

ويا ڪيچيڙا نڪري، گوليءَ ڏيئي غم، ني.
 دعا ڪريجو جيڏيون، جانيءَ ٿيان ڄم، ني.
 ڪنهن چن نه ڇڏيان، دوستيءَ وارو دم، ني.
 قيامت تائين ڪينڪي، ٿيندي طلب تم، ني.
 پير نه ڇڏيان پرينءَ جو، توڙي ٿئي چيهڙيون ڄم، ني.
 جهڙ نه پائنجو جيڏيون، اهو اکين جو آڱم، ني.
 سِڪئون ”سچو“ پرين ڏي، راتو ڏينهان رم، ني.

ڪافي ۸۰

توڪي جاني نه جڳائي ٿو، رُسَڻ نِماڻين سان!
 جِيهِي تِيهِي تانهنجي، آءُ اصلَ ڪُون آهيان،
 اوهان جي تا اچڻ جو، آسَرُ هَڏِ نه لاهيان،
 سِرُ تي نِينهَن فراقَ جا، هي مينهڙا وسائي ٿو.
 پَري ڪر نه پاڻ ڪُون، ڏي دلِبرِ دلا سو،
 توريءَ سَجهي ڪونڪو، مون کي پرين پيو پاسو،
 جِيهِي تِيهِي اصلَ ڪُون، هيءَ سَنَدُو سڏائي ٿو.
 سڪن مٿي ڏکڙا، ٿي محب مَڻايان،
 غم خوشيءَ کان اڳرو، آءُ پليڙو پايان،
 مَنهن مَقابِل تانهجي، اهو ڪوندر گڏائي ٿو.
 اڱڻ نِماڻيءَ جي تون، اچِج الله ڪاڻ،
 هيڪر هوتَ ڪَريج تون، پيرو منهنجي پاڻ،
 سوز تنهنجو سَڀرين، هِت سانولَ سِجائي ٿو.
 وٺي ويٺي آهي اهو وعدو ويچاري،
 ڳچيءَ پائي ڪپڙو، هيءَ ڪري ٿي زاري،
 ”سچو“ سڱ اوهان جو، هِت پانڌي پُچائي ٿو.

ڪافي ۸۱

خبر ڪا مون ڏيو سا ٿيو، سائين، عجيبن جي اچڻ جي!
 ڪيچيڙن جو قافلو، وچينءَ رات ويو.
 ائين نه ڇڏيو ڇپَرين، هيءَ تا نال نيو.
 توڙي وره وهاريو، ڪنديس ڪونه پيو.
 وندر سنديءَ واٽ تي، مون صدقي سِرُ ڪيو.
 ڇڏ ساها سَنبر، ”سچو“ ڙي، جي تو پور پيو.

ڪافي ۸۲

جاني تو نہ جڳائي، رُسَڻِ نِماڻيءَ سان!
 دوست اوهان جي لَرَتِي، ويٺي وره وسائي.
 ٻاهر ٻانهي تانهجي، سانولَ هيءَ سڏائي.
 اچڻ لاءِ اوهان جي، پاندي روز پُڄائي.
 فالان فلڪ فراق جون، وو، وريتن کان وجهائي.
 سَوال ”سچوءَ“ جو سپرين، عجز ساڻ اُگهائي.

ڪافي ۸۳

ڪنيو نيڻَ نهار، ڙي ميان، ڀلو منهنجا يار ڙي ميان!
 مون مَنَ گڏي گوندرين، تئين ڪيچ قرار.
 ڏکيا سَڪيا ڏينھڙا، گڏ غريب گذار.
 دلبر پنهنجي دل ڳون، ويچاري نہ وسار.
 منهن نہ مون بڻي پار ڏي، پنهنجي ڪي قطار.
 ”سچو“ آھين اسان جو، هنجون هَڏ نہ هار!“

ڪافي ۸۴

سِڪَ هُئي جنهن جي سِر، وو، دوست آيو اسان جي لَر!
 پرين وڙئون پانهجي، ڪَئي ويچاريءَ ڏي ور.
 هيءُ سِرُ ڪريان صدقي، گهوٽ اچي مون گهر.
 ڏنم هِن اڪين سان، پرين موچاريءَ پَر.
 جاءِ ڪيائون جيءُ ۾، ٿهر يا هَڏ نہ ٿَر.
 قُربُ ڪارڻ سُن ”سچو“ ري، ڪوشش ڪائي ڪَر.

ڪافي ۸۵

ڏنو هي پانديءَ پيغام: ”تنهنجي اڱڻ اڇ يار اڇي ٿو!
عاشق عجيبن جو، تو کي سَوَ لک آهي سَلام.
سڀ قبوليو سڀرينءَ، جيڪو ڪَيو ڪلام.
پڪو آهي پرينءَ جو، تو سان اڇ انجام.
روءُ نه رت اکين مون، عاشق ڪر آرام.
”سچو“ گڏجن، پوءِ پي، آه نه طلب تمام.

ڪافي ۸۶

هوت ڀارئون مون کي هاڻي، ڏنا ڏينهن نياپا هي.
هٿئون پڳي پانهنجي ميان، عذر بيا ڪيا آهي.
اوتين ڪهڙيءَ ڳالهه ڳون، پڻئين مون پاڻي.
وينءَ ڪيئن پڻيور ۾، سور هڻي جي ساڻي.
”سچو“ تو کي ساهه ڳون، آهي اوڏو آرياڻي.

ڪافي ۸۷

ڪيچون آيم ڪالهه، سي تاسڻو سنيها!
ڳالهيون ڪندي گذريئي، سور اتيون توکي سال.
اڪند اسان ڏي ڪانه تو، ڏينهن اتي جاليئي جال.
ڪنهن جي ڪارڻ تو ڪيا، لڪ روئي سڀ لال!
ڪيئي نه قطري جيتري، ساعت هڪ سنڀال!
ٻڌي ڏوراپا مون ٿيو، جيئن منجهه جنجال.
جن لڳي ڏونگر ڏورين، تن پي ههڙا حال.
سي سڀ تنهنجا اگهيا، جي ڪيئي ڪال ڪشال.
بتندو ٻاروچو وري، ”سچوءَ“ جا پي سوال.

ڪافي ۸۸

مون ڪر تا ڪين پڇيائون، هاڻي ڪانگل ڪل ڪاڏي!
 ڏوٽ ڏوراپا وو ڪيترا، ميان الا، سي سخت مڪائون،
 - هت حال اسان جا هي.
 سگها ايندا وو سڀرين، ميان الا، ڪي تاپاڻ اٿيائون،
 - جڻو جيءُ جيارن جي.
 ڏاها ڏيهه وو پرين جي، ميان الا، آهيان اڀاڻڪو آئون،
 - منهنجو هي نياپو ني.
 طعنا طرفون وو تانهنجي، ميان الا، هن ڏکي ڪي ڏنائون،
 - سائين سڀ قبوليم سي.
 سي نه و سارج سڀرين، ميان الا، ساڻ ”سڄو“ سمجهائون،
 - اهي قول ڪيا هي ڪي.

ڪافي ۸۹

يار منهنجو يار، ڪڍي ڪڍي صورت سير ڪري ٿو!
 ڪاٺئين ٻيڙو پير ٿيو، ڪاٺئين ٻولي ٻار.
 ڪاٺئين بيراجي ڦري، ڪاٺئين ڪيس قرار.
 ڪاٺئين وظيفن ۾، ڪاٺئين خم خمار.
 ڪاٺئين آهي بادشاهه، ڪاٺئين چوبدار.
 ڪاٺئين پيرين پنڌ ڪري، ڪاٺئين گهوڙي جو هسوار.
 ڪاٺئين ’اُحد‘ ٿيو ’اُحمد‘، ڪاٺئين ’عبدالحق‘ اظهار.
 آهي دلبر دوست جو، ”سڄو“ سڀ سينگار.

* ڪافي ۹۰

ڳالهه ڪريان آءُ ڪيبي، حال پنهنجي جي، ڙي جيٽيون!
 ڪالهه ڪالھوڻي سڀرين، ويا وڻگون مون ويهي.
 ڇڏي شهر ڀنڀور ڪي، ويا پهڙين پيوهي.
 ڪري پريشان ويا، درد منديءَ جي ديهي.
 آءُ انهن جي آهيان، جيهي جي تيهي.
 مارڻ پوءِ جيارڻ، رَسَم انهن جي ايهي.
 ”سڄو“ سوز فراق جا، بار ڪڻن ڪي نيهي.

ڪافي ۹۱

هوت ڏهون هاڻي آيون، مون ڏي خوشخبران هي!
 اچي آڏيون ٿا اوڏڙيون، جار اوھانجڙي جايون.
 ڇڏي شهر ڀنڀور ڪي، پير وري ايڏي پايون.
 ٿيون جيارن جيٽيون، اهي ويچارِيءَ ڪي وايون.
 ”سڄو“ سنڌيون ڏانهڙيون، دوست وري ورنائون.

ڪافي ۹۲

هوت اوھان تي آءُ، ميان، سارو ننگَ نماڻيءَ جو!
 سائينءَ ڪارڻ سڀرين، پير. اڱڻ منهنجي پاءُ، ميان.
 پرين وڙگون پانهنجي، لڱن نماڻيءَ سان لاءِ، ميان.
 ماڻهو شهر ڀنڀور جا، ساءِ نه اچن ساءِ، ميان.
 ڏسنديس آءُ اڱرين سان، جانب تنهنجڙي جاءِ، ميان.
 ڪاري ڳڻن تانهنجي، ”سڄو“ ڪي هاءِءَ، ميان.

* هيءُ ڪافي ۹۰، سسئي داستان پهريون ۾ ڪافي ۱۸ طور اڳ به شامل ٿيل آهي. وڌيڪ تفصيل لاءِ ڏسو صفحو 64 ڦٽ نوٽ.

کافي ۹۳

هوت اچڻ جي ڪا ڪرِ ميان: پاندي روز پُڇا پان ٿي!

راتو ڏينھان روح ڪي، سِڪَ اوهانجڙي سِر، ميان -
تو لڻ هِت ڪانگ اڏاڀان ٿي.

سِر توڻي تون صَڌَقي، گهوٽ اچين جي گهر، ميان -
گهوريو پاڻ گهمايان ٿي.

اينديس اهرڙي حال سان، دوست اوهانجڙي ٿر، ميان -
ڳچيءَ پلڻ پايان ٿي.

پرين پارئون تانهنجي، ٿي ويڇاريءَ جي ور، ميان -
ويئي ٺڪا وسايان ٿي.

سارو مطلب مون ٿئي، پرين اچي ڪنهن پر، ميان -
هِت پوڻيون پٽايان ٿي.

”سڄوءَ“ اتي سپرين، دست مبارڪ ٿر، ميان -
سنڌيو يار سڏايان ٿي.

کافي ۹۴

هنيرڙي ڳالهيون ياد، آريءَ ٻاروچي جيون!

ويا ويساهي نِڪڙي، عشق ڏيئي امداد.
پينر ٻاجهون جيڏيون، عمر مڙئي برباد.
دردمندن جي دلڙي، شال ڪندا سي شاد.
”سڄوءَ“ سنڌي سرتيون، پُني سڀ مراد.

ڪافي ۹۵

آءُ ڪوهيار لَ ڪاڻين، وري ويڙهو وسائج، ميان!
 ٻانهون ٻانهن جان ٻڌي، ميان آلا، پاند گچيءَ ۾ ٿي پائين -
 مون تون ڇت نه چائج، ميان
 مونهنون مديون ٿيڙيون، ميان آلا، ٿيس ايلانڙ آئين -
 پرين پاڻ پساائج، ميان
 آءُ ڪنيزڪ تانهجي، ميان آلا، تون تا منهنجو سائين -
 ٻيو عيب نه لائج، ميان
 ڏيئي حالِ حلاج جو، ميان آلا، ”سڄوءَ“ کي سمجهائين -
 سارو سرُ سٿائج، ميان

ڪافي ۹۶

آءُ آچي رهَ رات، ڀلو منهنجا يار وي!
 راتو ڏينهان روح کي، آه اوهانجڙي تات.
 مَشر آهي ملڪن ۾، سَنديو ڏاڍي ذات.
 آچڻ ريءَ اوهان جي آهي، هيٺڙي کي هيهاٽ.
 ”سڄوءَ“ کي تنهن سرَ جي، ڪاڏهن ٿيندي ذات.

ڪافي ۹۷

آءُ ويڙهي تون تا وس، وي،
 ڀلو، پنهَل يار ميان!
 پرين مون کي پانهنجو، ڏاها ڏي ڪوٽس، وي.
 نماڻيءَ جو حالڙو، پريم آچي پَس، وي.
 ڪاهي ايندي ڪيچ ڏي، گولي وٺي گَس، وي.
 پوي پاڇياڻيءَ جو، تو کي مان ترَس، وي.
 ويهڻ آهي پنيور ۾، بنا عشق عبث، وي.
 سوز اوهان جو سڀرين، ”سڄوءَ“ آه سرَس، وي.

کافي ۹۸

اچي لايو ڪيئن، سڄڻ، تو تا ٻينهن نمائيءَ سان!
 ماريَس انهيءَ مامري، هوت ڪندين ڪو هيئن.
 سا تا ڪيئي پانهنجي، جاني وڻيئي جيئن.
 جهڙي پنهل تو ڪئي، آءُ پڻ ڪريان ٿيئن!
 ڪان وٺندي ڪڏهين، نالو سَندو نيَهَن.
 وري وهاريو ويجهڙو، ”سچو“ پنهنجي سيئن.

کافي ۹۹

اِهو ڏونگرُ ڏهاڻين، مون ڏورا پو ٿو ڏئي!
 هاري ههڙا هوت تون، ٿي ويجهو وسارين.
 هيڏي هوڏي ٿي گهمين، تون نال نہ نهارين.
 پنيورئون بيزار ٿي، چي سانول سنيارين!
 پاڻ ”سچو“ تون پاڻهين، وڃي ساڻن سڏهاڙين.

کافي ۱۰۰

وسئون تا نہ وساريو، پلويارَڙي،
 آءُ اوهانجڙي آهيان، پلو ميان!
 سِڪائيءَ ڏي سُڀرين، ڪٿي نيڻ نہار.
 هيڏي نہ چڏين؛ پنهنجي ڪَڍ قطار.
 تو ڪي ڏسان مون ڏسين، پرين ڪهڙي پار.
 ”سچو“ صَبرِ ۾ رهي، ڳونڊر ڏينهن گذار.

ڪافي ۱۰۱

هتي نه مون ڪل ڪائي، سِرَ انهيءَ جي ڙي جيٽيون!
 اڳ نه سيم ڪڏهين، هيءَ وراڻي واري وائي.
 ڳالهه نه ڳرهن جهڙي، سائين جا سمجھائي،
 توه ثواب جي ڳالهڙي، سڀ ويساه وچائي.
 سائي حقيقت حال جي، سِر اچانڪ آئي.
 ”سچو“ سانچ ڳالهڙي، پرينءَ جا پرجھائي.

ڪافي ۱۰۲

رهبر روز بروز، اچن مون ڏي يار جا!
 ڪنهن کي سڪيان سرتيون، سڀريان جو سوز!
 اندر منجهه عجيب جي، ڪيڙو سڪ سروز.
 هيڪند ڪارڻ ٿي ڪريان، خاطر اندر خوض.
 شال ڪنهن تي نه ٿئي، سندو جانب جوز.
 ”سچو“ اجهو آڱيو، آرياڻي امروز.

ڪافي ۱۰۳

طعنا سِرَ تي سهندي آن،
 سرتيون ساري لوڪ جا!
 ٻاجهون ٻاروچل جي، راتيون هٿ ڪا رهندي آن.
 ڪاف منجهارئون ڪاڪيون، لعلن لوري لهندي آن.
 پسرُ بنا پرينءَ جي، ٺاه نه ٻئي ڪنهن نهندي آن.
 پينر هن پنيور ۾، ريءَ ٻاروچي نه ٻهندي آن.
 ”سچو“ سڄيءَ سڪ گون، ڪيچين ڪي ڪهندي آن.

ڪافي ۱۰۴

دل جيون ڳالهيون، ميان، آءُ نا توسان اوريان!
 ڳجهيون ڳالهيون ڪريان ڪن سان، ٽڪرين ٿي توريان.
 سڳو تنهنجي سڳ جو ميان، ساه اندر ٿي سوريان.
 سڪ اوهان جي سرتي ميان، ٿيهر ساروئي توريان.
 زانو ڏينهان ڪاڻ اوهان جي، ڇت ۾ چرخو چوريان.
 اڱڻ ”سڄو“ جي آءُ تون پيارا، پاڻ گهڻوئي گهريان.

ڪافي ۱۰۵

هينئن نه مون کي ماريو، اوڙڪ اوهانجڙي آهيان!
 ٻانهي آهيان وو تنهنجي ٻاروڇا، پورهيت پنهنجي ٻاريو-
 سڱ نه ٿي ڪو ساهيان-
 آسروندي وو آهيان ميان، واڳ مٽيءَ ٿي واريو-
 لالچ نه ٿي لاهيان-
 ڏاڍا ڏونگر لکيو، ميان، توه پنهنجي سان تاريو-
 چڙ اڳيون نا ته چاهيان-
 آءُ اوهانجڙي وو آهيان ميان، وسئون ڪيم وساريو -
 جوڙ اوهان جڙي آهيان-
 سانول انهيءَ وو ست ۾ ميان، ڳالھين تنهنجن ڳاريو -
 ڪيچ وٺن ٿي ڪاهيان-
 آءُ اڪئيي وو هوٽ اوهان جي، ”سڄو“ کي سانول ساريو-
 ڳاھ ٻره جو ٿي ڳاهيان.

ڪافي ۱۰۶

رہو مون وٽ رات، آڙي پانتيو پرين جا!
 آءُ اوهان تون صدقي، جا وائي مٺيو وات.
 پسان اڳڙين سان، پاروچاڻي ذات.
 راتو ڏينهان روح کي، تن جي آهي تات.
 هڻي هميشه ساڻيو، ”سچو“ سَنَدو سات.

* ڪافي ۱۰۷

تون آءُ آرياڻي اوري،
 تنهنجي دامن لڳڙي آهيان!
 سر پنهنجو سرتيون، آءُ گهرئون آيس گهوري.
 ڪامل ڪڏهن ڪينڪي، آءُ ڏونگر سگهان ڏوري.
 ڪا جا تند طلب جي، ڇت وڃين تون چوري.
 نيو نماڻي پاڻ سان، تر نه رهي هت توري.
 ”سچو“ سگ اوهان جو، ڪيئن پڄي تنهنجي ٿوري.

ڪافي ۱۰۸

مون کي تايو طبيبن، ميان،
 ٻن ٻڪيون وجهان تن جون!
 نظر ساڻ نهال ڪيو، هاريون حبيب، ميان.
 آزارئون آزاد ڪيو، اچي عجيب، ميان.
 دل کي دلا سو ڏنو، ڪاڪيون ڦرين، ميان.
 ڏيندا، ”سچو“ سپرين، گوش پي غرين، ميان.

* هيءُ ڪافي ۱۰۷، سسئي، داستان ناٿون ۾ اڳ ٿي ڪافي ۱۳ طور اڳ شامل ٿيل آهي. تفصيل لاءِ ڏسو صفحو 64 هٿ نوٽ.

ڪافي ۱۰۹

نينهن ڏاڍي سان لايو سي،

آءُ تا هاڻي ڪيئن ڪريان!

عشق سولو سرتيون، هت پينر پايوسي.

پُچي اسان جا پَگڙا، اديون اجهو آيوسي.

پينر شهر پنيور جي، هت طعن تايوسي.

جو ڏنائون جيڏيون، سو پلڪ پايوسي.

سوئي ”سچو“ سر تي، هاڻي چمي چايوسي.

ڪافي ۱۱۰

اسين آهيون! ڇا اسين آهيون؟

پيلي، نتا ڄاڻون، ڇا اسين آهيون!

نري ٻاران برساتيون لايون، نري ٻرن ٿيون وڌيون باهيون.

نري پڙهون تا نماز ان روزا، نري لوچ مٿي تون لاهيون.

نري چئون تا ”آهيون اسين ئي“، نري چئون تا ”اصل ناهيون“.

نري آرام آهي هن دل کي، نري وهائون ٿيئون واهيون.

نري چئون تا ”اسان پاڻ سڃاتو“، نري چئون تا ”اسين چاهيون“.

”سچو“ اصلئون سوئي آهين، نا هتي ٻيو ڪير ناهيون!

ڪافي ۱۱۱

محبت مست مجنون ڪيا، ڪڍين خاصا خماري، لو...
 اصل ڪون عاشقن آهي، مٿي سُوريءَ سوارِي، لو...
 هٿڪون مٺهن سان موڙيندي، هوندي جا وره واري، لو...
 سٿو جا مير محبت جي، ڪٽن ڪي ڪوٽ ڪاري، لو...
 جنين ڪي جوش جاڳايو، تنين ڪهڙي تياري، لو...
 ڇڏي هي غيش عالم جا، هليا سي هيڪ واري، لو...
 پياسِي هوءَ حيرت ۾، ڇڏيئون سٽ سار ساري، لو...
 ڀرہ جي باب ڏس تن ڪي، سڀا وائي وساري، لو...
 سدا تن ڪي آ ساجن جي، اچڻ جي انتظارِي، لو...
 ”سڃيٺا“ سمجھ ڪي هٺين، مٿان ٿئين هٿ ميارِي، لو...

ڪافي ۱۱۲

ڪڏهن لاجي ايندا، يار سانگيڙا، ميان!
 سڳهي اچڻ جون ڪانگ اسان ڪي، اچي واڌاوين ڏيندا.
 ڏيئي دلاسا دل منهنجيءَ ڪي، نال نماڻي نيندا.
 اهي اميدان آهن اسان ڪي، هڪ ٿڪي سان ٿيندا.
 ڪين ڏسندا ٿوه اسان جا، بديون سڀ بخشيندا.
 اهي اوسيڙو اڪڙين ڪي، گولي ساڻ گڏيندا.
 ڪيچ وٺن ڪون پکڙا، اٿي هٿ هوت اڏيندا.
 جيهو تيهو ”سڄو“ سندن آ، پانهجو ڪين ڇڏيندا.

کافي ۱۱۳

سرتيون ڏين صلاحان، 'چت تون چرخي لائين'؛
آءُ ڪٿيان ڪي ڪانگهه اڏايان!

راتيون ڏينهان روئان انهن لڳ، پرين جي ڀيڻم پراهان.
دل جمعيت تڏهن ڪي ٿيندي، جڏهن ايندا ڪي هون اڳاهان.
انديون انهيءَ جي ويئي آچڻ جون، روز بهاريان ٿي راهان.
والي ورائي وري پنيور ڏي، سڻي اسان جون آهان.
ڪيون قبوليت سڀئي "سچيءَ" جون، سائين عرضِ الاهان.

کافي ۱۱۴

آءُ اچي ڏس حال مُهنجو، آءُ اچي سڻ عرض هي!
نپنهن تا مون کي نيو، طاقت نه ڪاٿن کي رهي،
مشتاق جي مارڻ سڻو، آهي اوهان کي غرض هي.
ڏاها وڃي بٽا چو پڇان، مون تا پروڙي ڳالهڙي،
درد ٻيو مون کي نه آهي، محب تنهنجو مرض هي.
دل ڪسي مون کون وئين، موتي نه آئين ڇا چوان،
سڏ لهو ساجڻ اچي، آهي اوهان تي قرض هي.
آءُ اچي امام ٿي، توتي اسان نيٽي نماز،
سرڪڙ صلبي اوهان تون، آهي "سچيءَ" تي فرض هي.

ڪافي ۱۱۵

هڪي ڏهاڙي پير مغان، مون کي ڳالهه ڳجهي فرمائي!
 سڻڻ جهڙي ناهي سا، جا آڻ پرين پُرجهائي.
 عام نہ مَڃَن ان کي، جا صاحبن سَمجھائي.
 مَتَ منجهارئون مَکي جي، تنهن ساقيءَ سُرڪَ چڪائي.
 پيالي مَون پرواز ٿيو، واءِ وِئي پي وائي.
 ’عبد‘ جاتو ٿي جنين، تن بازي هِت هارائي.
 ’حق‘ کون ’حق‘ نصيب ٿيو ٿي، مدعا ”سچو“ سنڀائي.

ڪافي ۱۱۶

هوتَ غريبِ نماڻي، اتي ڪيئن وساريئي، ميان!
 اڳڻ آسروند جي، آءُ تون پائئون ڄاڻي -
 هوت هڻي چو مارِيئي، ميان!
 وندر جي وڻن ۾، حب منجهون هوتياڻي -
 مون تا گهڻو ٺهاريئي، ميان!
 ٿورا گهڻا ڏينھڙا، هن عاجز سان آرياڻي -
 مانَ گڏ گڏاريئي، ميان!
 اتي هلي هيڪلي، پرت منجهون پاڇياڻي -
 جڏهن سانول ساريئي، ميان!
 ڇڏي وئين ڇڙين، ڪيئي پنهون ڄام پُڄاڻي -
 هيءَ ڪيئن آزارِيئي، ميان!
 ”سچو“ سڱ اوھان جو، سائينءَ لڳ سڃاڻي -
 پنهنجي ڪيَ قطاريئي، ميان!

کافي ۱۱۷

آءَ ڪا رهندِ هوتن ريءَ، هِنديَس سانولَ ساڻ!

لئن لئن منجه لڳي رهيو، ٻاروچي جو ٻاڻ.
وندر سنديءَ واٽ تي، پرزا ڪنديَس پاڻ.
ڏير ڏيئي ويا ڏکءَ جو، هِن ڏکيءَ کي ڏاڻ.
درد مندي دانهون ڪري، چيٽڪ ڪيٽس ڇاڻ.
مان اچي ٿئي ڪڏهين، هِن مُئيءَ جو مهمان.
”سچو“ سڱ اوهاڻ جو، سو تا پنهنجو ڄاڻ.

* کافي ۱۱۸

ڙي جيڏيون: هوتن ريءَ،

آءَ ڪنديَس ڪوهه رهي!

اندر وره وٽاڻ ڪيائون، لئن لئن منجهه لهي.
چڏي شهر ڀنڀور ڪي، هيءَ ويندي ڪيچ ڪهي.
ڪونهي ڪوهيارلَ ريءَ، سرتيون هٿ سهي.
قول پاڙيندو پانهنجو، ڪيو ٻاروچلَ ٻهي.
”سچو“ گڏيم ساڻيڙا، پَنڌن منجهه پهي.

کافي ۱۱۹

پرين نا ٻئي پار: ميان، جانب تنهنجي جان ۾، آخوند ري!

سبق ڏئين نه سور جو، ڪتابي نه ڪار.
حرف صحيح ڪر هيڪڙو، ورقَ سڀئي وار.
نينهن وارن کي ناحقي، مُلا هيئن مَ مار.
راتو ڏينهان آهي توڻي ڪي، ڪتابن جي ڪار.
ٻاجهون نالي نينهن جي، ”سچو“ سبق وسار.

* هيءَ کافي ۱۱۸، سسئي، داستان پنجون ۾ اڳ ٿي کافي ۱۲ طور شامل ٿيل آهي.

ڪافي ۱۲۰

پرجهي پاڻ نہ ڄاڻان، ڪير آهيان، يارَ ڙي ميان!
مورَتَ موڳائي ڪئي، صورتَ تا نہ سڃاڻان.
ڪنهن نا ڳالهائون، ڪاڪيون، ٿياسي هِت نماڻا.
جان جڻو دل سڀوئي، اڏا ٿيم اڏاڻا.
ڏنم ڏاڍي ڏک سان، عشق جا اوراڻا.
خام خيالِ ني، 'سڄو' ري، انهيءَ فِڪر اڏاڻا.

ڪافي ۱۲۱

اهو برَ پي بازار آهي، جتي ديرو دوستَ جوا!
ڏونگرُ ڏولي، پيائين، سڀيريان جي ساءِ!
چمنديس چين سان ميان، سندي جانب جاءِ.
محبت محبوبن جي، ڪاري هينڙي کي هاءِ هاءِ.
ويني ڪانگهَ اڏاڻيان، لکين لالن لاءِ.
مون کي ڪيچَ وڻن ۾، نيئي پانديڙا پُهچاءِ.
ساڻي سڀرين سان، هيءَ گداگر گڏاءِ.
'سڄو' سڃڻن کي ميان، پاندِ ڳچيءَ ۾ پاءِ.

* ڪافي ۱۲۲

ڙي جيڏيون، هاڻي گهوريو، هوتن ريءَ سارو شهر پنيورا!
لائيندا وو لطف سان، هن ڏکيءَ کي ڏور.
هيءَ هالاڻي اُن جي، شعلي وڌڙو شور.
منت نہ منهنجيءَ موٽيا، زاري نہ آهي زور.
درسن ساڻ دفع ٿيو، سندنو هينڙي هور.
”سڄو“ سندن راهَ تي، هڪ جفا پيو جور.

* هيءَ ڪافي ۱۲۲، سسئي داستان نائون ۾ ڪافي ۸ طور شامل ٿيل آهي.

کافي ۱۲۳

حال معلوم توکي هجي ٿي، آءُ تا وس نہ وينياس!

پرين تنهنجي پار ٿي، قاصد منجان کيئي -

ايڏانهن منهن ڪيو بينياس.

چڏي وڃ نہ چڙين، منج دلاسا ڪي ٿيئي -

تنهنجي محبت مارياس.

چئي ٻڌايان سرتين، هن سباجها سي ٿي -

آءُ تا وار نہ وسرياس.

پاڻئون پري نہ ڪرين، آءُ پنيءَ اوهان جي پيئي -

تنهنجي پڪي ني بينياس.

ساڻي ڏيڄ ”سچوءَ“ اهي، نياپا تون نيئي -

آءُ تا گهڻو اڪندياس.

کافي ۱۲۴

منهنجو پنڌڙو پهڻ آهي، ڀلو سرتيون سانول ساڻ!

سو تا چڙڻ جيهو، اصل گون ناهي -

آهي سگ تڻهنوءَ ساڻ.

ايندو، اٿم آسرو، آسَر هڏ نہ لاهي -

ٿيندو مڱيءَ جو مهمان.

چڙي شهر پيڙي ڪيچ ويندي هيءَ ڪامي -

اڳم ٻاروچي جو ٻاڻ.

* هيءَ ڪميڙي ڪوڙي، سگ ساڻن ساهي -

پر پرين ڏسندا پاڻ.

”سچو“ ڄاڻ صحيح ڪري، توڙي باب سندن هيءَ ناهي -

تڻي نيندا سباجها ساڻ.

• * ڪافي ۱۲۵

منصور سوريءَ تي چڙهيو، هر ڪنهن چيو ٿي راه راه،
 عاشق اتي ئي سر ڏنو، انا الحق ٿيو سڀ ساه ساه.
 _ عشق اچي نعرو هنيو، ٿيس سڀاڻي باه باه،
 نظر مون کي هادي آيو، ٿيو سوئي الا الله،
 _ عاشقن سر کي جا پيئي، ٿي سڀاڻي هو هوا،
 منصور، شمس تبريز پاران، هٿ ڪيائون جاه جاه.
 ويا سمنڊ ۾ ڏيئي ٿي، سارو لڏائون سنڌ سماءُ،
 الف سان جي گم هئا ٿيا، گل شيءِ هرجاءِ جاءِ،
 ”سچو ڏسڻ سان سرخ ٿيو، تخت تي هو شاه شاه،
 رچي اٿاهون لعل ٿيو، سارو اهو هو خود خدائِ.“

• ڪافي ۱۲۵ کان ڪافي ۱۲۹ تائين ۵ ڪافيون، علي قلي بيگ صاحب جن جي مرتب ڪيل ”رسالو سچل سائين“ تان ڪٽي هتي شامل ڪيون ويون آهن. ٻنهي رسالن کي ڀيٽڻ بعد اهي ڪافيون شامل ڪيون ويون آهن، جي رسالي ۾ اڳ موجود نه هيون.

* ڀيرو، ڪافي ۸۲، صفحو ۷۸ ”رسالو سچل سائين“ مرتب: علي قلي بيگ.

* ڪافي ۱۲۶ *

عشق لڳي تان ڪر آمين، نا منجه ڪفر نا منجه دين.

- ستون سورن جون ڪهڙيون پڙهين ٿو،
ورہ نہ ڀڄندئي ولا الضالين.

- ديد ديسي ڪي ديد اڙائين،
نيهن نہ ڀڄندئي نابين.

- جلوھ عشق جو عرش ڪُرس تي،
سر زمين ڇا زير زمين.

- دل سان نرو درد قبوليم،
ڪشف قبور ڪرامت ڪين.

- شُبها شڪَ سڀوئي لاتم،
پاڻ سڃاڻڻ سان يقين.

- طالب ڪي تاويل گهرن ٿا،
ڪن تمنا تي تمڪين.

- هادي عبدالحق ”سچوءَ“ ڪي،
توڙن هئي تا ڪئي تلقين.

* ڪافي ۱۲۷

ساروئي سر آهي، ڪاٿي سچل، ڪاٿي ذات سچل دي.
 موج درياءَ خُباب ڪڙا ڪيا، ڄاڻج ڪو شڪ ناهي.
 آهي اونهن اسرار الاهي، ڇا منجهارون چاهي.
 پنهنجي پاڻ پسرڻ جي ڪارڻ، ناه لکين ٿو ناهي.
 عاشق، عشق، معشوق اهوئي، ڏانوڙ ڏايو ڪيو ڏاهي.
 ”الا الله“ اثبات مڙوئي، ”لا“ ڪي ڇڏ تون لاهي.
 ”لي مع الله“ سمجه اشارت، فيل لنگهيو منجه پاهي.
 وات اهائي وحدت واري، ڪامل ايندا ڪاهي.
 سوئي اندر سوئي ٻاهر، ڪئين چوان ائين ناهي.
 ڳالھ ”سچل“ جي سالڪ سمجهن، لوڪ جي ليکي چاهي.

** ڪافي ۱۲۸

تون رُب ڏايو بي پرواه،
 آءُ تا ٻڄان تنهنجي ڊاء.

نڪريا ڪرڻ وجهايئي، سسي ساه منجها.
 هومڪي جو ڪو ڏيو تنهن ڪي ڏنئي ڪين ڪهڪاءِ.
 حسن ۽ حسين مارايئي، ڏئي جيءَ جفا.
 ڪريل منجه ڪتل ڪرايئي ترس نه پيڙئي ڪا.
 ظلمي آهين، رحمي آهين، جا وٺئي سا واھ.
 ”سچوءَ“ تيز تي سڀ هنئين، جيڪا رُب رضا.

* برو، ڪافي - ۴۴، صحو ۱۴۹، ايضاً).

** سر بلاولي، ڪافي ۸۸، صفحو ۵۱، ”رسالو سچل سائين“ مرتب علي قلي بيگ.

* ڪافي ۱۲۹

ڪرن مڙيئي قتل عام،

پاڻ ڪريان جي پٿرو..

- جدا جماعت کان، آهيان پاڻ امام.

- دم نہ اڳيون دين ٿيو، ڪفر نڪو اسلام.

- فارغ هئڻ فرض ڪوڻ، سنّت ڪي به سلام.

- ”سچو“ آيو سچ ۾، ناهي حلال حرام.

ڪافي ۱۳۰

ويندي تا وٽڪار،

جيٽيون هي لڳ، هوت بلوچ جي.

ڪيئن وهان هتهين، آهي منهنجو ڪم ڪوهيار.

**- ساھ منهنجو سرتيون، آهي پرين جي پار.

هيءَ دل ديواني ڪري، هو ٿيا پاڻ قرار.

جات جتن جي جيٽيون، جيءَ وڌو آهي جار.

”سچو“ نہ وسار ساھ ڳوڻ، دوستن جي دربار.

ڪافي ۱۳۱

عين اٿو انسان، ڀول مٿان ڀلي ڪائي!

دلُ ڏرويشي، پهري آيو، صورت هن سلطان.

آهي جڳ ۾، سٿوڙي جيٽيون، صاحب جو سيلان.

ڏسني تماشويار سڄڻ جو، هر همہ حيران.

واه عجائب جيهو ڪيائين، ”سچو“ ري سامان.

* پيروي، ڪافي ۱۸۶، صفحو ۸۹، ايضاً.

* ڪافي نمبر ۲۷۰، سرُ بروو، صفحو ۲۱۱ ”رسالو سچل سائين“ مرتب علي قل بيگ.

* ڪافي ۱۳۲

باروچي لَوَن لائِي، ميان، ڪوهياري لَوَن لائِي!
 ڳالهه نہ ڳرھڻ جھڙي، ڏاڍي سور سلائي.
 سرتيون مون سان سور ۾، پيئڻ ڪانهي پائي.
 هيڙ وڻي سا هانو ڪي، ڏنهن عجيبن آئي.
 سِرُ ڏيڻ سيٽن ڪي، ”سَچُو“ آهي سَچائي.

ڪافي ۱۳۳

صحيح سَچاڻج ساري، خود آهين وي خُداي!
 لکين ستارا گم ٿيا، روزَ ڪَڙي روشنائي.
 ڪوڙين قطرا ڪارونيار، ڪي سَمونڊ سَمائي.
 سَنڌ تَنهين سِرَ انهيءَ جي، مٿي جنهن جي آئي.
 تخت هزارو اوري رهيو، پري رهي ٻلي شاهي.
 ”سَچُو“ سَچي ڳالهڙي، پاڻ پَرين پُرجهائي.

ڪافي ۱۳۴

وَس ڪا آهي ويچاري! - هُئڻ هِن جو هوت، ناهي!
 اُنن اُونارن تُون، سائين الا، صدقي آءُ سَو واري.
 چاڻم ڏاڍي چاه مَوَن، سائين الا، پرءُ بلوچي ٻاري.
 هيڏي هوڏي جان ڏسان، سائين الا، اُنڊر ٻاهر آري.
 ٻانهون ٻانهن جان ٻڌي، سائين الا، زار ڪريان ٿي زاري.
 ”سچو“ سهي جي ڪرين، سائين الا، حق حقيقت ساري.

---

* هيءُ ڪافي ۱۳۲، سُر سسئي داستان پنجون ۾ اڳ ڪافي ۵ طور اڳ پڻ شامل ٿيل آهي.

ڪافي ۱۳۵

تون آءُ اسان وٽ يار: تنهنجي اچڻ ڪاڻ -
جيئڙو جُڪي ٿو، ساھڙو سِڪي ٿو!

بَس نہ وَهڻ ڪوئن ڪرڻ، هي نيٺن سَنڌا نارَ.
ماڻ ڪندي ئي چاڙهيا، پرہ اسان تي بار.
پرين پاڙج پانهنجا، جي ڪيئي قول قرار.
چمي چشمن تي ڪنيم، تنهنجو عشق الہ توهار.
باه جيهو آءُ ڀاڙيان، جو دم توهڪون ڌار.
راتو ڏينهان تانهجي آهي، ”سُڄو“ سار سنڀار.

ڪافي ۱۳۶

دردمنڊن جي دل جو، ميان، شوقي و يارُ شڪاري!

يار سُهڻي جون ڏسو ڏهاڙي، ڪن ٿيون خون خماري.
سوز وارن کي سڀني اندر، ماري قيبر ڪاري.
چشمان چوڻڪ ڏايو لائن، ڪجڙيان هن قهاري.
بانھون سي ٻڌيم اڳيون انهن جي، زاري سولَڪ زاري.
دل اسان جي وٽ نين ٿيون، ٻڳي چشمان چاري.
پاڻان ڄاڻي ظاهر ڪيائين، هوَ هوَ حُسن هزاري.
جيءُ ”سُڄو“ جو جار وڌائون، ڏيئي پاڻ ڏيڪاري.

ڪافي ۱۳۷

سِگها ايندا، سِگها ايندا، پاندي پرين جا ڪي تا!

سڪائيءَ سان سرتيون الا، ڏک پائي اچي ٿيندا، پلي ايندا.
دردمنديءَ جي دل کي، ميان، دوست دلاسا ڏيندا، پلي ايندا.
ڪين ڇڏيندا ڇڙين، ميان، نال نماڻي ڏيندا، پلي ايندا.
پکا پکن سامهان، ميان، اُٿي پاڻ ڏيندا، پلي ايندا.
سو ڏينهن ٿيندو ڪهڙو، جو ”سُڄو“ نانءُ سڏيندا، پلي ايندا.

ڪافي ۱۳۸

تنهنجي محبت موهيو موهيو، رمڙن ويهيو ويهيو، هي ٿا ساهُ -

آئي الله!

طرف تنهنجي راتو ڏينهان، ڇٽ هڻيو ڇاهُ -

آئي الله!

آهي اسان سان سڀرين، حب سندوق همراهُ -

آئي الله!

پيو پٺاري تانهجي ميان، هي ٿو هاري ڏاهُ -

آئي الله!

واڪا ڪيون ٿو وهي، دل اندر درياهُ -

آئي الله!

ڪشي ڪري ڪپڙا، ”سڄو“ مليندا پاهُ -

آئي الله!

ڪافي ۱۳۹

موت ڪڏهن نه هلايو، پانڌي پنهنجي پار ڏنهن اسان ڏي!

طرف توهان جي مڪوسين قاصد، سويي وهندو ڪين ورايو!

نياپو منهنجي نيهن جو، جيڪر ساڻيءَ نه سڻايو،

هو جو ڪيو هوو وعدو، سو تا ياد نه آيو،

”هر دم هوندا سين آسين توڻي سان“، فائق هيئن فرمايو،

تنهن ڏينهن لاکون پار ”سڄو“ ڪي، باري ٻره بچايو،

ڪافي ۱۴۰

ڪالھ قاصداً اوڏانهون آيا، اها ڪيئون آگاهي!
 ’پار پنيور جي هئا اچڻ جا، ساڻ ڏٺي ڪي سعيٰ -
 چڱي ڏنائون گواهي.
 منهن محبوبن جو ٿيو اسان ڏي، پيا سي پنڌ سڃايا -
 ڪيها رهبر ڪريان راهي!
 يار مسافر ڪيُم آداسي، ڏور جنين ڏينهن لڀيا -
 اُٿي تون ميڙ الاهي!
 پاندڳجيءَ پائي اڳيون پرين جي، اسان ٿوه سيئي بخشايا -
 ٿيا سي پاڻ صلاحِي.
 ’سچو‘ اتاهون اچي رهي هت، ويڙها سي يار وسايا -
 غم لڙي گمراهي.

ڪافي ۱۴۱

هاري سو پاڻي هار، تا آءُ ڄام چنيسر آوازن!
 جنهن دوست ڪسا يو دم ۾، ست اهو سينگار.
 هڻئون پڳي تنهنجي آهي، روئين ڇو زار و زار.
 داڻو هيڙو درد جو، جنهن ڪيو بهشتون بيزار.
 ٿوه ت تنهنجو ڪونه هو، پرئينهن ڪيو نروار.
 پلنگئون پئينءَ پت تي، ڪري گوندڙ گفتار.
 ”سچو“ سهي جي ڪرين، هيءُ هو عشق جو اسرار.

ڪافي ۱۴۲

هارَ چنيسرُ ڄامَ، ليلانِ ڪسا يو دَسَتُون پنهنجي.

تاڳو مٿيون هو ڪسوٽي، جو دل جو ٿي پيو دام.
نَظَر وڌي نا غيرُ تي، تيلهان تون ٿيئن تمام.
پلي پولي ۾ پئڻيءَ، هار پانيئي آرام.
تنهن ڏينهن آندئي پاڻ سان، سورن جو سرانجام.
”سڄو“ ره صبر ۾، عشقُ ٿيئي انعام.

ڪافي ۱۴۳

ڪيئن چوين ٿو، ڪيئن چوين ٿو!

لوڪ ناهي پيو، ڪيئن چوين ٿو؟

لوڪُ سڀوئي اهو آهي، ڪيئن بيائيءَ منجه پوين ٿو؟
اڃاڻ بنائي پاڻ بيهاريئي، غمزي انهيءَ ۾ ڇو نه گوين ٿو؟
ساڻ سڄي تا ”سڄو“ گذارين، راندروئن جي ڪيبي روين ٿو؟

ڪافي ۱۴۴

پل وڃي ٿو، لوڪ ساروئي پل وڃي ٿو!

”مان“، ”تون“ ويندي، اهوئي ٿيندي، پل اهوئي جيڪو ڀڄي ٿو.
اهو اهوئي سرتيون آهي، نه تا اها ڪوئي ڳالهه مڃي ٿو.
اندر ٻاهر اهوئي آهي، ”سڄو“ هي سر صحيح سڄي ٿو.

ڪافي ۱۴۵

سُٺو سڳ ٿيو، ڪاڪين ڙي، ڪيچ ٿئين سان، شالَ مولو ميڙيندو!

اڳئين ڪُون پي اڳرو، پائن تا وره ويو!
آريءَ جي اولاد سان، ڏاڍو پيچُ پيو.
بيڪسيءَ جي دائري، تنهن کي ٺيهن نيو!
صدقي تَن سڀرن تون، ”سچوءَ“ ساھ ڪيو.

ڪافي ۱۴۶

شال مون سان وريون وريون،

کانگ ڪرين مٺيون ڳالهيون!

جداڻيءَ جون جان جسم تي، ڪيون پورن پريون پريون.
رود سڄڻ جي دل منهنجيءَ کي، زور ڪيون نريون نريون.
ڏکڻ واريون ڳالهيون، اسان پي دل پائي تريون تريون.
وايون وصل جون يار ”سچو“ تون، متان ڪرين يريون يريون.

ڪافي ۱۴۷

مون کي متان تون ڇڏين،

سونها ڙي سڄڻ جا!

مَ ڄاڻان ڏينهن اهو تا، ٿيندو الاجي ڪڏهين.
نانءَ مولِي جي محبوبين سان، نئي غلام کي گڏين.
حاضر ٿئين حضور ۾، نانءَ ”سچو“ ڪري سڏين.

ڪافي ۱۴۸

اهو آهي آهي، يار ساڳيو ساڳيو!

اوهين ڄاڻو ساڻ يقيني، پيو سو ناهي ناهي.
ميخاني وچ مست هميشه، ڪيئن سو ڪعبي ڪاهي ڪاهي.
لوڪ سارو ٿي هٿ جو آيو، سڀ حجابان لاهي لاهي.
ظاهر باطن آهي اهوئي، جان جثوري چاهي چاهي.
نانءُ ”سچوءَ“ جو آيو صفت ۾، ڏانءُ ڪيو ڪيهو ڏاهي ڏاهي.

ڪافي ۱۴۹

هيءَ پورهيت پاڻيءَ يوئي، خان ٻارو ڇا تنهنجي!

حاضر خدمت اچي اوهان جي، حال چونديس روئي.
ساڻي اسان جي سٺ لهن سٺ، سوال پورو ڪر سوئي.
ڪيئن وساري ويهان اوهان کي، ڪٿي تا ههڙي توئي.
طوطيءَ جي ڳچيءَ سو سلا من، ”سچوءَ“ مڪا پڻ پوئي.

ڪافي ۱۵۰

وات مون کي آهي وائي، خان ٻارو ڇا تنهنجي!

پرين نه مڪو طرف اسان جي، لکي ڪتابت ڪاڻي.
پيرو ڪندين وري پنيور ڏي، اها اٿر مون آئي.
حال منهنجي جي خبر نه ڪنهن کي، چڱي سڃڻ تو لائي.
اهو آسرو مون کي آهي، ٿيندين اچي ٽڪ پائي.
اڄ صبح تا اڳ ”سچوءَ“ جي، جاني ايندين شال جائي.

ڪافي ۱۵۱

سُن منھجڙو حال،

دلبر ديس وَسَکي، گھُوريوڙي پَر ڏيھ توتون!

مون ڪوڻ پري نہ ٿڻين، سائين مَڃ سَوال.
منهنجو توسان تا آهي ئي، خاصو يارَ خيال.
روڻان واتڙين تي، ڪريو ههڙو حال.
واڳان وطن پانهنجي، ڦيري آءُ في الحال.
تو ڪوڻ ڳجهو ناه ڪو، عاشقَ جو احوال.
ڪَر ”سَچوءَ“ کي سپرين، ڪٿي نيڻ نهال.

ڪافي ۱۵۲

ڪاصدَ وري ويندين،

ديس ٻاروچل جي، ميان!

خبرَ خوشيءَ جي وٺي اٿائون، سگهو اسان ڏي ڪي ايندين.
درد منڊيءَ جي دل ڪي، هاڻي ڏاها دلا سو ڏيندين..
سپيرين جي ڳالهه ڳجهيءَ جو، وڃي سوراڦ ٿيندين.
سوزِ فراقَ جي، يارَ ”سَچوءَ“ جو، تون هي نياپو نيندين.

ڪافي ۱۵۳

آئين قاصدَ ڪالهه،

پرينءَ جي پارَ ڏنهن، آنديءَ جي سَنِيها سَل آهي ئي!

هاريانَ جي حالَ جي، ڪا هئي هُت قِيلَ مَقال؟
پاڇيءَ کي ٻَرديسَ ۾، سِڪندي ٿِيڙا سال.
پرينَ کي مون پُڇيو، ڪا خبرَ ڏي خوشحال!
ڪي ڪيندا هجر فراقَ کي، ڪي ورنڊا واو وصال!
”سَچوءَ“ سنڊي ساهَ جي، ڪا هئي هُت ڪين سنڀال!

ڪافي ۱۵۴

عاشق ڪر آرام،

پرين ۾ گهڻو پڇيو تنهنجو، خوشيءَ ۾ ره، ري!

طرف تنهنجي آه، اچڻ جو، اسان جو انجام.
 رهبر عاشق کي وڃي، سَوَ لڪ ڏيڃ سلام.
 اڳنان آهي تانهنجو، سُرھائي سر انجام.
 جيڪي چيو، تانهنجو آهي، ڪلي قبول ڪلام.
 ”سڄو“ تنهنجي ساه کي، آهر محبت بخش مُدام.

ڪافي ۱۵۵

يار منهنجي کي ڪريو، مٺت وڃي ڪائي!

پرڏيهه وڃ نه مون پرين، يار تو سان مون تا لائي.
 اندر منهنجو اڏ ٿيو، ڪري وڃڻ جي ٿو وائي!
 ڏسو اوهين ٿيون، دل ڏاڍي سان، اڏيون ا مون اٽڪائي.
 چڱا مڙياڻي ميان ائين چون ٿا، ’لائي ته توڙ نياڻي‘.
 هجر منجهارڻ ٿيندي وصالت، اها ڳالهه ”سڄو“ آزمائي.

ڪافي ۱۵۶

هاڻي مون کي پرين پوءِ،

جيڏيون جيڻ جنجال ٿيو!

ويئي واٽرين تي، هيءَ راتو ڏينهان روءِ.
 ويهڻ هن جو وه ٿيو، هو لڏي ويڙا لوءِ.
 درد منڊي دانهون ڪري، آهي هوئن ريءَ هوءِ هوءِ..
 ڪاڪيون مون ڏي ڪيچ ڪون، شال قاصد اچي ڪوءِ.
 ”سڄو“ ڪندي سال ٿيا، ريتيون وءِ وءِ.

ڪافي ۱۵۷

يار ساڻيوڙي ميان، يار پانڌيوڙي ميان، يلورڙي ميان،
دوستن جي ڪل مون کي ڪا ڏيڃو!

هيءَ نماڻي در وڪاڻي، نالِ نباهي نيجو.
ڪيمَ وساريو، مڱي نہ ماريو، چوري تا نہ چڏيڃو.
ڏيو دلاسا ڪڏهن ايندا، لڙو ٿو تا نہ لڏيڃو.
جنهن ويلي هلو اِتا هون، ”سڄو“ نانءُ سڏيڃو.

ڪافي ۱۵۸

ساجن انهيءَ سير، ايندئي ڙي اڃا!
سي ٿي پهتيون پرينءَ سان، جي گهڙيون انهيءَ گهير.
سڀيريان جي سير ۾، هيڄون هيٺڙو هير.
ٻڌي نَجج نِيهَن جي، ڇاڻيءَ ڇاڻيءَ چير.
”سڄو“ سائين جي پُڄين، ڦٽَ سڀئي ڦير.

ڪافي ۱۵۹

”تو کي عاشق پنهنجو ڄاڻان، تو کي سون ۾ سڃاڻان!
”اسين تا توسان آهيون سدائين، وجهج ڪين وڃاڻا.
”اهي تا آهن نظر اسان کي، اچي جي در وڪاڻا.“
دستون ڪري ڏنو هي مان کي، يار دارونءَ جا داڻا.
سَهج ”سڄو“ تون سان يقيني، محبوبن جا ماڻا.

ڪافي ۱۶۰

هوت اسانجو حال، تون پاڻهين تو ڄاڻين!
 اوهان باجهون وو سپرين، ميان الا، ساعت پايان سال-
 وري اچڻ آريائي.
 راتو ڏينهان روح ڪي، ميان الا، سنڌو خواب خيال-
 هيءُ اٿو نماڻي.
 معلوم تو ڪي مون پرين، ميان الا، عاجز جو احوال -
 تون سانول سڃاڻي.
 چٽي ويندين وو چڙين، ميان الا، تولڳ ڪيم ڪشال-
 تون هيئن ڪيئن هونياڻي!
 سوز اوهان جي وو سپرين، ميان الا، بره ڪئي بيحال-
 ته پي غرن اٿي.
 لاه فراق وو فقير ڪون، ميان الا، ”سچو“ مڃ سوال -
 هيءُ هادي لئي هاڻي.

ڪافي ۱۶۱

منهنجي اڱڻ آڃ آءُ،
 پرديسيڙا ڙي يار!

والي شال وصال جو، ڪو وري لڳي واءُ،
 اچي هڏ نه هڻهين، سانول تو وريءَ ساءُ.
 ميان مشتاقن جو، اچي صاحب له سماءُ.
 دانهون ڪري درد ۾، جا ڦٽي فراقاءُ.
 ٿيون مڏايون ڪيتريون، سائين ”سچو“ ڪانءُ.

ڪافي ۱۶۲

اوڏاهون قاصد جي آيا، تن هلائي هيءَ وائي؛
 هاڻي هوتياڻن جي، هڻي توڙي تياري،
 واٽان پڇي تانهنجون، ٿو اصل کان آري،
 ڌاري، سنڌيوَ حال جي هت معلوم سڀائي.
 اهو رکج آسرو، جو آڇ توڙي ايندا،
 ڏيئي ٻانهون ڳل تو وري، پزين پڙچائيندا،
 هيڪندَ ٿيندين هت سان، تون جاڳندي جائي.
 مارئي ماندي نه ٿي، ڇو گوندر گذارين،
 واٽان آڇ ان جون، ٿي نٽ نٽ نهارين،
 جهڙي تون هت آهين، آهين هت پي اهائي.
 ويو وڇوڙو وچ مٿن، تون گڏين سائينءَ سان.
 توسان آهن سڀرين، پري پاءِ نه پاڻ؛
 ”سڄو“ ٿيندين سيگهڙي، اها وائي سوائي!

ڪافي ۱۶۳

ڪيچي ڏنم آڇ اتي،
 اوهين تا ڇاڻا پانيو!

سال لنگهي ويا ڪيترا، ڪاڪيون ريءَ ڪتي.
 آڇ تا وينديس ڪاڏي ڪينڪي، هُوسو، تا منهنجو هتي.
 منزل محبن جي جتي هوندي، ميان، هونديون سرهايون ٿتي.
 موڳائيءَ جي مونجهه ۾، سائين الا، ڪانه ڏسي ڳ ۾ ڪتي.
 سودو سيئن سان حال ٿيندو، ميان ”سڄو“ تا سر ڏتي.

ڪافي ۱۶۴

اڄ اوڏاهين سي آيون، مون ڏي خبران خير جون!
 ٻيو تا تو سان دوست وي، ڪون برابر پايون.
 لکي مون معلوم ٿيو، - هاڻي پير ايڏاهين ٿا پايون.
 سنڀري توکي ميان ڏيهه سنڌيءَ، لڪ ٿورا ٿا لايون.
 سورن واريون سيئي ساعتون، توتان لڪ لنگهايون:
 توکي ٿينديون هاڻي حاصل، ”سڄو“ ري سرهايون.

ڪافي ۱۶۵

منهنجي حجت تو سان ناه، توکي مولو ميڙي يار!
 مون هن نماڻي ڪي، آسَر سَنَدُو آهر.
 اندر ٻاهر تا تنهنجي، جانب آهي جاءِ.
 ڏونگر ڏورڻ آڻيا، ساڄڻ تنهنجي ساءِ.
 ”سڄو“ آهي سِڪَ ۾، لالَن تنهنجي لاءِ.

ڪافي ۱۶۶

ڀُڄن ڪوه طيب، او، سوز واريون سرتيون، ڀلو الو!
 پيدا ٿيندا پاڻهين، ڪول آيس قَريبَ.
 ڏين ڏيڪاري ڏيلڻون، اچانڪ عجيبَ.
 ”سڄو“ وَسَن سي سدا، هنڙي منجه حبيب!

ڪافي ۱۶۷

الا باري پره يولڻ جي، دل ديواني منهنجي ڪيئي!
 اوري اٽڪ نہ رهي، خاص پرين پڪيئي.
 پياريائون پُر ڪري، بي سڀ وائي ويئي.
 راتيان ڏينهان روح ۾، ”تيا تيا“ آهي ٿيئي.
 اڪيون دل ”سجوءَ“ جيون، پاڻ سڪيون ڪيئون ٻيئي.

ڪافي ۱۶۸

يار لايورنگ، ڏس تون، جي هڻڪين ڪنهن حال ۾!
 محڪم رهين احوال ۾، قائل نہ ٿي تون قال ۾.
 خيال ٻاجهون خاص تنهنجي، هڻي جيڻ جنجال ۾.
 جي هڻڪين ڪوڊم اتي، تاهج تون خاص خيال ۾.
 اصل ۾ يڪتا ٿيڻ، عاشق چڪو امثال ۾.
 محبت مگر مرشد سندي، ائين انهي احوال ۾.

* ڪافي ۱۶۹

”تو ڪيئن اهي وسري ويا، جن کي توڻي ڪارون ڪيون؟“

پانڌيءَ پرينءَ جي پار ڏنهن، آندي خبر اها يار ڏنهن؛
آيو اصل اسرار ڏنهن، دوسن سندي دربار ڏنهن.

ڪيئن تون پئين پيءُ ڳالهه ۾، هي جيءُ وجهين جنجال ۾؛
چٻ، آهين ڪهڙي خيال ۾؟ - ره تون هميشه حال ۾.

ڪانئن پاسي ڏينھڙا پيڳ، سي ڳڻ سندن وسري ويٺا!
سڄا سخن سانڀڻ ٿيڻ؛ سد ڪين ڪڏهن نا ڪيڏ.

”ڳالهيون سڄڻ جون ياد ڪر، دل سامڻ تي عاشق آڀر،
تا تو اچي نازڪ نظر، هيءُ هيءُ متان ٿئين بيخبر.“

”جيڪس فراق جي فال هئي، ڪا ڪين تنهنجي ڳالهه هئي،
”تو ڳڻ جيڻ جي جال هئي: آڇ تو ن تن سنڀال هئي!“

”اتي وساريئي ڪيئن ويهي، جي ڏيهه هئا تنهنجا ڏيهي؛
”تو ڪي آئي مصلحت ڪيئي؟ - هار پاڻ ايندا آڇ پيئي.“

”سڄو“ متان دلگير ٿئين، آڇ پاڻ فرمايئون ائين؛
”طالبدوجي تسلا ڏئين، معافي مڊايون ڪيون مڏين!“

* مرتب پاران ڪافي ۱۶۹ ۽ ڪافي ۱۷۰ رسالي ۾ ”ڪلام“ جي عنوان سان ڏنل هيون، پر اسان انهن جو عنوان ”ڪافي“ رکيو آهي، ڇو ته ڪلام شاعريءَ جي ڪا الڳ صنف ڪانهي پر شاعريءَ جي هر صنف کي ڪلام چئي سگهجي ٿو. ٻيو عرض ته اهڙي ئي سٽاءَ واريون يعني ٿلهه ۽ هر بند جي آخري سٽ جو ٿلهه سان هم ڪافيءَ هجڻ بجاءِ، هر بند جي سٽن جو هڪ ٻئي سان هم ڪافيءَ هجڻ، اهڙيون ڪافيون رسالي ۾ ٻيون پڻ ملن ٿيون. مثال طور ڏسو: سسئي، داستان چهن، ڪافي ۶.

* ڪافي ۱۷۰ *

وعدا اهي اڄ ياد پئڻا، مون سان ڦرين جي ڪيا!
 ڄاڻيون ڳجهيون اهي يار جون، اصلون ٻڌيم اسرار جون،
 سي ٿيون عطا اعتبار جون، دل ۾ رهيون دلدار جون،
 واليءَ اهو وعدو ڪيو، جو ڪم چيوسين سو ٿيو،
 ”هڪ ٻول تو سان، نا پيو، وسري نه مون ڳن سو ويو.“
 فائق وري فرمائيو، ”تو سِرُ اسان جو سائيو،
 ”اهو ڏسڻ مون آڻيو، دل ساڻ سو مون لائيو.
 ”سڄو“ سدا سرهورين، هن ٻول اسان جي تي بهين،
 ”تون ٺاه تا هن تي ٺهين، سِرَ بار برهي جو سهين!“

* ڪافي ۱۷۱

دمَ دمَ جا ديدار، وو، اڀر اسان جي نار تي!
 بگا ڏاند ٻڌائون ٻيئي، تن جي ڳالهه ڪريان اءُ ڪيئي،
 وهن ڌارو ڌار، ڳاڙهيءَ جي ڳٽڪار تي.
 ياروئي هڪڙي چڪريون ٻيئي، آرا انهن جا آهن اهي ئي،
 وهن بارو بار، وو، لٽ واريءَ للڪار تي.
 ڦرهيون ونڪڙون آهن اوياريون، ارڙيون سونهن مالھ، موچاريون،
 جهلڻ جا جهلڪار، وو، لوڻ واريءَ ٽڌڪار تي.
 ڀڏي چونڪ جوئر جا نسري، ڳنا تنهن جا ماڳي مصري،
 ڳرين جا به خمار، وو، آهن ٻيهي واريءَ پونجار تي.
 کانگن کانگير، وهين واهيرو، ڪٻرن، ڳرين ڪير اچي گهپرو،
 ڳوڙهن جا وسڪار، وو، چپرڪين جي جنسار تي.
 آيو نيسر پاڙ ۾ پاڻي، مرشد اچي ٿيڙم ساڻي،
 سا جوئر پڇايم جار، وو، آهن ڪم ”سڄل“ جا ڪلٽار تي.

* ڪافي ۱۷۱ اصل ۾ ”سندي روجهن بابت بيت“ جي آخر ۾ ڏنل هئي، جيئن ته هن ڪافي جو مواد نه ته روجهن بابت آهي، نه ئي وري اهڙي ماحول جي عڪاسي ڪندڙ يا ان سان مناسبت رکندڙ ئي آهي، ان لاءِ هن ڪافيءَ جو هت ”متفرق ڪلام“ ۾ شامل هئڻ مناسب ڄاتم.

اعليٰ اعظم شان (حضرت بايزيد بسطامي رح جي نعري ٽانهن اشارو).
ڇا ته اعليٰ شان آهي.

الا الله

سواءِ الله جي.

الآنَ كَمَا كَانَ. (قول)

هاڻي ائين، جيئن اڳي هو.

أَسْتَغْفِرُ اللهَ

الله کان معافي گهران ٿو.

الْفَقْرُ خَزِينَةٌ مِنْ خَزَائِنِ. (بزرگن جو قول)

مسڪيني، الله جي خزانن مان هڪ خزانو آهي.

الْفَقْرُ فَخْرِي وَالْفَقْرُ مِنِّي (حديث)

مسڪيني منهنجو فخر آهي ۽ مسڪيني مون وٽان آهي.

الْفَقِيرُ لَا يَحْتَاجُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ. (صوفين جو قول)

فقير اهو آهي، جيڪو الله جو به محتاج نه هجي.

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ (حديث)

صبر ڪاميابيءَ جي ڪنجي آهي.

أَنَا أَحْمَدُ بَلَامِيمَ. (صوفين جي چوڻي)

مان احمد آهيان، ميمر (م) ڪانسواءِ (يعني احد).

إِنْ أَوْلِيَايَ تَحْتَ قَبَائِي. (قول)

منهنجا اولياءَ، منهنجي چادر هيٺ آهن.

الدُّنْيَا سَاعَةٌ (قول)

دُنيا (آخرت جي مقابلي ۾) صرف هڪ گهڙي آهي.

أَنَا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ (حديث)
آءِ انجو ٻانهو ۽ انجو رسول آهيان.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ (القرآن)
بيشڪ آءِ الله آهيان.

تَرَكْتُ الدُّنْيَا سُنَّةَ، طَلَبِ الْمَوْلَى قَرَضَ. (بزرگن جو قول)
دنيا کي ڇڏڻ سنت آهي ۽ مولیٰ جي طلب فرض آهي.

خَلَقَ الْأَشْيَاءَ فَهُوَ عَيْنُهَا (صوفين جو قول)
پيدا ڪيائين شين کي، پوءِ اُهي ان جو عين آهن.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَتِهِ (حديث)
خدا تعاليٰ خلقيو آهي انسان کي، ان جي صورت تي.

دَعِ نَفْسَكَ وَتَعَالَ. (قول)
پنهنجي نفس کي ڇڏ ۽ اچ.

سميع بصير = ٻڌندڙ - ڏسندڙ.

سِرِّي سِرِّهِ الْإِنْسَانِ. (بزرگن جو قول)
منهنجو ۽ ان جو راز انسان آهي.

سير الله، سير بالله، سير في الله. (صوفين جو قول)
الله جو سير - الله سان سير - الله جي راهه ۾ سير.

ص

صَمُّ بَكْمَ (القرآن)

بوڙا، گوڙا.

ط

طَالِبُ الدِّنْيَا مُؤْنَث. (بزرگن جو قول)

دُنْيَا جو طالب عورت (مونث) آهي.

طَالِبُ الْعُقْبِي مُؤْنَث. (صوفين جي چوڻي)

آخرت جو طلبگار هيچڙو / نامرد (مخنث) آهي.

طَالِبُ الْمَوْلِي مُذَكَّر. (بزرگن جو قول)

الله جو طلبگار مرد (مذڪر) آهي.

ع

عَرَفْتُ رَبِّي يَرِيي. (قول حضرت علي عليه السلام)

رب کي، رب جي وسيلي سڃاتو.

عزلي، لاٺ.

(پت جا نالا - جاهليت واري دور جا ٻه مشهور پٽ، جن کي عرب جا مُشْرِكين پوڄيندا هئا.)

عَيْنُهَا بَاكِيةٌ وَ قُلُوبُهَا ذَاكِرةٌ. (بزرگن جو قول)

ان جي اک رڳيندڙ ۽ دل ذڪر ڪندڙ آهي.

عَيْنُهَا تَنَامُ وَلَا تَنَامُ قُلُوبُهَا. (بزرگن جو قول)

ان جي اک نند ڪندي آهي ۽ دل جاڳندي اٿس.

عَشَق نَارِ احْتَرَق. (بزرگن جو قول)

عشق هڪ باهه آهي، جيڪا ساڙي ٿي.

ف

فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ. (القرآن)

ياد ڪريو مون کي، ته ياد ڪريان اوهان کي.

فَا يَتَمَنَّاتُكُلُوا. (القرآن)

پوءِ ڪاڏي به منهن ڪريو.

فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ. (القرآن)

جيئن ڪُهرِي تيئن ڪندڙ آهي.

ق

قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ. (القرآن)

چو ته سڀ ڪجهه الله طرفان آهي.

قِيلَ قَالَ = ڳالهه ٻولهه

قيدالماء = دائي پاڻيءَ جو قيد (عربي چوڻي)

ڪ

كُلْ يَوْمَ هُوَ فِي شَأْنٍ. (القرآن)

هر ڏينهن، اهو شان ۾ آهي.

كُنْ قَيَّكُون. (القرآن)

ٿي پئڻ ته ٿي پوندي.

كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَىٰ أَصْلِهِ. (قول بزرگن جو)

هر شيءِ پنهنجي اصليت ڏانهن وري ٿي.

كُلُّ شَيْءٍ نَاطِقٌ بِالْحَقِّ. (قول بزرگن جو)

هر شيءِ حق جي شاهدي ڏيندڙ آهي.

ڪنز، قدوري، ڪافيا.

عربي ڪتابن جا نالا. (درس نظامي ۾ شامل ٽن عربي ڪتابن جا نالا، ڪنز ۽ قدوري
فقر جا ڪتاب آهن ۽ ڪافيہ علم النحو جو هڪ ڪتاب آهي).

ل

لَا مَوْجُودَ إِلَّا اللَّهُ. (بزرگن جو قول)

لَا خَيْرَ فِي عَبْدِي. (بزرگن جو قول)

ناهي خير، منهنجي پانهي ۾.

لَحْمُونِ دَمُونِ. (حديث ڏانهن اشارو)

تنهنجو گوشت منهنجو گوشت ۽ تنهنجو رت منهنجو رت آهي.

لَوْ كَشَفَ الْغِطَاءُ مَا زَدَتْ يَقِينًا. (حضرت علي عليه السلام جو قول)

جيڪڏهن پردن کي کولي، ته به منهنجي يقين ۾ ڪو واڌارو نه ايندو.

م

مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ فِيهِ. (بزرگن جو قول)

جنهن شيء کي ڏٺم ته ان ۾ الله کي ڏٺم.

مُو تَوَا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا. (بزرگن جو قول)

مرو اڳ مرڻ کان.

مَنْ عَرَفَ رَبَّهُ كَلَّ لِسَانَهُ. (بزرگن جو قول)

جنهن رب کي سڃاتو، اهو گهٽ ڳالهائيندو.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ. (بزرگن جو قول)

جنهن پنهنجي نفس کي سڃاتو، تنهن پنهنجي رب کي سڃاتو.

مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِلْمَنَظَرَةِ وَالْمُكَابَرَةِ. (عربي چوڻي)

جنهن علم سکيو، مناظري (بحث مباحثي) ۽ وڌائيءَ لاءِ.

ن

نَفْيِ سِرِّي: خفي اخفا.

بشي ذڪر جا اصطلاح آهن.

و

وَبَي يَنْطَلِقُ وَيُصِرُّ. (حديث ڏسي)

مونسان ڳالهائي ٿو ۽ مونسان ڏسي ٿو.

و فِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ. (القرآن)
توهان جي وجود ۾ ئي ڪيتريون نشانايون آهن، پوءِ توهان ڏسو نه ٿا؟

وَلَا الضَّالِّينَ. (القرآن)

۽ نه گمراهن جي رستي تي.

وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى. (حديث)
۽ برائي توڙي ڀلائيءَ جي تقدير الله طرفان آهي.

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي. (القرآن)
تو کيو مان روح پنهنجي کي، ان ۾.

وَهُوَ مَعَكُمْ. (القرآن)

۽ هو توهان سان گڏ آهي،

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ. (القرآن)
۽ هو توهان سان گڏ آهي، جتي به هجو.

وَنَحْنُ أَقْرَبُ. (القرآن)

اسان (انسان کي) وڌيڪ ويجهو آهيون (ساهه جي رڳن کان).

هـ

هر آن سريءَ کي بامحسوب دارند، خبرنبرد ڪراما ڪاتبين را. (فارسي شعر)
جيڪو به محبوب جو رازدان ٿيندو ته ڪرامن ڪاتبين کي به ان جي ڪل نه پوندي آهي.

”هو مشتاق علي لقاءِ الله، (بزرگن جو قول)

اهو الله جي ديدار جو عاشق آهي.

هَيَّاهُ هَيَّاهُ. (القرآن)

پري آهي، پري آهي (يعني اڻ ٿيڻي ڳالهه آهي).

ي

يَنْطِقُ = ڳالهائي ٿو.

يَسْمَعُ يُبْصِرُ = ٻڌي ٿو - ڏسي ٿو.

سچل لغات

[مڪمل مواد ڊاڪٽر عبدالڪريم سنديلو جن جي ”سچل لغت“ تان ورتل ۽ وڌايل پڻ.]

”سچل لغت“
جي ترتيب موجب
اکري پتي

الف ب پ ت

ث ث ث پ

ج چ چ ح خ

د ذ ذ د ذ

ر ز س ش ص ض

ط ظ ع غ ف ق ق

ک گ گ گ گھ

م ن و

ل ه ي

الف

آسروند: آساوند، آساڻو.	آبڻ: پيئائڻ، پيسائڻ، آلو ڪرڻ، پاڻي ڏيڻ.
آسمان: آڪاس، آپ، آئبر.	آتش: باهه، آڳ.
آسن: بينڪ، ٺڃاءُ، گهر.	آيت: ڪٿڻ جي جاءِ، گهر.
آشفتنو: پريشان، ديوانو.	آپ: پاڻ، خود.
آغوش: پاڪر.	آجائي: موڪ، چوٽڪارو، رهائي، آزادي.
آفات: آفتون، مصيبتون، تڪليفون.	آجڙي: آجڙوال، پڪرار، مسڪين، غريب.
آکر: مڪڻ جو نڪمو پاڳو، جو رجائڻ بعد (گهه مان) جدا ٿي.	آج: صلاح، پيشڪش.
آکيا: چيو، بيان ڪيو.	آچيو: لاڳاپو، ڳانڍاپو، تعلق.
آگ: آڳ، باهه.	آديس: سنڀالين جو سلام، نمسڪار.
آگاه: خبردار، واقف، ڄاڻو.	آديس: فقيرن جو قسم، زاهد.
آگاهي: خبر، سڌ.	آڌار: ڏيڻ، آسرو، ٽيڪ، پروڻسو.
آگر: جهڙ، بادل.	آڏو: جنهن دنيوي خواهشون ڏوڻي ڦٽي ڪيون هجن (سنياسي، سادو، جوڳي، تارڪ، ويرائي).
آگهه: خبر، سڌ، ڏسو 'آگاهي'.	آڏو: چاهه، پيار، انگل، ناز.
آگ: آڳ، باهه.	آڙ: آرو، ٿاڻيو، چڪر (نار) جو هڪ پروڙ.
آنڌي: آنڌاري، جهڪ، اونڌم ڪندڙ مٽيءَ جو طوفان، اکين اڳيان اونڌم.	آڙو: آماڙي، چوانتي.
آنهه: کوهه ڀرسان حوض جنهن مان چوپايو مال پاڻي پيئي.	آڙو: باهه جو وڏو پيٽ، وڏو مڇ.
آن: مڃتا، حڪم، فرمان.	آڙو: حضرت ابراهيم خليل الله عليه السلام جي پيءُ جو نالو، جو بت تراش ۽ بت فروش هو.
آڙڻ: آڙڻ، پسند پوڻ.	آستانو: آستانو، جاءِ، هنڌ.
آويڪڻ: اچي ڏسڻ، هلي ڏسڻ.	آسرو: اميد، پروڻسو، ڏيڻ.
آهو: هرڻ، مرگهه.	
آهيڙو: شڪاري، صياد.	
آهيڙي: شڪاري، صياد.	

اَئي:	اَوي، نِهائين (ڪنير جي).
اَبتر:	بدتر، خراب.
اَبَد:	اهو وقت، جنهن کي پڇاڙي يا آخرت نه هجي. ضد 'ازل'.
اِبليس:	شيطان. هن جو اصل نالو عازازيل هو، ۽ معلم الملڪوت هو. جڏهن خدا جي حڪم جي نافرماني ڪيائين يعني آدم کي سجدو نه ڪيائين، تڏهن کان "ابليس" لقب مليس.
اَبَر:	ڪڪر، بادل.
اِبِراهيم اَدم:	ابراهيم بن ادم هڪ مشهور بزرگ ۽ صوفي ٿي گذريو آهي. بلخ جو حڪمران هو. هڪ عبرتناڪ خواب ڏسي، فقير ٿيو ۽ خدا جي راه تي هلڻ لڳو، جنهنڪري سندس دل الاهي نور سان منور ٿي ويئي.
اَبَرُو:	پروڻ.
اَبياض:	بياض، دفتر.
اَبِيجند:	ٺٽي جو ويٺل سونارو، جنهن تي سرمد جو راض هو. ڏسو 'سرمد'.
اَبائڪو:	آداس، سڪايل، غمگين.
اَبائون:	اندر جا آتما، جذبو، سڪ.
اَب:	آسمان، آڪاس.
اَبو:	سند جو مٿيون ڀاڱو، ضد 'لمو'.
اَبوڳ:	بيشمار، بي انت، آٿيو، خشڪ، بي جسو.
اَتاء:	مٿان، اتان.
اَتائون:	چيائون.
اَتانير:	وهر، شڪ، گمان، وسوسو.
اَتڪ:	روڪ، رنڊڪ، رڪاوٽ.
اَتيج:	ميز (ڪرڻ جا)، امڃاڻ، نشان.
اِثبات:	اقرار، تصديق. ضد 'نفي'، ڏسو 'لا'.
اِپتن:	گلڻ، واٽڪو ٿيڻ.
اِپار:	گهٽا، جهجها، آٿاھ.
اِپر:	گهٽو، جهجهو، آٿاھ.
اِپرن:	غالب پوڻ، مٿي ٿيڻ.
اِچارن:	صفا ڪرڻ، سنوارڻ، چلڪائڻ، روشن ڪرڻ، اُجالڻ.
اِجر:	آجورو، انعام، ثواب، عيوضو.
اِجر ڌار:	هڪريون ڌاريندڙ، مالدار.
اِجر وار:	اجزوال، هڪرار.
اِجل:	موت، ڪال.
اِجوڳ:	نامناسب، غير واجبي، اجايو، بيجا.
اِجهاپو:	آجهاپو، آجهي جي جاء، آجهو، يونگي، گهر.
اِجهاڳ:	بي حساب، بي شمار، آڪٽ، آٿاھ.
اِجهال:	آجهل، بنان جهل جي، اڻ جهل.
اِجهائين:	وسائڻ، گل ڪرڻ، ٿڌو ڪرڻ، مائو ڪرڻ.
اِجهل:	اڻ جهل، اڻ ٿر، ڏسو 'اجهال'.
اِچانڪ:	اوچتو، هڪدم.
اِچائي:	ڏاڍ، ظلم، آزار.
اِچ:	پاڻيءَ جي آڇ واري پڪڙيل ايراضي، وحدت.
اِچنگار:	اوپنگار، روئڻ جي دانهن.
اِحذ:	هڪڙو، واحد، اڪيلو، يگانو، خدا تعاليٰ.
اِحديت:	هڪڙائي، يڪتائي، وحدانيت.
اِخفي:	پوشيده، ڳجهو، دل جي لطيفن مان پويون. ڏسو 'لطيفا'.
اُداس:	غمگين، بي قرار.
اُديس:	پرديس، ڌاري جو، ڌاريو ملڪ.
اُديس:	بي قرار.
اَدَر:	ڏڍ، آسرو، ٽيڪ، ڀروسو.
اَدوبند:	چيلهم کان ڳچيءَ تائين چادر، لانگوٽيو فقيرن.

اڳلو: گدلو، خراب.	اڏين: ڀروس، لاچار، مسڪين، محتاج.
اڳاهون: اڳڀرو، اڳتي، اڳيان.	اڏي: ڪائيءَ جو ٽڪر جنهن تي گاه،
اڳنان: اڳتي، آئينده.	گوشت، مڇي وغيره وڍجي.
الاسڙا: ڀرھ جا الا، اندر جي سڪ.	ارادت: ارادو، خواهش، مرضي.
ال آمان: پناه (يا رب).	ارتو: ڳاڙهو، رٿائون.
ال انسان: ال انسان سڙي و آتاسره. (حديث)	آرزان: سستو، سھانگو. ضد 'گران'.
انسان منهنجو ڳجهه آهي ۽ مان	ارض: زمين، ڌرتي، پوءِ. ضد. 'سما'.
ان جو ڳجهه آهيان.	آرو: وڪڙ، پيچ.
الاله: (ع) سواءِ الله جي (ڪلمي طيب جو	آريري: وڌيڪ اورتي، اوڏو، وڌيڪ ويجهو.
اثباتي ڀاڱو). ڏسو 'لا'.	آڙينگ: بي پرواه، آڙو، جانٺو (جوان).
الان ڪما ڪان (ع):	آڙو: وڏو نانگ، آجگر.
هاڻي ائين جيئن اڳي هو.	آڙلي: اهو جنهن کي آڌ يا شروعات نه
الانيسي: اولائي، چوانتي، چوڇڙي، اماڙي،	هجي، ازل کان، اصل کان،
چيسي، شعلو.	شروعات کان. ضد 'ابدي'.
الله توهان: الله تنهنجي آسري، توڪل پر خدا.	ڏسو 'ابد'.
الارڻ: چوڻ، ڳالهائڻ.	اسات: سخت آڇ، تپ، خشڪي.
الفقر: الفقير فقري و الفقير مئي. (حديث)	اساريا: ٺاهيو، تعمير ڪيو.
فقيري منهنجو فخر آهي ۽ فقيري	استغفر الله: خدا کان معافي گهران ٿو.
مون منجهان آهي.	اسرار: پيڏ، راز، ڳجهه.
الڪيلو: آربيلو، لاڏلو، دادلو.	اسور: بي سور، بي سور، بي درد.
الحال: في الحال، هينئر، هن وقت.	اسير: قيدي، باندي.
التوئي: ڳجهو، رکيوئي، لڪائي. ضد	اشڪار: شڪار.
'سڪتوئي'.	اشڪال: شڪليون، صورتون.
الست: آلتست پريڪم. (قرآن).	اشنان: سٺا، وهنجڻ.
ڇا، نه آهيان مان اوهان جو زب؟	اصولي: اصول تي ٻڌل، مٿي تي ٻڌل.
(الله تعاليٰ روحن کي چيو).	اصيل: ٻڌائڻ، بنيادي.
الفرضيون: بي پرواهيون، ڪن لاتار، ڪن	اطلس: ريشمي ڪپڙي جو قسم.
تار.	اعراب: زين، ڀيش، مڏوغيره، لاڪٽائون.
الڪو: اولا ڪو، فڪر، انتظار، ڳڻتي، غم.	اڪارڻ: پار پهچائڻ.
الڪ: خدا.	اڪائڻ: روانو ڪرڻ، موڪلڻ، ختم ڪرڻ.
الو: باه جو شعلو، چڻنگ.	اڪنڊ: اڪير، سڪ.
الوت: نشي ۾ چور، مست، مگن.	اڪيچار: بيشمار، بي انداز، بي انت، اڪٽ.
الول: ناز، نخرو، آڪڙ، تانءِ، عيش،	اڪير: اڪنڊ، سڪ.
سڪ، موج، آلاوان.	اڪٽ: بيشمار.

إِلَها: مَنْ وَاثِي، اها ڳالهه جا خدا	اَلْهَامُ:
جي طرفان دل ۾ وڌي وڃي.	اَلْهَمُّ:
سج جو لهڻ.	اَلْهَيَانُ:
الرون، جَلَهون، جذبا، جوش.	اَلْهَيَانُ:
ڪنهن جي شيءِ کي پنهنجي	اَلْهَيَانُ:
سنيال هيٺ رڪڻ، ڌروهر. ضد	اَلْهَيَانُ:
'خيانت'.	اَلْهَيَانُ:
مثال، داستان.	اَلْهَيَانُ:
لازوال، دائمي.	اَلْهَيَانُ:
آمير، وڏا ماڻهو، سردار.	اَلْهَيَانُ:
آب حيات، حياتي بخشيندڙ.	اَلْهَيَانُ:
ملڪيت، دولت، مال.	اَلْهَيَانُ:
لهرون.	اَلْهَيَانُ:
پلٽ، پالوت، گهڻائي.	اَلْهَيَانُ:
ع. اَنَا اَحْمَدُ يَلَامِير. (حديث)	اَلْهَيَانُ:
آءُ احمد آهيان 'مير' کان سواءِ،	اَلْهَيَانُ:
يعني 'احد'.	اَلْهَيَانُ:
(اَنَا عَرَبٌ يَلَاعِين. (قول الفقراء)	اَلْهَيَانُ:
مان 'عرب' آهيان سواءِ 'ع'	اَلْهَيَانُ:
جي. يعني 'رب'.	اَلْهَيَانُ:
"مان خود حق آهيان" منصور	اَلْهَيَانُ:
حلاج جو محويت جي وقت نعرو.	اَلْهَيَانُ:
مير، گهڻائي، وڏو مڇ.	اَلْهَيَانُ:
متر جنتر، جادو.	اَلْهَيَانُ:
لڳ، عضو.	اَلْهَيَانُ:
غمر، ڌڪ.	اَلْهَيَانُ:
بي پرواهي، مغروري، وڏائي، آڪڙ.	اَلْهَيَانُ:
اندر ۾ جهاتي وجهندڙ.	اَلْهَيَانُ:
انسان، آدمي، ماڻهو.	اَلْهَيَانُ:
اندر جو آواز، مَنْ وَاثِي.	اَلْهَيَانُ:
اني اَنَا الله (القرآن):	اَلْهَيَانُ:
بيشڪ آءُ الله آهيان.	اَلْهَيَانُ:
بيشمر، ناس پتي کان سواءِ.	اَلْهَيَانُ:
ڪڪرن جي ڪاراڻ جا پتا.	اَلْهَيَانُ:
بي انداز، بيشمار.	اَلْهَيَانُ:
اولهو، عميق.	اَلْهَيَانُ:
نار جي لَک ۾ ڪتل ڪائي.	اَلْهَيَانُ:
جاء، اوطاق، مڪان.	اَلْهَيَانُ:
اڻاڻو، گهيڙ، تَر ڪان پري.	اَلْهَيَانُ:
هارڻ، پلٽڻ، ليتائڻ (ٿانءِ).	اَلْهَيَانُ:
اولو، پردو، پنا.	اَلْهَيَانُ:
ويڙهه، لپيٽ، پيچ، توڙ، ڍاهه.	اَلْهَيَانُ:
پور، خيال.	اَلْهَيَانُ:
اولي، جَت، قاصد.	اَلْهَيَانُ:
ننڍ نه ڪرڻ جي حالت.	اَلْهَيَانُ:
روشني.	اَلْهَيَانُ:
بي علمي، جهالت، اڻڄاڻائي.	اَلْهَيَانُ:
ڍڪڻ، پهرڻ، پائڻ (ڪپڙا).	اَلْهَيَانُ:
بيو.	اَلْهَيَانُ:
روچ، راڙو، پٽڪو، ماتم، غم،	اَلْهَيَانُ:
گشتي، مصيبت.	اَلْهَيَانُ:
اوڙايو، ڏورايو، طعنو.	اَلْهَيَانُ:
درياءِ جي اورين پير.	اَلْهَيَانُ:
اولاڻو، لولي، الڪو، گشتي، فڪر.	اَلْهَيَانُ:
دل جو حال بيان ڪرڻ، حال	اَلْهَيَانُ:
وَنڊڻ، وِرونهڻ.	اَلْهَيَانُ:
سخت آڇ، تاس، خشڪي.	اَلْهَيَانُ:
برسات نه پوڻ جي حالت،	اَلْهَيَانُ:
سوڪ، خشڪ سالي.	اَلْهَيَانُ:
ڪلراني زمين، غير آباد زمين،	اَلْهَيَانُ:
خشڪ يا بڻ زمين.	اَلْهَيَانُ:
اوسپڙو، انتظار، گشتي، فڪر.	اَلْهَيَانُ:
روڪڻ، جهلڻ، بس ڪرڻ.	اَلْهَيَانُ:
عيب، بُرائي.	اَلْهَيَانُ:
موڳو، موڙهل.	اَلْهَيَانُ:
گرميءَ جا آلا. ڏسو 'لو'.	اَلْهَيَانُ:
لامارا.	اَلْهَيَانُ:
فڪر، الڪو، انتظار، گشتي، غم.	اَلْهَيَانُ:

[illegible]

ب

باب: قسمت ۱۲، حق ۱۲، باري ۱۲.
 بات: ڪڪڙ، ميگه، آبر.
 بادل: انسان جي چئن طبيعتن مان هڪ جو نالو.
 بادي: چار انساني طبيعتون:
 1- آتشي 2- خاڪي 3- آبي 4- بادي.
 باران: مينهن، بارش، برسات.
 باراني: مينهن تي ٿيندڙ پوک، ڏسو 'ياران'.
 باري: خالق، خدا.
 باز: شڪار پکيءَ جو قسم.
 'باز' مادي پکي آهي، جنهن جو
 نر 'جره' آهي.
 باري: کيل، راند، تماشو.

حضرت بلهي شاه ٺُصور (پنجاب)
جو ويٺل هو. صوفي شاعر هو.
سندس ڪافيون مشهور آهن.
1757ع ۾ وفات ڪيائين.
جهنگل.
بندشون، ٻنڌڻ، قيد.
قيد خانو، ٿرنگ، جيل.
وٺي، ڪنواري چوڪري، جوان
چوڪري.
هستي.
پورڙو، چرڙيو، چاڱلو، لاڏلو.
جهجهو، جام.
مينهن جي ڪٽي يا ڦڙي.
بهيرون، قطارون.
بي عزت، بي مان.
(سرائڪي زبان ۾) پيار ڀريو
لفظ، جو ڪنهن ننڍي سان
ڳالهاڻجي.
بريت، رڻ پٽ، سڄ، ويراني.
بي هوش، بي حال، مست.
ويد، هندن جا ڌرمي پستڪ، جي
چار آهن:
1 رگ ويد
2- سام ويد
3- يجر ويد
4- آتر ويد.
ويراڳي فقير.
جهنڊو، علم.
بيريڳي:
بيريڳي:
رنگ کان سواءِ، جنهن ۾ ڪو
رنگ نه هجي، بي مثل، لاثاني.
ويس، پوشاڪ، لباس.
ٻاهر.
وڪرو، واپار.
بي رفيق، نڌڪو، لاچار، عاجز.
بيڪس:

ٻڙجي: نيزو، يالو.
بساط: چوپڙ راند جو ڪپڙو، شطرنج
جو تختو.
بسطامي: بسطام شهر جو ويٺل، حضرت
بايزيد بسطامي، هڪ وڏو اهل
الله هو. وجد ۾ ”سبحاني ما
اعظم شاني“ (پاڪائي آهي مون
کي، ڪيڏو نه آهي منهنجو
شان!) چيائين. سندس وفات
874ع ۾ ٿي.
بسمله: بسم الله يا بسم الرحمان الرحيم
چون.
بسمي: رڪ، چار، ڦلهيار، خاڪ.
ٻنسيهر: وسهر، ٻنسيهل، زهريلي نانگ
جو قسم.
ٻُهد: ڏوري، ضد ’قرب‘.
بقا: هميشه موجود، هميشه رهڻ
واري حالت، ضد ’فنا‘.
بگر: کان سواءِ، سواءِ، بنان.
بگري: گبري، ڀراڻا ڪپڙا،
ڀراڻو لباس.
بلا: تڪليف، مصيبت، ڏک.
بالل: مخدوم بالول سمو. هي ٽلتي
(ضلي دادو) جو ويٺل هو.
پنهنجي وقت جو وڏو بزرگ هو.
شاه بيگ ارغون کيس شهيد
ڪرايو. سندس مقبرو ”باغبان“
(ضلي دادو) ۾ آهي.
بلي: وه واه، خوب.
بلي: ڦاڙو بلي (قرآن).
چيائون ”هائو“ (روحن جواب
ڏنو). ڏسو ’الست‘.
بلي: حوالي، لاءِ، واسطي، خاطر.

بيڪاري:	بيٺو فقير.	پوڄه:	سمجھ.
بيگانگي:	ڌاريائي، غير واقفيت.	پوري:	ڪاٺ جي وٽ، جا پڻ مان ٺهي.
بيگانو:	ويڳاڻو، ڌاريو، نا آشنا.	پول:	انجام، وعدو، سخن، گفتگو.
بي محابو:	بي لحاظ، بي مروت.	پوهڙ:	ٻهر، ڪن ڪچرو.
بينسڙ:	عورتن جي نڪ جو زيور.	پهه:	روشنائي، چمڪاڻ، ٻهڪو، بهاري.
بينو:	سوني زيور جو قسم.	پهچڻ:	گهڻو، خوين جو مالڪ، عاقل، داناءُ.
بيهودو:	بدفصيلتو، واهيات، نالائق.	پهون:	گهڻو، بيشمار.
		پهي:	ويهي.
		پيائي:	دوئي، دولاپ، ڪوٽ.

پ

پاڻاڻو:	پاڻاڻ جو، ڏاڏاڻو، آباڻو.	پ	پاڇائي:	پاڙ جي زال.
پاڻيھل:	پيهيو پڪي، سڀڻو انسان.		پاروتي:	نار جي اها ڪاٺي، جنهن ۾ لٺ
پاٽ:	اٽي جو ڇاڻ.		پاڳي:	۽ مھري جا مٿا ڦرن.
پاجھون:	سواءِ، پڻ.		پان:	پاڳوارو، پختاور.
پارڻ:	پام، آڱ.		پانت:	منڪتو، مگشھار، پينو، ڳاڻو.
پاڦ:	پاقور، پڙڪ، منجھ، راز.		پات:	قسم، نمونو، ريت، طرح.
پاڪار:	داهوڙ، دانهن، رڙ.		پاٺوڻ:	پانڻ، پسند ڪرڻ.
پانيڻ:	هندن جي چئن ڏانھن مان اتر ذات.		پاڻو:	پاڻ، ماڳ، جاءِ.
	1- برھمڻ 2- ڪٽري		پاڻي:	وڻي، سونهي، ڏسو 'پاٺو'.
	3- ویش 4- شودر.		پپوت:	خاڪ، رک، چار.
پاڻ:	تير.		پت:	طرح، ريت.
پاڻي:	آواز، بيان، وچن، گفتگو.		پتار:	مٿس، وڙ، ڪانڌ.
پاڻيتال:	هل بکيڙو، ڳوڙ شور.		پٿارو:	پيارو، سدورو، هت اشارو 'اٺ'
پٿوين:	پٿوان وار، ڦٽي سان مٿي ڪيل وار.			ڏانهن.
پر:	پرڙ، تنگ، سوراخ.		پر:	آڌار، ٽيڪ، ڌڏي، وسيلو.
پرائيو:	ٻوليو، ٻول ڪيو، انجام ڪيو.		پر:	پلو، فصل جو مڇڻ، تمام سٺو
پٿرو:	شرم، لڇ، شان، پناه، داغ، چٽو، ٽڪو.		پر:	گاه.
پڪروال:	اهو تيز مينهن، جو اتر اوڀر جي		پر:	چڪ، غلطي، گمراهي.
	ڪنڊ کان، ڪنوڙ ۽ گجگوڙ سان		پر:	پلينڊيان: ڏسن ٿيون، نھارين ٿيون، ڳولين
	اچي وسي.			ٿيون.
پڻ:	پڻ، جهنگل، ٻيلو.			
پنڌاڻ:	قول، ٻول، وعدو، انجام، لاڳاپو، تعلق.			

پڻ:	پڇ، ٽوڙ.	تاراج:	تباہ، برباد، ناس.
پڻ:	وڏو چار (مڇيءَ ڦاسائڻ لاءِ).	تارڪ:	دنيا کي ترڪ ڪندڙ، تياڳي.
پڇ:		تاروٿڙا:	پاڻيءَ تي ترندڙ جيتن جو قسم.
پڇڙ:	پڇڙ، پڇڙ، تيز باهه جو وڏو مڇ.	تاريڪ:	اونده.
پڇڻاڻ:	پڇڻولڃڻ، موهڃڻ، مست ٿيڻ.	تاريڪي:	اوناھي، انڌيرو.
پڇڻڪي:	پڇڻي، ڦڪڙي، خوري.	تازي:	عربي گهوڙو.
پڇڻي:	وهاڻي، پريات، پرھ ڦٽي، ڍڪي، ڦڄر.	تاسف:	افسوس، ارمان، ڏک.
پوتار:	مالڪ، سائين، معزز.	تال:	کيڏ، چالاڪي، نازنخرو.
پورو:	ڪٽڪرنگو، اُٺ ڏانهن اشارو.	تانگهو:	ننڍو پاڻي. ضد 'تار'.
پوساگر:	خوفناڪ سمنڊ، سنسار روپي ساگر يعني هي جهان.	تاوڻ:	چٽي، ٽوٽو، ڇيهو، نقصان.
پوڳ:	مزو، لطف.	تبش:	گرمي، بيقراري.
پوڳڻ:	ماڻڻ، سهڻ، برداشت ڪرڻ.	تجربيد:	اڪيلائي، خلق، کان علحدگي.
	ڏسو 'پوڳ'.	تجل:	خيرپور ۾ هڪ ڳوٺ.
پوڳي:	مزي ماڻڻ وارا، نفساني خيالن وارا، عياش.	تجلو:	چمڪو، روشني.
پول:	پُل، چڪ، غلطي، گمراهي.	تحت:	جهنم، دوزخ، پاتال.
پولي:	پولا، وسوسا، سنسا، ڏسو 'پُل'.	تدبير:	ڪوشش، آپاء، تدارڪ.
پونگي:	جهوپو، جهوپڙي، جهڳو، مٽهي، چٽو.	تر:	ذرو.
	پڇڙاڻ ڪر.	تراڙو:	تارازي، تارازيءَ جو هڪ پڙ، وٽ، تورو.
پڇڻي:	پرھ ڦٽي، پريات، ڏسو 'پڻي'.	ترازو:	بيڙيءَ جو قسم، تيزرو ننڍي بيڙي.
پيد:	راز، ڳجهه، نمونو.	تراڙو:	ساهمي، تارازي.
پير:	ڦير، ڦيرو، چڪر، نمونو، ور، وڪڙ.	ترائي:	هيناهين زمين (جتي پاڻي بيهي)، جبل جي هيناهين وٽ وارو ڀاڱو.
پينگ:	اجاڙ، ويراني، سڄ.	ترياء:	خيرچار، سد سماء.
پيڻي:	جاء، سگهه، طاقت.	ترياق:	هڪ مرڪب دوا جو نالو، جا زهر جي هر قسم کي زائل ڪري، زهر مھرو.
		تريجو:	تر جو، ويجهيءَ چڪ جو، قريبي جوءَ جو، ساڳيءَ ويڙھ ۾ رهندڙ.
		تسيخ:	دائڻ واري مالها (جنهن تي خدا جو ذڪر ڪجي)، سَمَڙِي، مالا.
		تسلات:	تسلي، دلچاء، خاطري.

تَصَدِيعَ:	تڪليف، آزار.	تياڳي:	تارڪ، لاطمع، ويراڳي.
تَعَزِيرُ:	سزا.	تيج:	تيڪ، جوش.
تَعْظِيمُون:	مان، عزت.	تيجارا:	روشن، چمڪندڙ.
تَعْمِيرُ:	آڏاوت، بناوت.	تيريون:	ڪاريون.
تَغْرِيدُ:	اڪيلائي، تنهائي، خلوت.	تپش:	تاس (اڃ جي)، آسات.
تُفَتُّگُ:	بندوق.	تيغ:	ترار.

ت

تَقْوِي:	پرهيز گاري، زهد، عبادت.	تاک:	ٿاڻو، ماڳ، جاء، هنڌ، بيٺڪ.
تَكْبِيرُ:	نماز ۾ 'الله اڪبر' چوڻ.	تاکيا:	جُوءَ، مال جي چرڻ جو هنڌ.
تُكُو:	تڪبير وجهڻ، ڪهڻ.	تاکيا:	ترسيا، ٿڪ پئيو، منزل ڪئي، ڊاڀو ڪيو.
تَكِيو:	فقيرائو آستان، ڪتيا، ماڳ، ديرو، جاء.	تانهر:	ٿانڪو، هٿيڪو، هڪ هنڌ.
تَلُ:	ترائي، هيٺاهين زمين (جتي پاڻي پهي).	تانیکو:	'تانهر'، هٿيڪو، تانڪو، هڪ هنڌ.
تُل:	برابري، مٿ.	ٿاڻو:	ٿاڪ، ماڳ، جُوءَ، ٿان، ٺاڻ.
تَلَافِي:	تدارڪ، پورائو.	ٿر:	ٿر، پوٺو، برپت، خشڪ زمين، ٿرپارڪر ضلعي جو وارياسو حصو.
تَلْقِين:	تعليم، سکيا، هدايت.	ٿري:	ملائي، کير جي ٿر.
تَلُڪُ:	نرڙ تي ٿڪو، نشان (جو اڪثر هندو عورتون نرڙ وچ تي هڻنديون آهن).	ٿريچو:	ٿر جو رهاڪو، ٿري.
تَلَوِيَن:	رنگارنگي ڪرڻ، طائب جي هڪ مزر جو نالو.	ٿلو:	ڏير، ڍڳ.
تَلَهَارُ:	دسو، ٿرئي.	ٿلهو:	گڏ، هڪ هنڌ، هٿيڪو.
تَمَرُ:	پورو، ختم.	ٿمر:	ٽپيو، ٿوٺي، مٺي.
تَمَڪِين:	چمات، ٿڌڙ، لپات.	ٿوريائي:	شڪارڻ، پاليشاهي، هڪ گهٽ ذات جو قسم.
تُنِيي:	عزت، مان، مريتو.	ٿوڪ:	ڪاڄ، چيز، وسڻو.
تَنَڪُنُ:	وڃائڻ جو هڪ ساز، ڪشتي (جنهن ۾ فقير پن وٺن) جو قسم.	ٿوهو:	اٺ جي پٺيءَ جو گڪ.
تَنَگُ:	چڪڻ، جڙڻ.	ٿوهَر:	هڪ وچولي قد جي وڻ جو قسم.
تَوَنَگُ:	گهڻي حد، گهڻو مفاصلو.	ٿيلهيو:	لتاڙيو، پنڌ ڪيو، ڌڪيو، هلايو.
تَوَهَرُ:	وهر ۾ وجهڻ.		
تَوَهَرُ:	مهرباني، فضل، راضيو.		
تَهَبَارُون:	تهوارون، ذرا ذرا، ڀرڙا ڀرڙا، ليڙون، ريڙون.		
تُهَمَتَ:	بُهتان، الزام.		

ت

تات: ياج.

پاراڻپو:	پاراڻپو:	لڳي جي وڻ جي ٿاري، چنڀيو.	ٿارو:
پارس:	پارس:	لام، ٿاري.	ٿام:
تم ان کي سون ڪري.	پارڪو:	پڇڻ.	ٿڻ:
پرڪيندڙ، ڄاڻندڙ، ڏاهو.	پارڻ:	هندن جو پوتر هنڌ، ٺڪاڻو.	ٿڪاڻو:
پاڙڻ، پورو ڪرڻ.	پارو:	ماڳ، مڪان.	ٿڪڻ:
سردي، ٿڌ.	پازيب:	جوڳين جي ڌيان جو چڪر، جو	ٿوڪ:
ضاعفن جي پيرن جو زيور.	پاڪي:	پيشانيءَ مٿان آهي.	ٿول:
پاڪيز کي، برهيزگاري، پاڪائي.	پاند:	ٺول، چٽر.	ٿولاڪا:
پلانڊ، دامن، جهولي، پاندر.	پاندي:	شيءَ، چيز، وسڻو، وٽ.	ٿونديون:
پانديڙو، راهي، مسافر، خابرو.	پانور:	رولاڪا، ڏک، ڏاکڻا، تڪليفون.	ٿونگر:
پاڻر، ٿر ملڪ جو هڪ ڀاڱو.	پاڻو:	لوليون لڳڙيون، هٿن کان جڏيون.	ٿهل:
ٿر ٽن ڀاڱن ۾ ورهايل آهي:		بي دليون.	ٿهڻ:
1- ڪاڻر: اتر وارو ڀاڱو		ٿورو ڏک.	ٿيلو:
2- پاڻر: ڏکڻ وارو ڀاڱو		چاڪر، خدمت، شيوا.	
3- ڍٽ: وچ وارو ڀاڱو		چرڪڻ، ٽاهه اچڻ، ڊڄڻ.	
پوئتي بيل، مسڪين، غريب.	پاهان:	پهاڙي، ٽڪري.	
پهت، پير، رستو (مٿي ماڻهي يا لڳ	پاهت:		
لاڳاپي وارو)، محبت، همدردي، ٺاهه،			
رس.			

ث

پاڻو:	پاڻو:	راڳ جو درميانو آواز.	ٺاڻ:
پاهي:	پاهي:	خالي، سڪڻ، بيڪار، واندو.	ٺلو:
پڻ:	پڻ:		ٺلهو:

ث

پت:	پت:	آجر، نيڪ عوض، نيڪ ڪم	ٺواب:
پت:	پت:	جو بدلو، پن، بچ، ضد 'عذاب'.	

پ

پاڻو:	پاڻو:	پڻ جو پن، پڻ جي ڏوڏي يا	پاڻو:
پاڻو:	پاڻو:	ٽڪي.	پاڻو:
پاڻو:	پاڻو:	ڳاڻڻ وڃائڻ وارو بيوقوفير.	پاڻو:
پاڻو:	پاڻو:	پاڇي، نوڪر، غلام، ٻانهو.	پاڻو:

ڪِرڙ جا گل: پسي:
 وات جو لعاب، لب، ڦيڻي: پڪ:
 چڪي، ڍڪ: چڪا:
 ڪِرڙ جي وڻ جا پڪل ڏونرا: پڪو:
 ڪڪائون گهر، چن، منهن، لائڏي، جهوپڙي:
 ٻيڙيءَ جي ٻڌڻ جو رسو، لنگر: پل:
 گهڙي، ساعت، دم، کن، فوراً: پلال:
 سارين جو سڪل گاه: پلر:
 مينهن جو صاف پاڻي: پلڪ:
 ذرو، لحظو، ٿوري ساعت، اک چنپ، پلڪان: پلنگ:
 پهر، وقت، مدت، ڏسو 'پلڪ'، سڀ، چير ڪٽ، پل:
 پاند، پلاند، دامن: پن:
 بينل پاڻيءَ ۾ اڀريل گاه، جنهن مان تڏا ۽ ٽونريون نهن:
 پٺارو: آجهو، سام، پناه:
 اک جون پنبليون، پنبهر، چنير: پنبه:
 ڪپهه: پنهان:
 لڪل: پٺي:
 ڪپهه، پيرن جي مٽي، پوٽي:
 رڻو، زنانو مٽي جو ڪپڙو: پوٽي:
 هندن جو ڌرمي ڪتاب، پونو:
 مٿاهين زمين، غير آباد زمين، پوڄاري:
 پوڄا ڪندڙ، پوڄيندڙ، بندگي ڪندڙ، ويچار، فڪر، گهڻي:
 پور: پورب:
 اوڀر، هڪ صوفيان منزل جو نالو، ضد 'پيچم':
 ڏاڪڻ، مصرع جي ٿڪ، ست، پوڙي:
 ڍڪ، پردو: پونجار:
 چوٽي، پيچڙي: پوٺي:
 ڪپهه جو پهو يا قورو: پهاٽ:
 جبلن ۾ پاڻيءَ جا ڍورا، پاڻي بيهڻ جا هنڌ.

پراڱندگي: پريشاني، حيراني، تشویش:
 صبح سوڀرو، پرهم ڦٽي، ڍڪي: پريات:
 اثر: پرياءُ:
 پرديس، پراهون ملڪ، ٻيو جهان، پرلوڪ:
 خوشيءَ مان، چاهه مان: پريون:
 پيار، سڪ محبت: پرت:
 روشني، تجلو، ڪرڻو، عڪس، اولڙو، پرتو:
 پرت مان، ڏسو 'پرت': پرتون:
 ڪٽي، ڌوبي: پرت:
 لوڪ، ماڻهو: پرجات:
 پراڻهين جو، پراڻهون هنڌ، ڏورانهون ماڳ، پرجهڻ:
 پروڙڻ، سمجهڻ، ڄاڻڻ: پرجار:
 وعظ، تبليغ، آبديش، وستار، مشهوري: پرديس:
 پرڏيهه، ڌاريو ملڪ: پڙو:
 ٽڪرو، چٽي، خط: پرڪ:
 آزمائش، ڄاڇ، چڪاس، تپاس: پرنان:
 پرڻي، اڳتي: پرن:
 هلڻ، ويڃڻ: پروان:
 مشهور، مڃڻ جوڳو: پروانو:
 خط: پرولي:
 گجھارت، مار: پرھلاد:
 هڪ ڀڳت جو نالو، جو راجا هرثڪشپ جو پٽ هو. ڏسو 'هرثڪشپ'.
 شهر: پري:
 مسافري، ڏس، پتو، اهيان: پريان:
 پريم وارو، عاشق: پريمي:
 نار جو اهم عضو يا ڀاڱو، جنهن ۾ لوڻين جو پاڻي پوي، پٽڇ:
 پٽلا، ڀٽڪو، ڀٽڪاٽ، آواز، ڳالهه.

زبردستي: جَبْرُ
 ڪوشش، آڀاءُ: جَتَنَ
 منجهيل وار، وارن جون چڱيون: جَتائونَ
 بدن، تن، جسم: جُثو: جَبُ
 تسبيح پڙهڻ جي حالت، سَمَرِثِي
 سورڻ جي حالت، ذڪر، پوڄا، پاڻ: جَبُ
 گرونانڪ جي ٻائين جو ڪتاب،
 هندن جو هڪ ڌرمي ڪتاب: جَبُ صاحبُ
 پاڻي: جَرُ
 چلڪڻ، چمڪڻ: جَرڪُنَ
 بازپڪيءَ جو تَر، زرو، ڏسو 'باز': جَرُو: جَرُو
 ڏڪ، سَرڪِي: جَرُو: جَرُو
 پاڻيءَ وارن هڻڻ: جَرِين: جَرِين
 بيخ، پاڙ، ميخ، ڪلي: جَرَتَ: جَرَتَ
 ڀاڱو، حصو، ٽڪرو، ذرو: جَرُو: جَرُو
 ضد 'ڪل'
 جوڙو، جوڙي، جفت، ضد 'طاق': جُفَتِي: جُفَتِي
 درد، سوڙ، آند مائد، جهوري: جُڪَ: جُڪَ
 جڳت، جهان، دنيا: جُڳَتَ: جُڳَتَ
 بزرگي، عمدہ صفات باطني،
 غصو، ڪاوڙ: جَلالُ: جَلالُ
 آڻالو، ساڻي، هم ڪاب، غلام، ٻانهو: جَلِيبُ: جَلِيبُ
 ميڻ، هجوم، گڏ: جَمَرُ: جَمَرُ
 بار بار، هر هر، سدائين، هميشه: جَمَرِ جَمَرُ: جَمَرِ جَمَرُ
 خاطري، دلچاءِ، آرام: جَمَعِيَتَ: جَمَعِيَتَ
 هندستان جي هڪ نديءَ جو نالو: جَمَناءُ: جَمَناءُ
 جَنجَل، بڪيڙو، مونجهارو، آزار: جَنجالُ: جَنجالُ
 زنجير: جَنجِيرُ: جَنجِيرُ
 زور، تمام گهڻو زور، تمام
 وڏو، بهادر: جَنگُ: جَنگُ
 هڪ وليءَ جو نالو، جو بغداد
 ۾ رهندو هو. انهيءَ ڪري
 'جنيد بغدادِي' سڏجي ٿو.
 وفات 298 هجريءَ ۾: جُنيدُ: جُنيدُ

پربت، جبل، ڏونگر، روم، چپر: پَهائُ: پَهائُ
 ٽن ڪلاڪن جو وقت: پَهَرُ: پَهَرُ
 جهنگ ڏانهن چاري لاءِ مال وٺي
 وڃڻ: پَهَرُنَ: پَهَرُنَ
 زور سان، زبردستيءَ سان، سخت:
 پِهَنَ، پِيهِي وڃڻ، گهڙڻ، داخل
 ٿيڻ: پِهَنَ: پِهَنَ
 ڪپهه جي ٻوڻي:
 ڪاڻ جي ڪوڏر، جنهن سان
 مال جو وڻاڻ صاف ڪجي: پَهو: پَهو
 پڪريون:
 وانهڙو، قاصد: پَهوڙا: پَهوڙا
 ڪنڊن ۽ ڍنگهرن جو لوڙهو:
 چانورن جي رَپَ:
 پيري، ٻاڳي، پيرو ڪندڙ:
 آتش پرستن جو پيشوا، ساقِي:
 ڏسو 'پرولي': پيرايو: پيرايو
 چيپاڻڻ:
 جتي، يادر، پاپوش:
 زال جي والدين جو گهر:
 تير جي ڇهن، تير:
 ڪڪائين مٽهي، جهوپڙي:
 پيرولي: پيرولي
 پيڙڻ:
 پيڙارو:
 پيڪا:
 پيڪان:
 پيهي: پيهي

ج

زيارتي، تيرٿواسي:
 منگتو، مڱشو، بڪاري:
 ڏسو 'جاچڪ':
 ڏسو 'جاچڪ':
 سوڙ، عشق، چاهه:
 ڏاڍائي، زبردستي، تعدي، جَٺ:
 جام، جهجهو، ڏل، گهڻو، بيشمار:
 پيالو:
 جانور، جاندار، ساهوارو:
 جاتي: جاتي
 جاچڪ: جاچڪ
 جاچ: جاچ
 جاچڪ: جاچڪ
 جار: جار
 جاڙ: جاڙ
 جال: جال
 جام: جام
 جانار: جانار

جھ

جھاپو: گھڻي جو قسم، جو عورتون پانهن ۾ پڌن.
 جهات: جهٽ، جهٽ پٽ، تڪڙو، جلدي، ست.
 چهار: پڪين جو وکر (جو پوک کائي).
 جهاڳ: پاڻيءَ جو پنڌ، پاڻي جهاڳڻ جي حالت.
 جهالار: اکين جا چير.
 جهامر: جهڪاءُ (هيٺ تي)، زور سان لوڏو يا دٻاءُ، مينهن جي ٿر ٿر.
 جهانگي: جهنگ جو ماڻهو، مارو ماڻهو.
 جهنڀير: مهاڻن جي ذات.
 جهنڱو: لوڏو، چنڊڪو، جهوتو، مينهن جو وسڪارو.
 جهپ: جهپو، جهٽ، گس.
 جهڄڻ: اندر ئي اندر ۾ ڳرڻ، وجهڻ، گهڻو روئڻ، هنجھون هارڻ.
 جھروکو: ڌري، چاري، کڙڪي.
 جھڳو: يونگو، جهوپڙي، گهر.
 جھلڪڻ: چمڪڻ، چلڪڻ.
 جھلڻ: لڌڻ، ٺهي اچڻ، پرڃي اچڻ (جھڙ).
 جھوپڙو: جھڳي، يونگڙو، ڪڪاڻون گهر.
 جھوپو: جلگهڳو، ڏس 'جهوپڙو'.
 جهوري: ڳارو، ڳارائو، ڳسٽي، جهوراڻو.
 جھوڙو: ٽوٽو، جهاپو.
 جهوڪ: مال جي ويهڪ، مال جي ويهارڻ جي جاءِ، منزل.
 جھول: خوشيءَ وچان ڪنڌ ڏوٽ.
 جهولي: جھول، گود، هنج، پل، پلاند.
 جھونا ڳوٺ: هندستان ۾ هڪ شهر.

جڻيو: سڳو، جو هندو ڌرمي نشاني سمجهي، ڳچيءَ ۾ پائيندا آهن، زٽار.
 جُونِي: ڪوڙي.
 جوڙ: ٺاه، ڪاريگري.
 جوڳ: ڌيان، ميل، ميلاپ، مراقبو، سَمادي.
 جوڳي: ڌياني، تپسي، سنياسي فقيرن جو قسم.
 جُولان: چوڻ، جذبو.
 جوڳيسر: وڏو جوڳي، ڪامل درويش.
 جُونِيُون: جڻيون، ڏٺيون، رهڻ جا هنڌ.
 جوءِ: زال.
 جوءِ: جاءِ، هنڌ، ماڳ.
 جوبا: ڳولائو، ڳوليندڙ.
 جهاد: اسلام جي ڪافرن سان مذهب خاطر لڙائي.
 جهٽ: ڪوشش.
 جيون: جيئن، زندهه رهڻ.

چ

چار: گهڙ جي وڻ جو قسم.
 چار: چاري، جنهن سان مڇي ڦاسائجي.
 چپي: اولائي، لائ، شعلو، چر.
 چچ: گهوٽيٽا، چاچي، چچ ۾ شامل ٿيندڙ ماڻهو.
 چر: ٿهس، تو، چي.
 چگر: جابلو وڻ جو قسم، جنهن جي ڦل کي 'چاگري پير' چئبو آهي.
 چُل: هل، وڃ.
 چلهو: ٽوٽي، آرسِي، ڍرو، سست، ڪمر ڪوس.
 چماندر: عمر، حياتي.
 چول: نور، چال، ڏسو 'چُل'.
 چيرو: باه، آڱ.

چَنڊالُ: چنڊو، نياڳو، ڪروڌي.
 چَنگُ: ساز جو قسم.
 چَنگُلُ: چنبو.
 چَنڻُ: صندل، سر ڪنڊ.
 چوبدارُ: بادشاهي آرڊلي، نقيب.
 چوتي: لانگوٽي، لنگ، چوتو.
 چوٽڪُ: زخم، فراز، ويڙو، عشق جي چوٽ.
 چوٽِي: راند جو قسم.
 چوڏوَلُ: ٿوري، ڏولي، پالڪي، محافو.
 چوري: ڪٽي (گهه ۾ موٽيل).
 چوسولُ: چوراھو، چوڏڪي، چوواتو.
 چوڪلا: ريشمي ۽ سوئي تند گڏيل ڪپڙو.
 چوڪو: صاف، سٺو، ڪرو.
 چوگانُ: اڳر، پڌر، ميدان، راند جي لٽ، راند.
 چولو: پهراڻو، جسم، بدن.
 چوٺا: تڏو نما ڪڪاوان گهرڙا، چٽا.
 چوٽڪُ: پوک جي سنگن ڦٽڻ واري حالت.
 چوٽو: آڻي يا آوندڙيءَ وارا وار.
 چوٽو: سرھوتيل.
 چيٽڪُ: جادو، عجيب ڪارنامو، عشق، بي آرامي.
 چيهو: گاه جو هڪ قسم، جنهن جي رس ۾ ڳاڙهاڻ ٿيندي آهي.
 چيڪڏهن پيرن اڳهاڙو، چيهي گاه تي گهميو ته پير ڳاڙهيرا ٿي پوندا. مال کائيندو ته به چپ ڳاڙهيرا ٿي پوندا.
 چيرا: ڪپڙو، رنگين پٽڪو خصوصاً ڳاڙهي رنگ جو.

جُهونجھارُ: جودو، پهلوان، سورھ، سياڻو.
 جُهونگارُ: جھيٽو آواز، آهستي ڳالهه، چُونگارُ.
 جُهونگو: ڪپو.

چ

چاٽُ: چپاٽ، ٽپاٽ، ضرب، چپ.
 چارڻُ: هڪ ذات، پٽ، چارڻ رمتا فقير هوندا آهن ۽ در در ڳائي وڃائي، خيرات وٺندا آهن.
 چاڪرُ: نوڪر، ٻانهو، غلام، ٻيلي.
 چالُ: لوڏ، نخري جي هلت، چلتو، وهنوار.
 چاندُ: چنڊ.
 چانگو: اٺ.
 چاوڻُ: چائڻ، کڻڻ.
 چاهُ: سڪ، دل جو لاڙ، پيار.
 چتُ: من، دل.
 چٽڪُ: چٽڪو، جهلڪو، تجلو، چمڪ دمڪ.
 چٽڪو: ڏنگ، زخم، عذاب.
 چٽو: خط، ڪاغذ.
 چپُ: ڪاٻو، ڏاڻو، ضد 'راس'.
 چٽمقُ: اهو پٿر، جنهن سان باھ نڪري ۽ لوھ کي ڪشش ڪري.
 چڪُ: گپ، راقو.
 چڪتُ: چڪتو، پورو.
 چڪمُ: ڀرت جو هڪ قسم.
 چڪڻُ: چڪ، گپ، راقو.
 چڪيا: ڏاڳھ، باھ.
 چمتو: دست پناهه.
 چمڪارُ: تجلو، چمڪات.
 چمڪي: ڪوٺڻ، وڃڻ.
 چمڪي: چمڪي، لڪڻ، چھيڪ.
 چنچُ: ٻيلو، غار، چر.
 چندن: صندل، سر ڪنڊ.

حالُ: وجد، وجد جي حالت، باطني حالت.
 حُبابُ: پاڻيءَ جو ڦوٽو، ٻوڙيو، ڦوڪڻو.
 حَبشي: شيدي، ڪارو، ڪارو تير.
 حجابُ: پردو.
 حُجَّانُ: حجتون، دوستانه اميدون.
 حَجَرُ: پٿر، حَجَرُ الاسودَ (ڪارو پٿر، جو ڪعبه الله ۾ لڳل آهي، جنهن کي حاجي چمندا آهن).
 حديثُ: ارشاد ۽ فعل رسول صلعم جو.
 حرُ: آزاد، يزيد جي لشڪر جو مهندار، جو پوءِ امام حسين عليه السلام جي پاسي ٿيو ۽ شهيد ٿيو.

حرامُ: ناروا، ناجائز. ضد 'حلال'.
 حريرُ: هڪ قسم جو ريشي ڪپڙو.
 حَرِيصُ: لالچي.
 حَسبي: منهنجي لاءِ گهڻو آهي.
 حَسرتُ: افسوس، پشيماني.
 حَشَرُ: قيامت، ماتم.
 حُضُورُ: ڌڻيءَ اڳيان حاضر هجڻ، روبرو، سامهون.

حُضُوري حضور ۾ پهتل، واصل يا الله.
 حَقُّ الْحَقِّ سچ جو سچ، نج سچ. 'حق' جو ضد 'باطل'.

حقيرُ: ذليل، خوار، آڏني.
 حُڪامُ: بالادست، فرمان، حڪم.
 حڪايتُ ڪهاڻي، ڳالهه، بات.
 حِلَاجُ: پيهارو، ڪپهه پيڻ وارو، لقب حسين بن منصور جو، جنهن "أَنَا الْحَقُّ" ('مان خدا آهيان') جو نعرو هنيو، جنهن ڪري کيس 25 ذوالحج 309ھ مطابق 921ع قاسميءَ تي چڙهڻو پيو.
 حُلا: پوشاڪ، لباس، جبو، چوغو، جامو.

چ

چاپو: چاپ، مهر، نقدي، روڪڙ.
 چانيو: چيني، جهانيو، پانڌر، سٺي ٺاري.
 چانگُ: بڪرين جو ڌڻ، وکر.
 چپو: وڏي چپي، وڏي پنڊي.
 چپتُ: بند، قابو، نانگن جو چپر ۾ وڪڙ يا گهيرو.
 چپيلو: سهڻو، خوبصورت، معشوق.
 چتُ: پالو، بڙجي، مڇي مارڻ جو اوزار.
 چٽي:

چٽڪُ: چٽڪ، چٽڪو، جلدي، فوراً.
 چٽڪُ: چڙي، هلي، آزاد ٿي، لڙڪي.
 چٽي: چمڻ کان پھين ڏينھن جو ڪم.
 چپرُ: پلڪ (اڪين جا).
 چپرُ: جبل، ڏونگر، روھ، ڪوھ.
 چرو: ڪاٺ، وڏي چري.
 چڪُنُ: موھت، مست، پريشان، حيران.
 چڳيرُ: ڪلنگيءَ وارو، تاجدار.
 چلا: گھنڊيدار وار.
 چمان: اڪيون.
 چنُ: چٽو، منھن جي چت.
 چنپُ: قطارون، لاتون (لڙڪن يا

گورڙهن جون).
 چنڊُ: ڦنڊ، نمونو.
 چوھُ: تيزي، سختي، تڪاڻي.
 چيچُ: خوشي، ناچ.
 چيڙُ: نقصان، سوراخ.

ح

حاسدُ: حسد ڪندڙ، ساڙيلو.
 حاشيُ: قرآن شريف جي متن جي چوڌاري چڙيل ڪناري.

1- حَقِي: ذکر (خدا جي يادگيري) جو اهو قسم، جو دل ۾ يا آهستي ڪبو آهي. "نقشبتي" ذکر 'حَقِي' ڪندا آهن.

2- جَلِي: لغوي معنيٰ "روشن"، ظاهر. اهو ذکر، جو بلند آواز سان ڪبو آهي. "چشتي" ۽ "قادري" ذکر 'جلي' ڪندا آهن.

خلاص: آزاد.
خَلَقَ الْأَشْيَاءَ: خَلَقَ الْأَشْيَاءَ فَهِيَ عَيْنُهَا، 'مَقُولُ' شين کي پيدا ڪيائين، ۽ پاڻ انهن جو چنڊ آهي.
خَلَقَ آدَمَ: خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ (حديث) بَنِي آدَمَ کي پنهنجي صورت تي خلقيائين.

خَلِيلُ: سچو دوست، حضرت ابراهيم عليه السلام جو لقب.

خَمْرُ: شراب جو مٺ.
خُمَارُ: نشو.

خَمَرُ: شراب.
خَنَاسُ: دٻين ۾ وسوسي وجهڻ وارو شيطان.

خَوَاجَا: مالڪ، سردار، آقا، پير، مرشد.
خَوَاسْتَان: خواهان، گهرندڙ.

خَوَرَسَنَدِگِي: خوشي، سرهائي.
خَوَرَشِيد: سچ.

خَوَشَحَال: خوش، شاد، خوش نصيب.
خَوَنَابُ: رت جا ڳوڙها، لڙڪ.

خِيَانَت: بدديانتي، بي ايماني، ضد 'امانت'.
خَوءُ: جادت.

خَوْضُ: خيال، ويچار.
خِيمُو: ٽٽبو.

حَمَالُ: گهڻي بار کڻڻ وارو آدمي.
حَنَبَلُ: آهل سنت والجماعت جي چئن مشهور امامن مان پهريون امام. چار امام:

1- ابو حنيفه النعمان ابن ثابت، پيروي ڪندڙ 'حنفي' سڏائين.

2- مالڪ ابن انس پيروي ڪندڙ 'مالڪي' سڏائين.

3- ابو عبدالله ابن اديس الشافعي، پيروي ڪندڙ 'شافعي' سڏائين.

4- احمد بن محمد بن حنبل، پيروي ڪندڙ 'حنبلي' سڏائين.

خ

خَابِرُو: خبر ڏيندڙ، قاصد.
خَارُ: ڪندو.

خَاشِي: خاصي، مٺي، چڱي.
خَاڪِي: آدمي، ڏسو 'بادي'.

خَاطِرُ: دل.
خَامُ: ڪچو، آلٽ، نادان، جاهل.

خَاوَنَدُ: ڏٺي، مالڪ.
خَدَامِي: ٻانهپ.

خَدَنگَ: تير.
خَرَابُون: ويران يا سڄ مان، شراب خاني مان.

خَرَارُ: ويهه مٺ تور آن، تمام گهڻو.
خَرَامَان: ناز پري يا تخريبي چال چلڻ.

خَرَقُو: گودڙي، فقيرائي پوشاڪ، جيو.
خَرُوش: دانهن، پڪار.

خَسُ: ڪڪ، ڌرو.
خَجَلُ: شرمندو.

خَفِي: ('خفا جو اسم فاعل')، ڳجهو، ڊلي ذکر. ڏسو 'لطيفا'. ذکر ٻن قسمن جا آهن:

د

دل خست: دل قټيل، غمر سیده.
دل دل: اها مادي خچر، چا اسکندريا

جي حاڪم، پيغمبر ڀيٽ کي
تحفي طور ڏني هئي ۽ پاڻ
سڳورن وري اها حضرت علي
رضي الله عنه کي ڏني.

دل ريش: دل قټيل، عاشق.

دلڻ: فقيرائي گودڙي.

دمر: سامه.

دماما: دهل، نغارو، واچو، سَرود.

دُمبا: ٿلها، ڏسو 'تنبی'.

دمپخت: ٻاڦ تي پڪل کاڌو، جهيٽي
باه تي رڌل کاڌو.

دمڙي: پيسي جوائون حصو، تمام ٿورڙو.

دمئون: دمر مان، سامه مان.

دوار: در، دروازو.

دوارڪا: هندستان ۾ هندن جي زيارت

جي جاءِ.

دود: ڏونهون.

دوڙڻ: ڊڪڻ، ڀڄڻ.

دوساڻو: دوستاڻو، دوستن جو.

دوش: ڪلهو.

ڏنهيڻ: ڏونهان، وٿان، جايون.

ڏوئي: ٻيائي.

ديرو: جاءِ، آستان، گهر.

ديس: ملڪ، جاءِ، هنڌ.

ديهم: بدن، جسم

ديهي:

ڌ

ڌانون: وهنجڻ.

ڌارڻ: ريهن، ريڻ، ٺڳڻ.

ڌر: ڌري، مٽي، اصل، اول.

دار: گهر، مڪان.

دار: قاهي، قاسي، سوري.

دارون: دوا، علاج، ٻڪي.

دامر: ڦندو، چار، ڪوڙڪي.

دان: خيرات، بيڪ، بخشش.

دانه: داناه، عقلمند، سياڻو.

دانا: ڪٽا، ڪٽ ڪٽ، ڦڙا (پگهر).

داور: صاحب انصاف، حاڪم، خدا.

دايرو: گهيرو، حلقو، مجلس، اوطاق،

مڪان.

درين: آهينو، آئينو، آرسِي، ڌرسني.

درجات: درجا، عهدا، حيثيت، پد.

درديلو: درد وارو، جنهن جي دل ۾

محبوب لاءِ درد هجي.

درس: ٺيڪ، برابر، سچ پچ.

درس: دیدار.

درڪ: چير، سوراخ، چاڪ، ڌار.

درو: نڌڙي مڇي.

درو: ديڙو، ڦٽڪو، ڪوڙو.

درون: اندر، دل، ضد، 'بيرون'.

درويش: پهتل فقير، خدا رسیده.

غريب، مفلس، فقير.

دريگانو: بي مثل موتي، املهم، موتي.

ڏسو 'يگانو'.

دس: طرف، پاسو، جوءَ، ماڳ، هنڌ.

دست: هٿ.

دشت: بيابان، صحرا.

دشمن: بدخواه، ويري.

دع نفسک و تعال (تو):

پنهنجي نفس کي ڇڏ ۽ اڄ.

دغل: مڪ، ٺڳي.

دلارا: پيارو، لاڏلو.

ج

دول: نمونو.
دوندي: پيرۍ جو قسم.
رانجهو: هير جو عاشق.
راڻو: مومل جو پيتار.
راون: سري ٽنڪا (سلون) جو راجا،
جنهن کي شري رامچندر جيءَ
ماريو هو.

ڊ

ڊاڻڻ: ڊڙو ڪرڻ، پيٽ ڀرڻ.
ڊٽ: ٿر جو وچوارو وارياسو ڀاڱو.
ڊس: ڊس پانور.
ڊرن: لهڻ، هيٺ اچڻ، بيٺڻ، ٿڌو
ٿيڻ، ڊرو ٿيڻ.
ڊوليو: مالڪ، محبوب، پيارو.

ڌ

ڌڪا: طبيعت جي تيزي، ذهانت.
ڌڪا: سڄ.
ڌبج: شرع مطابق جانور کي حلال ڪرڻ.
ڌلاڻ: خواري.
ڌوالفقار: حضرت علي رضي الله عنه جي
تزار (هن ڦرن واري).
ڌيل: تڪليف، مصيبت.

ڙ

ڙاڙ: ڳجهڻ، لڪل ڳالهه.
ڙاست: ساڄو پاسو.
ڙاستان: درست، ٺيڪ.
ڙاسخ: مضبوط، پڪو.
ڙاشي: لاشا، سادا، ڪوچيا، گهٽ، بي
حيثيت، ڪمزور، لاغر.
ڙاض: راضو، مهرباني.
ڙامر: شري رامچندر، جو راجا دسرت جو پٽ
هو آيوڌيا (آوڌ) جو راجا هو.
ڙعب: دڻهت، ڌڙ، ڀڙ.
ڙعد: گاج، گجگوڙ.
ڙقعو: خط.
ڙقم: لکيل خط.
ڙقيب: دشمن.
ڙڪيب: گهوڙي جي زين ۾ پير رکي،
چڙهڻ يا لهڻ لاءِ لوه جو گول
ٽڪر.
ڙڪو: پيوند، لاڳاپو، ڳانڍاپو.

عورتاڻو، ضاعفن جهڙو.	زالاڻو:	اشارو، راز، مام، ڳجهه.	رَمَ:
پرهيزگار، خدا پرست، هريڳت.	زاهد:	وڃڻ، هلڻ، چڙڻ.	رَمَ:
ناس، ڇٽ.	زبون:	بيمار، مغموم، رنجيده، قنيل	رَنجور:
چوليون ماريندڙ، موجزن.	زخار:	عاشق.	رَنگير:
زريءَ جو ڪپڙو.	زرباف:	جنگي جوڌو، وڏو پهلوان.	رَنڊ:
شڪاري پکيءَ جو قسم.	زرو:	رستو، واٽ.	رَنڊ:
'جرو' نر پکي آهي. سندس		آزاد، صوفي، سائين لوڪ، مجذوب.	رَوان:
مادي 'باز' آهي. جرو پنهنجي		آس پڙهڻ، جاري شروع.	روپا:
مادريءَ جي مقابلي ۾، شڪار.		چاندي، روپيا.	روپڙيون:
قد و قامت توڙي طاقت ۾ گهٽ		ڏسو 'روپا'.	روجه:
آهي. ڏسو 'جرو'.		هڪ جهنگلي جانور، جو ڳئون	
ٿوهر. هي وڻ ڪڙو ۽ زهريلو	زقوم:	جهڙو ٿيندو آهي.	رُود:
ٿيندو آهي. هن نالي سان دوزخ		ساز جو قسم.	روحي:
۾ به وڻ آهي، جنهن جو ميوو		ڏسو 'لطيفا'.	روهم:
دوزخين جو ڪاڇ هوندو.		جبل، پهاڙ، ڏونگر، چپر.	روي:
هڪ پيغمبر جو نالو، جو	زڪريا:	سج.	رويت:
ڪافرن جي خوف کان وڻ جي		شڪل، صورت.	رويو:
پور ۾ لکي ويو، ليڪن ڪافرن		ويو، هليو.	رويون:
کيس ڏسي ورتو ۽ وڻ ۾ ڪرڻ		مهانديون، مهاندي واريون.	رهاڪ:
وجهي، کيس شهيد ڪري وڌو.		رهاڪو، رهندڙ.	رهاڻ:
وار، ڇڳ.	زلف:	مجلس، وندر، ڪچهري.	ريان:
جثيو. ڏسو 'جثيو'.	زنار:	ذريون ذريون، پرزا پرزا.	ريجهڻ:
'زند' زردشت جي ڪتاب جو نالو.	زنديق:	راضي ٿيڻ، خوش ٿيڻ.	ريچ:
'ي' نسبتي، 'ڪ' تصغيري نشاني،		پور، امنگ، آڌما، ريچڪ.	ريگ:
باهه جو پوڄاري، آتش پرست.		واري.	ريگستان:
لوهه جي ڪٽ، مورياڻ، دل جي	زنگ:	وارياسوميدان، مترادف "ريگ بوم".	رين:
ڪڍو رت، ٻياڻي، تهسبو، وين، بفض.		رات.	ريهم:
جلدي، تڪڙو.	زودون:	دانهن، ڪوڪ، آواز (گجگوڙ جو).	رييون:
پرهيزگاري، خدا پرستي، تپشيا.	زهد:	زمينون.	
ڏسو 'زاهد'.			
دانهن، رڙ، جوش، جذابو، ڌڪ.	زيل:		

س

ساڻيھ: ساڙيھ، وطن، رهڻ جو ملڪ.
 ساھڻ: سھڻيءَ جو پٿار، پيارو، محبوب.
 سائر: سمنڊ.
 سائل: سوالي، سوال ڪندڙ، عرضدار.
 سائون: ڌڻ جو قسم، هن گاهه جي
 سڪل سنگ مان سنهڙا داڻا
 ڪڍي، غريب ماڻهو پٽ ڪري
 کائيندا آهن.
 سُبْحان: خداوند پاڪ.
 سُبْحاني: سُبْحاني مَا اَعْظَمَ شَاني. ڏسو
 'بسطامي'.
 سَبِيل: گھڻو، جام.
 سَبَل: سَبَر، سگهارو، مضبوط.
 سِيَاء: مزاج، عادت.
 سِيَاء: سِيَان، سِيائي.
 سِير: سگهارو، زور وارو.
 سَتَر: ڪامل مرشد، پورن گرو.
 سَتاري: پرده پوشي، عيب ڍڪڻ.
 سَتَم: ظلم، ڏاڍ.
 سَتُونِي: جھٽ.
 سَب: نانگ.
 سِپارڻ: سونپڻ.
 سِير: ڍال.
 سِپورن: مڪمل، پوريءَ طرح.
 سَقَر: سَقَلو، سَجاو، ڪارائتو.
 سَجڪاڻ: ساوڪ، سرسبزي.
 سَجود: سجدو ڪرڻ.
 سِجان: خبردار، سياڻو.
 سَجَر: تازو.
 سَحَر: سج اڀرڻ کان پهريون وقت.
 سَد: آڙ، روڪ، آڻڪ.
 سَدِير: هوش ۾، سامت ۾، هوشيار، خبردار.
 سَر: تلاءُ.
 سَرِت: هوش، خبرداري.

ساڻ: ٽولو، ساٿاري، سنگت، مدد.
 ساڻي: مددگار.
 ساجد: سجدو ڪرڻ وارو، سجدو ڪندڙ.
 ساحر: جادوگر، مٽرياز، مترادف 'ڪاهن'.
 سار: جاءِ، مڪان.
 سارق: چور.
 سارنگ: هڪ راڳيءَ جو نالو، آسماني
 مانڊاڻ، جهڙ.
 سارنگي: وڄائڻ جو هڪ ساز، ڏسو 'سارنگ'.
 ساس: ساهه، ڌم.
 سامت: آڏائي گھڙيون، ٿوري دير.
 ساقِي: شراب پيارڻ وارو، مرشد.
 ساڳ: پٽ، اعتبار، عزت، مان.
 ساڳ: ساڻي پاڇيءَ جو قسم.
 سالان: شالان، شالون، دوشالو، نفيس
 ڪپڙي جو قسم.
 سالڪ: خدا جي راه تي هلڻ وارو فقير،
 ساڌو.
 سالر: پورو، ثابت.
 سالور: ويس وڳا، هار سينگار، ڏسو
 'سالان'.
 سامر: پناه، آجهو.
 سامي: سوامي، گرو، الله لوڪ.
 ساڻياھو: سبت، تياري.
 سانڀڻ: سانڍڻ، هٽيڪورڪڻ.
 سانگ: سانگڻو، سبب، اتفاق.
 سانگي: سانگ وارو، سانگي يا اتفاق
 سان ايندڙ پرديسي، مسافر.
 سانول: سانورو، محبوب.
 سانوڻ: هندن جي هڪ مهيني جو نالو،
 برسات وارو مهينو.
 ساڻي: ساڻي، مددگار.

سَرڙا:	سَر، پَوڙا.	سَل:	ٺنگ، سوراخ.
سَر سِيرِيان:	سَرَس، وڌيڪ زياده.	سَلڻ:	ڏسڻ، باسڻ، سڄي ڪرڻ.
سَرِي سِرِه	الانبيان (قول):	سَلهاڙڻ:	گڏي ڇڏڻ، ٻڌي ڇڏڻ.
سَر ڦَراڙي:	منهنجو ۽ ان جو راز انسان آهي.	سَم:	سَمَن، برابر، سَمائت، ختم.
سُرڪ:	سَريلندي، وڏائي.	سميع بصير:	ٻڌندڙ ڏسندڙ.
سَرمد:	سَرڪي، چڪي، ڍڪ.	سَمون:	وقت.
	هڪ ڪامل ڦٽي، جو پهريائين	سَمير:	ميرو پريت، هڪ جبل جو
	ايزان کان لٽي (سند) آيو، جتي		نالو.
	آپيچند سوناري تي راض ٿيس.	سَنائڻ:	سنائن ڌرم وارن، مذهبي
	بعد ۾ دهليءَ ويو. اورنگزيب		ماڻهو.
	شرعي حڪم موجب قتل ڪرايو.	سَناسي:	تياڳي، تارڪ، چوٿين آشرم
سُرمنڊل:	ساز جو هڪ قسم.		۾ رهڻ وارو. چار آشرم:
سُرندو:	ساز جو هڪ قسم.	1- برهمچريه	= برهمچاري، اهو برهمڻ يا
سُرِواڻ:	اوڻي، اڳواڻ، مهendar.		شاگرد، جو حياتيءَ جي
سُرِواهيو:	ترار وهائيندڙ، ترار هلائيندڙ،		پهرئين حصي ۾ (25 سالن
	پهلوان، بهادر.		تائين) ڪنوارو رهي، ويدن
سُرُوپ:	شڪل، صورت، آتما.		جي تعليم وٺي.
سُرُوپ:	سهڻو.	2- گرہست.	= گهر بار وارو. اهو برهمڻ،
سُرُوپا:	مٿي کان وٺي پيرن تائين، سڄو،	گرهستي	جو علم پورو ڪري، حياتيءَ
	پورو.		جي ٻئي دور ۾ اچي، شادي
سَرِيچڻ:	محبوب.		ڪري ۽ گهر جو وڏو ٿئي.
سَرير:	بدن، جسم.	3- وان پَرست.	برهمڻ جي حياتيءَ جو ٽيون
سَقرا:	سَقلا، تمار چڱا، ڀلا، سٺا، ڪارائتا.		حصو، جڏهن هو گهر بار تياڳ
سَسو:	گهڻو، گهڻو.		ڪري، جهنگلن ۾ وڃي رهي.
سُڪر:	سڪار، سَهانگائي، آرزائي، ضد	4- سَنياس.	سَنساري چيزن جو تياڳ.
	'ڏڪر'.		برهمڻ جي حياتيءَ جو
سَڪيلو:	ترار.		چوٿون حصو، جنهن ۾ دنيا
سُڪڏيس:	آرام وارو هنڌ، سرسبز ملڪ.	سَنيت:	کي ترڪ ڪري.
سَڪ:	ڪٽو.	سَنبل:	سَنيت، سانباھو، تياري.
سَڪڙ:	اوکي وات، رستو، راھ.		هڪ خوشبودار گاه جو
سَڪهارو:	طاقتور.		قسم. 'وارن' سان تشبيه ڏيبي
سَڪهڙ:	لوڪ شاعر، داناءُ.		آهي.
سَنگ:	ٻانهن، ماڻھي.	سَنيت:	ڏسو 'سَنيت'.
سَڪڙ:	ڪنڍيءَ وٺ جون سَڪريون.		

سَنجھو:	سانجھي، شام.	سيب:	صوف.
سَنسِڪارُ:	ڪرم يا ڪريا، جنهن سان سَريڙ ۽ آتما شڪَ ٿي، آرٽ، ڪار، موڪش حاصل ڪجي، صاف يا پاڪ ڪرڻ جي ريت.	سيٽل:	مومل کي چاهيندڙ جو نالو.
سَنسو:	يَرم، وَسوسو.	سيٽي:	سان.
سَنڪُ:	ناڌ، ڪوڏ.	سيپارو:	قرآن شريف جون ٽيهون حصو.
سَنگُ:	پٿر.	سيج:	پلنگ تي وڇايل ريشمي وڇاڻو.
سَنگِرامُ:	جنگ، جڏَ، لڙائي.	سيف:	ترار.
سَنگهارُ:	ڌنار، ڌن وارو، مالدار، مالوارو، مارو.	سيلاني:	سير ڪندڙ، گهمندڙ.
سَنگهنُ:	واس وٺڻ، ڏنگڻ.	سيماب:	پارو.
سَنيهه:	عشق، نينهن، پريم.	سيلانو:	تير، يالو، بڙجي، ڪات.
سَنيهو:	پيغام، پارانيو.	سيميا:	ڪايا پلٽ، اهو علم جنهن سان روح کي هڪ قالب مان ٻئي ۾ پلٽي سگهجي.
سَوَايو:	هڪ ۽ چوٿون حصو، وڌيڪ، گهڻو.	سين:	صدا، سوال.
سُوڌا:	سڌا، چڙڪ قد.	سينڌي:	واقف، ڏيڻهي، واقفڪار.
سوراھ:	خيرپور ۾ هڪ ڳوٺ.	سيٿاه:	سيٿه وارو، سيٿه تي ترندڙ.
سوريه:	سج.	سيٿايو:	
سوز:	ساڙو، جل، پيچ.		
سوفار:	تير جي نوڪ، ڪمان جو گوشو.		
سُولي:	سوري، قاسي.		
سوهو:	ڳاڙهو.		
سُهاڳ:	مڙس جو پيار. ضد 'ڏهاڳ'.		
سُهانگو:	سسٽو، ارڙان. ضد 'مهانگو'.		
سُهاء:	وڻي، جڳاء، پسند پوي.		
سُهسين:	هزارين.		
سُهَل:	سولا، سُهڻجا، سُهڻج وارا.		
سُهڻاڪ:	خطرناڪ.		
سُهڻون:	چڙيون، دڙڪا، طعنا، مهڻا.		
سُهو:	پَل، خطا.		
سياپو:	لڳ لاڳاپو، تعلق.		
سياندو:	ڊپ.		

ش

شاڀو:	پٽڪو، ماتر، اوسارو.
شاغلُ:	ڪنهن ڪم ۾ مصروف.
شاکو:	پٽڪو، ماتر، اوسارو.
شانو:	ڪلهو.
شاني:	شان وٽان.
شاهِ عنايت:	ڪلهوڙن جي عهد جو مشهور صوفي شخص، جنهن کي ڪيترائي مريد هئا، جهوڪ شريف جو ويٺل هو. سندس وڏندڙ فقيرانه طاقت کي ڏسي ڪلهوڙن جي حڪمران ميان يار محمد ڪلهوڙي کيس مارائي ڇڏيو.

ص

صَبْرُ: صبر ڪرڻ وارو.
 صَحْرَا: ميدان، ڀت.
 صَحْنُ: گهر جو اڳر، اڱڻ.
 صَدَا: آواز، سوال، عرض.
 صَدَفُ: سڀ.
 صَرَّاحِي: شراب جي گهگهي، پاڻي رکڻ جو ٿانءُ.
 صَرِيحُ: خالص، سمورو، ظاهر.
 صَفَاتُ: صفتون، تعريفون، گڻ.
 صَلَوَاتُ: نماز.
 صَمْرُ: صمر بڪر عَمِي قَهَر لَآيِرَجَعُونَ (قرآن)
 ٻوڙا آهن، گوڻگا آهن، سو آهي هاڻي رجوع نه ڪندا.
 صَمَصَامُ: تيز ترار.
 صَنَعَانُ: هڪ مشهور بزرگ جو نالو.
 شيخ فريد الدين عطار جو مرشد هو. يهوديءَ جي ڌيءَ تي عاشق ٿيو، جنهنڪري هن جا سوئر چارڻ لڳو. پوءِ چوڪريءَ جي پيءُ هن کي ڌيءُ ڏيئي ڪئي. شاديءَ جي ڏينهن، جڏهن سوئر جو ڪباب کائڻ تي هو ته شيخ فريد الدين عطار سامهون نظر آيس. هڪدم عقل ٽيڪ ٿي ويس ۽ توبه تائب ٿيو.
 صَنَعَتُ: ڪاريگري.
 صَنَمُ: بت، معشوق.
 صَوَابُ: درست، سڌو، سٺين واٽ. ضد 'خطا'.
 صَيَادُ: شڪاري.

شِيلِي: هڪ ڪامل وليءَ جو نالو.
 شَبُهَو: شڪ.
 شَدَادُ: هڪ مشهور ڪافر بادشاهه جو نالو جنهن 'بهشت ارم' لهرايو هو ۽ پاڻ کي خدا سڏايو هو.
 شَرَحَ مُلَا: ملانور الدين عبدالرحمان جاميءَ جو لکيل ڪتاب.
 شَرَعِي: شريعت وارو، خدا تعاليٰ جي راه راست تي هلڻ وارو.
 شَرِڪَتُ: شريڪ ٿيل، مترادف 'آبازي'.
 شَعُورُ: چاڻ، سمجھ، سياڻپ.
 شَفَقَتُ: مهرباني.
 شَمْسُ: شمس تبريزي، 'تبريز' جو ويٺل هو، تنهنڪري کيس تبريزي چوندا آهن. ملتان ۾ آيو ۽ پاڻ کي خدا سڏائڻ لڳو. ڪيتريون اهڙيون ڳالهيون ڪيون جن تي وقت جي عالمن اعتراض ڪيو. 'نمر يادني' (آٺ منهنجي حڪم سان) مردن کي چيائين. نيٺ کيس موت جي سزا ملي.
 شَمْلُو: پڪ، دستار، پتڪو.
 شَمَشِيرُ: ترار (جا شينهن جي پچ جهڙي آهي).
 شوريدَه: پريشان حال، ديوانو، عاشق.
 شُوڪَارُو: سيڪارو، سڌو، ٿڌو سامه.
 شِيخِي: وڏائي.
 شِيرِينُ: بادشاهه خسرو پرويز جي زال، جنهن تي فرهاد (ڪوه ڪن) عاشق هو. هوءَ آرمينيا جي رهاڪوهئي.

ض

ضَلَّالَتَ: گمراهي. ڏسو 'گمراهي'.

ط

طَاعَتَ: بندگي، عبادت.

طَالِبُ: طلب ڪندڙ، جوينده، مريد، عاشق.

صوفين جي نظر ۾ طالب ٽن قسمن جا آهن.

1- طالبُ الدنيا مَوْنُثَ.

دنيا جو طالب 'مادي' آهي.

2- طالبُ العَقْبِي مَحْنُثَ.

آخرت جو طالب 'گدڙو' آهي.

3- طالبُ المَوَلِي مَذْكَرَ.

مولا (خدا) جو طلب 'نر' آهي.

طَالِعُ: نصيب.

طَبَاخِي: پورچي، نانواڻي، پيٽي، پيٽر.

گهڻ ڪاڻو.

طَبَلُ: ڏهل، رعب.

طَرَا: ڪلنگيدار پٽڪا.

طَرِيقَتَ: تصوف جي بي منزل.

طَرِيلُ: خوبصورت، حسين.

طَرِيلُ: ڪلنگيءَ وارو، بادشاهه، ڏسو 'طره'.

طَرِيلا: مڙس، مرد، ڏسو 'طره'.

طُغَيَانُ: گهٽائي، جهجهائي.

طُفُولِيَتَ: طفلي، ٻاراڻي، چوڪراڻي.

طَلْسَمَاتَ: جادو.

طُمَطْرَاقُ: ڪروڙ، شان و شوڪت، تَجَمُّلَ.

طَنَابُ: رسي، نوڙي.

طَوَافُ: حج ۾ خانہ ڪعبہ جي چوڌاري

ڦرڻ، پَرَڪَرمَا.

طُورِ سِينَا: ڪوم طور. ان جبل جو نالو.

جنهن تي حضرت موسيٰ عليه

السلام، خدا جو جلوو ڏٺو هو ۽

تجليءَ سان اهو پهڙو سڙي ويو هو.

طُولُ: ڊيگهه، رضائي، گادييلي.

طُولَانُ: شان، شوڪت، دهبو.

طُومَارُ: دفتر، ڪتاب.

ظ

ظَنُ: گمان.

ع

عَارُ: لڄ، شرم، حياءُ.

عَارِفُ: خداشناس، معرفت وارو.

عَاصَا: لُت. حضرت موسيٰ عليه السلام

جي 'لُت' مشهور آهي، جا ستر

گڙ ڊگهي هئي.

عَالَمُ: جهان، مخلوقات.

عِبَارَتُ: بيان.

عَبَّاسِي: گل عباس، جنهن جو رنگ

ڳاڙهسرو ٿيندو آهي.

عَتَابُ: ڏوراپو، ملامت.

عَدَمُ: نِستِي، ناٻوڏي، ضد 'موجود'.

عَدْرَا: وامق جي معشوقا جو نالو. ڏسو

'وامق'.

عَرْضُ: نائون آسمان، تخت.

عرفت ربي ربي (حضرت علي جو قول)

رب ڪي، رب جي وسيلي سڃاتر.

عَرِيضُو: خط

عُزَا: بَتَ جو نالو، جنهن جي عرب

پوڄا ڪندا هئا. مگر هيءَ ڪا

مورتي نه هئي، پر هڪ 'وڻ' هو.

جنهن جي ڀرسان پوڄارين هڪ مڪان

آڏيو هو. رسول الله ﷺ خالد بند وليد

کي موڪلي، ان مڪان کي

ڊهرايو ۽ وڻ کي باهه ڏياري ڇڏي.

غازي: قاتل، ڪفار، خدا جي راه ۾ لڙڻ وارو.
غبار: لڙا، ڏنڌ، آوندھ.
غرق: غرق، ٻڌل.
غفا: چر، جبل اندر جاء.
غلاف: پوش، ڍڪ.
غذمو: اکين جو اشارو.
غوطو: گهوٽو، ٽپي.
غول: ديو، چن.

ف

فاذڪرني: قد ڪروني آذ ڪرڪم. (قرآن)
ياد ڪريو مون کي ته ياد
فاتنئون: ڪريان اوهان کي.
فاني: قالون، قارون.
فائق: فنا ٿيندڙ، واصل بالله.
فوقيت رڪن وارو، مٿاهون، الله تعاليٰ.
فَايْتَمَاتُوا (القرآن)
پوء ڪاڏي به منهن ڪريو.
فُتور: خرابي.
فراخي: ڪشادگي.
فَرار: وڌو پاڇوڪڙ.
فراست: دانائي، تيز فهمي.
فَراشون: فراسيون، گلر، غاليجا.
فراق: ويڇڙو، جداڻي. ضد 'وصال'.
فردا: سڀاڻي.
فرزانگي: عقلمندي، دانائي، ڏاهپ.
فَرَسَنگ: ٽن ميلن جو فاصلو.
فرعون: حضرت موسيٰ جي زماني ۾ مصر جي بادشاهه جو لقب. ڪل ايڪٽيه فرعون ٿي گذريا آهن.
حضرت موسيٰ جي وقت ۾ ايڪيهون فرعون هو.

عشوہ: ناز، نخرو.
عشق نعر (احترق) (قول):
عشق باهه آهي جيڪا ساڙي ٿي.
عطار: فريد الدين عطار 513ھ مطابق 1119ع ۾ نيشاپور ۾ ڄائو.
سندس والد حضرت محمد ابراهيم مشهور تاجر هو. عطار ننڍپڻ کان يتيم ٿي ويو.
سندس اصل نالو 'محمد' هو، مگر فريد الدين جي لقب ۾ عطر فروشيءَ جي ڪري، 'شيخ عطار' مشهور ٿيو. تقريباً چاليهن ڪتابن جو مصنف آهي، جي طريقت، ادب، اخلاق، حڪمت ۽ تصوف جي موضوعن تي مشتمل آهن. ڏسو 'صنعان'.
عطائي: بخشش، گهرندڙ سوالي، فقير، منگتو.

عُقبي: آخرت، قيامت، پرلوك.
عڪيل: بيمار، مريض، ڪمزور، ڏهرو.
عَنْبِير: آسماني رنگ جو ڪپڙو.
عهد: انجام، وعدو، ٻول، اقرار.
عينان: اکيون، نيٺ.
عينها باكية وقلوبها ذاکرة (قول)
ان جي رک رڻندڙ ۽ دل فڪر ڪندڙ آهي.
عينها تنام ولا تنام قلوبها (قول)
ان جي اک ننڊ ڪندي آهي ۽ دل روئندي اٿس.
عيسيٰ: حضرت عيسيٰ عليه السلام.

غ

غاب: ٽالهه، طشت.

انصاف ڪرڻ وارو، حڪم
ڪرڻ وارو.
قاف: جبل جو نالو.
قال: ظاهري حالت.
قبلو: ڪعبو، اهو طرف، جنهن ڏانهن
منهن ڪري نماز پڙهندا آهن.
قبرو: قبرون، مزارون، تربتون.
قنات: خوني.
قتيل: ڪٽل، قتل ٿيل.
قُدسي: پاڪ.
قُدوري: مذهبي ڪتاب جو نالو (قم جو ڪتاب).
قرب: نزديڪي، ويجهڙائي، ضد، بُد.
قزاق: قورو، لتيرو، رهن.
قُط: وڏو، چير، قوت، فراق، ويجهڙو.
قُطرو: پاڻيءَ جي بوند، قُرو.
قَلب: دل.
قُلزم: سمنڊ.

قُلُ ڪُل مَتِ عِنْدَ اللَّهِ (القرآن)

چَوَ تَمَ سَيِّبِ ڪَجِهَ اللَّهِ طَرَفَانِ آمِي.
قَلَنْدَرُ: روحانيت وارو فقير، آزاد رند.
قَلْبُ: دَسو، قلب.
قَنَات: اهو ڪپڙي جو پردو، جو تنبوءَ
جي چئني طرفن کان هجي.
قَنَدِيلُ: فائوس، ڏيپائي.
قَوْرَمَا: پيگل گوشت.
قَوْسُ فُوحِ اِنْبَدَلَتْ.
قَوْلُ: وعدو، اقرار، انجام.
قَيْدُ الْمَاءِ: قسمت، تقدير.
قَيْدُ الْمَاءِ اَشَدُّ مِنْ قَيْدِ الْحَدِيدِ.
(عربي چوڻي)

پاڻيءَ جو قيد لوهه جي قيد کان

به زياده سخت آهي.

قِيلَ قَالَ: ڳالهه ٻولھ، گفتگو.

يورپ ملڪ جو ماڻهو.
قُرُوعِي: مصنوعي، هٿرادو، ڪوڙو.
قُفَرُ: مفلسي، محتاجي.
قُرْهَادُ: شيرين جي عاشق جو نالو. هن
جو پيشو سنگتراشي هو.
فعال لمبايريد (القرآن)

جيئن گهري، تيئن ڪندڙ آهي.
قَلَكَ: آسمان، پرواهه.
قَلَك: فراق، جدائي، ويجهڙو.
قَنَا: ناس.
قُوقُ: مٿي، مٿاهون، ضد، 'تحت'.
قَهْمُ: دانائي، عقل، سمجهه.
قِيلُ: هاڻي.
قِي الْحَالُ: فوراً، ترت، هن وقت.

ق

قَات: قاتا، وسيا (ڪڪر).
قَار: قال، سڳڻ، سڳون، سَوَن.
قُت: قتل ڪر، ڪر جي ڪڍ.
قُتَكَ: آٽڪ، روڪ، رڪاوٽ.
قُتِرَ ڪُنْ: لرڙڻ، تڙڪڻ، هوا ۾ هيڏي
هوڏي ٿيڻ.
قُڪُلُ: آٽڪل، حرفت، رمز، فڪر.
قُكِيلُ: گلن جو تيل.
قُئْدُ: دوکو، ٺڳي.
قُوْرَائُو: فراق، ويجهڙو، جدائي.
قُوْبُ: ٻوٽي جو قسم، جنهن ۾ اڇا
سَڙها گل ٿيندا آهن.

ق

قاري: قرآن شريف جي حرفن کي
مخارج ۾ صفات سان پڙهڻ وارو.

ڪ

ڪتابت:	لکت، خط.
ڪٽڪو:	ٿلهو ڏنڊو.
ڪٽ:	میز، وکر.
ڪٽوري:	پيالي.
ڪٽيان:	مينهن جو قسم، جنهن جو رنگ پورڙو ٿيندو آهي.
ڪٻار:	ڪاپار، ڪوپري، ڪوپري.
ڪپور:	ڪافور.
ڪثرت:	گهڻائي، تمام موجودات سواءِ خدا جي.
ڪج:	ڏنگو، ورمڻ.
ڪج ڪلاميان:	بي پرواهه بادشاهه.
ڪجڻ:	ڏيئي جو ڦٽو، جو سڙميءَ جو ڪم ڏئي.
ڪجڻيان:	ڪجڻ واريون (اڪيون)، ڏسو 'ڪجڻ'.
ڪڏڻ:	ڪيڏڻ، خوشي ڪرڻ.
ڪڙا:	گهوڙا.
ڪڙار:	زور وارو، بار بار حملي ڪرڻ وارو. لقب حضرت علي رضي الله عنه.
ڪراماتي:	ڪرامت ڏيکارڻ وارا، بزرگي ڏيکارڻ وارا، ڪرشمون ڏيکارڻ وارا.
ڪردار:	قنڌار، خطرناڪ نانگ.
ڪرڙ:	وڻ جو قسم، جنهن جي ڦڙ کي 'ڏيلها' چوندا آهن.
ڪرڙا:	سخت، پوائتا، خوفناڪ.
ڪرشن:	شيام، شري ڪرشن جي.
ڪرگل:	گوڙ، ھل.
ڪرشن:	ڪرشم، تعظيم، آداب، نياز، سلام، عاجزي.
ڪٽم:	ڪٽنب، ڪل، خاندان.
ڪٽو:	ڪوڙو، تلخ.
ڪٽرھ:	طنبيلو، گهوڙن جي بيھڻ جي جاءِ، وٿاڻ.
ڪاڀڙي:	فقيرن جو قسم، زاهد، جوڳي، تپشي.
ڪاڇ:	ڪم.
ڪارن:	ڪرائين.
ڪارنهن:	ڪاراڻ، چٽو، داغ.
ڪارون:	پڪارون، دانھون، نيزاريون.
ڪارونپار:	ڪارنهن، اونداهي، ڳوڙھو.
ڪاريا:	ڪيا، پورا ڪيا.
ڪاريهر:	نانگ، جو قسم.
ڪاسي:	بنارس شهر. هي شهر ھندن جو ڪاشي:
ڪاشي:	پاڪ آستان آهي، جتي زيارت لاءِ ويندا آهن.
ڪاڪ:	نئين ۽ شهر جونالو (جيسلمير ۾).
ڪافر:	بيدين، جو الله کي نه مڃي.
ڪافي:	علم النحو جو ھڪ ڪتاب.
ڪال:	ڪالھ، ڪالھ.
ڪالورا:	لوڙھ، ڪوٽيءَ جي پاڙ ۾ ٿيندا آهن.
ڪالوڙا:	غريب ماڻھو پاڻيءَ ۾ رڌي کائيندا آهن.
ڪامل:	پورو. ضد 'ناقص'.
ڪامن:	ڪامئي، عورت.
ڪان:	ڪاني، تير.
ڪانڌ:	ڪانت، مڙس، پتي، وڙ.
ڪانسي:	ڏسو 'ڪاسي'.
ڪانگڙو:	ڪانگڙ، ڪانو، سازين (آن) جو قسم.
ڪانگو:	ڪانگ، ڪانءِ، قاصد.
ڪانگھاري:	پاڇاڻي مينهن يا ڳئون (کير ڏيڻ ۾).
ڪاني:	ڏسو 'کان'.
ڪاھل:	سست، آرسِي، ڍرو، نڪمڻو.
ڪانو:	شيشو.
ڪبير:	بزرگ، وڏو، ڪيرو، وڏو گناھ.

ڪلابات: چمڪيدار ڏاڳا.
 ڪلائي: شراب وارو.
 ڪلائي: بيوقائي، لڳي، ڪنجوسائي.
 ڪلتار: خدا، ڀڳوان، ايشور.
 ڪلدار: هنر وارو، سياڻو، ڏاهو، هوشيار، ڪاريگر.
 ڪلس: مڇيءَ جو قسم.
 ڪل شيءَ: 1. ڪل شيءَ ناطق بالحق. (قول الفقراء)
 جيڪا چيز ڳالهائي، سا اهو الله آهي.
 2. ڪل شيءَ يرجع الي اصله. (عربي چوڻي)
 سڀ ڪا شيءَ پنهنجي اصل ڏانهن موٽي ٿي.
 3 ڪل شيءَ هو الله. (قول الفقراء).
 سڀڪا شيءَ پاڻ الله آهي.
 ڪلفت: ڪدورت، اثبِت، دشمني.
 ڪلنگي: طرو، شاهي نشاني، تاج.
 ڪلونٽ: گويو، مطرب، ڳائڻو.
 ڪمر: ڪوٺيءَ جو ميو، ڪوٺيءَ جي پاڙ ۾ 'لوڙه' ۾ نريءَ جي چوٽيءَ ۾ 'ڪمر' ٿيندو آهي.
 ڪماشون: گهٽتايون.
 ڪمار: ڪم، ڪاروبار.
 ڪمان: سڱ، وريل، ڏنگا.
 ڪمڪ: مدد.
 ڪملا: چريو.
 ڪن ليڪون: ڪن ٿيڪون. (قرآن)
 ٿيءَ، پوءِ (اٿين) ٿي پيو.
 ڪن قاتل: جوڳين جو قسم.
 ڪن ڪن: جوڳين جو قسم.
 ڪنڊن: سون.
 ڪنڊل: جوڳين جي ڪن جو والو، خمدار.
 ڪنڊ: ڪنڊا، وريل، خمدار، ڏسو ڪنڊل.

ڪڙهن: تهڪڻ، لڇڪڻ، اُهرڻ، جوش کائڻ.
 ڪڙهي: مڇي مارڻ جو اوزار.
 ڪڙي: چوڪري.
 ڪسي: هنر وارو، ڌنڌي وارو.
 ڪسري: نوشيروان بادشاه جو لقب.
 ڪسوٽي: سون پرڪڻ جو پٿر، آزمائش.
 ڪسي: واهي، نالي.
 ڪشي: چڪيل، ساهيل.
 ڪشتو: فقير اٿو تانءِ، جنهن ۾ پڻ وجهن.
 ڪشتي: ٻيڙي.
 ڪشف: ظاهر ٿيڻ، کولڻ، پردو پري ڪرڻ، اندر جو سوچيرو، صوفين جي هڪ منزل.
 صوفين جي قول موجب 'ڪشف' ٽن قسمن جا آهن.
 1- ڪشف قلوب، دل جي خبر پوڻ.
 2- ڪشف قبور، قبر جي خبر پوڻ يا جيڪي ڪجهه زمين اندر آهي.
 3- ڪشف علوم، عالم الاهي يعني غيب جي خبر پوڻ.
 ڪشڪول: ڪرمتنڊل، پنڻ جو پيالو.
 ڪشور: ملڪ، ولايت، اقليم.
 ڪعبو: بيت الله.
 ڪفني: لاش کي پهراڻڻ جو ڪپڙو، فقراء جي پائڻ جو ڪپڙو، فقير اٿو چولو.
 ڪڪوريل: سرخ رنگ وارو، ڄماري.
 ڪڪ: نانگ، سڀ.
 ڪل: طلسم جادو، حڪمتي جوڙ، هنر.
 ڪل: خبر، سڌ.
 ڪل: سڀ، ضد 'جزو'.
 قل يوم هُو في شان (القرآن)
 هر ڏينهن اهو شان ۾ آهي.
 جوت، ڏيا، روشني، هنر، سونهن، ڪلا:

ڪَيفُ: ڄمار، نَشو.
ڪِمْخَابُ رِيشمي ڪپڙي جو قسم.
ڪِينو: وير، دشمني، عداوت.
ڪِيئَ: ڪاڏي، ڪيڏانهن، ڪٿي.

ڪ

ڪاڇُ: ڪانچ، ڪمينو، نيچ، خراب.
ڪامُئُ: سڙڻ، جلڻ.
ڪاڪُئُ: ڏسڻ 'ڪامُئُ'.
ڪاٿرُ: ڏسو 'پانور'.
ڪاهوڙي: ڌڻ ڳوليندڙ. ڪاهوڙي جهنگ مان ڌڻ به ڳوليندا آهن ۽ ڇپن ۾ نانگ ڪٿي، در در بيڪ به گهرندا آهن. هي ڏاڍا اورچ گُتابي: ماڻهو آهن.
گُڦوري: شاگرد، طالب العلم.
ڪستوري: خوشبوءِ، مُشڪ، نافِ آهو.
گُڦي: لوڻي جو قسم.
گُڦِٽالُ: مونجهارو، مصيبت.
گُريون: سڻيون (کير ڏيڻ جون)، پليون، خاشيون.
گُڙڻُ: ٽهڻ، ڀڄي وڃڻ.
گُلو: يادر، موچڙو.
گُلي: پخال، اوڻي، گوندي، سانداري، مشڪ.
گُنيپي: ڌڻ جو قسم، غريب ماڻهو تري يا رنڌي کائيندا آهن.
گُورو: باه، وڏو مڇ، بٽي.
گُهَ: ڪيه، مٽي، پٽي، ڌڙ، ڌوڙ.
گُهَ: گوھ.
گُهَٺبو: ڪَسبو، ريتي ڪپڙي جو قسم.
ڪُئُ: ڪاڻڻ.
ڪِيان: ڪاوان. ڏسو 'ڪئڻ'.

ڪَنڊِي: هار.
ڪَنڙ: ديني فقه جو ڪتاب.
ڪَنسُ: مَٿرا جي هڪ راجا جو نالو، جو شري ڪرشن جو مامو ۽ جاني دشمن هو. نيٺ شري ڪرشن جي سندس انت آندو.
ڪَنعانُ: حضرت يوسف جي وطن جو نالو.
ڪَنگرا: عمارتن ۽ قلعي جي ڀتين جي مٿان ڪٽائيءَ وارا طاق.
ڪَنگالُ: سڄو، مفلس، غريب.
ڪَنولُ: پپڻ جو گل، ڪنول جو گل، نيلوفر.
ڪَنيرَڪَ: ٻانهڙي، گولڙي.
ڪُڪان: ودائون، رنون زالون.
ڪُڪُڪُ: ڪنجهن.
ڪوتَه: ننڍو.
ڪُوپو: پهلوان، بهادر.
ڪوجهي: ڪني، بدشڪل.
ڪوڏُ: خوشي، هيچ، شوق.
ڪُورُ: واھ.
ڪُوڙُه: چٽ.
ڪوڙين: ڪروڙين، بيشمار.
ڪوڪڙُ: سڪل پيرون، ڪابه سڪل شيءِ.
ڪولُ: ڀرسان، ويجهو، نزديڪ، گڏ.
ڪوتئلُ: گهوڙو.
ڪُونج: پڪيءَ جو قسم.
ڪُونڊُ: سَسائڻ، ڦيرائڻ، پري ڪرڻ.
ڪُوئي: اها نڙي، جنهن جي چوٽيءَ تي 'ڪَم' ٿئي ۽ پڙ ۾ 'لوڙه' ڏسو 'لوڙه'.
ڪُويلُ: آويل، اوڀر، دير، بي وقتو.
ڪُهَڊان: جبل ٿي جبل، جبل جو پنڌ.
ڪوھ تان: هڪ جبل جو نالو.
ڪَيبر: خنجر، ڪٽاري.

گهم

گهاٽُ: گهاٽ، زخمر.
 گهاٽُ: رستو، واٽ.
 گهارِي: جدائي.
 گهاٽُ: زخمر، چاڪ، چير.
 گهٽُ: دل.
 گهرُ ڏيائي: گهر مالڪيائي، گهر ڏيچائي.
 گنگهرُ: پريشاني، مونجهارو.
 گهلُ: فوج، ڪتڪ.
 گهنگهرُ: گجگوڙ، گاج.
 گهورُن: ڳولڻ، تلاش ڪرڻ، صدقو ڪرڻ،
 سرمٿان گهورڻ.
 گهرما: گهمو، گهمندڙ.
 گهرنگهٽُ: نقاب، پردو، پڪل.

گولاڙو: ول جو قسم، جا ڳاڙهي رنگ
 جو گول ميوو ڪندي آهي.
 گندرُ: غم، ڳڻتي، فڪرات.
 گونهي: ٻڙل، لغور.
 گوءُ: ڪينهون، هڏڙي، بال، شرط.
 گوبا: چونڊڙ، ناطق.
 گويائي: گفتگو.
 گيات: ڄاڻ، پوڄهه، سمجهه.
 گيانُ: علم، ڄاڻ، ڏسو 'گيات'.
 گيتا: هندن جو هڪ پوتر ڌرمي پستڪ.
 گيجُ: گلن جي گهائائي، مڇا، گلن جي ماڇ.
 گيربُ: وڏائي، هٿ، آيمان، مغروري.
 ڏسو 'گاءُ'.
 گيهي: گهر وار، اصل گهر وارا فقير.

جڳ

ل

لا: نه، نفِي، نِستِي.
 ڪلمي جا ٽي جز آهن:
 1. لا الاءَ. ناهي ڪو الاه (معبود).
 2. الا الله. سواءِ الله جي
 3. محمد الرسول الله
 محمد رسول الله جو رسول يا
 پيغام رسائيندڙ آهي.
 پهرئين جزِي کي 'نفي' ۽ ٻئي
 کي 'اثبات' چوندا آهن.
 لات: هڪ ڀت، جو ڪعبي ۾ هو.
 حضرت شعيب جي قوم ان جي
 پرستش ڪندي هئي، ڏسو 'مُنا'،
 لَا تَقْنَطُوا: لَا تَقْنَطُوا مِنَ الرَّحْمَةِ اللَّهِ. (قرآن)
 خدا جي رحمت کان نااميد نه ٿيو.
 لاحد: جنهن کي حد نه هجي، بي آنت.
 لاخير: لاخير في عهدي. (قول).
 ٻانهپ ۾ خير ڪونهي.

ڳاٽُ: ڳاٽو، ڳچي، گردن.
 ڳاني: هار، ڳهڻو، زيور.
 ڳاراڻو: جهوري، ڏسو 'ڳرن'.
 ڳارو: ڪپڙي ٽڪر.
 ڳجهاندڙ: تمام ڳوڙهو، ڳوڙهو ڳجهه،
 اونهو راز، ڳوڙهي مار.
 ڳرڻُ: جهرڻ.
 ڳرهڻُ: چوڻ، بيان ڪرڻ، اورڻ، سلڻ.
 ڳڙهَ: ڪوٽ، قلعو.
 ڳنوارُ: ڌنار.
 ڳڻُ: احسان، خوبي.
 ڳوڙهو: مٽيءَ جو گليلو.
 ڳوڙهو: مخفي، ڳجهو.
 ڳهلو: ڳهليو، پاڳل، بيوقوف.
 ڳهڻُ: ڳهڻ، هڻڻ، هلاڪ ٿيڻ.
 ڳيو: ويو.

پادر، موچڙو، ڪلو.	لَتَرُ:	پيار، آنگل، آرو.	لاڏُ:
لَت، ڪاڪل، گهنڊيدار وار.	لَتَڪَ:	لاڏ ڪندڙ، پياريون. ڏسو 'لاڏ'.	لاڏڪيون:
قورو، رهزن.	لَتِيرو:	لاَقَتِي الا علي لاسيف الا ذوالفقار.	لاڏيون:
مڇيءَ مٿان گِگَ.	لَبِي:	ڪوئي بهادر ناهي سواءِ علي	لا سَيف:
حيا، شرم.	لَج:	رَضَ جي ۽ ڪائي تلوار ناهي	
پَل، پلڪ، ڌم، ٿورڙي ويرَ.	لَحْظو:	سواءِ ذوالفقار جي.	
گوشت، ماهڻ، ماس.	لَحْمُ:	لاشڪ: بنان شڪ، بيشڪ، يقيني.	لاشڪ:
لَحْمُون ڌَمُون، (حديث ڏانهن اشارو).		ڏسو 'راشي'.	لاشُون:
تنهنجو گوشت منهنجو گوشت ۽		لاف، ڊاڙ، ٻٽاڪ.	لاف:
تنهنجو رت منهنجو رت آهي.		لاکو پير، خواجہ خضر. ڏسو	لاکو:
ڳوڙها، هنجُون.	لُتَڪَ:	'لاکيو'.	
مالها، هار، قطار.	لُتَھ:	لاکيو: لکن جهڙو، لکي، خوبصورت.	لاکيو:
نيڪ ڳالھ، نيڪ اهڃاڻ (تصوف	لُطِيفا:	لاک، رتل لوئي، ڳاڙهي لوئي.	لاکيئي:
۾). لطيفا چھ آهن، جي سالڪ		انعام، بخشش.	لاڳُ:
کي حاصل ڪرڻ گهرجن:		تاري، شاخ.	لامُ:
1- نفسي 2- قلبي 3- روجي		لامَقْصُودُ: لامَقْصُودُ فِي الدارينِ الْاَھُو.	لامَقْصُودُ:
4- سري 5- خفي 6- اخفي.		(قول الفقراء)	
جبل جو رستو.	لُڪُ:	ناهي مقصد پنهجي جهانن ۾ (انهن	
خير، سڌ.	لُڪَ:	جو) ان (خدا) کان سواءِ.	
لُڪَ لُتائيندڙ، پيسن جي ريلَ	لُڪَ لُوتَ:	لامَڪانُ: خدا جو مقام، عالم قدس، عالمِ الاهي.	لامَڪانُ:
چيل ڪندڙ، هٿ ڦاڙ.		لامَوْجُودُ: لامَوْجُودُ إِلَّا الله (قول الفقراء)	لامَوْجُودُ:
ليڪ، هتي قسمت جو انگ	لُڪيو:	الله کان سواءِ ڪابه شيءِ موجود	
ڪندي يا اوڏر وارڻ يا ڇڪو	لُلا:	نه آهي.	
ڪرڻ جي نشاني، منڌيڙو، مانڌاني.		لانگوٽي: لانگوٽي، لانگوٽو.	لانگوٽي:
مقابلي جو سڌ، پُڪار.	لُلكار:	لائون: ٻوٽي جو قسم، جو اٺ جو	لائون:
لُتَڪن.	لُمكن:	پسنديده ڪاڄ آهي.	
عشق، پيار، محبت.	لُئُ:	لاهوتُ: عالم ذات الاهي (جنهن ۾ سالڪ	لاهوتُ:
بيشمر، واهيات، بي هودي، رولو.	لُونِي:	کي فنا في الله جو مقام حاصل	
لوح محفوظ اها عرش تي رکيل	لُوح:	ٿئي ٿو)، صوفين جي آخرين منزل.	
محفوظ پتي، جنهن تي الله تعاليٰ		لاون: لائون، گهوٽ ۽ ڪنوار جا سَتَ	لاوان:
(مسلمانن جي عقيدي موجب)،		پيرامتا ميڙ.	
جيڪي ٿيو، ٿئي پيو ۽ ٿيندو،		لايحتاجُ: غير محتاج.	لايحتاجُ:
سو لکي ڇڏيو آهي.		لايزالُ: بي زوال، هميشه. (خدا جي صفت لاءِ).	لايزالُ:
گهٽ ذات واري.	لوري:		

هم

مادر: ماء.
 مارڳ: رستو.
 مارو: ٿري، مسڪين، مالدار.
 ماريت: مَارِيَتْ شَيْئًا إِلَّا وَرَيْتَ اللَّهَ فِيهِ (بزرگن جو قول)
 جنهن شيءِ کي ڏٺم ته ان ۾ الله کي ڏٺم.
 ماڙ: مدد، مهرباني، ڀلائي.
 ماڙيڇي: ٿريلي، ٿر جي رهاڪو.
 ماس: ماه، گوشت.
 مافو: ڏولي، پالڪي.
 ماڱ: مات، تيز، شينم.
 ماڳ: هنڌ، جاءِ، مڪان، مارڳ.
 ماڳهي: مور، اصلي، پٽيءَ، هرگز.
 مالڪوس: هڪ راڳ جو نالو.
 مالها: تسبيح، سمرڻي.
 مام: گجهم، رمز، اشارو.
 مامرو: معاملو، ڪم، ڳالهه.
 مانجهي: بهادر، پهلوان، سورهم.
 ماندي: پريشان، عاجز.
 ماندي: منڊ هندنڌر، جادوگر.
 مان: ماپو، تورو.
 ماڻڪ: رتن، لعل.
 ماهي: چند جهڙو، سهڻو.
 ماهي: مينهنون چاريندڙ، ڏٺار، مينهار.
 متارو: مٿل، رتويت وارو، خوش.
 مٽرڪو: لوهار جو هٿوڙو.
 مٿير: سردار، اڳواڻ، بهادر، پهلوان.
 محرم: واقف.
 مجازي: غير اصلي، غير حقيقي، ضد حقيقي.
 مجذوب: (مَجذُوب. 'جذب' جو اسم مفعول)، خدا جي محبت ۾ غرق.

لوڙ: گهرج، ضرورت.
 لوڙا: ٺٽ، گوڙ، هل.
 لوڙهم: ڪم جي پاڙ جو ميوو، ڪيرولي لوڙه.
 لوڪ: جهان، سنسار، ماڻهو.
 لوڪشف الفطاء مازدت يقيناً (حضرت علي جو قول)
 جيڪڏهن پردن کي کولي ته به منهنجي يقين ۾ ڪو واڌارو نه ايندو.
 لول: لولا، واهيات، چريا.
 لولاڪ: لولاڪ لهما خلقت الافلاك (حديث صوفين وٽ)
 جيڪڏهن تون نه هجي ها (تم) اهي محمد تير (نه پيدا ڪيان ها جهانن کي).
 وار، رڳ.
 لُونءَ: ساڙڻ، جلائڻ.
 لُون: مڇي ماريونڌر.
 لوهاڻو: لوهو.
 لوهو: خون، رت.
 لوء: مڪان، جان، ڳوٺ، جهان.
 لئو: لئي جو وڏو وڻ.
 ليڙو: آڻ.
 ليڙون: ريڙون، ڦاٽل ڪپڙا.
 لئس: لئس في جبه ماسو الله قول (جنيد)
 منهنجي جبه ۾، الله کان سواءِ ٻيو ڪي ڪين آهي.
 ليلي: عرب ملڪ جي هڪ عورت جو نالو، جنهن تي قيس عامري عرف مجنون عاشق هو. ليلي 'حي' قبلي مان هئي ۽ مجنون 'عامر' قبيلي مان هو.
 لين: ريڙ، ڦاٽل ڪپڙو، مسڪيني حال.
 ليهه: شرم، حيا.

مَجْنُونُ:	ليلي جي عاشق جو نالو. ڏسو	مَسْرُورُ:	خوش.
مَچَرُ:	ڪنڊيءَ جو پور، سڱريون.	مَسْتَدَانُ:	گاديون.
مُحَاصِرُو:	گهيرو.	مَسِيَّتُ:	عبادت ڪرڻ جي جڳهه (مسلمانن لاءِ)
مُحْتَسَبُ:	حساب ڪرڻ وارو، اهو حڪم جو شرعي قانون جي پيچڪڙي ڪندڙ کي روڪي ٿو.	مَشَاخِي:	وڏائي.
مَحْضَرُ:	عدالت جو حڪم نامون.	مَشَرُ:	مشهور، معروف، ظاهر ظهور، پٿرو.
مُحَكَّمُ:	مضبوط، پختو.	مَشَرِقُ:	اوڀر.
مَحْكُومُ:	مطيع، تابع.	مَشْرُڪُ:	بئي کي خدا سان شريڪ ڪرڻ وارو، ٻيائي وارو.
مَخْدُومُ:	آغا، ضد 'خادم'.	مَشْرُو:	ڪپڙي جو قسم، جنهن ۾ ريشم ۽ ست گڏيل هجي.
مَخْمُورُ:	نشي ۾ چور، متوالو.	مَشْعَالُ:	شمع، روشن، ڏيئو، ڏيائي.
مَدَاخُ:	ثناخوان، تعريف ڪرڻ وارو.	مَشْعَلَا:	
مَدْعَا:	مطلب، آرزو.	مُصْحَفُ:	قرآن شريف.
مُدْغَمُ:	ملي، پوشيده.	مُصْلِحَاتُ:	نيڪ صلاح، خوبي، مَشَوَرَتَ.
مَدْكَهَرُ:	جواني.	مُصَلُّو:	جاء نماز، نماز پڙهڻ جو ڇاڻو.
مَدُ:	مڇيءَ جو کوڙ، مڏيون، سامان.	مُطَالِعُ:	اڀياس، پڙهڻ.
مَرُ:	پلي، پل نم.	مُظْهَرُ:	ظاهر ٿيڻ جي جاء.
مُرْتَدُ:	بي دين، ڪافر.	مَعْبُودُ:	عبادت جو لائق، الله.
مَرَجَاتُ:	رواج، رسمون، سليقو.	مَعْدُومِي:	نيسي، نابودي.
مَرْجُوعَاتُ:	رجاعت، ماڻهن جي آمدرفت.	مَعْدُورُ:	محتاج، لاچار، ضعيف.
مُرْچو:	جنگي مورچو، حفاظتي چونڪي.	مَعْرِفَتُ:	خدا کي سڃاڻڻ، صوفين جي هڪ منزل.
مُرْشِدُ:	هدايت ڪرڻ وارو، سڌي راه پڌائڻ وارو، پير، هادي.	مَعْرُڪُو:	مارڪو، جنگ جو ميدان، جنگ، ڪچهري، مجلس.
مُرْصَعُ:	جواهرن سان جڙيل.	مُغُ:	آتش پرست، باهه جو پوڄاري.
مُرْغَايِي:	پاڻيءَ جو مشهور پڪي، ٻولاهي، آڙيءَ جو قسم.	مُفْتِي:	فتويٰ ڏيڻ وارو، شرعي حاڪم.
مَرْعُولُ:	گهٽ پيدار وار، ڪمان وانگر.	مُقَالَ:	ڳالهه ٻولهه، گفتگو، پچار.
مَرُڪُ:	سونهن، شان، فخر، وڏائي.	مُقَيَّدُ:	قيدي.
مَرْهِي:	اها جاء جتي سادو وغيره رهن مٿ.	مَڪُ:	ڪپڙ جو ٿر، ڪم جي ڪٺ.
مَسَائِلُ:	اهي ڳالهيون جي پيڇڻ جي قابل هجن.	مَڪَرُ:	دغا، فريب، دوکو، چل، ڪپڻ.
مَسْجُودُ:	قبلو.	مَڪَڙِي:	بيڙي.
		مَڪِينُ:	مڪاندار، مڪان ۾ رهڻ وارو، رهاڪو.
		مُڪَيَّرِيَا:	پڪيڙيا.

تڪبر، غرور، هٽ، وڌائي.	مَنِي:	نهال، خوش، نشي ۾ چور.	مَنُ:
بزرگ، گياني، تپشي.	مَنِي:		مَنُگه:
مٿوارو، مٿيار، ڪلا وارو، روشن	مَنڌار:	بام.	مَنُگر:
دماغ، ڪاريهر نانگ.			مَنُگهو:
ڏسو مدار.	مَنڌيار:	منگهو، هڪ ذات.	مَنُگههار:
ڏانهن، طرف.	مَنِي:	بهدار.	مَنُ:
تسبيح جو ڌاڻو.	مَنِيو:	ظاهر علم جو ڄاڻو.	مَلا:
وار.	مُو:	مهاڻو، ٻيري هلائڻ وارو.	مَلاح:
موتوا قبل آن تموتوا (قول)	مُوتوا:	ملڪيت، مال.	مَلڪ:
مرڻ کان اڳي مرو.		خوبصورت، سهڻو، نازڪ.	مَلوڪ:
مخلوقات.	مُوجِدات:	مڃائڻ، قبول ڪرائڻ.	مَنارُون:
شڪل، صورت.	مُورَت:	مڪي معظم جي ٽن بٽن مان هڪ	مَنات:
مٽڪ، مٽڪهٽ، سهر، تاج.	مُوڙ:	بٽ، ٻيا بٽ، 1- لات 2- عَزي.	
بيوقوف، مٽ ڪٽل.	مُوڙهو:	مسجد ۾ بانگ ڏيڻ وارو منارو.	مَنبر:
بني اسرائيل جي هڪ مشهور	مُوسي:	وعظ ڪرڻ جي جاء.	مَنڌرا:
پيغمبر جو نالو.		والا (جوڳين جي ڪن جا).	مَندر:
جام، گهڻو، جهجهو.	مُوك:	ٽڪاڻو، ڏيورو.	مَنڌ:
ايمان وارو، مسلمان.	مُومن:	شراب.	مَنڌ:
منهن.	مُوء:	مينهن.	مَنجهي:
وڏو.	مُها:	پٽڪو.	مَنڌير:
مها ديوتا، شو جي.	مُهاديو:	منتڙ، ڦٽو، جادو.	مَنڌ:
مهڙ وارو حصو، منهن جو اڳيون	مُهاڙي:	آسماني ماڻڻ، ڪچري، بهاري.	مَنڌل:
حصو.		جادو وجهڻ، وس ۾ ڪرڻ.	مَنڌن:
مهاڻگو: گران، قيمتي. ضد 'سهانگو'.		مَن عَرَف: مَن عَرَف نَفْسَه قَدَّ عَرَف رَبَه	
مهتاب: چنڊ.		(قولا الفقراء)	
سمند، ساگر.	مُهران:	جنهن پنهنجي نفس کي سڃاتو،	
اهو ماڻهو، جو ڪنهن جي گهر	مُهمان:	تنهن ڄڻ پنهنجي رب کي سڃاتو.	
سانگي سان ويهي، ضد 'مِزيان'.		پاڪ.	مُنزَه:
وڏا ماڻهو، پهلوان.	مُهمير:	وڏو عهدو.	مُنصب:
اڳيان.	مُهند:	ڏسو 'حلاج'.	مُنصور:
ميهار.	مُهوَال:	انڪار ڪندڙ.	مُنڪر:
گهاٽي جهڻ، ڏڏ، لسي.	مُهي:	گهران، ڏسو 'مُگهو'.	مُنگان:
اها جاء جتي مهاڻا مڃي ماري	مُياڻِي:	يونگي، جهوپڙي.	مُنهن:
کوڙ ڪن.		بھانو، عذر.	مُنهن:

ميٿاڻو:	انجار، وعدو، اهو اقرار، جو روحن خدا	نامون:	خط.
ميرخانو:	تعالیٰ سان ڪيو هو ته تون اسان جو رب آهين ۽ اسان تنهنجا پانهائڻي رهنداسين.	ناميو:	نالي وارو، هاڪارو، بهادر، بهلوان.
مير:	شراب جي بڻي، شراب خانو، گتو.	نانگو:	نئين جو هڪ قسم، جوڳي، آديسي.
ميرزاڪو:	مٽي، کوٽ، دغا.	ناوڪ:	تير، پاڻ.
ميسر:	مير، هجور.	نپٽ:	پنه، مطلقاً، بلڪل، صفا.
مينا:	حاصل، موجود.	نشار:	قربان.
ميندرو:	شراب جو شيشو.	نجر:	ستارو.
مينگه:	راڻو، مومل جو مڙس.	نجهرو:	بستي، گهر، جهوپڙي.
ميو:	بادل، ڪڪر.	نچوڻ:	نچوڙڻ، وهڻ يا ڳوڙڻ (اڪين جي ڳوڙهن جو).
	آٺ.	نحس:	نپاڳو، چنڊو.
		نخوت:	غور، تڪبر، هٿ، ايمان.
		نثر:	بيوس، بيواهي.
		نراس:	نااميد مابوس.
		نرت:	نظر، نگاهه، ڌيان، اک.
		نرجو:	نرلڄو، بي ٽڪو، بي شرم، بي حيا.
		نسر:	سنگ جو نڪرڻ يا اڀرڻ، ظاهر ٿيڻ.
		نسنگ:	بي ڊپو، نروار، ظاهر، امالڪ، پيشڪ.
		نسي:	نم، نه آهيون.
		نشانو:	هدف، تير لڳڻ جو هنڌ.
		نصارو:	عيسائي، حضرت عيسيٰ جي امت.
		نعرو:	زور جو آواز.
		نعر:	هاڻو.
		نفلاتي:	نفلن پڙهڻ وارا.
		نفي:	نيسي، نابودي، انڪار، ڏسو 'اثبات' ۽ 'لا'.
		نفي سري، خفي اخفا:	
			هتي ذڪر جا اصطلاح.
		نقرو:	گهوڙو، اچي گهوڙي جو هڪ قسم.
		نقش:	تعويذ.
		نڪتو:	باريڪ سخن، سٺي ڳالهه جا پوشيده هجي.
ناپر:	انڪاري.		
نابود:	ناس، تباهه، ڇٽ، فنا.		
نابودي:	نيسي، فنا ٿي. ڏسو 'نابود'.		
ناتر:	پانهيءَ جو نالو، پانهي، نوڪريائي.		
ناتو:	لاڳاپو، ڳانڍاپو، تعلق.		
ناتوان:	ڪمزور.		
نات:	سوامي، مالڪ، جوڳيسر.		
ناپو:	ڪم جي ڪٽ، جا گسڪس وانگر ٿيندي آهي.		
ناپيد:	ناياب، آلي، آئلب، ڌرلي.		
ناخدا:	ناگهو، ملاح، ڪشتي بان.		
ناد:	سنگ، کوڏ.		
نادر:	ڪمياپ، بادشاهه، حاڪم.		
ناري:	باهه وارا (چن).		
ناسودي:	جنهن مان فائدو نه پهچي.		
ناسي:	ناس ٿيندڙ، فاني.		
ناطي:	ڳالهائڻ وارو، صاحبِ عقل. ضد 'صامت'.		
ناگه:	اوچتو، اچانڪ.		
نال:	سان.		

نيسان: (بهار جي مند جو مينهن، جنهن جي ڦڙن ڪري، سڀ ۾ موتي پيدا ٿئي ٿو)، مينهن.
 نيل: آسمان، نانگ.
 نيل: سوارب جو عدد، بيشمار.
 نهلم: نيري رنگ جو پٿر يا جواهر.
 نيمان: آدواڌ.
 نيمر شب: اڌ رات.
 نين: نين، اکيون.
 نينهون: عشق.
 نين: ڏسو ٿين.
 نيهرڙي: نهوڙي، ناس ڪري.

g

واچت: واڇو، باڇو، ساز.
 واڇو: باڇو، سُرود، آواز.
 واجهه: ڪوشش.
 واڇڻ: پڙهڻ.
 واحد: هڪ، خدا جو نالو.
 وادي: ميدان، ماڻهي، درياءُ.
 وادي سي: پرديسي، مسافر، طالب.
 واڌائي: مبارڪ، خوشخبري، ڪيرون.
 واڍوڙيو: ڦٽيل، زخمي، ڦٽيل عاشق.
 وار: لخطو، ويرم، پلڪ.
 واسن: سَرو ڪرڻ.
 واسينگ: نانگ جو هڪ قسم، ڪارا ۽ ڊگھا وازا.
 واصل: ملندڙ، مليل.
 واکله: خدا جو قسم.
 وامق: عذرا جي عاشق جو نالو، ڏسو 'شيرين'.
 واهڙ: ننڍو واه، واه.
 واهڻ: بهراڙي، بهراڙيءَ جو ڳوٺ.
 واهيرو: آڪيرو.

نڪ: لاڳاپو.
 نڪڙن: جدا ٿيڻ، پري ٿيڻ، الڳ ٿيڻ.
 نگو نساڙ: اونڌو، ٿيل، ٻڌل.
 نگرڻو: نڪتو، آڇو ٿيو.
 ننگيا: ڏسو 'نگريو'.
 نماڻو: نهڻو، صاف دل، بي وڌائي.
 نمروڌ: بابل جي هڪ مشهور ڪافر بادشاه جو نالو، جنهن خدا هڻڻ جي دعويٰ ڪئي هئي، هي حضرت نوح جي پٽ حام جو پوٽو هو. هڪ روايت مطابق هڪ مڇر، سندس نڪ مان گهڙي، مغز ۾ وڃي ويٺو، جنهنڪري کيس ڏاڍي بي آرامي ٿي. چون ٿا ته بي آرميءَ کي دور ڪرڻ لاءِ، روزانو مٿي کي ڏک هڻائيندو هو. آخر انهيءَ عذاب ۾ مري ويو.
 ننائون: بلائون خصوصاً جبل جي غارن ۾ رهندڙ.
 نوبت: وقت، وارو، نغارو.
 نوڪ: چهنٻ، اک جي پڇڙي، اک جا پنڀڻ.
 نوڻي: ڪلرالي زمين، ويران هنڌ.
 نوع: قسم.
 نهال: خوش.
 نهالي: سوڙ، رضائي، پٿر ٿي.
 نهرون: نديون.
 نياپو: سنهيو، پيغام، پارانيو.
 نيوارو: نرالو، الڳ، علحدو.
 نيبيھ: سلامت، قائم.
 نير: پاڻي.
 نير: پيرن جا زنجير.
 نيس: عدم.
 نيسر: نار جو اهو عضو، جنهن ۾ پاڙج جو پاڻي پوي.

وايو:	۱۰۰۰، هوا، زور سان هوا جو لڳڻ.	ورد:	روزمره جو ڪم، ٺهرايل ڪم، وظيفو.
وبال:	عذاب.	ورعي:	پرهيزگار، پارسا.
ويي ينطق:	ويي ينطق ويي يمينر (حديث)	ورنائڻ:	آگاهائڻ.
	۽ مون سان ڳالهائي ٿو ۽ مون ڏسان ڏسي ٿو.	ورهم:	برهم، جدائي، ڦوڙائو، عشق.
وترا:	گهڻو، زياده، وڌيڪ.	وريام:	بهادر، وير، پهلوون.
وتعز:	وتعز من تشاء وتزل من تشاء.	وس:	وسندي، اصلوڪي جاء.
	(قرآن)	وستو:	آبادي، جڳهه.
	جنهن کي وڻي تنهن کي عزت وارو ڪرين، ۽ جنهن کي وڻي تنهن کي ذلت وارو ڪرين.	وسرام:	آرام.
	وتني، ويچوتي، مفاصلو.	وسواس:	وسوسو، سنسو، وهم، شڪ.
وتڪ:	قيرو، وڪڙ.	وسهن:	پروسو ڪرڻ، اعتبار ڪرڻ، يقين رکڻ.
وتو:	وسيو، مينهن وسيو.	وصال:	ملاپ، ملاقات، ضد 'هجر'.
وجارن:	ڏسو 'اجارن'.	وطيفو:	ورد، ڏسو 'ورد'.
وج:	ڪنوڻ، بجلي.	وفي انفسكم:	وفي انفسكم افلا تبصرون (قرآن)
وجن:	پرڻ، آواز ٿيڻ.		۽ اوهان جي اندر ۾ آهن (خدا جي قدرت جون نشانيون) پوءِ اوهين ڇو نتا چتائي ڏسو؟
وجهن:	جهڙڻ، جهڄڻ، ڳرڻ.	وڪاڻيون:	ڳالهيون، تعريفون.
وجاء:	وچان، منجهان.	وگر:	مان، سامان.
وجت:	ويچوتي، مفاصلو.	وگ:	ٿلو، گلو، قطار.
وجين:	تپهري (جي نماز)، پيشي، پيشن.	وگوڙ:	بگاڙو، مونجهارو.
	ڏسو 'وچاء'.	وچاري:	آهالي، غمگين، غريب، بي گهر.
وحدت:	اڪيلائي، هيڪڙائي، ضد 'ڪثرت'.	ول:	وڪڙ، وراڪا.
وحي:	حضرت جبرئيل، ملڪ هٿان نبيءَ ڏانهن خدا جو پيغام.	ولا:	
وڏوئن:	ڪاوڙ ۾ اچڻ، غصي ۾ اچڻ، جوش ۾ اچڻ.	ولاڻي:	ورندي، موت، جواب.
وڏون:	(جا زال پيءُ جي گهر کان مڙس جي گهر تائين پهچائي وڃي ٿي) زالون.	ولاون:	موتائڻ، ورائڻ.
وڏون:	رنڊ ڪون، پيڪڙيون.	والقدر:	والقدر خير و شره من الله تعاليٰ (قرآن)
ور:	واهر، مدد.		تقدير چڱي ۽ بچڙي الله ڏانهن آهي.
ور:	وڪڙ، ڦير، اٽڪل.	ولو:	ناغو، ڏسو 'ول'.
ور:	مڙس.	ولهو:	پتار، مڙس، پيارو.
ور:	موت.	ولهو:	سيو، سڪڻو، ڪنگال.

دشمن:	ويري:	خدا جو پيارو محبوب خدا، دوست.	وگي:
سندو، پٽ.	ويري:	ولي جو درجو 'لي' کان گهٽ آهي.	
جهنگ، پيلو.	ويڙھ:	بينسري.	ونجهلي:
ويساه، اعتبار، ڀروسو.	ويسھ:	وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ.	وَنَحْنُ:
بيگانو، ڌاريو، موڙھل، ڏسو	ويگاڻو:	(قرآن)	
'بيگانو'.		اسين هن (انسان) کي، سندس	
ڏسو 'وير'.	ويل:	گردن جي رڳن کان به ويجهي	
ويساهي:		آهيون.	
ڏسو 'ويسھ'.		وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي (قرآن).	وَنَفَخْتُ:
		ڦوڪيو مان روح پنهنجي کي، ان ۾.	

هم

داناھ، قابل، پارکو.	هاٽڪُ:	هڪ منزل يا جوءِ جو نالو. ڏسو	وٽڪارُ:
ڪر، ڪار.	هاجُ:	'وٽراھ'.	
تقصان، ٿوڻو، ڇيهو.	هاجو:	اجايو، مفت، ضايع، فضول.	وٿواندُ:
هار کاڌل، ڪمبخت.	هاري:	چرٻي، سڻپ.	وھمُ:
هارپ ڪندڙ، ڪڙمي.	هاري:	زهر، وڳ.	وھمُ:
جبل جو نالو، مڪران جي	هاڙو:	شادي، پرڻو.	وھانُ:
سرحد تي جبلن جي قطار.	هاڙھو:	کيل، خوش ٿيڻ، ٽٽڻ.	وھسُ:
هڪلڻ، اڳتي هلاڻ.	هاڪارُ:	مڇيءَ جون پوريون، آڻا، ڏسو 'وھ'.	وھلُ:
قبوليت، ڊاڙ، ٻٽاڪ.	هامُ:	بيزار، ڪڪ، پريشان.	وھلورُ:
تڪبر، وڏائي.	هٽُ:	جلد، ترت، ست.	وھندو:
جدائي، فراق.	هجر:	وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْمًا كُنْتُمْ. (قرآن)	وھو:
گلا، ننڊا.	هجو:	اهو اوهان سان گڏ آهي، جتي	
آڻيوھ، ميڙ.	هجومُ:	اوهين هجو.	
حرف کي اعراب سان ظاهر ڪرڻ.	هجي:	وَس، اختيار، پروس، محتاج.	وھيٿو:
هڃڻ، ڳمڻ، ڳرڻ.	هڃنُ:	طبيب، حڪيم.	ويجُ:
هڏو، عزيز، مائت.	هڏُ:	بي مدد، بي سهارو.	ويچارو:
خوف، ڏر.	هراسُ:	پيڙا، درد، حالت، ماجرا.	ويٺنُ:
سنڪڙي جو قسم.	هرتالُ:	ويل، وقت، مهل.	ويرُ:
هينون، دل.	هرڍو:	دشمني.	ويرُ:
هندستان جي اتر ۾ هڪ	هماليہ:	بيراڳي (فقير)، تارڪ.	ويراڳي:
وڏو جبل.		هميشه سدائين، هر ويل، هر	ويراوِيرُ:
		وقت. ڏسو 'وير'.	

هندن جو هڪ وڏو ڏڻ، خوشي، شوق، محبت.	مهارجا هرناڪشپ، جو هولي:	هرناڪش:
هو مشتاق علي لقاء الله (قول)	پهريائين چڱو هو، پر پوءِ	
اهو الله جو ديدار جو عاشق آهي.	راجائي نشي جي آندڙ، رعيت	
هتان، هن جاء تان.	تي طرحين طرحين ظلم ڪرڻ	
ظاهر، عيان، نمودار.	لڳو. حڪم ڪيائين ته سندس	هتان:
ڊپ.	بندگي ڪئي وڃي. انهيءَ تي	هوڊا:
شوق، محبت، خوشي.	سندس پٽ پرهلاد ساڻس	هيبت:
ٿورو، ڪي ڪين، ڪجهه به نه.	لڙيو ۽ ناس ڪيائينس. ڏسو	هيچ:
سڌ، خواهش، شوق.	'پرهلاد'.	هيچ:
	گل جو قسم.	هزارو:
ملاقات، ميلاپ.	وڏائي، هٿ.	هستي:
اقسوس.	سوار، گهوڙي سوار.	هسوار:
	کلي، خوش ٿي.	هسي:
	نئون چنڊ، ترار.	هلال:
	زهر قاتل جو قسم.	هلائل:
	غم، اوندوه.	هر:
	ساٿي، مددگار.	همراه:
	اک جا ڳوڙها، لڙڪ.	هنجون:
	اشڪبار، هنجون هاريندڙ. ڏسو	هنجون هاب:
	'هنجون'.	
	شور.	هنگامون:
	ديويءَ جو مندر، فقيرن جي	هنگلاج:
	زيارت جي جاء، هڪ صوفيانه منزل.	
	رچن ۽ باندن جي بادشاهه	هتومان:
	سگريو جي ملازم جو نالو،	
	جنهن راجا رامچندر کي لنڪا	
	(سلون) تي چڙهائيءَ وقت مدد	
	ڪئي هئي.	
	دل.	هنئون:
	پيارو، محبوب.	هوت:
	پيو.	هور:
	فڪر، انتظار، ڊپ.	هور:
	بيوقوف، آبهرو، جلد باز.	هوڙهو:
	ڊپ، خوف.	هول:

ي

ڦريل، نافرمان، بي وفا، جدا.	ياڪي:	
معجزو يا ڪرامت.	يدبيضا:	
فرعون، تون ڇاول ٻارن مان،		
نبيءَ جي سڃاڻپ لاءِ هر هڪ		
ٻار جي تريءَ تي ٿانڊو		
رکائيندو هو. اهڙيءَ طرح		
حضرت موسيٰ جي تريءَ تي		
ٻه رکيو ويو، ليڪن ان ۾		
قدرت طرفان مصلحت رکيل		
هئي، جنهنڪري سندن هٿ به		
سڙي پيو، ۽ وڏي هوندي،		
اهوئي سڙيل هٿ سندن		
معجزو ٿي ويو، يعني پنهنجو		
هٿ بچل ۾ وڃي، ٻاهر		
ڪيندا هئا، تڏهن سج وانگر		
روشن ٿي ويندو هو.		
ٻڌي ٿو، ڏسي ٿو.	يَسْمَعُ يَبْصُرُ:	
ڳالهائي ٿو.	يَنْطِقُ:	

يوسف عليه السلام حضرت
يعقوب عليه السلام جو پٽ هو. نهايت
حسين هو. حضرت يعقوب جي سائس
ڏاڏي دل هئي، انهيءَ ڪري سندس پيا
ياڻر حسد ڪندا هئا. اهوئي سبب هو،
جو ياڻرن حضرت يوسف کي ڪوھ ۾
وڌو، جتان مالڪ نالي سوداگر ڪڍي
مصر جي عزيز بادشاهه وٽ وڪيو. آخر
مصر جو بادشاهه ٿيو. سندس
عمر هڪ سؤ ڏھ ورهيه هئي ۽
وفات 1792 قبل مسيح ۾ ٿي.

يَقِينُ: بيشڪ، بلاشڪ، سچ، ٺيڪ،
درست، اعتبار.

يقين جا ٽي قسم آهن:

- 1- علم اليقين 2- عين اليقين
- 3- حق اليقين.

يَكَايَكُ: هڪ ئي وقت، اچناڪ، اوچتو،
گڏو.

يَڪْتَا: اڪيلو، بينظير.

يَڪْسَانُ: هڪجهڙو.

يَڪَانُو: بينظير، لاثاني، بي مثل.

يُوسُفُ: هڪ مشهور پيغمبر. حضرت

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪَ ڄاڻو ته اهو ڪُوڙو آهي. نه ئي وري پَن جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا

ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پن ساوا، ڳاڙها، نيلا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پنن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پنن سان ان جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پنن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وس پئانڊڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ آياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪارَ
سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل
بيهاريو آهي. آياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چڻ ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهتا چڻ ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم - گولو، جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي
ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي
نشاني آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين
ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَن سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي پنهنجو حق، فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَن پَن جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪي جو بيجل ٻوليو)